

HARMADIK RÉSZ: A SZEGEDI FENYÍTŐHÁZ.

I.

A F.-HÁZ MEGNYITÁSA A TALLÓSI RABOK MEGÉRKEZÉSÉVEL.

Ezen mű második részének X-ik fejezetében láttuk, hogy a f.-ház Szegedre átköltöztetése tisztán pénzügyi tekintetből történt. A rozoga tallósi kastély jó karba hozatala sok pénzbe került volna, a szegedi vár kaszamáit pedig részint üresen állottak részint raktáraknak használtattak, miután a várat a katonai erösségek sorából törölték. Így hát ide szállították át előbb a férfi rabokat azután a rabnőket.

József császárnak a szegedi f.-házra vonatkozó egész programját magába foglalja az udv. kancz. 1785. június 27-én¹ és 1787. febr. 15-én² kelt föltérjesztésére adott válasza.

Az egyik válasz így hangzik:

„A költségek lehetőségig való megtakarítása végett Szegedre csak a férfi rabokat kell Tallósról átszállítani, valamint a hajóvontatókat, a nők maradjanak még Tallóson, annál kevesebb őrre és fölügyeletre lesz szükség; ez által a javasolt épületekből és átalakításokból sok elesik, a föltöltendő árok maradjon úgy a hogy van; az új kút megásása hasonlóképp szükségtelen, csak a javasolt rácsokat kell az ablakokra megcsináltatni és valamennyi ablakot, a mely a kaszamátaból kifelé néz, egy lábnyi hosszúságban és 3 hüvelyknyi szélességben be kell falazni és ezeket kettős nagy és kicsiny fonott ráccsal kell ellátni; a szállítás Szegedig vizen történjék és a Tiszán fölfelé a hajókat és a podgyászt a rabok maguk huzzák; katonai őrseget nem lehet kölcsön venni és csak afféle megyei hajdút és pandurt lehet fölfogadni néhányat, a kik különben is rabok őrzésére valók. Mindenik rab, a kinek valami vagyona van, maga kell hogy magát élmezze és annyit kell hogy fizessen a háznak, hogy nemcsak kosztja, hanem tartási költsége is megtérüljön, a kinek semmije sincs azért az a megye fizessen, a melyik őt elítélte. Evvel az új módszerrel talán sokat lehet az épületekből, a parancsnoki lakást és több effélét megtakarítani, a melyeket azután a katonaság eladhat: a rabok foglalkozása nem lehet egyéb mint házi munka és fonás meg gyapjúgyaratolás, minden más kézmű --- nem való ilyen házba.“

¹) O. I. udv. kancz. 8465/1785.

²) O. I. udv. kancz. 2369/1787.

A másik válasz teljes szövege a következő:

„A szegedi f.-házat három szempontból kell tekinteni, u. m. annak

1-ső osztálya a hajóvontatóknak van szánva; ezek rendeltetése a hajóvontatás a Maroson fölfelé és ha ott nincs dolguk, Szegeden a legnehezebb munkára használtassanak:

2-ik osztály a férfi raboké, a kik csupán f.-házra vannak ítélve, ezeket nem 4 krral kell élelmezni mint itten, a hol az élet sokkal drágább, hanem 3 krral, mert különben sokkal jobban lennének tartva mint az itteniek; Munkájuk a város tisztításából és más nyilv. föld és épületmunkából álljon; Ha azonban olyan nincs, úgy otthon gyapjút gyaratoľjanak és fonjanak, gyékényt és kosarat kössenek; Szerződést nem kell kötni,¹ mivel ezen munkáról nem lehet semmi bizonyost mondani, hanem az igazgató vásároljon néhány mázsa gyapjút és a fonalat a lehető legjobban adja el és az érte járó pénzt vételezze be, valamint azt is, a mit munkájukkal magánosoknál szereznek.

Végül a 3-ik osztályt képezik az asszonyok, a kiket Tallósról a rezi egyszerűsítése végett Szegedre kell átszállítani; Ezeket nem kell a házon kívül munkára használni, hanem csakis benn fonásra, gyaratoľásra és az egész házban ruhamosásra kell használni; Ezt a fonalat úgy mint a férfi rabokét ingekre, pokróczokra és a rabok egyéb szükségeire is föl lehet használni, e célra pedig néhány szövőszéket kell a házban fölállítani, mire azokat kell alkalmazni, a kik leghosszabb időre vannak elítélve és ezekre a munkákra a legügyesebbek. Minden egyébre nézve az itteni rendőri fogház rendjét és fegyelmét kell Szegeden is szem előtt tartani.“

Ez volt tehát a császár programja, a melynek 1-ső és 2-ik pontja legnagyobb részben nem vált be, a mint azt a maga helyén látni fogjuk.

Szóljunk most arról, hogy a szegedi f.-házat mikor adták át rendeltetésének s az első szállítmány hány és minő rabból állott?

1., A férfi rabokat Tallósról 1785. nov. 10-én indították útnak. Az útat Komáromig kocsin, Komáromtól Bajáig vízen tették meg. Onnan Szegedig szárazon. Az útazás részleteit ismerjük jelen mű második részének X. fejezetéből.

A szállítmány novemb. 24-én érkezett meg Szegedre. A szegedi f.-ház megnyitása tehát erre a napra esik, mert a tallósi rabok megérkezése előtt ottan letartóztatva nem volt senki.

A tallósi szállítmány 34 rabból állott.

¹) Az udv. kancz. a Latinovits János bácsmegyei alispán javaslatára azt ajánlta volt hogy szerződés kötendő valamelyik ausztriai gyárossal gyapjú gyaratoľás és fonásra nézve, mert azok a gyárosok úgyis Szeged vidékén szoktak gyapjút venni, ha pedig ez a kísérlet nem sikerülne, akkor talán jó lenne közöns. pokróczot és flanellt gyártani, a minek Szegeden kivált vásárkor gyakran híja van. Gyékény és kézi kosarak készítését is ajánlja az udv. kancellária.

Kik közül :

Javulásáig volt elítélve	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1 évre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
3 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
4 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
6 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
8 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
10 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
12 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
										<hr/> Összesen 34

El volt ítélve :

Káromkodásért és új tévtan terjesztéseért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Állattal való fajtalanságért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Bűnös és botrányos életmódért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Lopásért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
Templomrablásért ¹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Vérfertőzésért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Postapecsét-hamisításért, levélfeltörés és a pénz megtartásáért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
A népnek elüljárói ellen való fölbújtásáért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Rosszul kezelt adópénzekért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Anyjának veréssel és megöléssel való fenyegetéséért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Atyjának gyilk.-ban való segédkezéséért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Szülei pénzének elidegenítéséért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Istenkáromlásért és lopásért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Kettős házasságért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Verekedés, káromkodás stb.-ért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Istenkáromlásért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
										<hr/> Összesen : 34

2., A nőraboknak Tallósról Szegedre való szállítása 5 év múlva, 1790-ben és pedig augusztus 31-től szeptember 8-ig bezárólag terjedő időben történt. Az utazás kocsin 9 napig tartott. A távolság Tallósról Szegedig $18\frac{3}{4}$ stáció. Trungl szegedi igazgató hozta el őket. Az átszállítás összes költsége a Trungl úti számlája szerint 398 frt 16 krt tett ki.

Az evvel az alkalommal Szegedre hozott nőrabok létszáma 20 volt.

Ezek közül el volt ítélve :

1 $\frac{1}{2}$ évre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
2 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
3 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4

¹⁾ Ez két évig hajót vontatott 1786-tól kezdve.

4	„	—	—	—	—	—	—	—	—	3
5	„	—	—	—	—	—	—	—	—	2
6	„	—	—	—	—	—	—	—	—	2
10	„	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Életfogytig		—	—	—	—	—	—	—	—	1
<hr/>										
Összesen : 20										

És pedig :

Lopás, testi vétek és káromkodásért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Testi vétek és gyújtogatásért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Férjmérgezésért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Férjgyikosságért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Gyermekgyilkosságért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Gyilkosságért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Megétetés büntetében való részességért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Lopásért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Gyújtásért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Atyjával való nemi közösülésért	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<hr/>										
Összesen : 20										

II.

HELYISÉGEK. A SZEGEDI VÁR. JÓZSEF CSÁSZÁR LÁTOGATÁSA A FENYÍTŐHÁZBAN.

A fenyítőház Szegeden a Tiszapartján, a várban volt elhelyezve. A vár¹ nem létezik többé, az 1879-iki árvíz után, a városnak 1880—83-ban történt újjáépítése alkalmából lebontották, csak az u. n. Mária Terézia-kaput hagyták meg belőle emlékül, a mely kívül érdekes romnak látszik, belül pedig vendéglővé van átalakítva.

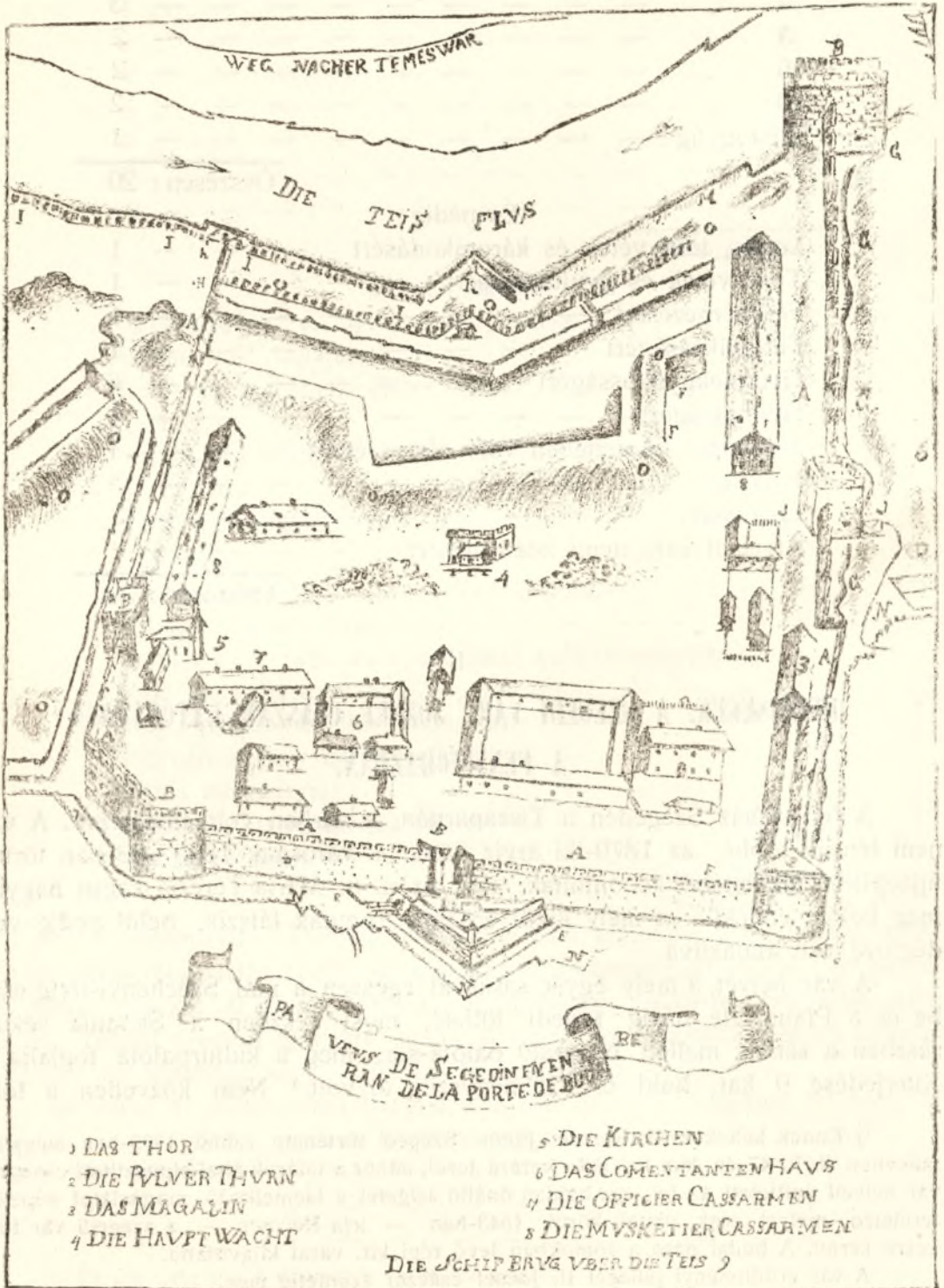
A vár helyét, a mely egyik sarkával egészen a mai Széchenyi-térig nyúlt be és a Pfaun-féle házig terjedt fölfelé, most részben a Stefánia sétány, részben a sétány mellett elvonuló palota-sor, meg a kulturpalota foglalja el. Kiterjedése 9 kat. hold és 125 négyszög öl volt.² Nem közvetlen a folyó

¹) Ennek keletkezését Reizner János Szeged története című 1899-ben megjelent művében (I. k. 47 és 48.) IV. Béla korára teszi, mikor a tatárok által elpusztított csongrádi vár helyett épített az fel, egy hajdan önálló szigetet s kiemelkedő magaslatot képezett területen, melyet erek vettek körül. 1543-ban — írja Reizner — a szegedi vár török kézre került. A budai pasa a romokban levő régi kir. várat kijavíttatta.

A vár erődítményi jellegét II. József császár szüntette meg.

Idézett mű I. 380.

²) Reizner idézett műve. I. k. 228.

A szegedi vár 1716-ban.

Von der alten Vestung Segedin in Prospect, damit man alles klar erschen kan, wie es stehet, und was diszes Jahr darinnen, und herauszen gebauet worden, gemacht aus Befelch IHro Excell. Herrn Herrn Paul Graf von Herberstein durch Beausson,

EXPLICATION.

Von der alten Vestung, was von türkischer Seiten ist gebauet worden, und darum noch stehet?

- A** ----- Die Mauern
- B** ----- Die Thüre
- C** ----- Der Graben

EXPLICATION

Was dises Jahr an Maur ist angelegt- und gebauet worden?

- D** ----- Das Revelin
- EE** ----- Die furdre Maur von dem Graben
- FF** ----- Die Cassarmaten
- G** ----- Die Pattrey
- Hh** ----- Die Maur bey dem Wasser:geben

EXPLICATION

- Von dem Wasser geben.
- I** ----- Die Pillotten oder geflecht
- K** ----- Der Flodammn von harten Holz gemacht

- L** ----- Der Kasten in der Maur
- M** ----- Die Faschinen arbeith in dem Wasser
- N** ----- Contrescarpen verpallisadiret umb die alte Vestung, oder Refeld

Was in der Erdarbeith an der alt- und neuen Vestung ge-graben worden: wie im beyligenden Plan Zuerschen

SPECIFICATION

Über die beraiths von dem Herrn obristleut: Graff Caussan abgemessen: und in 636. Klaffter conbique. 137 1/2 schuch haltenden haubtmair annoch angefirte arbeith, und gemaurwerch verfertiget, welches der Ingenieur Beausson aus Befelch IHro Excell. Herrn Herrn Paul Grafien von Herberstein ausgemessen.

Als nemlich bey dem halben Mon ober dem Rundstaab, und ober dem Thor: dan beede ausgäng Mauern in den glassiee: Item die Maur von den contrescarpen, brustgewehr, die fundamente unter der pruckhen, und graben furder mauren halten in allen. 51. Klaffter Conbique. 19. schuch: nicht weniger die neugemachte Cassarmaten Mauern. 80. Klaffter. 19. schuch: in Simili die Cassarmaten gwelber. 52. Klaffter, und die. 3. neu erbaute Ziegl öffen Jcdes. 38. Klaffter Conbique. 72. schuch. 115. Klaffter, so in allen an Conbique Klaffter ausmacht. 298. Klaffter. 38. Schuch.

mellett kerül el. A várfal és a Tisza között jókora, mintegy két holdnyi pusztahely maradt fenn.

A várnak észak felé elszűkülő szabálytalan négyszög alakja s a minket érdeklő korban 3 bástyája és ugyanannyi kapuja volt. A negyedik kapu, mely a Mária Terézia nevét viselte, már 1790-ben be lévén falazva és kaszamátává alakítva. A Tisza felől a vár alsó végén létezett bástyát rondellának, vagy víztoronynak nevezték. Ebben a 11 öl átmérőjű kerek bástyában volt a kút, mely a várat és környékét ivó vízzel látta el és a mely Mária Terézia királynő parancsára készülvén, róla neveztetett el. Ehhez a kúthoz¹ 1805-ben vízvezetéket csináltak és úgy a helyőrséget, mint a katonai élelmező hivatalt földalatti csöveken abból látták el vízzel.² A piacra nyíló nyugati kaput budai kapunak hívták. Az észak felől való kapu nevét nem ismerjük, a délről tudjuk, hogy pétervárad kapunak nevezték.³ A víztorony mellett a várfalcn át egy két szárnyú ajtó vezetett a Tiszára.

A várfalak a földszinétől számítva 6·96 méter magasak voltak⁴ A falak mentén a vár egész területén, déli oldala egy részének és délkeleti sarkának kivételével kaszamáták, azaz földél nélkül való, földdel földött boltozatos helyiségek voltak.⁵ A várfalak vagyis a kaszamáták tetejének a szélessége 7 öl = 5 m. volt.⁶ A várt 19 m. széles, mély vízzel telt árok vette körül. Ezen árkon a déli kapu előtt híd vezetett keresztül⁷ a halpiaczról a várba.

Ez volt a fenyítőház bejárata. A f.-ház ugyanis a várnak csak egy részét, mintegy felét foglalta el, a Tisza felől. A vár többi része kaszárnyául, tiszt lakul szolgált a katonaság részére. Ettől a f.-ház területét kapuval és ajtóval ellátott fal választotta el, melyet bizonyára a f.-háznak Tallósról való áthelyezése alkalmából és valószínűleg a rabok által építettek, mert tudjuk, hogy a

¹) O. l. 10406/1810 és Szeged o. l. 57/1805.

²) A kútszerkezet állott egy 1789-iki leírás szerint egy állványból, a mely négyzetben 1 ölet és 1 lábat tett ki és 3 láb magas volt, továbbá egy szíjból, két oszlopból hengerrel és kerékkel s egy körülbelül 12 öl hosszú láncból. A kút az állvány körül be van deszkázva. Ez a kemény fából készült szerkezet 24 mázsa súlyú lehet és általgerendákon nyugszik, a melyek 6 hüv. vastagságúak és 9 szélességűek.

³) Ennek lehetett népies neve a „tündérek kapuja“, melyet a „haza szeretet“ című Grün Orbán kiadásában Szegeden 1809-ben megjelent négy részből álló vitézi nézőjátékában a 87-ik lapon ekképen említ Vedres István:

„Ti most a felső; ti pedig a Várnak középső kapuihoz vezető Utakat foglaljátok el; én a Tündérek kapuján, ha lehetséges lesz berohanok.“

⁴) Reizner J. idézett műve. I. k. 228. A Dezső Mihály rab vallomásában, a ki 1811-ben megszökött lyukáristomból két társával az áll, hogy a mintegy 3 öl magas ablakból ugrottak le a sánczba.

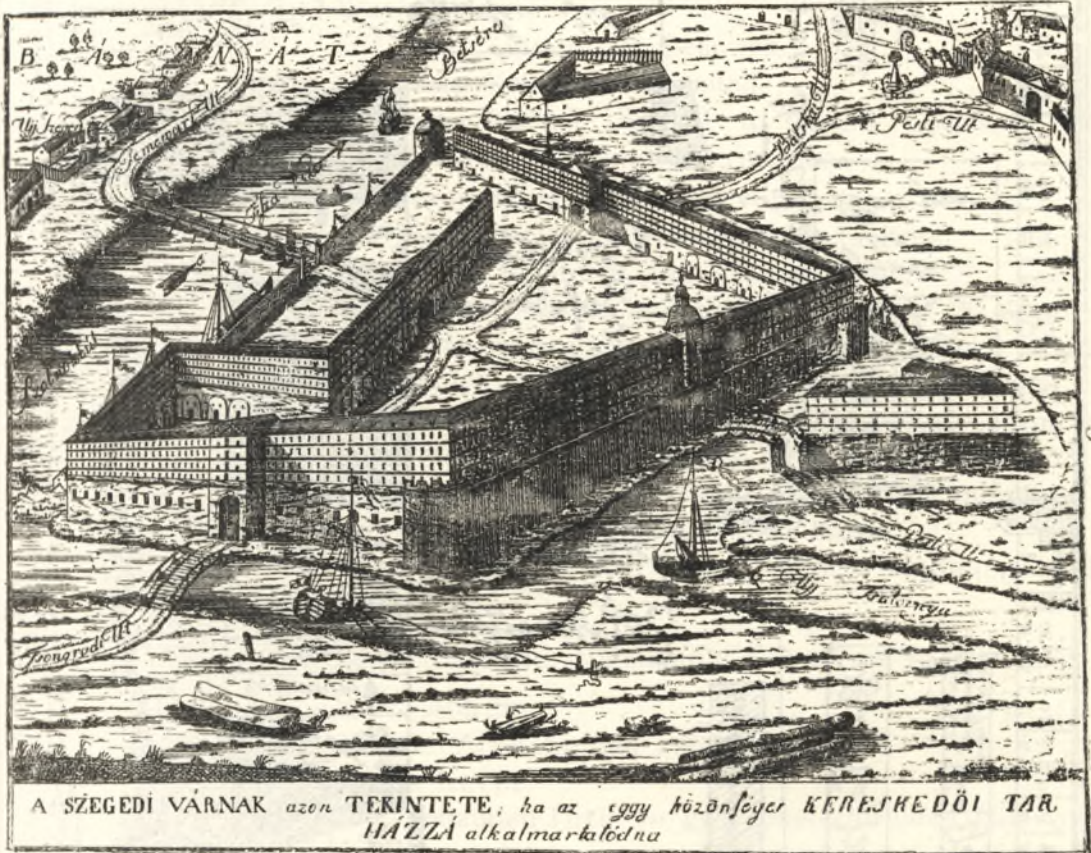
⁵) Összesen 41 lakásnak való kaszamátája volt a várnak.

⁶) Vedres István: A Tiszát a Dunával öszve kapcsoló újhajózható tsatorna. Szeged 1805. Grün Orbán. 86.

⁷) Reizner J. idézett műve. I. 228.

mint ők Tallósról 1785. őszén megérkeztek a „vár egy részének f.-házzá való átalakításánál“ mindjárt foglalkozást adtak nekik.

A f.-ház az ő kaszamátaiból 8-at¹ kezdettől fogva mindvégig nem használt a letartóztatás céljaira. Ezek 1788. és 89-ben az összes nélkülözhető helyiségekkel együtt a katonai élelmező hiv. által gabona raktárnak használtattak, azután részint magánosoknak, legnagyobb részben pedig a dohánybeváltó-

14.

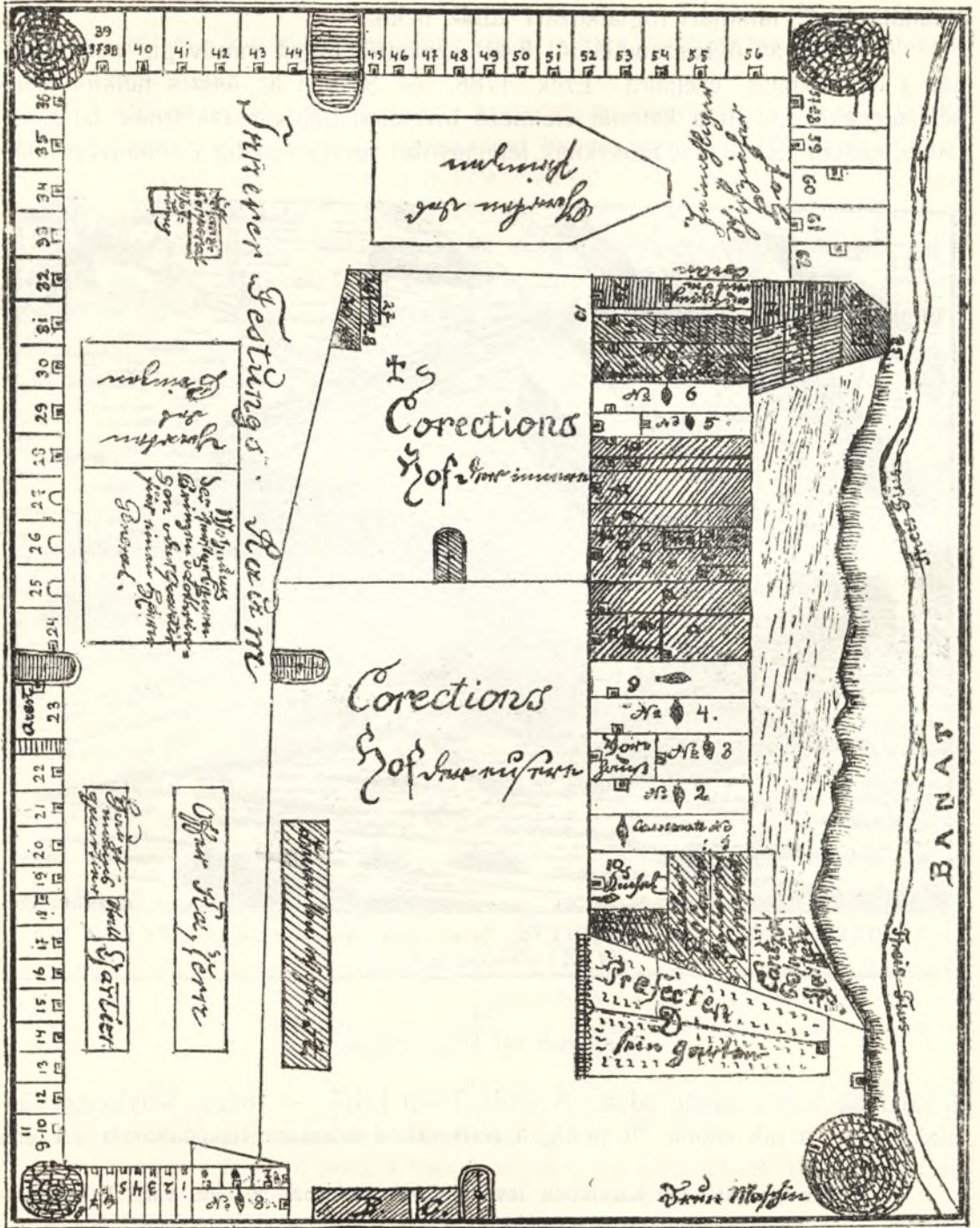
A szegedi vár képe 1805-ben.

hivatalnak voltak bérbe adva.² A többi 7-ből kettő — négy helyiséggé átalakítva — a női rabok, öt pedig a férfi rabok számára használtatott.³ A férfi

¹) És az igazgatói lak közelében levő víztartó-medence mellett való kaszamátapinczét.

²) A kaszamátákat a rabok átszállítása előtt részben a sóhivatal használta (8-at) sóraktárnak, részben pedig dohánykereskedők használták.

³) A kászamáták részben legalább tágas helyiségek kellett, hogy legyenek. 1807-ben 50 rab hált egy kaszamátában.

IDEAL PLANES ERKLÄRUNG.

Sub Lit.	A.	Wohnung der Beamten.
" "	B.	Die Holtz Schupfen der Beamten und der Feuer Spritze.
" "	C.	Wacht Stube.
" "	D. E.	Die Zwey Gärten der Beamten.
" "	F. G.	Die zwey Keller der Beamten.
" "	a. b. c. d.	Vorhauss, Kuchel, Spital u. Wohn Casamate der Weiblichen züchtlingen dermahlen.
Sub N.	1.	Unbewohnbarer Theil des vohrmaligen Thores.
" "	2.	Ein kleiner Arest für Honorationen 6. Köpf.
" "	3. 4. 5.	Kuchel, S. V. Abtritt und Todten Kamer.
" "	6.	Für die sich besser aufführenden dermahl 20 Köpf.
" "	7.	Casamate zum einstweiligen Spitalsgebrauch wenn nemlich die Kranken zahl über 8 Köpf Steiget.
" "	9. et 8.	Abermahls für Männliche züchtlinge per jede Casamate zu 20 und nach umständen mehrere Köpf gerechnet.
" "	10. 11. 12.	Eingang, Kuchel, und Wacht Mannschafts quartier.
" "	13 14 15 16	Vier Einzelne so genandte Loch areste.
" "	17 18 19	Männer, und Weiber Arest Diener Wohnung und Kuchl.
" "	20 21 22 }	Sechs Einzelne sogenandte Schwerere Arest Löcher.
" "	23 24 25 }	
" "	26.	S. V. Abtritte.
" "	27. 28. 29.	Männer Arest Spital auf 8 Köpf.
" "	30.	Hauss Kirche.
" "	N. B.	Alle gebauden Theile so gelb überschtrichen, sind von vorhin und dato in gebrauch des Corrections Hauses Instituts

Hingegen.

" "	von	Alle jene, wo nebst den Numern
" "	1.	Tobak blätter gezeichnet stehen, waren und sind in
" "	bis	ungestörten gebrauch der hier manipulirenden k: k:
" "	8.	Tobak blätter Einlössungs Direction.

rabok kaszamatái közül egy rendkívül nagy (az egykori Mária Terézia-kapu) volt; ebből az u. n. „fonó-teremből“ öt helyiséget alakítottak. Mindez látható az 1812-ből való térképünkön. Ebből a térképünkön egyáltalában jól megismerhetjük a helyzetet, a melléje csatolt rövid magyarázat segítségével. Melynek kiegészítésül megjegyezzük, hogy a bejáratról balkézre eső A-val jelzett emeletes tiszti lak földszintje az élelmező-kulcsár lakásául, rabkonyhául, a férfi rabok kórházául, az igazgató éléskamrájául s a dohánybeváltó hivatal-czéljaira szolgált, az emeleten pedig az igazgató négy szobás és az ellenőr három szobából álló lakása valamint az iroda volt. Megjegyzendő még, hogy a tervrajzban 13—16 és 20—25 számmal jelölt nyolcz „lyukáristom“ magán, illetőleg fegyelmi zárka volt.

A várnak a katonaság által használt részére nézve pedig — a tervrajzot illetőleg — megjegyezzük, hogy a Schiffzieherhof elnevezés a József császár

16.

A szegedi vár a halpiacról nézve.

idejéből való, a mikor a katonai parancsnokság alá rendelt hajóvontató rabok egyik állomás helye a szegedi vár volt, a hol annak, a részükre fallal elkülönített, azután róluk elnevezett, a későbbi időkben Zwinger¹ néven ismert északkeleti sarkában tartózkodtak, itt létük ideje alatt. Megjegyezzük továbbá, hogy a „herceg kertje“ elnevezés onnan keletkezett, hogy Lotharingiai József herceg altábornagy, gyalogsági hadosztályparancsnok használta vagy talán ő is létesítette azt, a várban lakván.²

A f.-házi fegyelem és biztonság tekintetében hátrányos volt az, hogy a kútra az intézeten és pedig a rabnők udvarán keresztül jártak a katonák

¹⁾ Zwinger „várpiacot“ jelent.

²⁾ 1804-ben. Meghalt Reizner hivatkozott műve szerint (III.k. 18. és 206.) 1812-ben és a ferenczrendi szerzetesek alsóvárosi templomának kriptájában temették el.

vizért,¹ de még sokkal hátrányosabb volt az a körülmény, hogy a dohány-beváltó-hivatalnak az intézet csekély jövedelmének szaporítása végett bérbe adott kaszamátáihoz, a melyek egy része a belső, másik része a külső udvarban volt, kora tavasztól késő őszig tömérdek idegen ember járt ki és be reggeltől napestig, szekerekkel dohányt szállítva s azt rakosgatva.²

Az igazgató fölhozza 1804. február 17-én kelt jelentésében azt is, hogy a rabok kórháza szűk, a rabnőknek nincs is kórháza (az annak használt szoba külön bejárat nélkül való) és hogy a mindkétnemű rabok megvizsgálására való szoba nincs és a mi a legfőbb, a mindkétnemű összes rabok számára szükséges és alkalmas lakások is hiányoznak. Ezért a rabok a szabad levegőt nélkülöző kaszamátákba kell, hogy bezárassanak és ott legtöbbször beteges-

17.

A szegedi vár piaczi oldala 1879-ben.

kedjenek. Az orvos is erősíti — ugyanazon alkalommal — a rabnők és rabok lakásául szolgáló kaszamáták egészségtelen voltát, mivel álló-vizek szomszédságában vannak, többféle bogaraknak, kivált a kiirtani nem lehetséges patkányoknak és a szomszédos vizek betegséget okozó kigölgözésének vannak kitéve.

¹) A mint azt a XVII. fejezetben olvashatjuk az igazgató jelentéséből .

²) A dohánybev. hivatalnak a külső udvarhoz is használati joga volt a szerződés szerint.

Ezért, valamint a tetűhöz hasonló bogaraktól hemzsegő rossz ivóvíz miatt is és tekintve, hogy a rabok is az igen gyakori több mértföldre kiterjedő áradások kigőzölgései által megfertőzött egészségtelen levegőt megszokni nem képesek és annak okáért sokat betegeskednek, úgy az igazgató, mint az orvos, nemkülönben a fenyítőház fölügyelője is a f.-ház Pestre való áthelyezése mellett nyilatkoztak 1804-ben tett jelenteseik alkalmával, magukévá tévén a f.-ház megvizsgálására 1803-ban kiküldött tanácsos javaslatát, a ki az áthelyezés mellett avval is érvelt, hogy Szegeden külső munka nincsen, a mivel a rabokat elfoglalni lehetne.¹

18.

A szegedi vár Tisza felől levő része 1879-ben.

Hogy a kaszamáták nedvesek voltak, az természetes. Minden kaszamáta nedves. Födele nem lévén, az eső és hólé a boltozatát fedő földrétegen és a boltozaton átszivárog. Régi is volt ez a vár akkor már. A kaszamáták egy része, a külső udvarban levők az 1716-ból való térképen már rajta vannak. Ezeknek volt hát idejük átnevesedni. Aztán ablakaik a vár árkára nyíltak. A várakokban pedig jól tudjuk, hogy sokszor huzamus időn át milyen poshadt víz szokott lenni, ha a folyó, a melyből vízzel látják el, leapad. Ha az

¹Lásd a XVII. fejezetben: javaslatok a f.-ház újjászervezése és áthelyezése iránt.

ívóvíz is rossz volt, a minthogy az volt — akkor a szegedi f.-ház egészségtelen kellett hogy legyen.

Az 1812-ből való helyzetrajzon a vár szabályos négyszögnek van föl-tüntetve. Természetben azonban nem ilyen, hanem olyan volt, a milyennek az az 1869-től 1873-ig tartott Ráday-korszak idejében fölvelt katonai várrajzon látható, a melybe behúztuk a f.-házat a vár többi részétől elkülönítő, a várrajz készítésekor már nem létezett két válaszfalat.

Az intézetnek saját céljára kertje nem volt. Olyannak létesítése iránt Litassy igazgató 1810. május 6-án Babarczy alispánhoz, a f.-ház fölügyelőjéhez intézett jelentésében javaslatot tett, azt írván, hogy „az utasítás 20. §-ban említés van téve arról, hogy a jobb raboknak engedjék meg, hogy vasárnap és ünnepnapokon a kertben sétáljanak. A Nagymélt. Helyt. t. hihetőleg abban a véleményben volt, hogy a ház számára kell kertnek lennie, a mi annál hihetőbb volt, mivel a Tisza és az idetartozó kaszamátaik között levő sánczárók és sáncz a politicumnak átadatott, eddig azonban használatlan maradt. Ezen a helyen kertet kellene létesíteni, mi által a rabokról a zöldséget illetőleg egész évre gondoskodva lenne.“ Ugyanazon évi junius 29-én pótlólag azt jelentette Litassy, hogy a használatlan sánczáróknak kertté alakítására szükséges volna 2 tutajt venni a Maroson s avval kellene szállítani az iszapot az árok föltöltésére a Tisza tulsó partjáról olyan időben, mikor a Tisza kicsiny és kevés a külső munka, hogy a ház pénztára ne szenvedjen. A tutaj kormányzására 2 czivil kormányost kellene fizetéssel alkalmazni, a mi nem menne sokra, mivel az egész sánczárók föltöltésére 1500 köbölnél nem sokkal ke lenne több, a mi 375 szállítmány volna. A tutajokat aztán el lehetne adni. A rabok ingyen végeznék a munkát. A szerszámokat u. m. taligákat, lapátokat azután is lehetne használni és mindezeket a költségeket a kert egy év alatt kifizetné.

Erre a javaslatra a helyt. t. a számvevőség információja alapján 1811. december 3-án 30.118 sz. a. azt válaszolta, hogy miután a tisztviselők szükséges kerttel el vannak látva¹ és az élelmező, a ki minden rab kosztjára naponként már 12 krt kap, maga köteles gondoskodni mindenről, a mi a rabok kosztjához kell, a kert alakítása pedig, a mely inkább a tisztviselők használatára és szórakozására, mint magának az intézetnek előnyére szolgálna, a különben is kimerült házi pénztár kárára nem csekély költséget igényelne — az egyszerűen megtagadtatik!

A vár fenyítőházul szolgálendő részének átalakítása ügyében Tallherr József kamarai építész küldetett volt ki 1784. őszén az átalakítható összes

¹⁾ Az ellenőri kertben, az Aranyszeghy hagyatékáról 1818. november 28-án fölvelt leltár szerint 100 darabnál több, részben nemesített, részben nemesítetlen, az elhalt ellenőr által saját szorgalmából és költségén fölnevelt gyümölcsfa volt, a melyből akkor már néhány termőre fordult.

épületeknek megvizsgálására és költségvetésének elkészítésére. Az átalakítási munkálatokat a nevezett kamarai építész vezette és Ferencz nevű építészgyakornok fia hajtotta végre az 1785. október 14-től 1786. február 9-ig terjedő idő alatt.

A munkálat abból állott, hogy a kapunál lévő, ledőléssel fenyegető tornyot lebontották, a régi várfalakat kijavították, hogy a rabok ne mászhassanak ki rajtuk. A vár árkat is rendbe hozták, hogy a víznek lefolyása legyen. A f.-háznak szánt területet egy 32 öl hosszú fallal elkerítették. Az ablakokat ellátták vasrostélylyal, az ajtókat erősebbekkel cserélték ki. A vas kemenczéket vasráccsal vették körül és a többi, 240—250 rab számára készült férő hely.¹

Ez átalakítás 7.618 rt 21½ krba került.

1786-ban még újabb munkálatokat foganatosítottak a császár közvetlen parancsára.

II. József ugyanis ez évben, július 10-én a f.-házat megtekintvén, azt egészen jónak, tágasnak és egészségesnek találta, azonban — a helyt. tanács-hoz július 17-én 7.688. sz. a. intézett leíratával — a következő javítások illetőleg változtatások megtételét rendelte el:²

1. A 3 bejáratból kettőt — a hajóvontatók udvarába vezetőt és az igazgatói lak udvarába a lépcső alatt levőt — be kell falazni és csak az igazgató lakása felől valót kell nyitva hagyni.

2. Az elválasztófal igen alacsony és 2 vagy 3 lábnyira föl kell emelni.

3. Ugyanezen korlátot a templomtól az egykori kapuig³ akként kell kinyújtani, hogy a kaszamáták, a hol a hajóvontatók lesznek ez által szintén bezárassanak.

4. A templomot mint kápolnát föl kell szentelni, hogy a rabok benne misét hallgathassanak.

5. A raboknak nem kell sem pokróczot sem takarót és szalmazsákot adni, mert különben a férgek nagyon elhatalmasodnak és sohasem lehet a tisztaságot fönttartani. Ezért nekik úgy mint a hogy Bécsben történik, nem kell semmi egyebet adni fekvőhelyül, mint egy u. n. fapricset.

6. A raboknak még nincs épen semmi munkájuk, sem gyapjúfonást sem gyapjúgyaratolást illetőleg és mindeddig csak is az udvart egyengették, mivel azonban fölötte fontos, hogy foglalkoztassanak, a m. kir. hely. t.-nak ennél fogva azonnal meg kell tenni a szükséges intézkedést és mivel a raboknak Tallósról Szegedre való áthelyezésekor július 11-én elrendeltetett, hogy a rabok foglalkoztatásának a házi munka mellett fonásból és gyapjúgyaratolásból kell állania, így a helyt. t. vonja felelősségre a f.-ház igazgatóját, miért nem foganatosította azt.

¹) O. I. 32.115/1785. és 22.530/1786.

²) O. I. 31.044/1786.

³) Bizonyosan a felső város felől levőt értette.

Az igazgató 1786. szept. 29-én a helyt. t.-hoz tett jelentése szerint¹⁾ a Főlség a helyszinén szóbelileg megparancsolta — a fönnebb fölsoroltakon kívül: —

hogy a f.-ház falát körös-körül $1\frac{1}{2}$ öllel föl kell emelni, hogy a rabok ne fogózhassanak bele és dobhassák magukat át rajta,

hogy minden prics lábánál egy erős fát kell elhúzni és a rabokat éjjelre erős hosszú áthúzó lánczczal ahhoz kell oda erősíteni, mivel a rabok jobbra éjjel szoktak megszökni.

Jelenti továbbá az igazgató, hogy a Főlség a kaszamáták ajtait gyöngéknek találta és megjegyezte, hogy egy külön börtön kevés. Ennélfogva az igazgató a hajóvontatók felé eső sánczokban levő 2 kis helyiségnek vagy kis kaszamátának extra börtönné való átalakítását hozta a Főlségnek javaslatba.

Ugyancsak az igazgató 1786. szeptember 29-én²⁾ bejelentette, hogy

1., a körfalat mindenütt fölemelték és lesímitották,

2., a három ajtót befalazták,

3., 9 kis extrabörtönt vagy „tömlöczöt“ létesítettek egyes és egy nagy sötét börtönt mintegy 20 személy számára, vastag falazattal, erős ajtókkal, fölül és alul tolózárral, a legjobb móddal és a 20 személyre való börtönt egy pricsesl látták el.

4., Kilencz kaszamátában ugyanannyi pricsét készítettek s azok közül ötöt lánczczal, hogy a rabokat éjjel abba lehessen belebonyolítani.

5., A régi bástyafalakat a kapu mellett balra és jobbra hasonlóképp föl-emelték és kijavították.

6., Az említett kaput tovább, befelé húzták, újból fölállították, jobbra és balra 9 oldal-oszlopot emeltek.

7., A régi kapu oldalfainak és íveinek a lebontását megkezdték.

8., Épen a kapu mellett belül levő egy szobából álló házikót a kapus számára új zsidely földéllal látták el stb. Ezek az átalakítások és javítások 2.488 frt 56 krba kerültek.³⁾

Bejelentette végül azt is az igazgató, hogy a 12 kaszamáta teljesen helyre van állítva, a mely 250 rabot képes befogadni.

A nőraboknak 1790-ben történt átszállítása alkalmából is történtek átalakítások. Ezek 3.018 frtba kerültek.

A pénzzel takarékosan bántak, a f.-háznak nagyon szűken lévén jövedelme. Abban az időben minden intézmény létesítésekor megfelelő alapról gondoskodtak, a miből az fönntartassék. Ha az alap szűken is volt kiszabva, annak jövedelméből ki kellett jönni.

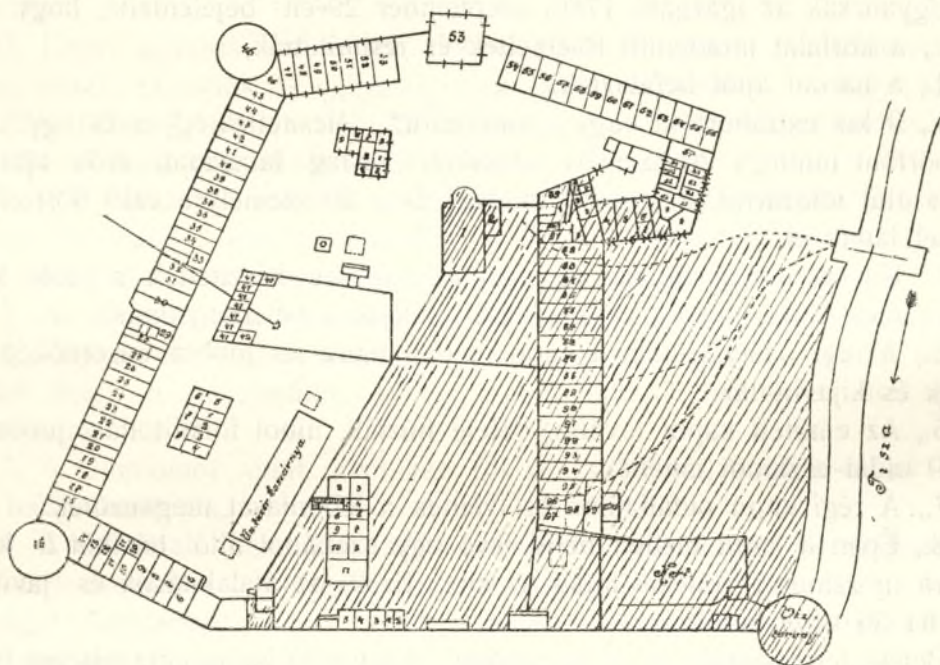
¹⁾ O. l. 31707/1786.

²⁾ O. l. 43684/1786.

³⁾ O. l. 48763/1786.

Jellemző a takarékosagra nézve a következő eset: Az igazgatóság 1811. szeptember 29-én költségvetést terjesztett föl az u. n. lyuk-áristomoknak a biztonság érdekében való kijavításáról, javasolván, hogy — a gyakori szökések alkalmából — már számtalanszor áttört falak keményfa padlódeszkával burkoltassanak és a könnyen kinyitható lakatok zárral cseréltessenek ki. A számvevőségnek erre vonatkozó véleménye az volt, hogy „a burkolat kevésbé szükségesnek, a zárok kicserélése nagyon költségesnek látszik!”

Hogy a f.-házat valami jó karba az átköltözés alkalmával nem hozták — bizonyítja az a körülmény, hogy 1810-ben 10.168 frt $4\frac{7}{12}$ krt és 1811-ben 6.693 frt $26\frac{5}{12}$ krt kellett minden takarékoság mellett épület-javításokra és pedig a konyha és lakóház földelének, az éléskamarának, a tisztviselők lakásá-

19.

A szegedi vár alaprajza az 50-es évekből.

sának, a beteg rabok kórházának s az őrszobának helyreállítására, tüzi-fa és tűzoltó-fecskendő számára való két szin építésére, valamint az összeomlással fenyegető templom javítására és a börtönök némely újból rosszá vált ajtainak és ablakainak helyrehozására fordítani. Sőt a mikor — 1812. május havában — minden készen volt, a fönnebbi összeghez a drágaság miatt még 2.296 frt $23\frac{23}{30}$ krt kellett pótolni.

A tisztviselői lak olyan rossz állapotban volt, hogy a míg annak helyreállítása tartott, addig Litassy igazgatónak — 1810. január 31-én történt

hivatalba lépésétől 1811. június haváig — a Lotharingiai herceg adott szállást.

1810. deczember havában megtörtént, hogy Perey Péter rab a várfalán, a Tiszára vezető ajtó mellett kimászott.

Az épületek rozoga voltát bizonyítja a budai orsz. főépítészeti hivatalnak a helyt. t.-hoz 1810. április 16-án intézett átírat, mely szerint a torony leszedése és a templom födelének kijavitása halaszthatatlan lévén, az jóváhagyás reményében meg is kezdetett.

III.

IGAZGATÁS.

A f.-ház közvetlenül a helytartó tanácsnak volt alárendelve.¹ Törvény szerint e tanács nem függött semmi hatóságtól, csak magától a Fölségtől. Összeállításánál teljesen rendi szempont jutott érvényre. Elnöke a nádor vagy távollétében az országbíró volt; 22 tanácsosát a főpapok, főurak és nemesek rendjéből a király nevezte ki. Fizetésüket a Fölség vállalta magára. A két igazi hatalom: a királyi és rendi közt állva, önállótlanásra volt kárhozthatva. Mivel pedig a királyi hatalom erősebb volt, folytonosabban is hatott a rendinél, a helyt. t. akaratlan is annak eszközévé alakult.²

A helyt. tanács tehát a csak némi fontossággal bíró ügyeket is eldöntés, illetőleg jóváhagyás végett a Bécsben székelő m. kir. udvari kancelláriához terjesztette föl!

Ennek élén a főkancellár állott, mellette 2 alkancellár, 12 tanácsos a főpapi, főuri és nemesi rendből kinevezve működtek. A király e hivatal segítségével gyakorolta fölségjogait úgy a törvényhozás, mint — a pénz és hadi ügyek kivételével — a kormányzás és biráskodás körében.³ Azonban ennek a hatásköre sem felelt meg távolról sem a mai miniszteriuménak, mert: „a kancellár és tanácsosai az egész országban nagy tekintélynek örvendenek, ők a legbefolyásosabb pártfogók, tőlük függ nagy részt az egyházi és világi magas állások betöltése, de igazi hatalmuk nem felel meg a kiváló positionak. Minden ügyben, még a legjelentéktelenebben is, a Fölség dönt; a kancellár-

¹) A melynek fölállítását „magyar kir. tanács“ névvel az 1723: XCVII. t. cz. rendelte el s a melynek székhelyét az 1783. nov. 28-án kelt kir. rescriptum intézkedése folytán 1784-ben tették át Pozsonyból Budára. A helyt. tanácsal egyidejűleg helyezték át ugyanoda a magy. udv. kamarát és a főhadparancsnokságot. Keresztury József: *Introductio In. Opus Collectionis In Normalium Constit. Josephi. Pars I. 51. l. 26 §.* Ezen két kormány-széknek Pest sz. kir. városába való áthelyezését az 1790: XXVIX. és az 1792: XV. t. cz. mondotta ki.

²) Szilágyi Sándor: „A Magy. Nemzet Története.“ Bpest, 1898. Athenaeum. VIII. k. 731.

³) Pallas Nagy Lexikona.

ria csak legalázatosabb tanácsával vagy véleményével járul a király elé és akár meghallgatják, akár nem, azonnal expeditióvá süllyed.“¹

A helyt. t. a f.-házra való fölügyeletet közvetlenül gyakorolta 1807-ig. Ez évben a f.-házat „állandó helyi fölügyelet² és igazgatás alá helyezte, a fölügyelettel június 16-án kelt rendeleténél fogva³ Kárász István csongrádmegyei első alispánt⁴ bizván meg,⁵ miután panaszok merültek föl az ott dívó rendet-

¹) Szilágyi S. említett műve VIII. k. 71.

Hogy a mindenható uralkodók mindentudók is akarván lenni, mi mindenbe nem ártották bele magukat — arra érdekes példákat találunk Pelico Silvio „Börtöneim“ című művében. (Olaszból ford. Erdélyi Károly, Budapest. 1886. Franklin t.) A melyben a spielbergi f.-házban polit. fogoly minőségben 1822-től fogva 10 éven át szenvedett rabságát írja le.

A foglyoknak ahhoz, hogy olvasmányt kapjanak a császár engedélyére volt szükségük, a ki néhány vallásos tartalmú könyvet küldött nekik ajándékba, de a szépirodalmi művek olvasását teljesen eltiltotta.

Pellico egy ízben veszélyesen megbetegedvén, a kormányzó futárt küldött Bécsbe megtudandó, hogy milyen bánásmódban kell őt részesíteni?

Egy másik polit. fogoly fölött orvosi tanácskozás tartatván kimondatott, hogy a lábát le kell vágni. Ehhez Bécsből kellett engedélyt kérni. A mi egy hét múlva meg is érkezett.

Pelliconak és fogolytársainak a családjaiktól érkezett leveleket 10 éven át mindig visszatartották Bécsben. Egyetlen egyszer engedte meg a császár, hogy a rendőrfőnök „jó híreket mondjon neki rokonai felől,“ de arról, hogy szülei és 4 testvére életben vannak-e mind? nem volt szabad értesíteni őt. 198. 202. 203. 207. 221. 227. 223. 237. és 238.

De nemcsak Ferenccz császár értett mindenhez hanem II. József is, a ki — mint a II. fejezetben láttuk — abba is beleelegyedett, hogy a raboknak ne adjanak se pokróczot se szalmazsákokot, hogy könnyebb legyen a tisztaság fönntartása, meg hogy őket éjjelre lánczolják le, hogy meg ne szökjenek. A kosztjukat is leszállította és előszabta, hogy mi-féle munkával foglalkozzanak. A kaszamátiák ablaknyílásainak méreteit is ő állapította meg.

Mária Terézia királynő idejében sem ment ez másképen. Szóval hagyomány volt, hogy: az uralkodó minden, a kormány s az összes hivatalok rendeltetése pedig semmi egyéb mint az, hogy az uralkodó akaratát végrehajtsák.

²) Ilyen helyi fölügyelet alatt vannak a f.-házak ma is Ausztriában. A „helyi fölügyelőt“ házi biztosnak hívják. Rendesen a kir. ügyészre ruházzák ezt a tisztelet.

³) O. I. 12217/1807.

⁴) Nagyobb megyékben 2 alispán is volt egyszerre. Utóbb pedig általában első és másod alispánokat látunk már: egyik a törvénykezési, másik a közigazgatási ügyeket vezetvén. 1723: LVII. és 1729: XV. t. cz. Márkus Dezső: „Magyar Jogi Lexikon.“ Budapest. Pallas. 1898. I. k. 194.

⁵) A kinek mint a vármegye első tisztviselőjének a f.-ház fontosabb ügyeiben addig is adott esetenként megbízást s a ki azelőtt, jelesen már 1798-ban is fölügyelői minőségben tett jelentéseket a f.-ház állapotáról.

Különben a megyei börtönök kezelése s azok iránti rendelkezés a megyei főispánok hatáskörét szabályozó régebbi utasítások, jelesen a m. kir. helyt. t.-nak 1770 évi szept. hó 17-éről 4161. sz. a kibocsátott körlevele, de az országban divatozott törv. gyakorlat szerint is, mint közg. ügy a megyei főispánokat és ezek távollétében az első alispánokat, illetőleg a megye közgyűlését illette. Résző Ensel Sándor: „A Hazai Fenyítő Eljárásra Vonatkozó Szabályrendeletek“ II. füzet. Pest, Emich G. 1867. 1.

lenségeket, az őrzés és a rabokkal való bánásmódját illetőleg és miután az intézet tisztségének jelentései maguk elárúlják a gazdasági ügyek költséges vezetését és a fegyelem s a köteles függelék meglazulásának nyomait. És jóllehet — folytatja a rendelet — ezt részben ezen intézet jelenlegi bizonynyal kevésbé alkalmas helyének, legnagyobb részben azonban az elüljáróknak és az igazgatásnak lehet tulajdonítani. Ennélfogva a keletkező kihágásoknak kezdetben való megakadályozására ezen intézetnek az igazgató kormányzék¹⁾től való távollétében a helyt. t. jobb módot nem talál, minthogy ennek ideiglenes fölügyeletét és igazgatását Uraságodra bizza. Megbizván avval is, hogy a helyt. t.-hoz betérjeszteni szokott havi pénztári kivonatokat előzetesen vizsgálja meg és ha a tett kiadásokra nézve észrevétel forogna fönn, azt jelentse be és szorosán ajánlván az intézet pénztára állapotának minél gyakrabban való váratlan megvizsgálását.

Adatunk van rá, hogy a tisztviselők esküjének bevételével és az állásukra való beiktatással is az intézet fölügyelője bízott meg. A kinek egyéb-iránt ezen hivatala vagy megbízásával javadalmazás nem járt. Az udv. kamara ugyanis 1824. július 23-án kelt leiratával kimondotta, hogy Kárász alispánnak a f.-ház fölügyelete alkalmából kért napi díjai nem utalványoztatnak, a megye területén levő ezen közintézetnek hivatalból kellvén nekie gondját viselni. Előfogatí költségei azonban a megye házi pénztárából megtérítendők.

Az iratokban 1808. deczembertől kezdve a Babarczy Imre első alispán neve szerepel mint fölügyelőé.

Babarczy Imre alispán hivataláról önként lemondván, a f.-házra való fölügyelettel, az 1818. február 24-én 5077. sz. a. kelt rendelet szerint Kárász Miklós az új első alispán bízott meg.

Az 1824. január 7-én 1287. sz. a. kelt helyt. tanácsi rendeletben azt olvassuk, hogy Kárász Miklós a kir. ítélőtáblához léptettétvén elő, a f.-ház fölügyelete Csongrádmegye második alispánjára, Adamovich Mátyásra bízott.

1827. óta azonban megint a Babarczy Imre alispán nevével találkozunk. A Valkovszky igazgató részére 1832. január 18-án kiállított szolgálati bizonyítványt is ő írta alá, mint a f.-ház fölügyelője.

1. Tisztviselők.

A f.-ház első tisztviselője az igazgató volt, kit a helyt. t. nevezett ki és a kit magyarul tiszttartónak, néha gondviselőnek, németül Verwalternek hívtak. Diákül Curator vagy Provisor volt a neve valamennyi ideiglenes igazgatónak. Az első, praefectusi czimmal végleges minőségben kinevezett igazgató Ráczy Elek nyug. lovas kapitány volt, a kinek 1803. október 11-én kelt a kinevezési okmánya.

¹⁾ Kormányzéknek, dicasteriumnak nevezték: a m. kir. udv. kancelláriát, a m. kir. helyt. tanácsot és a m. kir. kamarát.

A Valkovszky Mihály későbbi igazgató kinevezési okmánya is praefectusi állásról szól.

Ellenőre (Contraagens, Controllor) nem volt a szegedi f.-háznak egészen 1803-ig. A Trungl-féle pénztári hiány megállapítása alkalmából rendszeresítették az ellenőri állást¹ a „Tisztviselők fizetése“ című fejezetben kitüntetett javadalmazással. A Rácz igazgatóéval egy napon kelt az első ellenőrnek, Füll Sebestyénnek a kinevezése.

Az igazgató és ellenőr hiv. hatáskörét megismerhetjük az ezen fejezet 6-ik cikkében olvasható 1788-ban kiadott „Utasító pontokból“ és a külön fejezetben közölt 1806. aug. 12-én 15875. helyt. t. sz. a. kiadott Utasítás 4. és 5. §.-ból.

Jellemző, hogy az igazgatónak az utasítás szerinti 20 frtig terjedő utalványozási jogát felényire szállították le.²

A f.-ház tisztviselői kara e kettőn kívül még a róm. kath. lelkészből és az orvosból állott.

Bejártak híveikhez a helvét és ágostai hitvallású lelkészek minden évben egyszer, a husvéti ünnepek alkalmával.³

A f.-ház tisztviselői voltak sor és időrendben :

Igazgatók :

1., Wohlgemuth Dániel ideigl. igazgató. 1785. novembertől 1786. decz. 10-ig, a mikor két heti betegség után meghalt, özvegyet és 3 kiskorú árvát hagyván hátra. Előbb tallósi helyettes igazgató, azt megelőzőleg állítólag furir volt.

2., Csernyánszky József helyt. tanácsi számtiszt mint ideigl. igazgató megbízását 1786. decz. 19-én nyerte és 1789. november 1-ig tartott az.⁴

¹) A helyt. t. ez iránt való előterjesztését az udv. kancellária 1801. június 5-én 5257. sz. a. elfogadván. O. I. 12887/1801.

²) A számvevőség megnehézményelt egy 1812-ből való 40 frtos kiadási tételt, mely egy az orvosnak rendelő asztalúl és egyszersmind a betegek tiszta lepedőinek elhelyezésére szolgáló szekrényre vonatkozott. A helyt. t. 1817. június 17-én 18033. sz. a. jóváhagyta ugyan ezt a kiadást, de utasította az igazgatóságot, hogy 10 frtot meghaladó értékű új butoroknak engedély nélkül való beszerzésétől „súlyos felelősség terhe alatt“ tartózkodjék.

³) A helvét hitvall. rabokhoz a hódmezővásárhelyi lelkész járt be.

⁴) Csernyánszky miután a számvevőség az ő visszahívását ismételten sürgette abból az okból, hogy nagy szükség van rá, mivel a neki beosztott 7 város számadása az ő megvizsgálására vár : 1787. deczemb. 29-én javaslatba hozta, hogy a f.-ház vezetése bizassék ideiglenesen a hajóvontatásra ítélt rabok tömlőcztartójára, tekintve, hogy olyan rab az idő szerint csak 15 van és a melléjük rendelt s a segédekkel együtt 160 rab őrzésére elegendő személyzettel rendelkező tömlőcztartó a f.-házat is könnyen igazgathatja. Csak az elválasztó falonlevő befalazott ajtót kell kinyitni. A tömlőcztartó vállalkozik erre a föladatra.

A helyt. t. meg is kereste a magy. főhadparancanokságot az iránt, hogy egyezzek bele ebbe. Az pedig 1788. június 16-án kelt átiratával beleegyezését adta, meghatározatlan időre.

A helyt. t. azonban az ügyet függőben hagyta még is, a tallósi rabok áthelyezéséig, a mikor úgy is „valódi“ igazgató lesz alkalmazva.

3., Trungl József mint ideigl. igazgató 1789. november 2-től 1799. július 1-ig működött, a mikor a kezelésére bizott pénztárban 6.520 frt hiány találtván állásától fölfüggesztetett és többé abba nem helyeztetett vissza. 8 évig dijnoki minőségben szolgált a hely. t.-nál, 3 évig ellenőr és 4 évig ideigl. igazgató volt a tallósi f.-háznál.

4., Ns Szabó Gergely ideigl. igazgatónak 1799. június 10-én kelt a kinevezési illetőleg kiküldetési okmánya. Julius 1-től kezdődőleg tett számadást. Szolgált 1800. április 30-ig. Kinevezése előtt és lemondása után második pénztárnoki minőségben szolgált a budai kir. zálogháznál. Márczius 9-én kelt lemondó levelében fölhozza, hogy éjjel-nappal abban fáradozott, hogy a ráruházott hivatalt a legnagyobb rendetlenségből kivegye s annyira rendbe hozza, hogy ez a rend kevés igyekezettel állandóvá tétethessék. „Ez a ház — így folytatja — a kimondhatatlan rendetlenség és az elvénült katonák miatt, a kik szakadatlan az ívásnak adták magukat, olyan állapotba jutott, hogy éjjel-nappal való bajoskodásom következtében lábsebeim három ízben föltörvén, egészen kiújultak és a legnagyobb fájdalmat okozták.“ Kéri tehát ebből az indokból, hogy az előbbi állásába helyeztessék vissza, a hol reméli, hogy e sebeinek hasznos fürdő segélyével megújult gyöngeségiből fölüdül s ezen hivatalának megfelelhet.

Utódjául a Szeged sz. kir. városnál szolgálatban levő Rátt József rendőrbiztost ajánlja, a ki maga is folyamodott e végett a helyt. t.-hoz s a ki úgy személyét, mint vagyonát, eszét, tudományát (jó német, latin, magyar, rác és tót) főként pedig jó keresztényi életét tekintve, a mi a f.-háznál megkívánatik, arra igen alkalmas.

5., Ns. Rátt József id. igazgató 1800. április 30-án vette át hivatalát, melyből Kárász alispán mozdította el őt „résztint hasonleséssel párosult különböző visszaélések elkövetése, résztint büntetésre méltó kegyetlenség miatt, a helyt. t. rendeletére 1803. október 12-én helyettesítvén:

6., Kiss-Endrődi Litassy Bálinttal, a ki ideigl. igazgató volt 1803. október 13-tól november 26-ig bezárólag. Litassy előbb főhadnagyi rangot viselt az Antal főherczeg ezredében, 16 évig szolgálván a hadseregnél és pedig az arról kiállított hiv. bizonyítvány szerint dicséretesen úgy béke idejében mint háborúban.

7., Ns. Rác Elek 1803. novemb. 27-től 1810. január 31-ig.

Rác Eleket, a ki évi 400 frttal nyugdíjazott lovas kapitány, elméleti és gyakorlati jogi ismeretekkel bíró, világlátott, a török és francia háborúban résztvett s a hazai nyelveket beszélő ember volt, 1803. októb. 11-én nevezte ki igazgatóvá a helyt. tanács praefectusi czímmel „a katonaságnál teljesített

¹⁾ Szeptember 28-án kezdte meg és novemb. 2-án fejezte be az intézet átvételét. A helyt. t.-tól nyerte kinevezését.

hű és nem kevésbé hasznos szolgálatára, valamint nyugalmazott állapotában mint a francia foglyok parancsnoka meg katonai kórházi és transport-parancsnoki minőségben szerzett érdemeire való tekintettel és ugyancsak tekintetbe véve alárendeltjeivel való tisztességes és szelid bánásmódját.“

A helyt. t. a kinevezés alkalmából fölhívta Csongrád megye alispánját, hogy a két újonnan kinevezett tisztviselőt¹ hivatalába iktassa be és az ország összes törvényhatóságait értesítse a felől, hogy Rátt József ideigl. igazgató elkövetett gonoszsága miatt hivatalából elmozdított és helyébe praefectusi címmel Rác Elek nyug. lovas kapitány,² ellenőrre pedig Füll Sebestyén volt gazdatiszt neveztetett ki.

Rác igazgató állásáról 1809. április 21-én leköszönt előhaladott kora és növekedő betegsége, podagrája miatt. Lemondásának elfogadásáról a helyt. t. május 2-án értesítette őt „eddig tanúsított búzgóságától elvárván és ajánlván, hogy a közelebbről bekövetkező igazgatói kinevezésig vigye hivatalát“ és megkereste egyidejűleg a katonai főhadparancsnokságot az iránt, hogy mivel Rác Elek katonai nyugdíjába való visszahelyezésért folyamodott, nehogy ez által a kincstárra újabb teher háruljon és mivel ilyen állásoknál kegyelmes kir. határozatok értelmében nyugalmazott tisztekre tekintettel kell lenni: az igazgatói állásra olyat javaslatba hozzon.

8., Ns. Litassy Bálint,³ a ki már volt ideigl. igazgató, újabban 1810. január 31-től 1816. nov. 21-ig szolgált. Lemondása alkalmából Babarczy Imre alispán 1816. nov. 8-án Szegvárról a következő hiv. levelet intézte hozzá magyar nyelven:

„A Királyi Javitó Ház érdemes Praefectoratussának! Praefectus Litassy Bálint Urnak, a ki ezen Tiztséget több esztendők óta híven és dicséretesen viselte hivataláról való lemondása a Nagy. M. M. K. Helytartó Tanáts által el fogatván és helyébe Valkovszky Mihály Ur ki neveztetvén, nékem pedig ennek meg hiteltetése és az Institutumnak rendes által adása kegyesen meg hagyatván, kérem a Tisztelt Praefectoratust hivatalos bizodalommal, tessen jó előre nem tsak a Cassa béli állapotokat, hanem úgy a mint Praefectus Rác Ur el menetelével történt, minden resignationális instrumentumokat tökéletesen

¹) már mint Rác igazgatót és Füll ellenőrt.

²) Rác igazgató kezdetben tiszti egyenruhában járt az intézetben. Ettől eltiltották. Ez ügyben a helyt. t. 1804. május 29-én, ugyanazon hó 19-én fölterjesztett kérésére válaszul értesíti az igazgatót a felől, hogy a főhadparancsnoksággal közölte azon nyilatkozatot, hogy inkább leköszön a helyt. t.-től nyert hivataláról, semhogy lemondjon katonai rangjáról és jelvényeiről és hogy ezen alkalomból az udvari haditanács öt 400 frt fizetéssel a katonaság kötelékébe visszafogadta; ha azonban a katonai kötelékbe átvétetett, a polg. hivatal kötelékéből ki kell lépnie, ha pedig a polgáriban akar megmaradni, akkor úgy rangját mint jelvényeit le kell hogy tegye.

³) A helyt. t. nevezte ki, az udv. kancz. pedig a kinevezést jóváhagyta.

O. I. udv. kancz. 1669/1810.

el készíteni, hogy így az Uj Praefectus Ur megérkezvén az által vétel és átadás eránt semmi hátra maradást ne szenvedjünk.“

Litassy igazgató lemondó levelében azt írja, hogy 6 éven és 8 hónapon át szorgalommal és tőle kitelhető tevékenységgel teljesített szolgálata által remélte, hogy érdemet szerez tekintélyesebb és jövedelmesebb állással való megjutalmazásra, de a legnagyobb fájdalommal értesült affelől, hogy arra való minden kilátástól és reménytől meg van fosztva, a mennyiben ezen intézet főtitkárviselői még mindig teljes tudatlanságban vannak arra nézve, hogy nyugdíjképesek-e? nem is említve azt, hogy előléptetésre és jutalmazásra igényt formálhatnának. Ezért leköszön állásáról, részint hogy birtokát kezelje, részint hogy jövedelmezőbb foglalkozást szerezzen, esetleg hogy az előtt viselt főhadnagyi rangját visszanyervén, katonai szolgálatba lépjen. Litassy „buzgó, rendes ember volt, a ki csak úgy az ellenőr mint a rabok irányában való túlságos elnézéséért érdemelt megrovást.“¹

9., Valkovszky Mihály az igazgatói tisztet 1816. novemb. 21-től 1832. októb. 31-ig viselte. Ő volt a szegedi f.-ház utolsó igazgatója.

Született 1770-ben Dobrokon, Bereg megyében. A 39. sz. Gr. Nádasdy-féle gyalogezredben szolgált. 1796-ban ezredadjutánssá léptették elő. A legelső 10 évig tartott francia háborúban részt vett s miután térdén sebet kapván, tovább szolgálni nem volt képes, önként leköszönt 1799. július havában.

1804. április 17-én a helyt. t. kiadó hivatalához járulnökká nevezték ki 200 frttal, 1812-ben irnokká lépett elő 350 frt fizetésbe, 1816-ban pedig esküdtt jegyzővé.

Ellenőrök:

1., Füll Sebestyén, ki a vörösmarti uradalomban számtartó ispán volt, 1803. novemb. 27-én kezdte meg szolgálatát, melyből az 1808. október 18-án kelt helyt. tanácsi rendelettel bocsátották el részegeskedése miatt.

2., Ns. Bokross Ignác, ki az Eszterházy-féle gyalogezredben zászlótartó volt és kilépése után az ezredtulajdonostól hadnagyi nyugdíjban részesült, a magyar, német, latin, szláv, rác, oláh és olasz nyelvet birta s több megyében hivatalt viselt, 1809. január 24-én kelt rendelettel neveztetett ki, az alispán által ugyanazon évi márczius hó 19-én iktattatott be hivatalába és 1812-ben talán május havában köszönt le állásáról. De nem jó szántából. Kiténik ez a helyt. tanácsnak 1812. augusztus 11-én kelt és a XIX. fejezet 4-ik cikkében közölt rendeletből.

3., Ns. Aranyszeghy Károly előzőleg a katonaságnál 15 évig mint furir, az 1809-ik évi nemesi fölkelés alkalmával pedig Hadik gróf tábornok mellett mint segédtsízt, főhadnagyi rangban szolgált s a ki a magyar és német nyelvet írásban is tökéletesen s azonkívül a lengyel és oláh nyelvet egészen jól birta.

¹) Az udv. kancz.-nak 1812. április 10-én kelt fölterjesztése szerint.

1812. szeptember 14-én kezdte meg szolgálatát. Az 1815. márczius 28-án 9.252 sz. a. kelt helyt. tanácsi rendelet azt írja róla, hogy „ a f.-házban fölmerült hibák és rendetlenségek megvizsgálásáról Csongrád megye alispánja által tett jelentés szerint Aranyszeghy Károly ellenőr a hiv. iratok elintézésében hanyag, az intézetből gyakran távol van, részeges, a pénztárt fogyatékosan kezeli s ezeknél fogva hivatalának viselésére nem alkalmas. Miért is a legkomolyabban megdorgáltatik és kinyilvánítatik, hogyha jövőre az említett visszaélésekben a legkevésbé is bűnös lesz, állásából el fog mozdíttatni. Ezekre nézve a legszigorubban foganatosítandó intézkedések az alispán útján megtétettek.“

De vagy megemberelte magát Aranyszeghy vagy pedig nagyon szigorúak az intézkedések nem voltak, mert állásában megmaradt haláláig, a mi 6 hónapi betegsége után 1818. október 28-án következett be, tüdővész folytán.

Inkább elnézők voltak vele szemben főlebbvalói mint szigorúak, mert egyéb szabályellenes dolgot is követett el. Jelesen 1817-ben 500 frtért átvette Komjáthy rabnak egy 700 frtos váltótartozását s azt, jóllehet a váltót értékesítette, a hitelezőnek — Hirsch pesti korcsmárosnak — nem fizetvén ki, ez bepanaszolta őt.

Lássuk különben mit ír róla Litassy igazgató 1814. december 18-án Babarczy alispánhoz, a f.-ház fölügyelőjéhez, szabadságáról való visszaérkezése alkalmából: „A Cassát által vévén, tökéletes rendben találtam ugyan, de 30 öll Fát melyet meg vett Contra agens Uram, még az Udvarban nintsen, ámbátor azok már ki füzetve vannak, de holnap estvélig, úgy assicural, vagy a Fa, vagy a Pinz béhozattatik. A mi az írásbéli kötelességit Contra Agens Urnak illeti, épen semmit sem vitt végben, úgy hogy mi olta haza jöttem, mindétig dolgoznom kölletik, Contra agens Ur azonban sétálni, vagy mulatni jár; az elmúlt Esztendőbéli számadásokat sem végezte el, sem pediglen az el mult holnapnak Cassa extrastussát és il formán semmi hasznát nem vehetem. A Haraszi Rabb eránt jött a N: M: M: Királyi Heltarto Tanátstul a Rendelés: hogy az viselete, javulása és egészségtelen állapotya végett a Tiszt jelentést tegyen, eö Contra Agens Ur azomban aszt állítja, hogy eö azon parantsolatbul aszt értvén, hogy Haraszy el bortsájtasson, asztat szabad lábra eresztette, kis-sübben mint azonáltal jobban megmagyaráztatván magának említett Fölsöb rendelést, Harasztinak Pestre írt, hogy ismét vissza jöjjön, várakozásban vagyunk tehát, mi sikere léssen, Contra Agens ur levelének.“¹

4. Ns Pállya József. Nógrádmegyében 8 évig levéltárnok és táblabíró volt, magyar, latin, német, szláv, francia és olasz nyelven írt, beszélt, oláhul is tudott.

¹) Aranyszeghy nem tudott diákul, ez volt oka tévedésének.

Öt pályázó közül a f.-ház fölügyelőjének javaslatára kineveztetett 1888. december 22-én és a számvevőségénél letevéen a szolgálati esküt, hivatalába az alispán által 1819. február 11-én beiktattatott. Szolgált 1832. október 31-ig.

Lelkészek.

1. Klempay László volt pálosrendi barát, 1786. október 14-én kezdett szolgálatot tenni. 1787. december 18-án lett beiktatva.

Ő volt az első f.-házi lelkész. Oltványi Pál azt írja ugyanis,¹ hogy: „a vontató fegyenczek egyik állomáshelye vala Szeged városa is, lakhelyük a vár vala. 1786. július 25-én II. József császár Szegedre érkezvén, meglátogatta ezen szerencsétlen fegyenczeket is a várban és megbosszankodott azon, hogy ezek lelki ellátásban nem részesülnek, helyt. tanácsa által 31.044 sz. leirattal azonnal elrendelte, hogy e fegyházban egy szoba kápolnává alakíttassék át és abban a fegyenczeknek naponként sz. mise szolgáltatassék. Mint-hogy a várból a tábori lelkész már eltávozott s . . . annak állomása is megszünttetett, a várbeli katonaság lelki ellátását a szegedi plébános vállalta magára, de ez úgy látszik nem volt kielégítő, azért 1787. évi márczius 24-én a csanádi püspök fölszollított a helyt. tanács által, hogy Klempay expaulinus barátot vegye föl a csanádi megyébe és azt küldje segítségül a várba a fegyenczek kellő ellátása végett, a püspök megfelelt ezen parancsnak és Klempayt elküldé Szegedre várbeli lelkésznek. . . . Miért? miért nem? . . . Klempay már október hóban felmentetni kérte magát állomásától s a katonai hatóságtól megnyerve azt, itt hagyta Szegedet s Pesten kapott ezredi káplány állomást.“

A f.-ház igazgatója által a helyt. t.-hoz 1788. július 27-én intézett jelentéshez az intézet személyzetéről mellékelt kimutatásban — „a lelkészi hivatalába 1787. december 18-án beiktatott — Klempay pálosrendi pap szerepej még² Ennélfogva ha kérte is fölmentetését 1787-ben, fölmentése illetőleg eltávózása csak a rákövetkező évi július hó 27-ike után történhet meg.

Megjegyzendő különben, hogy a hajóvontató rabok nem a f.-ház igazgatósága alá, hanem katonai parancsnokság alá tartoztak és nem is a f.-házban, hanem a várnak a katonaság által használt területén az u. n. Zwingerben tartózkodtak, a melyet róluk Schiffzieherhofnak neveztek el. De azért úgy látszik, hogy úgy a f.-házbeli rabok, mint a hajóvontatók lelki ellátásáról egyszerre történt intézkedés a Klempay kirendelésével.

2. Baráth Timotheus minorita. Neve 1788. októberben fordul elő legelőször és 1811. július 11-én legutóljára.

¹) „A szegedi plebánia és piárista atyák szegedi krónikája“ című, a „Piáristák Szeged 1720—1886.“ műnek bírálatát képező Szegeden, 1886. Bába Sándornál megjelent művében a 71—73. lapon.

²) Szeged v. l. 27728/196 ex 1788.

3. A Czibula Angelus minorita presbiter nevével először 1815. novemb. 1-én találkozunk. Az 1818. április 1-én kelt igazgatói jelentés szerint, a Máriássy ezredhez tábori káplánná neveztetett ki. Helyébe a minorita rendi káptalan

4. Bodó Menyhértet választotta meg a f.-ház adminisztrátorává, a kinek megválasztását illetőleg megbízását a helyt. t. elfogadta.¹

5. Az igazgató 1828. nov. 30-án kelt jelentése szerint az intézeti kápolna adminisztrátora Zboray Hillarius atya a provinciális által máshová helyeztetvén át,

6. november 1-től kezdve helyét Páll Adrián atya foglalta el.

7. 1830. november. 30-án pedig azt jelentette be, hogy az áthelyezett Ezechiel adminisztrátor helyébe,

8. azon hó 1-től Wiszkótsy Henrik minorita páter rendeltetett ki, a ki az intézet megszűntéig teljesített abban szolgálatot.

Orvosok.

1., Strumpf Pál. Szolgált 1785. novemb. 24-étől 1789. április 15-én hirtelen bekövetkezett haláláig. Helyét egy másik városi seborvossal:

2., Tesseli Józseffel töltötték be ugyanazon hó 16-án,² a kit az újonnan szervezett városi másodorvosi állásra 1800-ban választottak meg.³ Tesseli helyébe

3., Dr. Sobay György neveztetett ki 1799. október 8-án kelt helyt. tanácsi engedély alapján.

Sobay 1804. febr. 16-án a helyt. t.-hoz kérést adott be⁴ az iránt, hogy ha a f.-ház Szegedről máshova helyeztetik át, avval ő is át helyeztessék és 75 Rénes frtnyi évi fizetésre, melyből a külső műtéteket végző seborvosnak évente 15 frtot enged át, fölemeltessék. Kérésében fölhozza, hogy 10 év óta, tehát 1794. óta orvosa az intézetnek⁵ s mielőtt Szeged város főorvosi állását elfoglalta, Krassó megyében szolgált 1789. végétől 1793. végeig, főorvosi minőségben. Birja a magyar, latin, német, tót, oláh és fanczia nyelvet.

¹) Bodó Menyhért mint a f.-ház káplánja 1815. febr. 14-én kelt kérésében az iránt folyamodott, hogy a drágasági pótlék kedvezményében ő is részesíttessék. Így tehát a Baráth Timotheus eltávozása után, a Czibula Angelus kinevezéséig ő kellett, hogy a f.-házi lelkészi teendőkkkel megbízva legyen.

²) Szeged v. l. 252 és 256/1789.

³) Reizner János: Szeged története. III. k. 204.

⁴) O. l. 6310/1804.

⁵) Így hát abban az időben az intézetnek egy fő- és egy alorvosa volt. Sőt később is, mert egy 1813. novemb. 24-én kiállított orv. bizonyítványon a következő aláírás olvasható (Joh: Pintér Dom. Corectorie (így!) Ordin: Chirurgus. De ezek a főorvos által és nem az intézet pénztárából díjaztatván, a f.-ház tisztviselőinek nem tekinthetők.

„Sobay György a város kiváló hirű tisztí főorvosa¹ 1846. évi április havában 83 éves korában történt elhunytá alkalmából, leszármazó örökösök hiányában 24.000 p. frtnyi hagyatékára nézve úgy intézkedett, hogy abból 840 frt (2.000 váltó frt) tőke után járó kamatok, egyenlő részben, a szegedi fő vagy al-gymnasiumba járó szegénysorsú és jó előmenetelű két tanuló jutalmazására és segélyezésére fordíttassék. Az alapítványt Szeged v. hatósága kezeli.“

Sobayról az áll továbbá Szeged történetében,² hogy igen népszerű és tekintélyes, keresett orvos volt. Gyógytári szereket csak ritka esetekben rendelt, hanem többnyire népies, az akkori időben mindenütt kéznél volt házi szereket javasolt s főleg életrendi utasítások által gyógyított.

2., A tisztviselők fizetése

az 1806. augusztus 12-én 15.875 sz. a kelt helyt. tanácsi rendelet életbelép-téig a következő volt:

az igazgatóé	---	---	---	---	---	---	450 frt
16 öl fa, természetben való lakás és kert,							
az ellenőré	---	---	---	---	---	---	250 frt
10 öl fa, lakás és kert természetben. A csekély							
terjedelmű kertet, mely az első udvarban volt,							
az előtt az igazgató egyedül használta.							
A lelkész tiszt. díja ³ kezdetben	---	---	---	---	---	---	60 frt
1791. októb. 28-ika óta	---	---	---	---	---	---	100 frt
az orvos tiszt. díja pedig az 1785.—1790.							
években	---	---	---	---	---	---	50 frt
volt. 1791-ben emelték föl	---	---	---	---	---	---	75 frtra
Iroszerekre az igazgatóságnak 1801. junius							
5-én egész évre	---	---	---	---	---	---	24 frt
engedélyezettett, mely összeg 1810. febr. 6-án							
fölemeltetett	---	---	---	---	---	---	50 frtra
1810. nov. 20-án pedig, a drágaság tartamára							
évi	---	---	---	---	---	---	70 frtra
1813. május 1-től aztán, ugyancsak a drága-							
ság idejére	---	---	---	---	---	---	60 frtban
állapított meg.							

¹⁾ írja Reizner J. Szeged történetének II. k.-ben az 56-ik és III. k.-ben a 335 lapon.

²⁾ III. k. 203.

³⁾ A Klempay lelkész alkalmazását a helyt. t. 1788. január hó 2-án avval a föl-tétellel vette tudomásul és engedélyezte fizetésének működése napjától a f.-ház pénztárából való kifizetését: hogy a szegedi sóhivatalnál utalványozott 300 frt nyugdíjából az vonassék le és neki annyival kevesebb fizetessék ki. O. I. 304/1788.

1806. novemb. 1-től fogva :

az igazgató fizetése volt --- --- --- --- 600 frt
 16 öl fa, term. való lakás, kert és irodája szá-
 mára 3 öl fa, irodai költségre 25 frt és 6 tt.
 gyertya. A gyertya-illetmény 1817-ben 12 tt.
 volt.

Az ellenőr fizetése volt --- --- --- --- 400 frt
 és a természetben való élvezmények mint
 azelőtt.

A lelkész tiszt. díja --- --- --- --- 100 frt

Az orvosé szintén --- --- --- --- 100 frt

Az igazgató napi díját 5 frtban, az ellenőréét 4 frtban állapította meg a helyt. tanács 1810. július 3-án kelt rendelete, a drágaság tartamára. A Szabó Gergely igazgató napi díja 1799-ben 2 frt volt.

A f.-ház tisztviselői 1809. nov. 1-től fogva 1811. márczius 15-ig fizetésük 100%-jének megfelelő drágasági pótlékban részesültek.

Azután is volt részük hol 50, hol 100%-es pótlékban. 1817-ben pedig 150%-os pótléket kaptak.¹⁾ Ez a 150%-tes pótlék járt nekik egészen 1820. november végéig. Deczember 1-től kezdve 100%-re szállították azt le.

A helvét és ágostai hitv. lelkészeknek a kik Hódmezővásárhelyről jártak át a f.-házban levő híveikhez minden évben egyszer, húsvétkor, ezen ünnep két napján teljesített egyházi szolgálatukért díjazás nem járt egészen 1816-ig. Itt létük alatt azonban a f.-ház vendégei voltak. Két napi étellemmel való el látásukért a f.-ház igazgatósága fölszámított

1806-ban	---	---	---	---	---	13 frt 28 ¹ / ₂ krt
1807-ben	---	---	---	---	---	7 „ 51 „
1808-ban	---	---	---	---	---	22 „ 43 „
1809-ben	---	---	---	---	---	19 „ 23 „
1810-ben	---	---	---	---	---	51 „ 27 „

¹⁾ Az udv. kancz.-nak 13004/2088—1810 sz. a. kelt rendelete szerint Ő Főlsége elhatározta, hogy az állami tisztviselők, nyugdíjasok és ellátmányosok sorsa 1809. nov. 1-től kezdve megjobbítottassék és pedig :

az 1000	frt	ig	való	fizetésű	tisztviselőké	100%-tel,	a	nyugdíjasok	és	ellátm.-é	80%-tel
az 1001—2000	„	„	„	„	„	90	„	„	„	„	70 „
a 2001—2500	„	„	„	„	„	80	„	„	„	„	60 „
a 2501—3000	„	„	„	„	„	70	„	„	„	„	50 „
a 3001—4000	„	„	„	„	„	60	„	„	„	„	40 „
a 4001—6000	„	„	„	„	„	50	„	„	„	„	30 „
a 6001—11000	„	„	„	„	„	30	„	„	„	„	20 „
a 11000 frton felül való	„	„	„	„	„	25	„	„	„	„	10 „

A fizetési pótlékre vonatkozó későbbi intézkedések is mind országos jellegűek voltak, a drágaság is országos levén.

1811-ben	---	---	---	---	---	24	frt	49	kr.
1812-ben	---	---	---	---	---	48	"	—	"
1813-ban	---	---	---	---	---	59	"	43	"
1814-ben	---	---	---	---	---	64	"	12	"
1815-ben	---	---	---	---	---	59	"	18	"
1816-ban	---	---	---	---	---	118	"	32	"

Ez utóbbi költséget azután a számvevőség megsokalta,¹ nehézményelte és a kiszállás költségeinek megállapítása iránt javaslatot tett. A melyet a helyt. t. elfogadván, 1816. szept. 13-án 25788. sz. a. a következő rendeletet bocsátott ki a f.-ház igazgatóságához:

Sok évvel ezelőtt az ágostai és helvét hitvallásu lelkészeknek a f.-házban hűsvétkor teljesített funkciójukért nem adtak sem fizetést, sem élelmezést, mivel abban az időben arra a funkcióra nem a f.-házi tisztség által hivatottak meg, hanem a szegedi vásár alkalmával a tisztségnél arra önként jelentkeztek; nehogy azonban az ágostai és helvét hitű rabok ájtatosságukban megakadályoztassanak és talán nekik panaszra ok szolgáltatassék, azon két lelkésznek

¹⁾ lévén az Litassy igazgató által 1816. május 5-én ekképen részletezve:

A hajósoknak Cyön 6 itcze bor 28 krjával	---	---	---	---	---	2	frt	48	kr
vacsorára 6 font hús 28 krjával	---	---	---	---	---	2	"	48	"
hozzávaló	---	---	---	---	---	1	"	—	"
6 itcze bor 20 krjával	---	---	---	---	---	2	"	—	"
a következő napon délre 6 tt hús 28 krjával	---	---	---	---	---	2	"	48	"
hozzávaló	---	---	---	---	---	1	"	—	"
6 itcze bor 20 krjával	---	---	---	---	---	2	"	—	"
A lelkész uraknak vacsorára 6 tt hús 28 krjával	---	---	---	---	---	2	"	48	"
2 vad kácsa 1 frt 30 krjával	---	---	---	---	---	3	"	—	"
6 itcze bor 1 frt 30 krjával	---	---	---	---	---	9	"	—	"
a többi étel hozzávalóval	---	---	---	---	---	8	"	—	"
egy kenyér	---	---	---	---	---	4	"	—	"
ebédre 7 $\frac{1}{2}$ tt hús 28 krjával	---	---	---	---	---	3	"	30	"
6 tt báránnyús 28 krjával	---	---	---	---	---	2	"	48	"
2 vad kácsa 1 frt 36 krjával	---	---	---	---	---	3	"	16	"
8 itcze bor 1 frt 30 krjával	---	---	---	---	---	12	"	—	"
5 " " 1 " 30 " az útra (Szeged-Vásárhely 22 km.)	---	---	---	---	---	7	"	30	"
7 tt báránnyús 28 krjával	---	---	---	---	---	3	"	16	"
a többi étel hozzávalóval reggelire és ebédre	---	---	---	---	---	12	"	—	"
1 tt kávé	---	---	---	---	---	3	"	30	"
1 tt cukor	---	---	---	---	---	4	"	—	"
egy palaczk olaj	---	---	---	---	---	4	"	—	"
a " " kezébe	---	---	---	---	---	5	"	—	"
$\frac{1}{6}$ öl fa	---	---	---	---	---	5	"	40	"
A vacsorához (az urvacsorához valószínűleg) egy kenyér	---	---	---	---	---	5	"	—	"
" " " " 7 itcze bor 50 krjával	---	---	---	---	---	5	"	50	"

Összesen 118 " 32 "

a rabokkal végzendő húsvéti funkciójuk végett való megjelenésük alkalmából jövőre egyenként; a két napra, napi díj fejében, napjára 3 frtjával számitandólag 6 frtot és a megtett állomások kellő igazolásához képest mérsékelt fuvarbért kell fizetni a f.-ház pénztárából.

Tényleg 1819-ben, az április haváról kiállított pénztári kivonat szerint a helv. hitv. lelkésznek húsvéti lelkészi működéséért 2 napi kettős¹ 3 frtnyi napi díj fejében fizettetett 12 frt és előfogatért 3 frt 30 kr.

Fizetési előlegnek 1814-ben találjuk nyomát, a mikor december 16-án kelt rendelettel az udv. kancz. Aranyszeghy ellenőr részére, egészsége helyreállítására, 10 frtos havi részletekben visszafizetendő 200 frtnyi — tehát $\frac{1}{2}$ évi fizetésének megfelelő — fizet. előleget engedélyezett. De korábban is, már 1789-ben előfordúl a fizetési előleg. Trungl igazgató kért volt akkor segílyt, hogy feleségével és 5 gyermekével új állomása helyére Szegedre átköltözhessek. Kérése folytán 70 frtnyi, négy részletben visszafizetendő előleget engedélyeztek részére.

Az 1816. december 6-án 15.488 sz. a. kibocsátott udv. kancz. rendelet szerint azok a tisztviselők, a kik — saját hibájukon kívül — betegséggel vagy más házi bajokkal küzködnek és azt orvosi bizonyítvánnyal és a körülményekhez képest más hitelt érdemlő okmányokkal tanúsítják: azok évnegyedi fizetésüknek megfelelő fizetési előlegben részesíthetők, legfönnebb 20 havi törlesztésre. A ki nem törlesztette fiz. előlegét, az újabb előleget semmi esetre sem kaphat.

Jutalomról csak egyről, a Csernyánszkyéről van tudomásunk, arról a 200 frtról, melyet részére az 580 frtnyi fuvar és tartási költség² fölül az igazgatói teendőkkel 2 éven át történt teljesítéséért a megtakarított igazgatói fizetésből 1789-ben utalványoztak. A helyt. t. és az orsz. számvevőség valamint az udv. kancz. 100 arany jutalmat javasolt, de a császár — II. József — csak 200 frtot engedélyezett.³

¹) Bizonyosan az ágostai hitv. raboknak is tartott isteni tiszteletet, azért fizettek neki kettős napi díjat.

²) Tartási költség fejében napjára, ha úton volt 2 frtot, különben 1 frt 23 krt számitott föl ekképen: ebéd és vacsora 48 kr.
 3 messzely bor 6 krjával 18 „
 reggeli 7 „
 mosás, szolgálat és ágynemű-használat 10 „

 összesen 1 frt 23 kr.

³) O. l. udv. kancz. 13.713/1789.

3., Tiszti óvadék, reverszális.

A tisztviselők évi fizetésük kétszeresének megfelelő összegű óvadékot voltak kötelesek letenni.

Trungl igazgató 1795-ben engedélyt nyert arra, hogy 900 forintban megszabott óvadékának hátralevő részét 450 forintnyi fizetéséből 2 év alatt részletekben törleszthesse le. Nemkülönbén Rácz Elek igazgatónak 1805-ben, óvadéka lefizetésére az udv. kancz. időhaladékot engedélyezett¹⁾ azon föltétellel, hogy kezes állítson s az óvadék fizetéséből 4 év alatt levonassék. Bokross Ignác ellenőr is engedélyt nyert arra, hogy 800 forintnyi óvadékából egyszerre lefizetett 500 forint fölül levő összeget 8 részletben törleszthesse.

Az 1810. július 31-én 14.751 sz. a kiadott helyt. tanácsi rendelet szerint¹⁾ azon királyi tisztviselők feleségei, a kiknek férjeik óvadékot kötelesek letenni és számadás tételre kötelezettek, reverszálisat kellett, hogy kiállítsanak arról, hogy ha a férjeikre bizott pénztárban vagy a nekik átadott anyagokban hiány találtatnék, a kincstár kártérítést vehessen férjeik összes vagyonából, tekintet nélkül a házassági kötelékből vagy a hozományból eredő netalán létező vagy az ország törvényénél fogva őket mint feleségeket illető jogokra, melyekről ők lemondanak.

A : 1 2

4., Nyugdíj.

Nyugdíjhoz való igényvel a f.-ház tisztviselői és egyéb alkalmazottjai az 1818-ik évig nem birtak. Kitünik ez

1., az udv. kancz.-nak a Wohlgemuth igazgató özvegyének kérésére 1781. márczius 21-én adott válaszából, mely szerint miután kérelmes férje polg. szolgálatban csak 4 évet töltött, másfelől miután a f.-háznak nincs alapja, a melyből özvegyi ellátást lehetne adni, végül mivel nem létezik olyan szabályzat, a mely a f.-házi személyzetet, a személyzethez tartozó özvegyeit vagy gyermekeit nyugdíjképessé tenné: ennél fogva a kincstártól való nyugdíjra igénye nincsen.

2., Kitünik ez a számvevőség által a Fejér András kulcsár és élelmező végellátása ügyében 1805. május 14-én 5.930 sz. a. a helyt. t.-hoz bejelentett következő vélemény és jelentésből:¹⁾

¹⁾ 1805. július 26-án 7.458 sz. a. kelt rendeletével. O. I. 18.936/1805.

²⁾ Szeged o. l.

³⁾ O. I. 12.006/1789.

⁴⁾ O. I. 12.853/1805.

Jóllehet nem létezik kegyes kir. rendszabály, melynek erejénél fogva a szegedi f.-ház alkalmazottjainak valamely nyugdíjhoz való igény tulajdonítatnék, mivel azonban hasonló kegyes kir. rendszabály hiányában több polit. alapítványi uradalmi szolgának Ő Legszentebb Fölsége kegyelméből engedélyezett tartása és kegydíja van, azért kérelmes részére úgy tekintettel ezelőtt Tallóson, most Szegeden 20 éven fölül teljesített hű szolgálatára valamint tekintettel fönnforgó rendkívül való tudvalevő szegénységére, a szegedi f.-ház pénztárából, fizetésének megszűnése napjára naponként 8 kr., így évenként 48 frt 40 kr. tartásnak legfelsőbb helyen való kieszközlése alázattal véleményeztetik.

3., Kiténik ez a f.-ház igazgatóságának Babarczy Imre alispánhoz, mint a f.-ház fölügyeletével megbízott helyt. tanácsi biztoshoz, pártolólágg leendő fölterjesztés végett 1814. márczius 28-án¹⁾ intézett kéréséből, melyben az igazgató és ellenőr az iránt folyamodnak, hogy az állami tisztviselők nyugdíjképes kategóriájába soroztassanak.

Ennek a kérésnek egyhamar legalább nem volt fogantja, mert Litassy igazgató 1816-ban lemondó levelében azt írja, hogy „ezen intézet főtisztviselői még mindig teljes tudatlanságban vannak arra nézve, hogy nyugdíjképesek-e?” Később azonban rendezték a nyugdíjügyet.

Ugyanis a helyt. t. 1819. április 27-én 12.060 sz. a. kelt rendeletéből²⁾ világosan látszik, hogy a f.-házi tisztviselők akkor már nyugdíj-jogosultak voltak. Ezen rendelet tartalma az: hogy — az 1818. október 20-án elhalt — Aranyszeghy Károly ellenőrnek 10 évi szolgálati ideje nem lévén, özvegye nyugdíjban nem részesülhet. Férje 400 frtnyi fizetése és 150%-os pótléka után 250 frtnyi mortuális ángária megilleti.

Az özvegy azután — az 1820. július 4-én 13.720 sz. a. kelt helyt. t. rendelet szerint — az udv. kancz. engedélyével az intézet pénztárából napi 12 kr. kegydíjjal láttatott el.³⁾

5., A hivatalos nyelv

az országban a latin volt, kivéve a II. József császár uralkodása idejének 1784. novemb. 1-től 1790-ig terjedő korszakát¹⁾ mikor részint előkészítették, részint megvalósították a német nyelv uraimát. Ez azonban csak pütkösdí királyság volt. József császár maga döntötte azt meg és megint csak a latin nyelv lett urrá.

¹⁾ Szeged o. l.

²⁾ Szeged o. l.

³⁾ Szeged o. l.

⁴⁾ A helyt. t. 1784 május 8-án 11409. sz. a. kibocsátott körrendelete szerint: hiv. nyelvvé a latin helyett a német tétetik és pedig részben 1784. nov. 1-től, részben 1786.

A magyar nyelv a közéletben a törvényhatóságok és a törvényhozás útján csak a József császár halála után kezdett lépésről-lépésre tért hódítani.¹ Az első lépést a törv. hatóságok tették meg. Sopronból 1792-ben május 20-iki kelettel azt írják a bécsi Magyar hirmondónak:² „Hogy az Anyai Nyelvnek virágoztatása egy kiváltképpen való eszköze Hazánk bölcdogságának: vólta-képpen megvagyunk arról győzöttetve ezen Nemes Vármegye Tagjai is. Ugyan ezen meg-győződésből végezték a multt Esztendőben, hogy a Közönséges Gyűlések Jegyző- Könyvei Magyar Nyelven irattassanak; mely végzést a mult Aprilis Hónapnak végén tartatott Közönséges Gyűlésben is meg-erősítették: hanem a Királyi Fölségnek, Deák nyelvre fordítva fognak fel-küldődni az említett Jegyző-Könyvek.“

Erdélyről azt írja a nevezett ujság³ hogy: A Magyar Hazának másik keblében — Erdély-Országban — nem tsak a Vármegyékben, hanem a Királyi nov. 1-től kezdve. Teljes érvénybe azonban ezen intézkedés 3 év mulva lép. — 1784. nov. 1-től fogva azonban senki sem alkalmazható valamely hivatalnál, a ki a német nyelvet nem bírja. Ezen időtől kezdve senkit sem szabad fölvenni a latin iskolába, ha nem tud németül olvasni és írni (Szeged v. levéltári 1784. II. 245.)

„József császár 1790. évi január 28-án kelt leirása által az orsz. törvényeivel köz-értelmezés szerint ellenkezni látszó minden rendeleteit, hármat u. m. a vallási türelmet, a lelkészi állomásoknak rendezését s a jobbagyoknak sorsát és földesuraik iránti viszonyukat érdeklőn kívül önmaga visszavoná és a vármegyéket, sz. kir. városokat és külön kapuszámmal bíró kerületeket régi törvényes hatóságaikba visszahelyezné és mindent országlása előtti állapotjába visszaállítaná.“ (Szlemenics Pál „Magyar fenyítő törvény“ 4-ik kiadás Ökrös Bálinttól. Pest, Heckenast Cusztáv 1865. 67.)

¹) Alapvető intézkedés volt a magyar nyelv és írás tanítását elrendelő 1790: XVI. t. cz. s még inkább a nyelvünket köteles tantárggyá emelő 1792: VII. t. cz. mely azt is kimondván, hogy a közhivatalok idővel magyarul (is) tudókkal fognak betöltetni.

— — Másfél évtized kellett, míg nyelvünk az igazgatás és jogélet terén, a hiv. latin nyelvvel szemben legalább egyenjogúságát kivíhatták. Az 1805: IV. t. cz. alapján ugyanis a törv. hatóságok már az udv. kancelláriához, sőt Ő Fölségéhez is magyar (vagy tetszés szerint latin) nyelven intézhették fölirataikat, s azokon a helyt. t.-nak már szintén magyarul kelle válaszolnia.

Az 1805: IV. t. cz. megengedi ugyan, hogy a bíróságok a magyar nyelvet is használhassák, — noha a kir. Kúriát még az ilyen magyarul vitt perekben se kötelezte nyelvünk használatára — de mintegy a sorok közt mondja, hogy: a ki tudja, ám tegye.

— — Az 1840: VI. t. cz. elrendelí, hogy a hatósági és orsz. föliratok, a kir. helyt. t. körrendeletei végzései, valamennyi világi és egyházi hatóság intézkedései, levelei, a hiteles kiadások záradékai, s végre 1843-tól az összes anyakönyvek magyarul szerkesztessenek.

Politikai teljes diadalát jogi műnyelvünk az 1843-44: II. t. cz.-kel érte meg: ez rendelvén el az idevonatkozó törvények kiegészítéséül, hogy a kir. leiratok, a törvények és rendeletek, az orsz. gyűlési tanácskozások, úgy a m. kir. udv. Kancellária, a kir. Helyt. tanács, a kir. Kúria és valamennyi ítélőszék hivatalos nyelve ezentúl kizárólag a magyar legyen. (Bakos Gábor: A magyar jogi műnyelv kérdéséhez. „Értekezések a társad. tudományok köréből.“ VI. kötet 11., 12., 17. és 18.)

²) 1792 június 1-én megjelent számában a 763. lapon.

³) 1792. június 26-án megjelent számában a 935. lapon.

Táblán, s a Fő Kormány-Széken is mindenek magyarul folynak. Magyar Nyelven teszik a Tanácsos Urak a Referádákat (az az terjesztik eleibe a Széknek, ez vagy amaz tárgyról való elő-adásaikat, s vélekedéseiket); Magyar Nyelven tartatnak a tanácskozások; hozatnak a szententziák (végzések); s iratnak a Jegyző-Könyvek (Protocollumok). Tsupán a Hadi Tanáttal és Kamarával való levelezések folytattatnak Deák nyelven, s azon terjesztetnek a Felső eleibe is az Erd. Kantzellária által, az ehez fel-küldeni szokott Jegyző-Könyvek,¹

A törvényhozás a magyar nyelv érdekében első intézkedéseit 1790-ben tette meg. Ezt követte az 1782: VII. t. cz. és az 1805: IV. t. cz. megalkotása. A törvényhatóságok megelőzték a törvényhozást, tanusítják ezt 1785-ből sőt 1780-ból való magyar szövegű ítéleteink. Ezeket közöljük az okmánytárban.

A f.-ház hivatalos nyelve is a latin volt tehát, az igazgatók közül többen azonban németül irták fölterjesztéseiket a helyt. tanácshoz, mások pl. Rác Elek mindig latinul. Litassy is a német nyelvet használta fölterjesztéseiben, az alispánnak azonban, a ki a f.-ház főlügyelője volt, néha magyarul irt. Utódja Valkovszky, a kit 1816-ban iktattak be hivatalába, azon szóbeli utasítást nyerte, hogy jelentéseit deákul tegye. Aranyszeghy ellenőr 1816. nov. 25-én folyamodott a helyt. t.-hoz az iránt, hogy mivel ő egyáltalában nem tud deákul, engedtessek meg, hogy a hivatalos levelezés a szegedi f.-háznál továbbra is német nyelven történjék. Elutasították.

Ettől kezdve a fölterjesztéseket tényleg mindvégig deákul fogalmazták, a pénztári számadásokat és kimutatásokat azonban német nyelven állították ki.

A törv. hatóságokkal, a kir táblával, ha nagy ritkán érintkezett az igazgatóság, diákul történt az mindig.

A törv. hatóságok egy része 1805. óta magyarul irt a helyt. tanácsnak, a honnan ugyancsak magyarul válaszoltak nekik.

A helyt. tanács a f.-ház igazgatóságához — a József császár idejéből való fönnemlített rövid átmeneti időszakon kívül — kivétel nélkül latin nyelvű rendeleteket intézett.

Az igazgatóság a katonasághoz németül vagy diákul irt át; a számvevőséghez is. A pénzügyi hatóságokhoz rendszeren németül. A katonaság mindig német nyelvű választ adott úgy az igazgatóságnak mint a helyt. t.-nak. A helyt. t. pedig a katonai főparancsnoksághoz kivétel nélkül diákul irt át.¹

A számvevőség diákul fogalmazta a helyt. t.-hoz intézett jelentéseit.

6., Irodai jelentések, számadások.

Az összes irodai és számadási teendőket az igazgató és ellenőr kellett hogy végezzék, ha rabokat nem vettek segítségül. De bizonyos, hogy vettek

¹) Az udv. hadi tanács az udv. kancelláriával Mária Terézia idejében latinul levelezett.

jöllehet az tilos volt. Wohlgemuth igazgató 1786-ban, betegségére való tekintettel kérte, hogy egy Friedmanszky nevű rabot hátralékos számadásainak elkészítésére segítségül vehessen. A helyt. t. azt válaszolta neki, hogy Friedmanszky-nak írásbeli munkára való alkalmazása a f.-ház büntetésnek könnyítését föltételezi és ezt nem a helyt. t.-tól, hanem a kir. hétszemélyes táblától kell kérni.¹

A számvevőség 1810. ápril 30-án kelt jelentésében kifogásolta a raboknak irodai munkára alkalmazását. Pedig az ügykezelés — segédszemélyzet hiányában — megkövetelte azt, a forgalom aránylag nagy lévén.

A postán érkezett és elküldött ügydarabok száma az

1790/1-ik katonai évben	—	—	—	—	257	volt,
1797/8 „ „ „	—	—	—	—	224	„
1805/6 „ „ „	—	—	—	—	208	„
1812/3 „ „ „	—	—	—	—	277	„

Fizetett a f.-ház a hív. ügydarabokért postadíj fejében

1811-ben	---	---	---	---	---	119	frt	44	kr
1812 „	---	---	---	---	---	115	„	10	„
1813 „	---	---	---	---	---	93	„	31	„
1814 „	---	---	---	---	---	118	„	26	„
1815 „	---	---	---	---	---	247	„	16	„
1816 „	---	---	---	---	---	322	„	31	„
1817 „	---	---	---	---	---	96	„	28	„

Postadíj-mentességet nem élvezett egészen 1820-ig.

Az igazgatóság 1817. január 20-án folyamodott volt a Fölséghez az iránt, hogy „az állandó pénzhiányban szenvedő f.-ház levelezésére postadíj-mentesség engedélyeztessék.² A helyt. t. 1819. január 4-én 637. sz. a. küldte meg körrendeletét, mely szerint az ahhoz mellékelt kimutatásban fölsorolt személyek, hatóságok, hivatalok és nyilván. intézetek a birodalomban postadíj-mentességet élveznek a jövő évi február 1-től kezdve. Ezek közt vannak „a kormány közvetlen fölügyelete alatt álló büntető intézetek is.“ Ezen rendelet szerint a postadíj-fizetésre kötelezett magán személyek azon levelekért, melyeket díjmentességet élvező egyéneknek vagy hivataloknak küldenek, a díj felé kötelesek csak fizetni. A díjmentességet élvezők által díjköteles személyeknek küldött leveleket ezek csak akkor vehetik át, ha a portót lefizették.

A pénz és anyagkezelésre és a számadások vezetésére nézve az 1788-ban kiadott utasítást közöljük ezennel egész terjedelmében.

¹⁾ O. l. 9548/1786.

²⁾ Szeged v. l. 19/1817.

Utasító pontok

az egyesített tallósi szegedi f.-ház számadói részére az általuk teendő számadásokra nézve.¹

Mivel az oeconomicum vagy is gazdasági ügy ebben a házban egyike a legfontosabb dolgoknak, ezért szükségesnek mutatkozik, hogy az állandó jó rend, mely minden dolognak a lelke, szemelött tartassék és mindenek fölött pontos számadás vezetessék; evvégre van a házban az igazgató és a sáfár (Factor) vagy anyag gondviselő (Materialverwalter)² alkalmazva; annak a pénzt ennek pedig az anyagot kell számadásba tenni. Erre való tekintettel nekik a következők adatnak hozzá alkalmazkodásúl és zsinórmértékül és pedig:

Az Igazgatónak.

Ez minthogy a házi pénztár rá van bízva és azért teljesen szavatolnia kell, köteles tehát a mint említettet, mind azt a mit pénzben átvesz vagy kiad, pontosan és rendesen számadásba tenni; Ennélfogva ő

először a mellékelt A. alatti mintának megfelelő journált vagy napló szerez be és abba a pénzsámadásba vágó, bármiként előforduló minden tárgyat, különbség nélkül, a mikor beveszi vagy kiadja azonnal bevezet, és így pedig minden tételt az illő számadó könyvbe beír, a naplóban pedig a meghatározott rovatba a tétel és számadó könyv számát mindig bejegyzi.

Másodszor, a mellékelt B. alatt levő mintának megfelelő pénztári vagy számadási könyvet. Ebbe a könyvbe jönnek úgy a bevételek mint a kiadások is, melyeket a mint a minta mutatja kiváltképen nemük szerint kell bevezetni, nem kevésbé a napló lapját és tételét is az illető rovatba be kell jegyezni, de arra mindig ügyelni kell, hogy minden tétel azonnal, nem pedig az év végén láttassék el a kellő okmánynyal.

Harmadszor, ebből a könyvből minden évnegyedben pénztári kivonat szerkesztendő és küldendő be a nagymélt. kir. Helyt. T.-hoz; miért is ezeknek az évnegyedi kivonatok az év végével megvizsgálás végett ide átküldendő számadással teljesen meg kell egyezniök.

Negyedszer a mellékelt C. alatt levő mintának megfelelő egyéni könyvet kell vezetni, ennél a következő rovatok fordulnak elő:

- a., Az első folyószám szerint a hetek számát tartalmazza.
- b., A másodikba a rab vezeték és kereszt nevét kell vezetni.
- c., A harmadikba külön be kell jegyezni minden héten miként történik a fizetés.

d., A negyedikbe a tartási költségek tételnek számadásba, ha azokat örv. hatóságok vagy bárminő felek fizették be.

¹⁾ O. l. 11201/1788.

²⁾ az ellenőrt érti alatta.

e., A negyedikbe még beveendő egész hátralék jegyzendő föl, hogy látni lehessen, hogy minő tartási költségek vannak még künn.

f., A hatodik a törv. hatóságot tünteti föl, a melytől mikor és aztán hány évre szállíttatott be a rab.

g., A hetedik a büntetésnek a meghozott birói ítélet szerint való nemét (mutatja.)

h., A nyolczadikba a rabnak hazúlról küldött ruha darabjait vezetik be.

i., A kilencedikbe azokat a napokat írják be, melyeket a rab a házon kívül való munkában ingyen töltött.

k., A tizedikbe a napi 6 kr. kereset mellett (eltöltött) napokat.

l., A tizenegyedikbe az ezen napokra a házi pénztárba kapott díjat, a házi munkának azért nincs csinálva, mert a raboknak a házi munkáért nem jár díj.

m., A tizenkettedik a napi kosztra való kiadásokat mutatja, melyeket a házi pénztárból az élelmezőnek fizetnek.

n., A tizenharmadik a kenyér porciók számát (mutatja), melyet a rab kap.

o., A tizennegyedik rovatba azt a pénzt jegyzik be, a mit a rabnak napi krajczár fejében adnak, ha a munkában szorgalmas.

p., A tizenötödikbe a napot kell beiktatni, mikor az netalán betegen a a kórházba, vagy beteg szobába jött.

q., A tizenhatodikba a napot, mikor az a kórházból kijött, vagy fölgógyúlt.

r., A tizenhetedikbe a rab netaláni elhalálzásának napját.

s., A tizennyolczadikba a napot, mikor az a házból felsőbb parancsra elbocsáttatott.

Ötödször. A mellékelt D. alatti mintának megfelelő fő leltárt a házban található és ahhoz tartozó minden szerelvényről. (Geräthschaften) Itten ügyelni kell, hogy legalább minden évnegyedben vizsgálat tartassék, hogy látni lehessen, milyen állapotban vannak ezek a házi szerelvények. Év végén azonban másolatot kell róla beküldeni.

A sáfárnak, vagy anyagondviselőnek.

Ez az igazgató mellé van rendelve és abban az esetben, ha az beteg, vagy távol van, helyettesíti őt. Vezetése alatt van minden nyers és földolgozott anyag, a mint nem kevésbé mindent a mi kézműhöz, fához, ruházathoz és más anyaghoz tartozik el kell neki számolnia; hogy azonban mindent kellően végezhesen, a következő számadási könyvek vannak neki előszabva és pedig:

Először kell, hogy legyen a mellékelt E. mintának megfelelő journalja, vagy naplója, ebbe a mi csak anyag, kézmű-termék és termény a házba bejön, ott földolgoztatik és eladatik, vagy a házban magában fölhasználtatik, különbség nélkül bármint jönnek elő a tételek, mindent be kell vezetni, csak innen kell az illető számadási könyvbe beiktatni, azonban az illető rovatban a lap számát és a tételt meg kell jegyezni.

Másodszor. Az F. alatt megőrzött mintának megfelelő anyag vagy számadási könyv. Ebbe számvivőnek minden tételt neme szerint a megfelelő rovatba be kell írnia, a mint föl kell jegyeznie, mely lapon és tétel alatt vezetett az be a naplóba; számvivőnek arra is ügyelnie kell, hogy a kellő okmány mindig azonnal meilékeltessék.

Harmadszor. Minthogy az egész anyag állomány, valamint a házban található minden termény az ő gondviselése alatt van, azért annál inkább szigorúan fog fölügyelni azokra, mert máskülönben a legkisebb hibáért, vagy hiányért szavatolnia kell.

Minden év végével pedig úgy az igazgató, mint az anyag gondviselő köteles lesz a fönne említett számadásokat és könyveket a megkívántató mellékletekkel együtt, ha hamarabb nem, de legfönnebb márczius végeig a számvévőséghez megvizsgálásra mulhatatlanul beküldeni és innen vagy a fölmentvényt, vagy a kiállítandó nehézményeket, a melyek a meghatározott határidőben fölvilágositandók „bevárni.“

Az ebben az utasításban fölsorolt számadásokon kívül vezettek még betegkönyvet és postanaplót, melyet a postamester is aláírt.

A számadásokat megvizsgálásra kezdetben havonként, később évnegyedenként terjesztették föl, a rabtartási díj hátralékokról és a rabok magaviseletéről s létszám hullámszásáról szerkesztett kimutatással¹⁾ együtt a helyt. t.-hoz, a honnan az utóbbi két kimutatás tovább terjesztetett az udv. kancelláriához.

Az. u. n. pénztári kivonatot mindvégig havonta terjesztették be a helyt. t.-hoz, a rabtartási díj hátraléki kimutatást a condit-listával s a létszámkimutatással pedig évnegyedenként.

Csak a későbbi időből van adatunk arra, hogy évi számadást is tettek, holott az már 1788-ban kötelező volt, a mint láttuk.

Az évi számadás állott:

1., a pénztári naplóból, melyhez a mellékleteken kívül csatolták a gabonáról és tűzifáról szóló piaczi ár-táblázatot.

¹⁾ Ez utóbbit 1791-ig a kir. ítélő táblához, azóta a helyt. t.-hoz kellett bemutatni.

2., a pénztári könyvből (főkönyv), melynek mellékletét képezte A. a betegek könyve, B. a kenyérkönyv, C. a postanapló;

3., az anyagfőkönyvből és

4., a receptkönyvből, a gyógyszerertári számlával.

A számadásokra vonatkozólag csak úgy tette meg nehézségeit és észrevételeit, illetőleg másod-észrevételeit a számvevőség, — mint ma s azokra az igazgatóság megadta a fölvilágosításokat. Ha a nehézségek elenyésztek, a helyt. t. számvevősége fölmentvényt, absolutoriumot állított ki a „számadó urak részére úgy az ök saját, valamint örökösök és utódaik biztonságára, mindazonáltal a szokásos fönttartási ponttal.“

Megjegyezzük, hogy az utalványozott pénzüsségeket az igazgató vagy ha akadályozva volt, az ellenőr vette föl s hogy a kezelésért egyik a másikért szavatolt.

Iktató könyvből csak egy füzet maradt fönn 1805-ből. „Protocollum Eschibitorum de Anno 1805“ a címe. A január 1-től április 4-ig terjedő időre vonatkozik. Ez alatt a három hónap alatt az iktatóba érkezett darabok száma épen 100-at tesz. A mi elég tekintélyes szám! A könyvnek három rovata van: a folyó szám, a tárgy megnevezése számára és az ellátás rövid tartalmának bejegyzésére.

A későbbi időből iktató könyvnek csak a nyomát találtuk 1820-ból. Correspondenz-Protocollnak nevezték. Hogy milyen volt? nem tudjuk.

Rabtörzskönyvet vezettek persze és pedig a „Rabok“ című fejezet 4-ik részében közölt alakban. Az 1820. február 29-én 5860. sz. a. kiadott helyt. tanácsi rendelet¹⁾ folytán azon évi április hó 18-án új törzskönyvet állítottak ki, melynek a következő rovatai voltak: a rab

száma,

vezeték és keresztneve,

születésének országa, megyéje vagy kerülete, helye,

kora,

vallása,

állapota,

foglalkozása,

az intézetbe való beérkezése,

büntetési idejének tartama,

büntetési idejének kezdete az 1820. február 29-én 5860/64. sz. a. kelt rendelet értelmében,

büntetési idejének vége,

a törv. hatóság mely a rabot elítélte,

a rab büntette,

¹⁾ Szeged v. l.

hány böjtnapja van hetenként,
 el van ítélve
 nehéz-vasra,
 katona vasra,
 láb-vasra,
 köz-munkára,
 megszökött az intézetből,
 visszahozatott,
 szökési időköz, év, nap,
 személy-leírás,
 elbocsáttatott,
 egyéb megjegyzések.

20.

A szegedi f.-ház pecsétje 1789.-ből.

IV.

UTASÍTÁSOK KÜLÖNBÖZŐ IDŐBŐL.

A Kempelen udv. kamarai tanácsos és ezredes által Skerletz helyt. t. tanácsos hozzájárulásával 1772-ben kidolgozott és ezen műnek első részében a VI. fejezetben egész terjedelmében közölt szolg. utasításokat Trungl igazgató Tallósról 1786. július 9-én kívánatra felküldte volt eredetiben a helyt. t. iktató hivatalához, a honnan azokat nem küldték többé vissza.¹ Csakis a nőfelügyelőre vonatkozó részének másolata maradt meg az igazgatóság levéltárában.

Minden jel arra mutat, hogy ez a szolg. utasítás jó részben legalább feledésbe ment, illetőleg elavúlnak tekintetett.

¹) O. I. 2345/1790.

Erre vall azon körülmény is, hogy 1788-ban a számadók részére „Utasító pontokat“¹ adtak ki, hogy 1800-ban Szabó Gergely, 1804-ben pedig Ráczy Elek igazgató új utasításra vonatkozó tervezetet dolgozott ki, végül, hogy a helyt. t. 1806-ban kiadta azt az utasítást, a mely azután mindvégig érvényben maradt.

A nevezett két igazgató két tervezetét és a helyt. t. utasítását keletkezési idejük sorrendjében közöljük ezennel.

1., A Szabó Gergely-féle utasítás 1800-ból.

Szabó Gergely a budai kir. zálogház pénztárnoka, volt f.-házi igazgató, a szegedi f.-ház igazgatója és ellenőre számára ideigl. utasítást dolgozott ki csupa ügyszeretetből s ezen 1800. szeptember 5-én kelt tervezetet² benyújtotta a helyt. t.-hoz. 1802. január 19-ig hevert az ottan, mikor kiadták a számvevőségnek véleményezés végett. A számvevőség véleményének meghallgatása után a helyt. t. nagyon csekély változással elfogadta a tervezetet és 1803. november 2-án 21.442 sz. a.³ megküldte azt a f.-ház igazgatóságának, megjegyezvén, hogy a többi személyzetnek szóló utasítás is nem sokára követni fogja ezt.

Ezen helyt. tanácsi rendelet fogalmi ivéhez azonban nem egy, hanem két utasítás van mellékelve. Egyik latin, másik német. A latin szöveg a németnek másformába öntött, kivonatos fordítása. Minden jel arra mutat, hogy a német szöveg az eredeti fogalmazvány. A szerző emberszeretetének melege közvetlenebbül sugárzik ki belőle. Csak úgy ragyog rajta a kötelességérzet fénye! Egyébként is sok az egyéni vonás benne.

Nemcsak valószínű, de biztosra vehető, hogy a latin nyelvű utasítás a hivatalos, hiteles szöveg, már csak azért is, mert a helyt. t. hivatalos nyelve a latin volt akkor. Sőt adatunk is van rá, hogy a latin utasítás a hiteles, illetőleg érvényes.

Mi itten mégis a német szöveg fordítását közöljük, mivel ez — a másiknál jóval terjedelmesebb — szöveg aprólékoságaival sokkal jobban megvilágítja a helyzetet, melyet ismerni akarunk, a mellett, hogy lényeges eltérés a kettő között nincsen.

E mű utolsó kötetében, az okmánytárban közölni fogjuk különben a latin szöveget is.

¹) O. I. 2092.

²) Lásd a III. fejezet 6. cikkét.

³) O. I.

Utasítás a szegedi f.-ház igazgatója és ellenőre számára.

Minthogy a kir. f.-ház vezetése s az a fölött és az összes rabok fölött való fölügyelet az igazgató és ellenőr gondjára van bízva, így az igazgató és ellenőr felelős minden előforduló hibáért és szabályellenes esetért, kivéve hogy ha a bajt önhatalmúlag megakadályozni nem tudták és az ilyen eseményt a kormányzó helyt. tanácsnak orvoslás végett idejében bejelenteni el nem mulasztották.

Miért is az igazgatónak és ellenőrnek azon kell lenniök, hogy a kir. f.-háznál alkalmazott minden egyént, ép úgy mint a rabokat is tisztükre és kötelességeikre rászorítsák, minden cselekedeteikben épületes példával elüljárnak és általában a rabok javítását és a f.-ház hasznát tűzzék ki fő-célül maguk elébe.

1-ső pont.

A f.-ház fönntartására rendelt alapról és járulékokról.

E végett a következő pontokból álló ideiglenes utasítás az igazgatóval és ellenőrrel zsinórmértékül és szoros megtartás végett közöltetik.

1. §. A f.-házra ítelt minden személyért a tartáspénzeket, melyeket az illető törvényhatóság mindig egy évre előre 24 frt 20 krban vagy a rabbal mindjárt, vagy más biztos alkalmatossággal a f.-ház pénztárának átküldeni és a melynek pontos beküldése fölött az igazgató és ellenőr örködni köteles, azon esetben pedig, ha hátralék forog fön, az igazgató intézzen az illető hatósághoz illő megkeresést és ha a befizetés mindazonáltal nem történék meg, akkor a helyt. t.-hoz föl kell jelenteni orvoslás végett.

2. §. A rabok által a házban és azonkívül szerzett minden munkadíjt.

3. §. A bérbe adott kaszamátaik haszonbérét.

4. §. Az elhelyezett 9.000 frt után való 5 százalékos kamatokat.

5. §. A pozsonyi kir. zálogháztól legfelsőbb helybenhagyással tartási járulék fejében engedélyezett évi 200 frtot.

Mindezen fönntartásra rendelt pénzeket és bármi néven befolyó jövedelmet a szokásos pénztári naplóban és pénztári főkönyvben el kell számolni.

E mellett az igazgatónak és ellenőrnek meg van tiltva némi pénzeket fölvenni vagy a házi pénztárt rendkívüli és fölösleges kiadásokkal megterhelni, mielőtt felsőbb helyre a szükséges előterjesztést megtették és onnan az ők biztonságára az írásbeli engedélyt megkapták volna.

2-ik pont.

A rabok kézi munkájára nézve.

1. §. Az igazgatónak és ellenőrnek kötelessége lesz főként arra ügyelni, hogy a rabok soha se üljenek tétlenül, hanem mindig dologgal legyenek el-

foglalva és pedig mindenik rab (a betegek kivételével) arra a munkára alkalmaztassék, a melyekre legalkalmasabbnak találhatik.

2. §. Hogy azonban a rabok a munkára inkább ösztönöztessenek, ezért remény nyújtandó nekik önmaguk okozta sorsuknak, kifejtett szorgalmuk mértékében való javítására, ezért az igazgató és ellenőr ítéletére és méltányosságára bizatik, hogy a raboknak kapott díjukból sorsuk javítására, érdemük szerint, legalább valamit juttassanak.

3. §. Mivel ebben a házban a gyár néhány év óta megszűnt és ennél fogva az itt levő férfiak (kivéve a betegeket vagy azokat, kiknek nehéz sérvük van) közmunkára, a házön kívül is alkalmaztatnak, így az igazgató és ellenőr azok egy részét a cs. kir. élelmező raktárhoz, aztán más Szeged városi lakosokhoz és polgárokhoz, kérésükre, azonban elegendő őrizet mellett, de soha a mezőre vagy a városon kívül, munkára ki kell, hogy küldjék és különös gondot kell hogy fordítsanak arra, hogy ezen alkalommal egy se szökjék meg, ezért azokra a rabokra, a kik hosszabb időre vannak elítélve és a kikre nézve a szökés gyanúja forog fönn vagy a városban végzendő munka alkalmából vasat kell verni a végett, hogy ha elakarnának szökni, mint büntetésre ítélt embereket mindenki könnyen fölismerhesse és elfoghassa.

4. §. Ha a férfiakból kivált téli időben csak egynehányat kérnének ki a házön kívül való munkára, úgy az otthon maradottakat házi munka elvégzésére u. m. a kaszamátták, az udvar tisztogatására és más házi dologra lehet alkalmazni; egyébként, hogy a rabok jövőre hogyan s miképen és milyen munkára alkalmaztassanak, arra nézve az igazgató és ellenőr a helyt. tanácstól várjon további rendeletet.

5. §. A női rabok tekintetében megemlítetik, hogy miután jelenleg nincs kötőmester a házban, a ki a kötéshez való anyagot beszerezte és a munkadíjat a szokásos kimutatás szerint kifizette, tehát addig is, míg a f.-házban netalán létesítendő gyár iránt további határozat hozatnék és intézkedés tétetnék, az igazgató és ellenőr szerezzék be a ház pénztárából a szükséges anyagot és a női rabok között kötés végett naponként osztassa ki. Az elkészített munkát pedig a házi pénztár javára el lehet adni és az érte fizetendő pénzeket a szokásos könyvekbe bevételezni. Különben az igazgatónak és ellenőrnek kiváló gondja legyen arra, hogy a női rabokat semmi más munkára ne alkalmazzák, mint olyanokra, a mely a házi pénztárnak hasznot hajt.

6. §. Azokat a rabokat, a kik tunyaságból henyélni akarnak és a kiszabott munkát szorgalmasan elvégezni elmulasztják, buzgóbb munkásságra kezdetben jóságosan kell nógatni, de azokat, a kiknél a jó szó és nógatás sikertelen, a 9-ik pont 2. §-ának szabálya szerint meg kell fenyíteni.

7. §. A rabok munkakeresményükből, ugyanis a férfiak abból a mit a házön kívül szereztek, naponta 3 krt., az asszonyok pedig abból a mi munkájukból a házi pénztárba folyt be, hasonlóképen aránylagosan néhány

kr. kapjanak, mi mellett az igazgatónak és ellenőrnek kiváló gondja legyen arra, hogy a rabok ne játszanak pénzbe, vagy nehogy egyik a másiktól valamit elcsenni merészeljen, hanem mindenik arra szorítottassék, hogy ebből a pénzből apróbb szükségleteiket u. m. fésűt, cipőkenésre zsírt stb. szerezzen be és a ki ezen pont ellen cselekszik, az a 9-ik pont 2. §-ban meghatározott büntetéssel fenytessék. Végül

3-ik pont.

A rabok ételmezéséről.

1. §. Az igazgatónak és ellenőrnek kötelessége lesz szigorúan fölügyelni arra, hogy a sütőmesterrel kötött szerződés szerint a kenyérporciónak, a mely minden rab számára jelenleg 1 tt-ban van megállapítva, előszabott súlya pontosan meg legyen és azonfölül jó és élvezhető minőségű legyen.

2. §. Hogy az ételeket az ételmező lehetőleg jól és élvezhetően készítse el és a raboknak, mikor a munkából hazajönnek egyenlő mértékkel ossza ki, hogy azonban az igazgató és ellenőr meggyőződjenek affelől, hogy az ételek tisztán készültek és minden tekintetben élvezhetők, nem elég, hogy ők a nekik megvizsgálás végett kicsiny tálakban mintául bemutatott kis porciókból az egész tömegre következtetést vonjanak le, hanem kiváló kötelességük lesz, hogy az ételosztásnál ha nem is minden nap, de mégis hetenként többször jelen legyenek, az ételeket a nagy fazekakból izleljék meg és ha tisztátlanságot vagy olyast vennének észre, hogy az ételek rosszak és élvezhetlenek, az ételmezőt először komolyan intsek meg, ismételt foggyatkozás esetében évi béréből a hibához mért pénzbírsággal büntessék, harmadik esetben pedig bocsássák el őt és más ételmezőről gondoskodjanak.

3. §. Ugyan megengedhető volna a raboknak, hogy a mikor a munkából haza mennek kenyeret vagy más ártalmatlan ételneműt vásároljanak, de mivel nekik a mikor külső munkára mennek az 1 kr. pótdíjon kívül, a melyet hetenként kapnak ki, semmijük sincs, ezért a velük menő öröknek szigorúan ügyelni kell arra, hogy az a mit bevásárolnak, kapott pótdíjukhoz viszonyítva arányban van-e avval: és mivel nem tanácsos, hogy külsők a rabokhoz magukra engedtesse, mert ilyen alkalommal nemcsak különféle ételneműeket és italokat, hanem leveleket is becsempészhetnek és viszont a házban lopott tárgyakat a ház hátrányára kihordhatnak, ezért az igazgatónak és ellenőrnek intézkedést kell tenniök, hogy minden külső ember, a ki rabbal kíván beszélni, az f.-házi őrség által az igazgatóhoz vagy ellenörhöz vezettessék és a mit netalán a rabnak hozott mutassa be s aztán a rabhoz vezettessék a kulcsár és káplár által, a kiknek addig jelen kell hogy legyenek, míg az idegen a börtönből eltávozik, a hol azonban nem szabad megengedni, hogy az idegen a rabbal titokban beszéljen és neki talán alattomban pénzt vagy levelet adjon át, a mi az ő szökésére vagy bárminő rossz cselekedetre alkalmat adhatna.

4. §. Mivel az élelmezőnek a rabok létszámának szaporodása miatt, a kik a kosztra való tekintettel csoportokra osztandók, vízhordásra és favágásra néhány szolgára van szüksége, kiket azonban ő csekély fizetéséből képtelen tartani, ezért az igazgató és ellenőr az élelmező segítségére ezen dolgot olyan rabokkal végeztessék, a kik nem alkalmasak vagy nem használhatók semmi más munkára, de a mi alól és egyáltalán minden munka alól, a hol férfiakkal jöhetnének össze az asszonyok, ki vannak véve.

5. §. Mivel jótékony emberek néha ételmaradékot küldenek a raboknak a házba, ezért szükséges, hogy arról az őrség az igazgatónak és ellenőrnek jelentést tegyen, a ki aztán el kell rendelje, hogy azt a küldött ételmennyiség arányában azok között osszák ki, a kik csendes és jó magukviseleténél fogva érdemesek arra, hogy rájuk némi tekintettel legyenek.

Ellenben a raboknak szeszes italt adni a legszigorúbban meg van tiltva, az igazgatónak és ellenőrnek a legszorosabban vigyázni kell tehát, nehogy idegenek vagy a nekik alárendelt háznép a raboknak afféle italt hozzanak.

4-ik pont.

Mire kell ügyelni a raboknak a házba való befogadásakor.

1. §. Senkit sem lehet a házba fölvenni csak a nagymélt. kir. magy. helyt. t. rendeletére és ennél fogva azon esetben, ha magánosok mint valamely gonosz ifjúnak vagy lánynak a szülei vagy vérrokonai ilyes rabot a f.-házba fölvetetni óhajtanának, úgy az igazgatónak és ellenőrnek minden esetben jelentést kell tenniök a nagymélt. helyt. t.-hoz és onnan kell a további utasítást várniök.

2. §. Az illető törvényhatóság által minden rabbal előre beküldendő tartási díjat az igazgató és ellenőr a pénztárba be kell hogy vegyék és a bevételi rovatba bevezessék, abban az esetben azonban, ha a tartási díj a rabbal nem küldetett be, az igazgató és ellenőr az illetményszerű tartási díjnak mielőbb való beküldése iránt az illető törvényhatóságot illően meg kell hogy keressék, ha a megkeresés eredménytelen lenne, úgy erre nézve az igazgató és ellenőr orvoslás végett a helyt. t.-hoz folyamodjanak.

3. §. Ha szülők gyermekeiket a magas helyt. t. engedélyének megnyerése után a f.-házba beszállítanák, úgy a szülők által az illetményszerű tartási díj, napjára 4 krjával azonnal lefizetendő, mindazonáltal a szülőknek szabadságukban áll, hogy a rabnak netalán adandó jobb kosztra nézve a f.-ház igazgatóságával szerződésre lépjenek.

4. §. Az előtt, minek előtte valaki a f.-házba befogadtatnék, úgy a netalán nála levő ártalmas eszköz tekintetéből, valamint a házi seborvos által testét illetőleg egészsége tekintetéből, szigorúan megvizsgálandó, ha pedig egészségtelennek vagy épen ragályos bajban szenvedőnek találtatnék, úgy őt a ragályozás kikerülése végett mindjárt a betegszobában kell vinni és gyógyítás alá kell venni.

5. §. Továbbá gondoskodni kell arról, hogy senkit se oszszanak be a többi rab közé, a míg nem bizonyosak abban, hogy az a férgektől és minden tisztátalanságtól tökéletesen meg van tisztítva.

6. §. Ha némely törvényhatóság rabokat gyermekeikkel küldene a házba a nélkül, hogy azok a gyermekek tartási díját magukkal hoznák, úgy az igazgató azonnal forduljon az ilyen hatósághoz a gyermekek napi 4 krjának megküldése végett.

5-ik pont.

Mire kell ügyelni a rabok ruházatára nézve.

A rabok jobbára birói ítélet folytán, de szüleik vagy rokonaik által is a kir. magy. helyt. t. engedélyével, különböző időre, fenyítés végett küldetnek a f.-házba, miért is

a., mindazoknak, a kik külső munkára alkalmazhatók, mi által a f.-ház pénztárára még is némi haszon háramlik, a szükség körülményeihez képest évente egy, sőt 3 topánkát, azután durva vászonból 1 vagy 2 inget és ugyanannyi gatyát lehet beszerezni, a mit a női raboknak ingyen kell elkészíteni.

b., Azoknak, a kik gyöngé testalkatúak vagy beteges voltak miatt nem alkalmazhatók munkára s ennél fogva nem is szaggatnak el annyit és maguknak valamit szerezni nem képesek, évente csak egy pár topánkát, inget és gatyát pedig csak annyit szerezhetni be, a mennyi a dolog mibenléte szerint szükséges lesz.

c., Azok pedig, a kik magukat ruházni képesek és e ház hasznára semmi munkára nem használtatnak, úgy mint amazok, a kik csak szüleik vagy rokonaik által adattak be, nem kapnak egyáltalában semmiféle ruhát, ellenben

d., azoknak, a kiknek vászon ruhájukon kívül semmijük sincsen, de a ház hasznára munkára alkalmaztatnak, viseltes de még használható szűrt lehet lassanként bevásárolni.

e., A női rabokat illetőleg, mivel azok soha sem jönnek ki a házból, hanem a házban foglalatoskodnak, nekik csak a legszükségesebb, durva vászonból való fehérenműt, tartós szövetből való szoknyát és kabátot szerezzenek be, hogy a pénztár ne terheltessék meg évente ilyen kiadásokkal.

f., Ilyes kiadások azon rabok részére, a kiknek szabadulási idejük már közel van, a leggondosabban kerülendők.

g., A legszigorúbban tiltatik, hogy a rabok által magukkal hozott ruhadarabok, vagy más a rabok által magukkal hozott tárgyak akár a házban akár a házon kívül eladassanak, ennél fogva a legnagyobb felelősséget veszi magára minden házi tisztviselő vagy szolga, ha ilyen vásárba elegendik vagy ha ilyen üzletet bármiféle módon elősegíteni merészkedik.

*6-ik pont.**Arról, a mi a vallás és ajtatosság gyakorlására tartozik.*

1. §. Miután f.-házra többnyire olyan embereket ítélnék, a kik a vallás és a Mindenható Isten és az embertársaik iránt tartozó szeretetet félretették, mindenféle büntettekben váltak bűnösökké, ezért kiváltképen szükséges, hogy ezek az emberek búzgó és fáradhatatlan lelkipásztor által nemcsak jobb útra téríttessenek és a vallás alapelveiben vásár- és ünnepnapi prédikációk által jól oktassanak, hanem a keresztyén erények gyakorlásában is erősíttessenek és a szent gyónásra és áldozásra gyakrabban rászoríttassanak.

2. §. A lelkipásztor a ki a f.-házon kívül, a zárdában lakik, legyen köteles minden vásár- és ünnepnapon a f.-ház kápolnájában szent misét olvasni és prédikációt tartani, a melyen (a zsidók kivételével) minden rabnak, az ő kijelölt helyén, a házi őrség kíséretében, a melynek fölső és alsó fegyverrel kell ellátva lennie, meg kell jelenni és a szent mise alatt a szokásos énekeket énekelni, d. u. pedig 2 órakor a minden szentek előtt megtartandó litánián és szokásos imákon jelen kell lenni; az előszabott isteni tiszteleten lehetőség szerint az igazgató és ellenőr, valamint a többi házi személyzet is legyen jelen, részint rendetlenségek megakadályozása, részint a raboknak való jó példaadás végett.

3. §. Egyedül a lelki pásztor ítéletétől függne ugyan, hogy minden katolikus rab mikor és hányszor szoríttassék rá a szent gyónásra és úrvacsorára, mindazonáltal minden katolikus rabot a szent gyónásra és áldozásra legalább minden három hónapban kötelezni kell.

4. §. Minden reggel, mikor a rabok a dolgozó-szobában összegyűlnek, reggeli imádságul a Híszkegyet és 5 Miatyánkot kell hangosan imádkozni, ugyanazt este a munka bevégeztével; evés előtt azonban az Angyali Üdvözlöt.

5. §. A lelki pásztornak ajánltatik, hogy a betegeket, valamint a többi rabokat is hetenként többször látogassa meg, elkövetett bűntetteik utálatát ójtsa beléjük és kegyes keresztyén szavakkal a bűn kerülésére és az erényhez való ragaszkodásra búzdítsa és vegye rá őket.

6. §. A mi az evang. hitfelekezethez tartozó rabokat illeti, miután Szegeden nincsen lelkész, így hívassék meg legalább minden 3 hónapban egyszer a szomszédos Vásárhely mezővárosból a lelkész 3 frt napi díj mellett, az isteni tiszteletnek az evangélikus rabok számára való megtartása végett.

*7-ik pont.**Arról a mire a rabok egészségi állapotát illetőleg ügyelni kell.*

1. §. Mihelyt reggel a rabok háló-szobáikból a dolgozó-szobákba mennek, az ablakot és ajtót egy időre ki kell nyitni és ez által a levegőt megújítani, e mellett a háló-szobák tisztítására a leggondosabban ügyelni kell.

2. §. Hogy a tisztaság a f.-házban szüntelen fönntartassék és hogy az minden féregtől tisztán megóva maradjon, a rabok szennyes fehérneműjét az igazgató, vagy ellenőr által avval megbizandó női rabokkal, az erre fölügyelő örök jelenlétében, minden 14 napban ki kell mosatni és aztán tiszta állapotban a kulcsárral a raboknak visszaküldeni.

3. §. Azoknak, a kik jól és erkölcsösen viselik magukat és így elkövetett bűntetteik fölött igazi bűnbánatot tanusítottak, vásár- és ünnepnapokon meg lehet engedni, hogy üdülés és mozgás végett az udvaron vagy kertben, azonban az őrség jelenlétében sétáljanak.

4. §. Szigorúan kell ügyelni arra, hogy a kenyér és a többi étel jó, élvezhető és a maga nemében mind hibátlan, következőleg az egészségre ártalmatlan legyen.

5. §. A súlyos betegségbe esett rab tüstént a betegek szobájába viendő, a hol a házi orvost elhíván, az ő ápolására és gyógyítására a legnagyobb gondot kell fordítani, magától értetik, hogy a betegek betegségük ideje alatt minden testi büntetéstől, vagy bőjtől, a mivel az ítélet értelmében őket fenytíteni kellene, teljes fölgyógyulásukig föl vannak mentve.

6. §. A betegek szobáiban és pedig a súlyos beteg férfiakéban 5, a nőkében 3 ágyat kell a megkívántató ágyneművel u. m. szalmazsákkal, párnával, 2 lepedővel és 1 pokróczczal felszerelni, a többi ágyat pedig a nem súlyos betegek számára szalmával ellátni, ha tehát kevesebb súlyos beteg volna, vagy egy lenne, úgy az ágyneműt a raktárban eltenni.

8. pont.

A ház belső berendezéséről.

1. §. A férfi nemnek a nőitől minden alkalommal elkülönítve kell maradnia.

2. §. A dolgozó- és beteg-szobákat reggel és ebéd után a szükséghez képest fűteni lehet.

3. §. A fölkelésre, dologra, templomba és evésre haranggal kell jelt adni, nyáron az idő a fölkelésre fél ötre van meghatározva, télen pedig fél hat órára, a megadott jel után egy negyed órával kinyitják a hálókamarákat és mindenki a dolgozó szobákba megy, a honnan a reggeli ima elvégzése után a férfiak fegyveres őri kísérettel munkára küldetnek ki, a nők pedig kötő-munkájuk folytatására utasíttatnak. E mellett nem szabad megengedni semmi lármat, vagy egyéb helytelenséget, miért is a dolgozó-szobákat az illető személyzetnek naponta többször meg kell vizsgálni.

4. §. Korán reggel, mikor a rabok munkára és este mikor háló-szobáikba mennek, az őrség minden alkalommal meg kell ott jelennie és addig maradnia, míg reggel minden rab nem ment a dolgozó-szobába és este nem záratott be ismét a háló-kamarába, a mi mellett főként arra kell ügyelni, hogy

minden keletkezhető tűzveszély megelőzése végett a raboknak pipa, tűz, vagy gyertya ne engedtessek meg. Hasonló elővigyázattal kell élni, ha az emberek a templomba mennek és ott össze vannak gyűlve, az őrségnek mindenkor, kiváltképen pedig a főnnemlített alkalmakkor jól kell ügyelni, nehogy lázadás keletkezzék, a mi könnyen megtörténhetnék, ha ilyen sok, bár fegyvertelen férfi erejét megszabadítására egyesíteni és valamit kockáztatni akarna.

5. §. A nagy bejáró kapu mindig örrel legyen ellátva, a kinek a be- és kijáró emberekre szigorúan ügyelni kell, továbbá ügyelni kell, hogy az aszszonyokhoz az igazgató vagy ellenőr engedélye nélkül senki se bocsáttassék be, ez az ör éjjel a háló-szobák előtt álljon, hogy ottan minden rendetlenséget és zajt megakadályozzon.

6. §. A őrség mindig el legyen látva töltött fegyverrel és elegendő tölténnyel, ha pedig a nélkül, hogy gyanítani lehetne és minden elővigyázat daczára a házban néhány gonosztevő még is lázadást szítana, vagy pedig tűz ütne ki, úgy abban a pillanatban értesítést kell küldeni a városházára és a Szegeden levő katonaság parancsnokának és segítséget kell kérni.

7. §. A tűzoltáshoz szükséges minden szerszámot a f.-ház udvarán födött helyen készenlétben kell tartani és legalább minden évnegyedben meg kell vizsgálni, hogy nem hibás-e?

9-ik pont.

A rabok fegyelmeről.

1. §. Az igazgató és ellenőr letett esküjök szigorához képest legelső, legfőbb és leglelkiismeretesebb kötelességeik között azt tartásuk szem előtt, hogy a rabok közül egynek se enyhíttessék előszabott büntetése, sem senki felsőbb meghagyás nélkül a kiszabott büntetési idő leteltelte előtt a f.-házból ki ne bocsáttassék, sem pedig büntetése senkinek se szigoríttassék, hanem a rabok mindenikével az illető hatóság által közlendő ítélet és végzés igazi értelme és magyarázata szerint bánjanak el.

2. §. Miért is az igazgató és ellenőr a birói végzéseket és ítéleteket figyelmesen és gondosan átolvassa, azokat pontos kivonatban az előszabott kimutatásba beiktassa és ha az illető hatóságok által közlendő ítéletek tartalma nem elég világos és érthető lenne, úgy az igazgató és ellenőr fölvilágosítás és a főnnforgó kétség eloszlatása végett forduljon az illető hatósághoz.

3. §. Azok, a kik nem akarnák az ájtatosságot, vagy munkát végezni és más reájuk rótt kötelességekhez dévajságból komoly intés után sem akarnának alkalmazkodni, kezdetben 1 és 2 napig kenyéren és vízen tartandók, azután pedig ha szükségesnek találtatik, néhány korbácsütéssel fenyítendőek és addig tartandók kenyéren és vízen, míg az igazi töredelem és engedelmesség be nem következik.

4. §. Dévaj, szemtelen beszédeket vagy cselekedeteket, káromkodást és esküdözést, mi által mások megbotránkoztatnak, senkinek sem kell eltűrni.

miért is azokkal, a kik ezen bűnben válnak bűnösökké, az előző §. szabályai szerint kell elbánni.¹

5. §. Ha talán a rabok között súlyos istenkáromlás, ocsmány tett, el-lenszegülés, zendülés vagy összeesküvés fordulna elő, úgy a bűnösöket az ügy mivolta szerint esetleg keresztvasra is verve tömlöczbe kell vetni és el-követett bűneiket a magy. helyt. t.-hoz azonnal följelenteni és onnan, hogy mi történnék az ilyen büntetéssel? további utasítást kell várni.

6. §. Mivel ezen f.-házban nem csak erkölcstelének és kisebb hibákkal terheltek, hanem czégéres tolvajok és mások olyanok találkoznak, a kik nagy bűnök miatt halálra ítéltettek, de azután legfelsőbb kegyelemmel attól fölmen-tettek, ezek azonban az előbbieknél gonosztetteik elbeszélése által, kivált a mikor egymással a hálósobákba záratnak, rossz példát adhatnának, tehát az igazgatónak és ellenőrnek gondja lesz rá, hogy a kevésbé bűnösök a gono-szoktól és elvetemültektől a hálósobákban a mennyire csak lehetséges elkü-löníttessenek.

10. pont.

Az igazgató és ellenőr kötelességeiről különösen.

1. §. Mivel a f.-házak részint az oda ítélt büntettek büntetése, de fő-ként a rabok javítása végett létesítettek, tehát az igazgató és ellenőr ezen szent célú folyvást szem előtt kell, hogy tartsák, a birói végzéseket és ité-leteket minden rabot illetőleg szigorúan végre kell hajtsák, a mellett azonban azokkal, a kik bűnbánatuknak és javulásuknak csalhatatlan jelét adják, enyhén és méltányos módon bánjanak és az önkényű büntetést (a mely sohasem fájúljon kegyetlenséggé és zsarnoksággá) a 9-ik pontban foglalt szabályok szerint csak a legvégső esetben alkalmazzák, ha a jóság, szelid szavak, ismételt intések és szigorúbb fenyegetések eredménytelenek.

2. §. Az igazgató és ellenőr a legfelsőbb szolgálat és a közjó előmoz-dítására a kir. tisztviselők között fölötte szükséges összhangot mindig szem előtt tartsák és közös erővel törekedjenek a szenvedő emberiség javának és f.-ház céljának elérésére. Miért is az előforduló politikai, gazdasági és irodai ügyeket a dolog mibenléte szerint egymás közt méltányosan oszszák föl, a számadásokat, minden kimutatást és a magas helyt. t.-hoz teendő jelentése-ket és előterjesztéseket mindketten írják alá.

¹) A latin nyelvű utasítás 4-ik pontjának 4-ik §-a így szól: Azon büntettek, a kik tilos beszéd és istenkáromlás kiszalasztása által másokat megbotránkoztatnának, a nekik kiszabott munkát nem végeznék el és gonoszágukban megmaradván, engedtlensé- get tanúsítanának, először a legkomolyabban megintetnek és előre figyelmeztettetnek, ha a dorgálás nem segít, egy vagy két napig kenyeren és vizen tartassanak és ha gonoszá- gukban továbbra is makacsúl megmaradnának, a körülmények követelményei szerint a férfiak ugyan is h a n e m e s e k további bőjttel, a nem nemesek azonban néhány pál- czacsapással, a nem nemes asszonyok pedig vesszőcsapással fenyyítetnek.

3. §. Mivel a gazdasági vagy háztartási ügy a f.-ház egyik legfontosabb dolga, ezért szükséges, hogy mindenről pontos számadás vezettessék, e végre az igazgató és ellenőr az ezen f.-házba már bevezetett minták szerint minden hónapban pénztári kivonatot, minden évnegyedben legpontosabb létszámkimutatást, melybe az összes rabok magaviselete igazán és lelkiismeretesen bevezetendő, terjeszsenek be múlhatatlanul; minden katonai év végével pedig minden már bevezetve levő számadási okmányt u. m. a pénztári naplót, a hozzá tartozó hiteles mellékletekkel, a pénztári főkönyvet, az anyagszámadást hosonlókép okmányaival, a hátralékos tart. költségekről való kimutatást, a föl és leadott levelekről és hiv. értesítményekről szóló postanaplót, a betegek könyvét, végül a leltárt és szerelvényszámadást beterjesztik a magas helyt. t.-hoz és onnan várják a fölmentést vagy a hiányokra vonatkozó kifogásokra további fölvilágosítást adnak.

4. §. Hogy a számadástételben a legszigorúbb rend legyen, az igazgatónak és ellenőrnek kötelessége minden bevételt és kiadást a fönnemlített számadásokba naponta a legpontosabban bevezetni, hogy ne kelljen azokat az év végével különböző jegyzetekből összeállítani, hanem, hogy azok azonnal lezárhatók legyenek, azért minden bevétel és kiadás különbség nélkül napról-napra a mint előfordul beíratik a pénztári naplóba és aztán minden tétel a pénztári főkönyvbe rendesen bevezetetik, ebből a pénztári főkönyvből írják ki minden hónapban a nagymélt. helyt. t. számára összeszedendő pénztári állapot — kimutatást és ezért ezeknek a kivonatoknak mikor azok év végével a főkönyvvel vizsgálat alá jönnek, teljesen összhangzóknak és a tételeknek mind pontosan igazoltaknak kell, hogy találtassanak.

5. §. A házban évközben előforduló kisebb javítások megvizsgálatván és múlhatatlanul szükségesnek találtatván, az igazgató és ellenőr által 20 frt erejéig foganatosíttatnak, ha azonban drága javítás esete fordulna elő, a mi ezen összeget meghaladja, akkor a magas helyt. t.-hoz tökéletes költségvetéssel és előirányzattal előterjesztést kell tenni és attól jóváhagyást kell várni.

6. §. Minden rendetlenségnek és szabályellenes eseménynek annál biztosabb megelőzésére az igazgató és ellenőr a raboknak bárki által küldendő minden pénzeket, az azokról kiállítandó tanúsítvány ellenében vegyék letétbe (az ételmezési összegeket kivéve) és azokból számukra a legszükségesebb ruhadarabokat szerezzék be, nekik azonban semmi ilyen pénzt ne hagyjanak a kezüknél, minthogy azáltal a rabok közt különböző csalások, játékok, tolvajságok, sőt szökések is keletkezhetnek. Továbbá a raboknak érkezett minden levelet az igazgató és ellenőr bontsanak föl és az esetben, ha valami gyanús találtatik azokban, a hatóságnak azonnal jelentsék be, valamint a raboknak minden levelezést (családi ügyek kivételével) a legszigorúbban tiltsanak el.

7. §. Ha valamely fogoly végrendeletet óhajt csinálni, úgy az az igazgató vagy ellenőr, aztán a lelkipásztor és orvos és még két más személy jelenlétében történjék.

8. §. Minden rendkívüli esemény mint: valamely rab megszökése vagy halála és több efféle, haladéktalanul bejelentendő a helyt. t.-nak.

Különben valamint a hiv. személyzet és fizetés megállapítása és rendezesítése további legfelső jóváhagyástól függ, azonképen a további utasítást minden a f.-házban alkalmazott egyén és alantas számára ez a helyt. t. fogja annak idejében kiadni.

2., Rácز igazgató tervezete 1804-ből.

A Rácз Elek igazgató által kidolgozott és jóváhagyás végett 1804. május 8-án 141. sz. a.¹ fölterjesztett ideigl. házi rend, melyről azt javasolta, hogy a kaszamatában kifüggesztessék és hetenként felolvastassék, a következő. A mely házi rend vagy utasítás azonban a helyt. t. által már ki levén adva, levéltárra tétetett.

Törvény cikkelyek,

Melyekhez ezen Királyi Javító Háznál raboskodó Férfiak, és Asszonyok magokat alkalmaztatni tartoznak.

1., A' Reggeli 's Estvéli, azonkívül Ebéd előtt, 's utánna való időkre rendelt minden Napi Imádságokat akarmely Valláson lévő minden Keresztény Rab, többi Rab-Társaival edgyütt buzgóságosan el végezni köteles. Sőt a' Zsidók is (tsakhogy ezek különösen magokban) a' salyát Imádságokat, az ő szokások szerént gyakorolni tartoznak.

2., Hasonlóképen vasárnapokon, és egyéb Innepi Napokon minden Keresztény Rab, valamint Dél előtt, úgy Délután is, a' Javító Háznak Templomába menni, 's ottan az Isteni szolgálatoknak, és Prédikációknak alkalmaztosságával, magát Istenesen, minden beszélgetés, vagy suttogás, nézés és más akarmely Névvél nevezendő botránkoztatás nélkül viselni; a' Sz. Mise alatt a Catholicus térden állva, a' többi is Vallásához képeest buzgóságosan, és Lelki aláztatossággal könyörögni, és a szokott Énekekkel az Istent dicsőíteni; ezen kívül még a Vasárnapok és egyéb Innepek előtt való Napokon is, minden Rab, a' ki külső munkában nintsen, a' szokott Litánián megjelenni, és ahitatoskodni tartozik. És ezen kötelességből is egyedül tsak a' Zsidók vétetődnek ki.

3., A' Romai Catholicusok, Unitusok, és a' Görög szokáson lévő Nem-Unitusok, a' Husvéti, és több Sátoros, vagy más Jeles Innepek alkalmaztosságával a' Sz. Gyónást buzgóságosan; a' Helvética, és Evangélica Confes-

¹) O. l. 10930/1804. sz.

sion lévők pedig Husvétkor az Uri Sz. Vatsorával való élést meg tenni tartoznak.

4., Feő Tiszt Uraknak s' minden Elöl-Járóknak engedelmeskedni, a' Sentenziákban. vagy akarmely Fellyebb való Hellyeken ki rendelt Büntetést, úgy mint Bőjtölés, Verés s' a' többit engedelmesen el szenvedni, és annak elszenvédése után, azt minden fejesség nélkül meg köszönni, a' parantsolt munkát szorgalmatossan, és minden zúgolódás nélkül elvégezni, annak idejében tisztán megfésülködni, magát s' Ruháját tisztán tartani, Rabtársait, és minden Embert illendőképben megbetsülni; egyszóval magát mindenképpen jól, józanon, becsülletesen viselni minden Rab tartozik.

5., Ha valamely Rab más Rabnak Szökésre czélozó szándékát, s' iparkodását, káromkodását, Részségét, és ezen Törvények, vagy egyéb Parantsolatok ellen elkövetett vétkes Cselekedetét, vagy más akárminémű Rossz-Tettét, és rossz Beszédjét észre veszi, vagy tapasztalya, azonnal, és minden halasztás nélkül Feő Tiszt Uraknak, vagy legaláb a' Káplárnak jelenteni köteles. Különbén valamint a' Rossz-tévő, úgy annak Titkolója is (mely Titkoláshoz a' jelentésnek el mulasztása hasonlittatik) illendő Mérték szerént fog büntettetni.

6., Akarhová bé adandó Instanziákat, vagy akárminémű, és akárkihez, még a' Szülékhez és Atyafijakhoz szóló leveleket is irni, vagy iratni, és másoktól is Leveleket bé venni, tsak ugy Szabad, ha az olyan Instanziák, 's irandó vagy vejendő Levelek Feő Tiszt Uraknak előre bé jelentődnek, és meg mutatódnak; mivel Feő Tiszt Urak tudják a' Felsőbb Rendelésekből, mennyire és miképpen lehessen a' fent említett Instanziákat vagy Levelezéseket meg engedni. Sőt Feő Tiszt Urak az irandó Leveleket meg petsételni, a' vejendőket pedig felszakasztani, és úgy minden titkos, vagy más ros és tilalmas Cselekedeteket el távoztatni szoktak.

7., Minden Rab, mennél jobban viseli magát, és hibáit mennél hamarább meg jobbittya 's a' maga meg jobbitásában mennél álhatatosabb lesz, annál könnyebben, és annál bizonyosabb 's nagyobb Reménységgel várhattya szabadulását.

8., Keményen tiltatik pedig:

a., A' Henyélés, mint minden Bűnnek, és Gonosznak Kútfeje.

b., A' meg-részegedés, mint a' melyből hasonlóképpen minden más vétkek származni, és osztán el is szaporodni szoktak. — Mely veszedelmes Rosznak annál inkább lehető el távoztatására a' Bornak, Sernek, Rosolisnak, Pálinkának, vagy akarmely Névvel nevezendő részegítő Italnak, Nyilván vagy titkon, és akármitsoda szín alatt való bé hozása, vagy bé hozatása, kemény büntetés alatt, és olyan kifejezéssel tiltatik, hogy valamint a' hozató, úgy a' bé hozó is egyaránt fognak büntettetni.

c., Az Isten ellen való káromkodás, vagy a' Királyi Felség ellen való, úgy nem különben a' Tisztességgel ellenkező mindenféle fajtalan, és trágár Beszédek.

e., A' Feő Tiszt Urak, és több Elöl-Járók ellen való botránkozó Beszédek, vagy zúgolódások.

f., A' Szökés, és másoknak a' Szökésre való késztetése annyival inkább az el szökésre való Utmutatás, és az ilyen rossz szándékban való-akárminémü elősegítés.

g., A' hamiss árulkodás, és hazug vádolás.

h., Valamint nem csak a' Pénzre való, vagy más akárminémü káros Játék hanem közönségesen szolván és a' Pénz nélkül való Kártya Játék is mint a' melynek alkalmatosságával sok trágár Beszédek, és hamiss Esküvések, végre Czívakodások is szoktak véghez vitetni.

i., A' Rágalmazás, a' másoknak akárminémüvel való betstelenítése, a' szemre való hányás, kivált képpen pedig a' Vallásnak, vagy Nemzetnek meg tsufolása, (mint a' honnan legtöbb veszekedések, verekedések és több rossz következesek szoktak származni) és a' Vétkek fel adójának meg támadása 's vexalása.

k., A' Lopás.

l., A' Fegyver, vagy akarmely Gyilkosságra czélozó tilalmas eszközöknek tartása.

m., Az estvéli Imádság és bé zárattatás után való Danlás kiabálás, annyival inkább a' dulakodás, vagy akárminémü lármázás és zörgés mely által a' Nyugodni akarók meg háboríttathatnak, és mások is megbotránkozhatnak. Egyszóval

n., Akar Rab Társoknak akar másoknak megbotránkozást okozó minden Névvvel nevezendő rossz Cselekedetek, és Beszédek. —

3., Az 1806. évi utasítás.

A helyt. tanács által a szegedi f.-ház részére 1806. augusztus 12-én 15.875 sz. a. latin nyelven kiadott és ugyanazon évi november hó 1-én életbe lépett

UTASÍTÁS.¹

1. §.

Ezen intézet czéljáról.

A fenyítésre rendelt ház czélja, melyek fölügyelete Legfelsőbb Királyi Hatalommal a Kir. Helyt. T.-ra bízott, egyedül és kiváltképen az, hogy az

¹⁾ Ezt az utasítást, melynek latin szövegü eredetije a Szeged város levéltárában látható, Erczly Alajos számvevőségi tanácsos dolgozta ki s az uralkodó helybenhagyta.

oda elítéltek a rájuk vagy birói ítélettel vagy a megérdemelt halál helyett Legfelsőbb Uralkodói Kegyeleméből kiszabott büntetést maguknak javulására, másoknak pedig üdvös példájára szenvedjék el és töltsék ki: tehát *javulás* és *példaadás* állapítják meg ezen intézet helyes szervezésének és igazgatásának minden szabályát, oly annyira, hogy mind az annak élén álló hivatali személyzet igazgatása, mind az oda bezárt rabokkal való bánásmód, mind végre maga az alap és az annak fönntartására szentelt kincstár ezen egyetlen és ugyanazon cél felé kell hogy egyetértőleg irányíttassék. Ezen irányelvet követve, jelen utasítás az említett három tárgyat illetőleg, az első részben a hivatali személyzetet s annak kötelességeit, a másodikban a rabokat s a velők való bánásmódot, a harmadikban a gazdaság vagy az arra rendelt alap ügyeinek igazgatását tárgyalja.

ELSŐ RÉSZ.

A hivatali személyzetről.

2-ik §.

A hiv. személyzetről általában.

Valóban, a mult idők tapasztalata bő tanuságot szolgáltat arra, hogy ezen intézet áldásos előmenetele főként elüljáróinak éberségétől, becsületességétől és helyes eljárási módjától függ, mert amiképen az, a ki maga is bűnnel van terhelve, sem rettenthetlenül nem dorgálhat meg soha másokat, sem jó példát nem mutathat másoknak, azonképen viszont az erkölcs fedhetetlensége, a szolgálatban való legnagyobb pontosság, a felsőbbek iránt őszinte engedelmesség, a hasonlókcal szemben nyíltszivűség, az alantosok irányában emberség, mindenki iránt békés és kölcsönös egyetértés, továbbá józanság és végül magánérdekektől ment lélek, bizonyára ezek azon tulajdonságok, a melyekkel fölruházott egyén tekintélyét fönntartani, a kihágásokat megakadályozni vagy elnyomni és bármely legbűnösebbet is jobb magaviseletre terelni képes leend.

3. §.

Kik számíttatnak a hivatali személyzethez.

A hiv. személyzethez számíttatnak pedig a ház igazgatója, az ellenőr, a lelkipásztor, az orvos, az ételmező, a fölügyelő, a fölügyelőnő, végül az őrség káplárja 16 katonával.

4. §.

A ház igazgatójáról.

Az igazgatónak mint az egész intézet elüljárójának mindenek fölött azon kell lennie, hogy a legnagyobb igyekezettel örködjék a fölött, hogy ezen kegyes utasítás, valamint minden rákövetkezendő magas rendelet általa és aláren-

deltjei által szabályszerűen tiszteletben tartassék és végrehajtotték, a jelentések és fölvilágosítások az ellenőrrel egyetértőleg, mindkettőjük által aláírva, híven és a kellő időben beadassanak; továbbá, hogy gondja legyen arra, hogy minden botrány és minden kihágásnak, sőt még a kihágásra való legtávolabbi alkalomnak is eleje vételessék; a miért úgy a hiv. személyzetet, mint magukat a rabokat gyakran és különböző időben váratlanul vizsgálja meg, a hibázókat először enyhén, ha az nem használna, szigorúbban dorgálja meg, de a súlyosabb kihágásokról tegyen a kir. helyt. tanácshoz jelentést, a melyek elkövetése, ha a hiv. személyzet valamelyik tagját terhelné, azt az ellenőr, lelkész és orvos kivételével, a körülményekhez képest el is bocsájthatja, az ilyen elbocsátást azonban a kir. helyt. tanácsnak a helyzet megismerése végett mindenkor jelentse be. Végül a pénztár és gazdaság ügyét az ezen utasítás 3-ik részében bővebben megjelölendő módon a legnagyobb hűséggel, pontossággal és takarékossgal, meg az ellenőr kölcsönös közreműködésével intézze. Magától értetődővén, hogy minden esetben, mikor ő vagy az ellenőr a hivatalból és háztól észszerű okból távol lenni óhajt, szabadság nyéréseért az igazgató kormányzékhoz kell, hogy folyamodjék.

5. §.

Az ellenőrrel.

Az ellenőr az igazgató után közvetlen következő feljebbvaló, az iránt köteles tisztelettel és hiv. ügyekben engedelmességgel viseltessék s vele közösen munkálkodjék, a pénzbeli és házi ügyeket vele egyetértőleg kezelje, meg ellenőri kötelességeit teljesítse. Szóval egyesült erővel, kölcsönös tanácsadással, éberséggel és körültekintéssel járjanak el a rabok fenytésében és az intézet gyarapításában; végre az igazgatót távolléte esetében helyettesítse.

6. §.

A lelkipásztorról.

A lelkipásztor vagy lelki gondozó magából az állásának természetéből kifolyólag végzi papi kötelességeit, ennél fogva hogy a házi kápolnában főképen vasárnap és ünnepnapokon szent-misést szolgáltatson, hallgatóihoz alkalmazott szent beszédet mondjon, hogy kiszolgáltassa a szentségeket és a haldokló katolikusokat az egyház rendelése szerint a haldoklók segélyével lássa el, az az ő sajátlagos tiszte. De azonkívül is a szerencsétlen rabok javításához az ő munkája sokban hozzájárulhat, kiváltképen ha példás és szelid életmódjával és magaviseletével előbb azok becsülését, aztán bizalmát megnyerte, akkor azután bizonyára egyikre nézve sem fog hiányozni az alkalom arra, hogy a rabok lelkébe a vallás kiapadhatatlan kútfejből az erény szeretetét és a vétektől való irtózást belecsepegtesse.

7. §.

Az orvosról.

A ház orvosa minden jövevény rabot gondosan vizsgáljon meg, hogy vajjon nincs-e annak valamely testi fogyatkozása, mely őt nehezebb munkára alkalmatlanná teszi, vagy valami ragályos betegsége, melynél fogva a fertőzés megakadályozására a többiektől elkülönítendő. Különösen vigyázzon aztán arra, nehogy valamely ragálylyal fertőzött egyén, mielőtt attól teljesen megszabadulna, többi társai közé menjen; a miért ha csak gyaníthatnák is, hogy valaki a betegeknel volt, azt intézkedéstétel végett az igazgatónak titokban föl kell jelenteni. Továbbá a mikor csak hívják, minden késelem nélkül jelenjék meg és minden beteghez, a meddig és a hányszor a betegség megkívánja, pontosan menjen el és a szükséges rendelkezéseket tegye meg. A betegségek különféleségéhez képest hívja el és pedig saját költségén a sebészt vagy bábát, végre a betegnél halál-veszélyt észlelvén, gondoskodjék a lelkipásztor idejében való eléhivásáról, nem felejtván, hogy a szerencsétlen emberek ezen osztályán, a mely vakság vagy lelkimardosás által gyötörtetik, egyébbel mint a vallás vigaszával nem lehet segíteni.

8. §.

A fölügyelőről és fölügyelönőről.

A fölügyelő,¹ közönségesen *Zuchtmeister* vagy *Zucht-Vater* a férfi-, a fölügyelőnő pedig a nőraboknak a feje és mindkettő tiszte arra terjed ki, hogy a neki alárendelt egyénekre gondosan vigyázzon, az előszabott rend megtartására mindenkit különbség, elnézés és részrehajlás nélkül rászorítson. Reggel és este előimádkozzék, a rabokat a kitűzött időben a templomba, az elrendelt munkához kísérje és annak elvégzésében őket oktassa, vezesse, az ellenszegülőket vagy resteket intse meg és föllebbvalójának adja föl, mindazonáltal valamely büntetést ő maga kiszabni ne merészeljen, a rabok közül senkinek se engedje meg, hogy titokban csavarogjon, az időszerűtlen csacsogást vagy elkövetett bűnök elbeszélését vagy leírását akadályozza meg. Bármely névvel nevezendő játékot és társas írást ne merészeljen semmiképen megengedni, a raboknak a legszigorúbban tiltva lévén minden szeszessital, a mit ha a fölügyelő vagy fölügyelőnő akár maga szolgáltatna be alattomban, akár annak az ő elnézésével való beszerzését megengedné, szolgálatából rögtön elbocsáttatik. Végül ha valami ellenséges törekvést, összeesküvést vagy bárminő kihágást és tilalmas cselekedetet észlelne, azt az igazgatónak késelem nélkül fődözze föl, máskülönben ő lesz azért felelős.

¹) A latin szövegben: magister correctionis. Ezt magyarul fenyítő-mesternek vagy börtön-mesternek mondhatnók. Abban az időben „tömlöcztartó“ volt a neve.

9. §.

A kulcsárról és az örökről.

Ezeknek a 2. §-ban mondottak, a megváltoztatandók megváltoztatásával utasításul szolgálnak, avval a hozzáadással csak: hogy a kulcsár a rabokkal ugyanazon hálókamrában hálni, az utóbbiak pedig nemcsak állandóan és helyben őrt állani, hanem a házból kimenő rabokat kíséreni is kötelesek.

10. §.

Az élelmező tiszte.

Az élelmező tiszte arra szorítkozik, hogy az élelmet megállapított föltételek mellett kiszolgáltván, szerződési kötelezettségének megfelelően eleget tegyen, de a raboknak eledelt vagy italt soha semmi ürügy alatt, sem ingyen, sem pénzfizetésért titokban súlyos felelősség terhe mellett ki ne szolgáltatasson.

MÁSODIK RÉSZ.

A rabokról és a velük való bánásmódról.

11. §.

A rabokkal való bánásmódról általában.

Hogy a fenyítés célja lehetőleg elérhető legyen, a rabokkal akképen kell bánni, hogy érezzék, hogy bűneikért és megérdemelt büntetésükért vannak bezárva, ennél fogva szükséges egyfelől, hogy a rosszakaratú és a bűnre hajlandó léleknek új kihágások elkövetésére minden alkalom teljesen lehetlenné tétessék; másfelől, hogy ne hiányozzanak az ájtatosság, ügyesség és tisztesség gyakorlásának eszközei és alkalmatossága, a melyeknek fokáról és arányából a javulását mindeniknek könnyen meg lehet ítélni. Az elsőről gondoskodni lehet a rabokkal való szigorú, de még sem kegyetlen, a birói ítélettől és az előszabott rendtől a legkevésbé sem eltérő bánásmód által, a rabok folytonos és hasznos foglalkoztatása és gondos őrizete által, a másodikról gyakori vallási gyakorlat által, a mint fönnebb mondva volt, jó példa által, végre jó akarat és a bűneik megbánásának őszinteségét békés, engedelmes és példás életmódjukkal bebizonyítottoknak nyújtott ártatlan kedvezmények által.

12. §.

A rabok befogadásáról.

Hogy magán hatalommal való minden lehető visszaélésnek eleje vétessék, a házba senkit sem szabad befogadni, csakis a kir. helyt. tanács határozott rendeletére vagy fölhatalmazására, ennél fogva a kihágókat oda bezáratni akaró szülők vagy rokonok folyamodásaikkal ugyanazon igazgató kormányshoz.

utasítatnak. A törvényszerűen oda érkezők legott bevezettetnek a rabok jegyzőkönyvébe; az a jegyzőkönyv pedig a következő rovatokat foglalja magában. *1-szor.* A nevet, a vezeték-nevet; *2-szor* a születési és lakóhelyet; *3-szor,* az állást és állapotot; *4-szer,* a kort, vallást; *5-szor,* a rá vonatkozó ítéletet, az illető törvényhatóság külön föltüntetése mellett. *6-szor,* a bejövetelnek és annak idejében az eltávozásnak vagy netalán közbejött elhalálózásnak napját. A házi orvos ugyanazon alkalommal, a mint fönnebb a 7. §.-ban előre bocsáttatott, az újonnan befogadottnak állapotát a kórházban mindjárt megvizsgálja.

13. §.

A birói ítélet végrehajtásáról.

Az igazgató és ellenőr súlyos felelőség terhe alatt minden erejükből rajta legyenek, nehogy az illetékes bíróság által a fenyítés üdvös gyógyszeréül hozott büntetés vétkes hanyagságból vagy elnézésből mellőztessék, vagy megváltoztattassék; miért is az igazgató a hivatalból közölt birói ítéleteket főképen gyakran és figyelmesen olvassa át, azok valódi értelmét az előirt jegyzőkönyvi lajstromokba kivonatosan iktassa be, ha pedig azok értelmére nézve kételye támadna, az illető birótól kérjen fölvilágosítást, mindig eszében tartván, hogy ő a birói ítéletnek végrehajtója, nem pedig magyarázója. Magától értetvén különben, hogy tartós betegség ideje alatt, az egészség teljes helyreálltáig, a testi büntetés végrehajtásától vagy a kenyéren és vízen való bőjt megtartásától (a rab) fölmentendő.

14. §.

A napi rendről.

A rabok nyáron reggel $\frac{1}{2}$ 5 órakor, télen $\frac{1}{2}$ 6-kor kelnek föl és kiszabott imádságaikat egyenként elvégezvén, munkához fognak, a melynél a házon belül a fölügyelő vagy fölügyelőnő, a házon kívül pedig az örök folyton jelen vannak. Ebéd után folytatják a munkát, télen 8, nyáron 9 óráig, mikor hálószobáikba visszakisértetnek.

15. §.

A rabok élelmezéséről.

A felebbvalók különös gondot fordítsanak arra, hogy a kötelező szerződésnek megfelelően a süítő kellő súlyú és jó minőségű kenyeret, az élelmező ehető és tisztán készített ételeket adjon, ügyelvén a porcióknak a rabok közt való igazságos fölosztására, a mire nézve ha hiányt észlelnének, az élelmezőt először intsek meg, másodszor pénzbírsággal büntessék, harmadszor a szolgálatból egyszerűen bocsássák el.

16. §.

A rabok ruházatáról.

A teljesen házi ellátásra utalt raboknak évente, a rabnők által varrandó-durvább szövetből való 2 ingról, 2 lábravalóról, továbbá 1 vagy legfönnebb 2 pár magyar csizmáról és szükség esetében 1 magyarul „szürnek“ nevezett paraszt köpenyegről kell a házi pénztár költségén gondoskodni. Az utóbbi azonban annyi időre való, a míg eltart. A szegény asszonyoknak pedig ingen-kivül, tartósabb anyagból való kabát és szoknya jár ki; általában pedig, a mennyiben ruha csak a szegény és teljesen vagyontalanoknak van engedélyezve, a legnagyobb takarékoságot kell szem előtt tartani.

17. §.

A tisztaságra való gondoskodásról.

A tisztaságra, mely az egészség fenntartására nélkülözhetetlen, úgy a háló- mint a dolgozó börtönökben gondosan kell ügyelni, miért is azok naponta a rabok által szorgalmasan kitisztíttatnak és az ablakok kinyitvatván friss levegővel töltenek meg.

18. §.

A rabok egyéb munkájáról.

Erről általában csak annyit lehet mondani, hogy mindenképen őrizkedni kell attól, nehogy valamely rabnak a henyélés megengedtéssék, a kézművesek és mesterek mesterségüket, a mennyiben a körülmények megengedik folytat-hatják, a többieket házi munkával, úgymint favágással, vízhordással stb.-vel, az asszonyokat női munkával lehet foglalkoztatni. A felebbvalók belátására kell különben bízni, hogy mindenkinek életkorára, testi erejének, egészségének és ismereteinek különbözőségére való tekintettel megfelelő munkát jelöljenek ki. Egyébként a míg ezen intézet Szegeden marad, a rabok mindenestre olyanféle munkával foglalkoztathatnak, milyennel lehetséges, a melynek a házon kívül való elvégzésére azonban a férfiak csak őrizet mellett, az asszo-nyok pedig semmiképen sem alkalmazandók.

19. §.

A házi fegyelemről.

A házi fegyelemnek vagy a mi ugyanaz, a jó rendnek és köteles füg-gelemnek fönn tartása és minden kihágásnak megakadályozása végett, soha egy rab se hagyassék magára, a különböző nemű egyének nemcsak elkülö-nített hálószobák, hanem külön udvar által is elválasztandók egymástól s ne-hogy valaha bárminő ürügy alatt találkozhassanak, ezenkívül a kapu, a hol

bejárnak, be lesz zárva és csengettyűvel ellátva, hogy a bemenni akarók magukat bejelentsék és ha semmi kifogás nem forog fönn ellentük, bebocsáttathassanak. A bárminő foglalkozásra u. m. fölkelésre, imádkozásra, ebédre stb.-re meghatározott időt harangszóval jelzik.

Egy rabnak sem szabad idegenekkel beszélni, csak az igazgató beleegyezésével és az ő vagy más főbbvaló jelenlétében; minden levelezés a legszigorúbban el van tiltva, ha csak családi ügyek nem követelik azt, ezért a rabokhoz intézett minden levél lezárva az igazgatónak adatik át, ki azt fölbontván és átolvastván, a szükséges intézkedést erre nézve megteszi.

Kártyajáték, dohányzás, mindenféle szeszes ital ivása, sőt enni- és innivalóknak idegenek által alamizsna fejében akár titokban akár nyíltan való adományozása (hacsak nem a betegek részére, az orvos előzetes tudtával és beleegyezésével történik) egyszerűen tilos, a tilalom megszegőjére valójában súlyos felelősség terhe nehezedvén.

20. §.

Azokról, akik javulásukra reményt nyújtanak.

De hogy az engedelmes, munkás és jó példájuk által magukat másoktól megkülönböztetők az ők és mások ösztönzésére még is buzdíttassanak, az igazgató az ilyeneket azon kedvezményben részesítheti, hogy vásár- és ünnepnapon rendre és a különböző nemű rabok elkülönítve, mozgástétel végett az udvaron és kertben sétálhassanak, hasonlóké az igazgató belátására és méltányosságára bizatik, hogy a rabok tanúsított ügyességük és kiérdemelt munkadíjuk arányához képest nem ugyan valamely pénzbeli hányadot, mint eddig, készpénzben kapjanak, hanem a nekik szükséges kellékekkel u. m. kalappal, fejkötővel, fésűvel és más hasonlókkal láttassanak el, néha napjára egy meszely borhoz jussanak; munkadíjaik többi része pedig, a mi részükre jut, szabadulásuk idejéig megőriztetvén, annak bekövetkezésekor kezükhöz adassék.

21. §.

A kihágások megbüntetéséről.

Ellenben azon büntettek, a kik botránkoztató beszédek, tilalmas cselekedetek, gonoszság, ellenszegülés és maguknak a munka alól való kivonása által javíthatatlanoknak mutatkoznak, a dorgálás semmit sem használván, néhány napig tartandó kenyéren és vízen való böjttel és ha nem nemesek pálcza- vagy korbács-csapásokkal büntettetnek.

De még is ezen önkényes büntetés kiszabására az igazgató az ellenőrrel ne ragadtassák magukat, hacsak a végső szükség nem követeli, előzetesen és kellőképen kihallgatván magát a kihágást elkövetőt és a kihágásról tudomással bírókat. Óvakodjanak, nehogy ez a büntetés valaha kegyetlenséggé

fajúljon, a hivatali személyzetből senki másnak nem engedtetvén meg, hogy valakit önhatalmúlag büntetni merészeljen. Ha pedig a rab bünyfenyítő kihágást vagy súlyosabb és ismételt istenkáromlást, zendülést vagy gyikossági kísérletet és más effélét elkövetni merészkednék, az ilyen azonnal bilincsbe verve külön börtönbe vettessék és az esetről magáról a kir. helyt. tanácshoz körülményes jelentés tétetvén, onnan további intézkedés várandó.

22. §.

A vallás gyakorlásáról.

A házi kápolnában minden vasárnap és ünneppnapon szolgáltatandó mise-áldozaton, nemkülönben a szent gyakorlatokon nemcsak az összes raboknak egyedül a zsidók kivételével, hanem a ház fölebbvalóinak is, a jórend fönn-tartása és példaadás okáért jelen kell lenniök. Délben a minden szentek litániáját kell elmondani, minden évnegyedben pedig a katolikus rabok a töredelem szentségében és a szent áldozásban részesítendők. Ezenkívül úgy reggel mint este a hálósobákban fönnszóval való imádkozásra utasítatnak.

HARMADIK RÉSZ.

A gazdasági és pénzkezelésről.

23. §.

Az alap cselekvő vagyonáról.

A ház gyámolítására és fönn-tartására rendelt alapok¹ a következőkből állanak:

a., A rabok tartása fejében eddig 4, azután 6 krral vagy évente 36 frt 30 krral fizetendő napi díj.

b., A rabok munkájából befolyó díj.

c., A részben bérbeadott kaszamáta évi haszonbére.

d., A 9.000 frt tőke után befolyó kamatok.

e., A pozsonyi zálogház pénztárából évi segély fejében kegyesen engedélyezett évi 2.000 frt, mely jövedelem tehát a rabok tartására, a hivatali személyzet fizetésére és más házi kiadásokra rendelt jövedelmet számadók átvevén bevételezik; azon esetben pedig, ha valamely törvényhatóság az újonnan beszállított rab részére első évi tartási költséget előre vagy épen nem, vagy nem rendesen küldené, a ház tisztsége azt a hátralékos törvényhatóságnál, s ha az nem használna a kir. helyt. tanácsnál szorgalmazza.

¹) tulajdonképen jövedelem.

24. §.

A számadástétel szabályai.

Az igazgató az ellenőrrel együtt az előszabott mintáknak megfelelően naplót vezetnek, úgy a pénztári és számadási, mint az egyes rabokra vonatkozó egyéni könyveket, azonkívül a meglevő házi szerelvényekről leltárt, posta- és beteg-naplót pontosan szerkesztenek, nemkülönben pénztári kivonatot és a rabok körülményeiről és magaviseletéről kimutatást és pedig ezt minden évnegyedben, amazt minden hónapban, a katonai év végével pedig a naplókkal és az igazoló törvényes okmányokkal együtt mindig általános számadást terjesztenek be a kir. helyt. tanácshoz, a honnan fölmentvényt vagy bővebb fölvilágosítás végett, fölmerült észrevételeket fognak kapni.

25. §.

A halasztást nem tűrő kiadásokról.

A mint ezen hivatalnak minden kiadásaiban a legnagyobb takarékoságot kell szem előtt tartania, azonképen annak az elkerülhetetlen, halasztást nem tűrő, akár a ház javítására akár a belső berendezésre vonatkozó költségek megtételére 20 frt erejéig fölhatalmazás adatik; nagyobb szükséglet esetében megfelelő tervezet és költségelőirányzat beterjesztése mellett a helyt. tanácshoz előzetesen kell folyamodni.

26. §.

A hivatali fizetésekről.

Hogy a hivatali fizetések jövőre miképen állapítottak meg, az A. alatt levő függelék bővebben kimutatja és annakokáért az igazgató és ellenőr csak arra figyelmeztetnek: hogy az ottan kitett illetményeket az illető egyéneknek a meghatározott időben fizessék ki, hozzátevéen: hogy midőn a fölügyelő és fölügyelőnő a kitüntetett fizetéssel rendszeresítendőek lennének, ezek fölfogadtatván a jelenlegi két kulcsár egyikét el kell bocsátani. Egyebekben nemcsak a jelen utasításban foglaltak, hanem azok is, a melyek nincsenek itten kifejezve de ezen intézetnek mégis előnyére válnak, pontosan, híven teljesítendőek.

Almásy Pál.

A kir. magy. helytartó tanácstól.

Kelt Budán, 1806, augusztus 12-ik napján.

Bisztriczey József.

A szegedi kir. fenytőház hivatali személyzete és annak fizetése,
az 1806. július 15-én 6979. sz. a. kelt kegyes udvari és 15875/1806.
számú helytartó tanácsi rendelettel jövőre megállapítva.

FOLYÓ SZÁM	A RANG VAGY SZOLGÁLAT MEGJELŐLÉSE	PÉNZBELI JAVADALMAZÁS				TERMÉSZETBEN VALÓ JAVADALMAZÁS			AZ ÖSSZES JAVADALMAZÁS MENNYISÉGE	
		FIZETÉS		IRODAI KÖLT-SÉG		LAKÁS	KE-MÉNY TŰZI FA 5 FRT-JAVAL	FÖLD VAGY RUHA		
		frt	kr.	frt	kr.		öl	jelesen		
1	Igazgató	600	—	25	—	természetben és iroda	16 3	} kert	705	—
2	Ellenőr	400	—	—	—	ugyanaz	10			15
3	Lelki pásztor	100	—	—	—	—	—	—	100	—
4	Orvos	100	—	—	—	—	—	—	100	—
5	Élelmező	130	—	—	—	természetben	12	—	190	—
6	Förlügyelő	160	—	—	—	u. a.	—	—	160	—
7	Förlügyelőnő	130	—	—	—	u. a.	—	—	130	—
8	Kulcsár	91	15	—	—	u. a.	4 ¹ / ₂	—	113	45
9	Az őrség káplárja	103	25	—	—	u. a.	—	egyenruhára 24 frt.	127	25
10	Az őrség vice-káplárja	91	15	—	—	u. a.	—	u. a.	115	15
11	Közkatonák 16-an egyenként 73 frtjával	1168	—	—	—	u. a.	—	u. a.	1552	—
12	Kéményseprő	12	—	—	—	—	—	—	12	—
Összesen		3085	55	25	—	—	45 ¹ / ₂	—	3770	26

V.

ŐRSÉG. SZOLGASZEMÉLYZET.

Az örök létszáma. A rokkantak.

A f.-ház őrsége kezdetben vagy is 1785-ben, a szolgaszemélyzethez tartozó czivil felügyelőn és kulcsáron kívül¹

1 káplárból és 8 közemberből állott	9
1798-ban volt a létszám:	
1 káplár és 9 közember	10
1803-ban:	
1 káplár és 12 közember	13
1804-től 1810-ig bezárólag:	
1 káplár, 1 viczekáplár és 16 közember	18
1811-ben és 1813-ban:	
1 káplár, 3 viczekáplár és 16 közember	19 ²
1814-ben és 1816-ban:	
1 káplár, 3 viczekáplár és 15 közember	19
1818. őszén:	
1 káplár, 3 viczekáplár és 12 közember	16
1820-ban:	
1 káplár, 3 viczekáplár és 9 közember	13
1821-ben:	
1 káplár, 2 viczekáplár és 8 közember	11
1827-ben:	
1 káplár, 2 viczekáplár és 6 közember	9
1831-ben:	
1 káplár, és 7 közember	8
ugyancsak 1831-ben később:	
1 káplár és 6 közember	7

Kulcsár az 1803—1811. évekből való adatok szerint 2 volt.

Az örök létszáma tehát a rabokéhoz viszonyítva általában nagynak mondható, miután átlag minden 4—5 rabra egy-egy ör jutott,³ a rabok átlagos létszáma az első évtizedben mintegy 47, azután harmincz éven át 70 levén.

¹) A főlügyelő diák, illetőleg német neve captivorium magister, Zuhtvatter, a nőfőlügyelő-é captivarum magistra, Zuchtmutter, a kulcsár-é carcerum custos vagy claviger, Arestdiener, Gefangenwärter volt. A két főlügyelői állás 1811. óta nem volt betöltve.

²) A Litassy igazgató számítása szerint két annyira, 30 közemberre lett volna szükség, hogy a gyakori szökések megakadályozhatók legyenek.

³) 1891-ben a hazai 7 országos letartóztató intézetben az általános fegyencz létszámából átlag minden 7·58 fegyenczre 1 ör esett.

De csak is mennyiségileg feleltek meg ezek az örök a kivájalomnak, minőségileg távolról sem. Valóságos nyomorúság volt a rokkant katonákkal való vesződés.

Kezdetben különben polgári öröket, volt városi és megyei hajdúkat, szám szerint 8-at alkalmaztak,¹ a kikre Wohlgemuth igazgató 1786. június 3-án kelt jelentésében szörnyen panaszol és helyettük félrokkant katonákat kér.

1788-ban 3 állás megürülvén és nem találkozáván azok betöltésére senki — az igazgató Szegeden levő rokkantak közül hármat, a ki önkényt ajánlott, fölvelt kiségitőül, addig, míg hajdú kerül.²

1789. decz. 29-én a helyettes igazgató azt írja, hogy az őrség 8 hajdúból áll.

21.

Német ezredeből való rokkant katonák az 1836—1848. évekből.

Egy 1793. január 18-án kelt helyt. tanácsi leirat szerint az új örök „patentalis rokkantak“ voltak.

Hogy megtudhassuk; kik voltak tulajdonképen ezek pátenssel ellátott rokkantak? szükséges egy keveset foglalkoznunk az akkori katonai szolgálattal.

¹) A helyt. t. a f.-háznak Tallósról Szegedre való átköltöztetése alkalmából ismételen előterjesztést tett a katonai őrség meghagyása iránt. De az udv. kancz. utalt azon legfelsőbb rendeletre: hogy a rabok őrzésére „olyanféle megyei hajdúkat“ kell fölvenni.

O. l. udv. kancz. 12.381/1785.

²) O. l. 29305/1788.

Abban az időben, már mint a XVIII-ik század végén és a XIX-ik század elején a *rendes hadfogadás* útján besorozott katonák szolgálati ideje életfogytig tartott, egészen 1830-ig, mikor 10 évre szállították azt le.¹ Ezeknek vagyis az újoncz-jutaléknak a megajánlási joga kezdettől fogva az országgyűlést illette.

A megajánlott újonczok létszámában bekövetkezett apadás pótlására valamint zsoldosok gyűjtésére a *toborzás* szolgált, a mely mondhatni folytonosan tartott, az újoncz-állítás ideje alatt azonban szünetelt. A századok óta gyakorolt toborzás joga királyi jog volt.² Az összetoborzott zsoldosok fölpenzt vagy „parolapénzt“ kaptak³ és meghatározott időre, 10—14 évi szolgálatra kötelezték magukat.

A *rendes hadfogadás* úgy történt, hogy az országgyűlés megajánlván az újoncz-jutalékokat, bizonyos kulcs szerint ki is vetette azt a megyékre és városokra, a megyék pedig a helységekre. A helységek aztán a kiváltságot élvező nemesek⁴ és polgárok rendjéhez nem tartozó legények — lehetőleg persze a rovott életűek és rossz magaviseletűek — közül kijelölték a besorozandókat s azokat, ha nem állottak elé, kötéllal⁵ összefogdosták. Ha így nem telt ki a kivetett létszám, akkor annak kiegészítésére pénzzel fogadtak föl önkényteseket, egynek-egynek 200—300 frtot is fizetvén, sokszor pedig bizony csak igérvén!

A XIX-ik század első felében katonáskodott öreg emberek előadása szerint: a szolgálat közben annak folytatására, valamely fogyatkozás következtében

¹) Az 1830. VII. t. cz. 1. §-a: Az erdélyi törvényhozás az életfogytiglan való katonai szolgálat idejét 1847-ben a XX. és XXI. t. cz.-kel 8 évre mérsékelte, a mely azonban büntetésből 2 évvel meghosszabbítható volt.

²) A mely jog azonban volt rá eset, hogy törvényhatóságra is átruházott. Erremutat a „Magyar Hirmondó“ 1792. július 27-ik számában a 142. lapon magjelent következő közlemény: „Az előbbeni Katona-állítás alkalmatosságával, tsak egy híjján adott vala kevesebbet Bihar Vármegye; hogy tehát most annál könnyebb móddal össze-szerezhesse, a kívánt Rekrutákat: jó eszköznek ítélte e végre a szabad verbuálást, vagyis a musika szó, s bor ital mellett való katona: fogadást. De nem érhetne tzeljját, mert kevés ép volt közöttök, kik a kantsó, vagy palatzk hajtogatás közben tsaptak kezét a verbuálókkal; mellyre nézve a Fels. Helytartó Tanács által is sürgettetvén, fogdostatni kezdette későbbben az alkalmatos Legényeket.“

³) A XIX-ik század elején a toborzás évente 200.000 frtba került. 1807. I. t. cz. 7. §-a.

⁴) A nemesség csak a *fölkelésben* vett részt. Köteles volt ugyanis a haza védelmére fölkelni, magát saját költségén fölszerelni és föntartani, de a haza határán kívül nem tartozott menni. Tisztjeit a törvényhatóság nevezte ki. Az utolsó nemesi fölkelés (insurreccio) 1809-ben volt, a francia háború alatt. Pallas Nagy Lexikona VII. kötet 31.

⁵) Meg van ez örökítve a népdalban:

Már minálunk verbuválnak kötéllal,
Elfogják a szegény legényt erővel;
Háttra kötik a két kezét kötéllal,
Ugy kísérik be Kassára fegyverrel.

alkalmatlanná vált egyént, ha rossz magaviseletű volt „Lauf-Passal“, más-különben „Abschieddal“, népiesen obsittal elbocsátották. A dícséretes magaviseletű katona részére, ha a rendes szolgálatra annak teljesítése közben vált képtelenné „Patental vagy Reservatinos Urkundét“ állítottak ki s avval bocsátották el a katonaság kötelékéből. Az ilyen rokkantak, a ki azon túl már a polgári joghatóság alá tartozott,¹ ha nem helyezték el a rokkantházban — 3 kr. napi díj járt az állampénztárból. Ezt a nép „potentásnak“ vagy „invalidus garasos katonának“ nevezte.

A rokkantak elhelyezésére egyébként az állam, magánosok által tett alapítványok fölhasználásával menedékhelyeket létesített. A birodalomban az első ilyen intézet u. n. rokkantak háza — Pesten létesült 1727-ben. Prágában 1783-ban² létesítettek olyat. Nagy-Szombatba, a jezsuiták egyetemének épületébe, a jezsuitarendnek 1773-ban történt föloszlatása után³ költöztették le Pestről a rokkantakat. Mint fiókinézet azonban azután is fönmaradt a pesti. A n.-szombati rokkantak házához tartozott II. József óta a föloszlatott Clarissarend zárdája is, melybe javíthatatlan iszákos rokkantakat helyeztek el és a hol jelenleg a rakkantház elmebeteg-osztálya van, a melyben 25 tiszt és 125 altiszt és közlegény nyerhet elhelyezést. Ez a n.-szombati intézet ma is fönáll. Létszáma 31 tisztből és 100 közemberből áll, míg létesítésekor mintegy 1.500 volt lakóinak száma.⁴

A törvényhozás már 1807-ben akként gondoskodott róluk, valamint, „a 20 évi kiszolgált zsold után elbocsátott“ katonákról, hogy „nekik a következő kedvezmények adassanak u. m. fejadótól és a közmunkától t. i. utak, hidak, föltések csinálásától s javításától, hivatalos és más levelek hordozástól mentek legyenek. Azon helyeken pedig, hol czéhek vannak, ha tudnak valamely mesterséget vagy kézművességet, mindenütt ingyen bevétessenek; ezen kedvezések rokkantakra, azok feleségeikre sőt mindkét nembeli gyermekeikre, míg atyjukkal egy kenyéren maradnak, olykép terjesztetnek ki, hogy ezen gyermekek az árvaházban, szegényintézetben s kegydíjazásoknál — felvétes-senek, mesterségektől továbbá úgy a kereskedéstől a rokkantak s a fentebb módon elbocsátott katonák sehol meg ne adóztassanak.“⁶

¹) A magy. orsz. főhadparancsnokságnak a helyt. t.-hoz 1798. szept. 19-én intézett átíratata. O. I. 23.569/1768.

²) Brockhaus Conv. Lexikona 13-ik kiadás IX. kötet 643. lap. A pesti a Korabnisky lexikona szerint (527. l.) 1728-ban épült és 1/2 millió frtba került.

³) 1785-ben helyezték át a rokkantokat N.-Szombatba, Lipótvárra stb. helyekre. Korabinsky többször idézett műve 1786-ban Pozsonyban megjelent lexikona szerint. 527.

⁴) Vidovic Tádde rokantházi számvevő kapitánynak a n.-szombati rokkantak házá-nak levéltárában levő adatokból merített szíves értesítése.

⁵) T. i. zsoldosokról.

⁶) A 1807. I. t. cz. 11. §-a. Gegus Dániel: „Magy. országgyűlési törvénykönyv.“ Pest 1863. Poldini Ede nyomása.

A rokkantak házában elhelyezett hadastyánok három osztályba soroztattak. Az elsőbe tartoztak a teljesen erőtlének és nyomorútnak, a kiket közönségesen „real invalidusoknak“ hívtak, a másodikba a nép nyelvén „félíg rokkantaknak“ nevezettek, a kik a garnizonban némi katonai szolgálatot teljesíteni képesek voltak s a kiből formászerint való századokat és zászlóaljokat alakítottak. A

22.

Magyar rokkant katonák az 1836—1848. évekből.

harmadik osztályt képezték azok, a kik katonai szolgálatra már nem voltak alkalmasak, de némi munkára mégis képesek és hajlandók voltak. Ezeket a katonaság részére szükséges, kevés hozzávalóból előállítható, könnyen értékesíthető kézművek pl. szalmazsáknak és lepedőnek meg ingnek való vászon pokrócz, harisnya stb. készítésére alkalmazták. A rokkantak házában a köz-

embernek élelemre 2 kr. járt, ha katonai szolgálatot teljesített akkor 4 kr. s azonkívül minden rokkantnak ingyen kenyér, ágyszalma, fűtés, világítás, lakás, ruha, fegyver és orvosság járt ki. A bennlakók mindezt a rokkantházban kapták ki persze, a kivezényeltek pedig a lakást a községtől, egyéb illetményeiket a kincstártól.¹

Nos tehát ilyen „teljesen erőtlen és nyomorult“ hadastyánokból — reservations urkunde-val ellátott „potentásokból“ — állott a f.-ház őrsége 1793-tól kezdve egész 1804-ig, mikor — szeptember havában — félig rokkantakat rendeltek ki örököül, később azonban megint csak teljesen rokkantakat alkalmaztak. 1807-ből adatunk van rá, hogy „Real Invalidusokból“ állott az őrség.² 1812-ben ugyan megint félig rokkant katonákról van szó egy kimutatásban, melyet a f.-ház igazgatója állított ki, de az 1815. február 5-én kelt igazgatói jelentésben az áll, hogy a helyt. t. 1814. november 8-án kelt rendelete szerint a „reál invalidusokból„ álló őrség további szolgálattételre a f.-házban fog maradni.³

Hogy milyen legények voltak ezek a szerencsétlen invalidusok — kitűnik a Szabó Gergely igazgató 1800. márczius 9-én kelt lemondó leveléből, melyben panaszkodik, hogy „ez a ház a kimondhatatlan rendetlenség és az elvényt katonák miatt, kik szakadatlan az ivásnak adták magukat, olyan állapotba jutott, hogy éjjel-nappal való bajoskodásom következtében lábsebeim három ízben föltörvén, egészen kiújultak.“

De még jobban jellemzi őket a Rátt József igazgató 1801. július 14-én kelt jelentéséhez a szolgálatra alkalmatlan örökről mellékelt kimutatás, a mely hét egyénről szól ekképen.

1. Paszary Tóbiás 72 éves, gyöngye lábú, beteges, majdnem csak 50 éve szolgál.

2. Kucsik János 68 éves, gyöngye lábú, alig járhat.

3. Tóth József 52 éves, gyöngye részeges, a mint részegen elesett, mindkét kezére strupirt lett.

4. Virág György 85 éves, csaknem második gyermek-korát éli. 56 éve, hogy szolgál.

5. Farkas József részeges, kihágó.

6. Kopenitz Stanislaus részeges, ellenszegülő.

7. Berky János szintén részeges és ellenszegülő.

Ezeket abból az alkalomból, hogy a Virág és Kopenitz örök keze alól a közmunkából egyszerre 3 megvasalt rab megszökött, ugyanazon évi szeptember

¹) Ordnung wie die Invaliden-Soldaten insgemeine versorget werden sollen. Gegeben in unserer Residentz-Stadt Wien den 28. Monats Martii im 1750. Maria Theresia-. Wien, gedruckt bey Joh. Peter van Ghelen. 1750.

²) O. l. 13.171/1807. sz.

³) O. l. 5.148/1815. sz.

21-én a n.-szombati rokkantak házából másokkal cserélték ki, a kik közül azonban az igazgató november 29-én kelt átírata szerint 3 részegeskedése miatt nem vált be.

Hogy ilyen őrséggel milyen fegyelmet lehetett fönntartani — elképzelhető. Elő is fordult 6 szökés 1798-ban, mikor a rabok és rabnők létszáma 78 volt. 1806-ban 11-en szöktek meg!

1797-ben a káplár felváltását — ki az őrség parancsnoka volt — azért rendelték el, mert a legénység egyáltalában nem akart neki engedelmeskedni, sőt kardot is rántottak reá. Utódjával sem lehetett boldogulni, olyan részeges és verekedő volt. Korcsmai dúhajkodás alkalmával betörték a fejét, ő meg kiütötte a korcsmárosné fél szemét. Ebből bűnvizsgálat lett persze.

1798-ban történt, hogy a külső munkáról egy Osváld nevű őr a rendes idő előtt eljövén a korcsmába vitte őket, ott velük együtt lerészegedett és mikor az intézetbe bejövén a káplár a rabokat be akarta zárni, azok pedig ellenszegültek — Osváld oda ugrott, biztatta őket, félre lökte a káplárt és segítette a raboknak az őrség ellen való védekezésben, mely alkalommal a káplár és egy közlegény sebet kapott a kezén.

Kárác alispán a f.-ház fölügyelője 1803. október 13-án azt jelentette a helyt. tanácsnak, hogy a f.-ház őrizetére rendelt katonákat megvizsgálván egyet sem talált közöttük, a ki ezen szolgálatra alkalmas lenne! Javasolta tehát, hogy helyükbe rendes katonaságot alkalmazzanak örökül. A helyt. t. tett is lépéseket ez irányban és az 1803-ik év vége felé el is rendelték a rokkant katonáknak, — nem rendes katonákkal — hanem félig rokkantakkal való fölváltását, a rendes katonaságot a katonai főparancsnokság nem tartván alkalmasnak a rabok őrzésére azért, mert a katonákat szabályszerint naponta föl kell váltani s úgy azok a rabokat nem ismerhetik jól meg. Ennélfogva a rabok könnyen megszökhetnének, a mi a katonáknak is szökésre adna alkalmat. Aztán a katonai őrszoba a f.-házban levén, ha vagy egy katona a női rabok által rendetlenségre csábíttatnék, az nagy baj volna az igazgatóságnak.

Ezt megelőzőleg még 1801. május 12-én — azon alkalomból, hogy ápril 7-én a közmunkáról 3 rab nehéz vassal a lábán megszökött a rokkantak őrizete alól — megkereste volt a helyt. t. a katonai főparancsnokságot az iránt, hogy a rokkantak helyébe a szegedi várból rendes katonaságot rendeljen ki a rabok őrzésére. A k. főparancsnokság azt válaszolta azonban erre, hogy a rokkantak megbízhatóságáért, a kiknek csak a rabok őrzése a kötelessége, inkább lehetne kezeskedni, mint egy naponként fölváltandó őrségért, a mely rendes katonai őrségnek békében is hivatása bizonyos szolgálatot tenni és a mely polgári rabok őrzésére nem alkalmazható. A mennyiben azonban a szegedi őrségnél változtatás szükséges, az elaggott rokkantak helyébe a n.-szombati rokkantházból mások fognak kirendeltetni.

Az igazgató föl volt jogosítva, hogy az örököt bilincscsel, esetleg néhány napon át kenyér és víz mellett való bőjttel szigorítható elzárással büntesse. De az ilyen fegyelmi büntetésnek nem volt sikere. Annak sem, hogy az őri szolgálatra alkalmatlanokat a rokkantak házából úntalan másokkal cserélgették ki, néha 10-et sőt többet is egyszerre, mert az újonnan jöttek is egy híron pendültek a régiekkel.

Rátz igazgató 1805. július 19-én 213. sz. a. jelentette a helyt. t.-nak, hogy az örökül legújabbán kirendelt rokkantak közül Nagy Tamást 3 hónap alatt 11 ízben kellett fogsággal és bőjttel büntetnie különböző kihágásokért. Annyira a boritalnak adta magát, hogy egy napot sem képes józanul eltölteni, sőt éjjel korcsmáról korcsmára jár. Be is kísérték. Azonfölül a városba dologra küldött és reá bízott rabokat lopásra bűjtogatja és veréssel való fenyegetéssel ösztönzi.

1805-ben 3 ór szökött meg és ment vissza a rokkantak házába, kik közül kettőt 15 napi vasban teljesítendő házi munkával büntettek meg a rokk. házában szökésükért. És a pesti fiók rokkant-ház parancsnoka 1805. decz. 9-én kelt átiratában még visszatetszését nyilvánítja az igazgatónak — Rátz Elek volt lovas kapitánynak — az örökkel való rossz bánásmódja és azoknak rossz jellemzése fölött és panasztétellel fenyegetőzik. Be is váltotta fenyegetését, mert a helyt. t. 1805. novemb. 16-án, a főhadparancsnokság panasa folytán 24517. sz. a. utasítja az igazgatóságot, hogy a „legnagyobb mérséklettel bánják velük, a kihágásokat azonban megfelelő szigorral fenýítse meg. Egyébiránt — folytatja a helyt. t. — a rokkant katonák közül egy sem kényszeríthető a f.-házban való szolgálattételre, sőt az is szabadságukban áll nekik, hogy zsoldjuk mellett jobb fönntartásukról más szolgálat teljesítése által gondoskodjanak.“

1806. január 21-én 685. sz. a. kelt rendeletében pedig értesíti az igazgatóságot affelől, hogy a szökevény rokkant katonák öt napi bilincsből teljesítendő munkára ítéltettek és helyükbe más rokkantak küldetnek. „E szökevények — így szól tovább a rendelet — a főhadparancsnokságtól vett értesülés szerint szökésük egyetlen okául azt adják, hogy méltatlanul és durván bántak velük a f.-házban. A főhadparancsnokság egyben kinyilvánította, hogy ha az igazgatóság nem bánik enyhébben a rokkant katonákkal, azokat vissza fogja hívni. Az igazgatónak meghagyatik ennélfogva, hogy ezekkel a hosszas katonai szolgálat folytán elgyöngült katonákkal mérséklettel bánják.“

Pedig Rátz igazgató nem volt durva ember, hiszen a részére helyőrségi kórház parancsnoki minőségben teljesített szolgálatáról 1803. aug. 27-én kiállított hiv. bizonyítvány szerint „a betegeknek nem csak a legdicséretesebb buzgalommal, hanem kiváló emberszerető tevékenységgel viselte gondját és kitünő intézkedései által minden lehető eszközt alkalmazásba vett, a mi által csak a betegek rendesebb ápolását elő lehetett mozdítani.“

A helyt. tanács különben a Gere Sándor 4-ik ízben történt megszökése alkalmából tett igazgatói jelentésre saját hatáskörében segíteni akart a tarthatatlan állapoton 1808. aug. 30-án kelt rendeletével fölhatalmazván az igazgatóságot arra, hogy addig is, míg a más örök alkalmazása iránt való udv. kancelláriai engedély megjön — az őrség kiegészítésére hajdúkat kérjen Szeged városától, melynek tanácsához ebben az ügyben leiratot is intézett. Szeged városa azonban erre nézve 1808. szeptember 14-én tartott tanácsülésében a következő határozatot hozta:

„2687. Azon N: Méltóságú Tanács 30-ik aug. e. f. eszt. 18728. szám alatt meghagyni méltóztatik, hogy a Városi Haiduk közül naponként négy vagy több fejek is engedtesse a Fenyítő Házi Raboknak őrzésére a hol napi bérül 6 krkkal fognak jutalmaztatni — melyre minekutána Rátz Elek Praefectus ur is által látta a lehetetlenséget válaszoltatni végeztettt, hogy e városnak ugyan 22 Haidui legyenek engedve de mostanság tsak 16 fejjel bir, és noha fizetésük jobbitott, e halhatatlan drágasság miat a meghatározott száma jó s hív szolgálkkal való meg töltésérül reménység nem légyen.“

Az igazgatóság azon kérésére, hogy a rabok őrzésére az Eszterházy gyalogezredtől 14 félig rokkant katona rendeltessék ki, a főhadparancsnokság 1810. június 23-án kelt és Alvintzi aláírásával ellátott átiratában azt válaszolta a helyt. tanácsnak: hogy ezen kérést nem teljesítheti, mivel a f.-házba, a rabok őrzésére, kezdettől fogva, felsőbb rendeletre, mindig csak is rokkantak alkalmaztattak a n.-szombati rokkantházból és a jelenlegi különben is tetemes szabadságolás mellett épen nem lehetséges a fölváltást a hadseregnél szolgálatban levőkkel eszközölni, a kikhez tartoznak a félig rokkantak is, a kiket az ezredeknek, mint kivezényelteteket kell nyilvántartani.

Maradt tehát minden a régiben. Pedig a helyzet korántsem javult. Bizonyítja ezt nem csak az, hogy 1810-ben 13, 1811-ben pedig 26 szökés fordult elő, hanem bizonyítja a f.-ház igazgatója és ellenőre által 1810. február 15-én kiállított „itélet“ is, melylyel Horváth Márton káplár 22 frt 18 krnak elsikkasztása és részegeskedése miatt való megbízhatlanságáért rangjától megfosztatott és állásából elbocsáttatott, miután előbb az okozott kárt megtérítette.¹ De bizonyítja főként a fölváltandó örökről, a Br Weydenfeld nevét viselő 37 sz. gyalogezredtől kiküldött hadnagy által 1811. október 13-án szerkesztett kimutatás, mely szerint

1., Korona János káplár, a ki 57 éves, szakadatlan tartó mértéktelen részegségben való javíthatatlansága miatt, kinek az egész legénység kérelmezte elküldését, mint az ezen intézetben való szolgálatra képtelen egyén elküldetik a nélkül, hogy fölváltása beváratnék.

¹) Ez a káplár az igazgató jelentése szerint javíthatatlan bor-iszák és adósság csináló volt.

2., Bentsik János, 36 éves közlegény, javíthatatlan iszákos és teljesen alkalmatlan az itten való szolgálatra.

3., Kereky Antal 61 éves közlegény iszákos.

4., Jäger Ferencz, 70 éves örvezető, kiválóan jeles pálinkaivó.

5., Steffkó György, 51 éves közlegény, javíthatatlan iszákos és azonkívül a legnagyobb mértékben tisztátalan.

6., Siposs István, 55 éves közlegény, javíthatatlan iszákos és feleselő.

7., Hirsch Antal, 59 éves közlegény, javíthatatlan iszákos, kiszaladgáló, közvetítő, adósságcsináló, csaló, játékos, alattomos tolvaj, ágyba vizelő egy szóval semmire való ember.

Jellemző az öröket, de még inkább a felsőbbségnek őket dédelgető elnézését illetőleg az 1811. november 12-én kelt helyt. tanácsi rendelet is, mely a Cseh Szabó István és Gyelrics Jakab rabok szökése alkalmával mulasztást elkövetett örökre fejenként 24 órai, kenyéren és vizen kitöltendő elzárásból álló büntetést szab ki, azon kijelentéssel, hogy azok, ha gondatlanságuk folytán újabb szökés adja elő magát, szigorúbban, még testi büntetéssel is fognak fenýíttetni, ha pedig a szóban levő örök a részegeskedés vétkében javíthatatlannok lennének, akkor azok kicserélése iránt javaslat teendő!

1812. szept. 22-én pedig egy fölmerült eset alkalmából meghagyta a helyt. t., hogy miután a f.-házban alkalmazott rokkantak a katonai joghatóság alá is tartoznak, ha ilyen rokkant ellen vizsgálat indítatik az — a főhadparancsnokság kívánságához képest — mindig katonai személy jelenlétében tartassék meg.

1810. január végén a szigorú Rátz Elek helyébe Litassy Bálintot nevezték ki igazgatóvá, a ki mindjárt kezdetben igen erélyesen, elődjénél sokkal szigorúbban lépett föl az örökkel szemben, kurta vassal, botbüntetéssel fegyelmeztvén őket, a helyt. tanács és a katonai főhadparancsnokság pedig versenyeztek egymással abban, hogy a Litassy erélyét minél jobban békóba verjék. Az eredmény nem is maradt el, mert a mint fönnebb említettük 1810-ben 13, a rákövetkező évben pedig 26 szökési eset fordult elő, a mely 70 főből állott létszám 18.5, illetőleg 30 %-nak felel meg.

Arra is volt eset — az 1805-ben történt 3 rendbeli szökésről nem is szólva — a többek közt 1811-ben és 1813-ban, hogy a rokkant katona megszökött a fenyítő házból. 1815-ben pedig épen a káplár szökött el, több rendbeli sikkasztás elkövetése után.

Igaz ugyan, hogy 1810—11-ben, mikor a szökés olyan gyakori volt, nagyon sok rab járt ki külső munkára, a hol szökésre és egyéb kihágásokra sok alkalom kínálkozott, de az is áll, hogy annál nagyobb szükség volt akkor a fegyelem szigorítására.

Megjegyzendő, hogy a rokkantakat nem rendelte ki a f.-házhoz a rokkantak házának parancsnoka, hanem önkénytes ajánlkozásuk folytán küldte.

őket oda. Nem is volt köteles ott maradni egy sem. Ha nem tetszett a szolgálát, visszamehetett a rokkant házba.¹

A Litassy idejében történt meg, hogy a káplár egy rabbal összeült inni és lerészegedvén bement a kaszamátaba, a kulcsárnőt megverte, az igazgatónak ellenszegült, sőt össze akarta őt vagdalni.

Erről az esetről szóló jelentésében kéri az igazgató, hogy az egész 18 személyből álló őrség más rokkantakkal cseréltessék ki, mert az egész hasznavehetetlen és panaszkodik, hogy a rokkantak, mióta megszűnt őket pálcáztatni, azóta azt hiszik, hogy nem kötelesek és nem is akarnak engedelmessékedni.

A Litassy által megkezdett pálcázás megszüntetésének oka a budai főhadparancsnokság volt. Ez ugyanis a helyt. t.-hoz 1812. febr. 5-én intézett átiratában fölhozta, hogy a n.-szombati rokkant házba vissza küldött rokkant katonák főképp a fölött panaszkodnak, hogy egy emberre, különféle munkával foglalkozó több rabot bíznak, a kire mindenikre nem képes fölügyelni s ha valamelyik megszökik, vagy kihágást követ el, akkor a fölügyelő rokkantat több pálczacsapással büntetik. Ez pedig szabály ellenes dolog, mivel legfelsőbb rendelet szerint rokkantat nem szabad pálczacsapással büntetni. Kéri az ügy szigorú megvizsgálását és elrendelését annak, hogy ha rokkant megbüntetése forog fön, akkor erre nézve az igazgatóság a n.-szombati rokkant házi bizottsággal lépjen érintkezésbe és hogy a rokkantakra ne halmozzanak nagyobb teendőket, mint a mekkorát testi gyöngeségük mellett elvégezni képesek.

Igen, de az őri létszám csekély volt és az igazgatóság azon javaslatára, hogy a rabok létszámának növekedésére való tekintettel az örök száma 19-ről 34-re emeltesse — a számvevőség 1811. október 20-án azt véleményezte, hogy a korábbi években a rabok őrzését, mikor azok száma a jelenleginél 90-nél nagyobb volt csak 13 rokkant teljesítette, s még sem fordult elő annyi szökés és kihágás, most pedig 19 főből áll az őrség, ennél fogva az igazgatóság kérése nem teljesíthető, nem is levén arra pénz.

1812-ben is történtek lépések annak az érdekében, hogy őrségül rendes katonaság rendeltessék ki, — de eredménytelenül. Mert a főhadparancsnokság azt válaszolta a helyt. t.-nak május 13-án, hogy a rokkantak helyébe nem rendelhet ki rendes katonaságot, mivel az a főnnálló szabályok ellen volna, de az országban levő gyalogezredek csekély létszámuk miatt nem is nélkülözhetnék az ilyen kirendeltséget.

De még sem a katonaságon múlt, hogy a rokkantakat nem cserélték ki! Mert épen a katonaság részéről történt meg később a kezdeményezés.

Az első lépés a kezdeményezés terén a következő volt:

¹) Rátz igazgató 1805. aug. 14-én kelt jelentése. o. l.

A budai főhadparancsnokság a rokkantaknak más rokkantakkal való fölváltása alkalmából 1814. febr. 15-én a helyt. t.-hoz intézett átiratában előre bocsátván, hogy a rabok javítása érdekében szükséges, hogy a fölügyelő személyzet megóvassék attól, nehogy magasabb katonai vezetés és fegyelem hiányában a romlott és bűnös emberekkel való folytonos érintkezés és azok rossz példája által rossz útra téríttessék — erre való tekintettel javaslatba hozza, hogy a f.-házba őrségül kirendelendő katonai személyzet, egy Szegeden alkalmazásban, vagy nyugdíjban levő katona tiszt alá rendeltessék. Egyedül ez által lehetséges elérni azt, hogy ezek az emberek a rossz példa hatása alúl mentesített állapotban tartassanak meg.

A második elhatározó lépést az udvari hadi tanács tette meg a budai főhadparancsnoksággal, a mely 1814. aug. 11-én kelt átiratában azt írja a helyt. t.-nak, hogy az udv. hadi tanács a szolgálat ellátására és a fegyelem fönntartására multhatatlanul szükségesnek találta, hogy jövőre a szegedi f.-házba a közel levő 3 sz. helyőrségi zászlóaljtól 1 tisztből, 1 altisztből és a szükséges számú legénységből álló őrség rendeltessék ki, a mely legénységnek az illető tiszt legyen a parancsnoka, a rokkantak pedig, a kik ezen szolgálatot eddig ellátták, a rokkantak házába vonassanak be. Ennélfogva azt kérdi a helyt. tanácstól, hogy hány közlegényre volna szükség erre a célra?

A helyt. t. közölvén a kérdést a f.-ház igazgatóságával, az szept. 9-én, illetőleg 10-én e tárgyban tüzetes jelentést tett, mondván, hogy az intézet éjjelnappal való őrzésére 3 őrszem kell és pedig:

1-ször a főbejáratnál 3 közember,

2-szor a belső börtön udvarban 3 közember,

3-szor a sánczban a hova a börtön ablakai néznek ugyancsak 3 közember. Ezeknek őrszobájuk a főbejáratnál van és ezekhez őrparancsnoknak és őrvezetőnek egy szabados szükséges. Mikor a külön börtönökben (lyuk árisztomokban) időnként több rab van, oda is kell egy szabados.

4-szer a folyóson egy közemberből álló őrszem szükséges. Nem kevésbé mikor a dohány kezelés kezdetét veszi, a mi 6 hónapon át tart és a vár előrsze a közlekedésre nyitva kell, hogy legyen. Ide tehát:

5-ször ismét egy szabadosról és 3 közlegényből álló őrszem kell.

Ennek az 5 őrhelynek az ellátására 6 szabados és 45 közlegény szükséges.

A mi pedig a közmunkára¹ kiküldendő rabok kíséretét illeti, rendesen két rabra egy kivezényelt kísérő szükséges. Átlag, főként nyáron 40—50 egyén van munkán, így a kimutatott 6 szabadosból és 45 közlegényből naponta 2 szabados és 15 közlegény őrségben van, fönnmara tehát 4 szabados 5 közlegény a künn levők és a szolgálatot tevők számára való ételfőzésre alkalmaztatnék.

¹) értsd alatta külső munkára.

Miután azonban előfordúl, hogy a szolgálatra vezényelt megbetegszik, vagy kihágás miatt fogságba kerül, vagy szolgálatra máshova vezényeltetik, ennél fogva a szolgálat ellátására még 1 szabados és 6 közlegény, összesen tehát 7 szabadosból és 51 közlegényből álló őrségre van szükség.

De a mi legfőbb — mert azon fordult meg a dolog — a f.-ház igazgatósága azt is jelentette egyszersmind, hogy :

1., az intézetben a tiszt számára nincs lakás,

2., a legénység számára is csak 19 főre van hely, ha csak a dohányhivatalnak bérbe adott kaszámátaból nem vesznek nehányat vissza és erre a célra nem rendezik be,

3., ágy fölszerelés és konyha edény is csak 19 személyre van.

Erre a jelentésre aztán a helyt. t. azt írta a főhadparancsnokságnak, hogy a míg a katonai őrségnek a f.-házban való elhelyezéséről megfelelően gondoskodva nem lesz, kéri, hogy addig a f.-házban levő rokkantak ott hagyassanak!¹⁾

2., *Őrökre kiszabott fegyelmi büntetések.*²⁾

1810-ben.

Büntetés szabotott ki 11 egyénre :

részegségért	---	---	---	---	---	4 esetben
szolg. szabályok megszegéséért	---	---	---	---	---	1 „
szolg. hanyagságért	---	---	---	---	---	3 „
őrhelyen való alvásért ³⁾	---	---	---	---	---	1 „
fegyelemsértésért	---	---	---	---	---	1 „
rab részére történt pálinka becsempészésért és szökésért	---	---	---	---	---	1 „
rab részére való bor becsempészésért	---	---	---	---	---	1 „
rab megveréséért	---	---	---	---	---	1 „
őrhelyen való dohányzásért	---	---	---	---	---	2 „
sikkasztásért	---	---	---	---	---	2 „
lopás gyanújáért	---	---	---	---	---	1 „

Összesen 18 esetben

A büntetés állott:

elbocsátásból	---	---	---	---	---	2 esetben
25 pálczacsapásból ⁴⁾	---	---	---	---	---	1 „
15 „	---	---	---	---	---	1 „

¹⁾ o. l. 24911/1814.

²⁾ O. l. 7369/1812.

³⁾ minek következtében egy rab megszökött.

⁴⁾ szökés alkalmából.

24 órai kurtavaszból	---	---	---	---	---	6	”	
12 ” ”	---	---	---	---	---	2	”	
2 éjjeli fogságból	---	---	---	---	---	1	”	
24 órai ”	---	---	---	---	---	2	”	
6 ” ”	---	---	---	---	---	1	”	
őrállásból	---	---	---	---	---	1	”	
dorgálásból	---	---	---	---	---	1	”	
<hr/>							Összesen 18 esetben	

1811-ben.

Büntetés szabott ki 14 egyénre;

részegségért	---	---	---	---	---	---	14 esetben	
” és szolg. hanyagságért	---	---	---	---	---	2	”	
szolg. hanyagságért	---	---	---	---	---	5	”	
szolg. szabályok megszegéseért	---	---	---	---	---	1	”	
örhelyen való alvásért	---	---	---	---	---	2	”	
fegyelemsértésért	---	---	---	---	---	4	”	
csempészkedésért	---	---	---	---	---	1	”	
éjjeli koborlásért	---	---	---	---	---	1	”	
a szolg.-ból 3 napra való önkényű el- távozásért	---	---	---	---	---	1	”	
szökésért	---	---	---	---	---	3	”	
rágalmazásért	---	---	---	---	---	1	”	
<hr/>							Összesen 35 esetben	

A kiszabott büntetés állott:

elbocsátásból	---	---	---	---	---	---	3 esetben
40 pálczacsapásból	---	---	---	---	---	1	”
25 ”	---	---	---	---	---	4	”
20 ”	---	---	---	---	---	1	”
15 ”	---	---	---	---	---	2	”
13 ”	---	---	---	---	---	1	”
48 órai kurtavaszból	---	---	---	---	---	1	”
24 ” ”	---	---	---	---	---	1	”
18 ” ”	---	---	---	---	---	1	”
16 ” ”	---	---	---	---	---	1	”
12 ” ”	---	---	---	---	---	4	”
4 éjjel át alkalmazott kurtavaszból	---	---	---	---	---	1	”
3 ” ” ” ”	---	---	---	---	---	1	”
3 napi fogságból	---	---	---	---	---	1	”
24 órai ”	---	---	---	---	---	2	”
4 éjjeli ”	---	---	---	---	---	1	”

2 éjjeli fogságból	---	---	---	---	---	1 esetben
fogságból	---	---	---	---	---	2 „
kaszárnyafogságból	---	---	---	---	---	1 „
őrállásból	---	---	---	---	---	1 „
dorgálásból	---	---	---	---	---	5 „

Összesen 35 esetben

A fegyelmi ügyre vonatkozik az 1815. november 16-án megszökött és 1816. február 15-én visszahozott ns. Vladt Istvánnal márczius 16-án fölvetett jegyzőkönyv is, mely szerint nevezett rab a közmunkáról nehéz vassal szökött meg Kereskényi rabbal együtt akképen, hogy utóbbi a felügyelő őrt Kendera Mihályt, pénzt adván neki, a korcsmába küldötte pálinkáért, s mig az oda-járt, ők ketten elillantak. Bilincseiket a Bánomkertben téglával leverték. Az őrnök Kereskényi 2 frtot adott pálinkára.

Kendera őr beismeri, hogy úgy történt a mint Vladt előadta.

A jegyzőkönyv betérjesztetvén Babarczy alispánhoz a f.-ház felügyelő-jéhez, attól 1816. márczius 24-én a következő rendelet érkezett:

A Szegedi Királyi Fenyíték Ház Praefectusi Tisztségének.

Az ide vissza zártt és Kendera Mihály Katona által is valóságoknak ellösméert vallásokbul ugyan azon katonának nem tsak hitetlen rendetlensége, de az Örzése alá bizott Rabokkal való legvétkesebb czimborasága is ki sülvén ámbár az illyes Istentelen tselekedett mind a Polgári mind a katonai törvény által Leggkeményebb büntetést vonna maga után tekintvén még—is, hogy tettét nem tagadta, sött megbánni láttzatot, ötöt négy napi vasban kenyéren vizen oly moddal ellöltendő szoros tömlötzre másoknak példájára is itélem, hogy azon időt változtatva 6-at oráig rövid, hat oráig pedig hoszu vasban töltse ell, — tesszen tehát a Tisztelt Praefectorátus ebbéli rendelésemet a többi Katonáknak tudtára adván, azonal tellyesíteni.

3., a szolgaszemélyzet.

Ide tartozik a férfi és a nő felügyelő¹⁾ a rabok és a rabnők kulcsárja.

A kulcsár neve diákül Claviger, Carcerum custos. Németül Arrestdiener, Beschliesser illetőleg A. dienerin, Beschliesserin.

Van egy utasításunk a férfi felügyelő részére, melyet 1793. márczius 1-én kelt aláírással a helyt. adott ki s a melynek szövege megegyezik a nő-felügyelő utasításának szövegével, csakhogy az ki van bővitve avval hogy:

„Egyébiránt egy kulcsár is lesz alkalmazva, a kinek kötelessége lesz a börtönöket és rabokat őrizni és azokról gondoskodni, a bilincseket föltenni és

¹⁾ Disciplinae magister illetőleg magistra, németül Zuchtvater és Zuchtmutter. Ezeket is a helyt. t. nevezte ki.

levenni a megparancsolt büntetést kiosztani és ennél fogva a ki a főlügyelő alatt fog állani.“

A 2 felügyelői állást 1811. óta nem töltötték be.

4., az őrség és a szolgáló személyzet javadalmazása.

A kápláré — az állampénztárból húzott napi 4 kr. „patentalison kívül — term. lakás, egyenruhára 24 frt és napi zsold kezdetben 9 kr., később 10 kr., a mi kitett egy évben 54 frt 45 krt. illetőleg 60 frt 50 krt.

A viczekápláré¹⁾ term. lakás, egyenruhára 24 frt és napi zsold fejében 9 kr. a mi egy évben 54 frt 45 krra megy.

A közlegényeké²⁾ term. lakás, 24 frt egyenruhára és zsold fejében napjára 8 kr., egész évre 48 frt 40 kr. Továbbá kijárt még az őrségnek 9 öl tüzi fa, 36 tt gyertya, 1810-ben 54 tt. Az őrszoba fűtésére 3 öl fa, világítására 36 tt gyertya volt megállapítva.

A kulcsár javadalmazása volt: lakás, 4½ öl fa, 18 tt gyertya és napjára 12 kr. zsold, a mi kitett egész évre 73 frtot.

A főlügyelő évi javadalmazása 1806. előtti adatunk szerint term. lakásból, tüzi fából és évi 150 frt fizetésből állott. 1806. óta fizetése 160 frtban volt megállapítva.

A nőfelügyelőé 1806. óta term. lakás és évi 130 frt. Ehhez járult egy 1810-beli okmány szerint 12 tt gyertya és 5 öl fa.

Ruhát nem kapott sem a két kulcsár, sem a főlügyelő és nőfelügyelő.³⁾

Zsoldján kívül 1802. óta drágasági pótlékban is részesült az egész személyzet. Ennek nagysága a körülményekhez képest változó volt. Ugyanis

1810-ben a káplár, viczekáplárok és a közlegények kaptak napjára 8 krt, egész évre 48 frt 40 krt, a két kulcsár egyenként 5 krt, egész évre 30 frt 25 krt, a főlügyelő és főlügyelőnő egyenként napjára 4 krt, egész évre 24 frt 20 krt.

1815-ben úgy az őrszemélyzet minden tagja, mint a két kulcsár napjára 10 kr drágasági pótlékban részesült, a mi egész évben 60 frt 50 krt tett ki.

1816-ban a drágasági pótlék napjára 5 kr. volt.

¹⁾ az állampénztárból kijáró napi 4 kr. rokkant díjon kívül.

²⁾ a közlegények az áll. pénztárból fejnként 3 krt kaptak napjára rokkantdíj fejében.

³⁾ Megjegyzendő, hogy a f.-ház személyzetének javadalmazását az 1806. aug. 12-én 15875. sz. a. kelt és okmánytárunkban közölt helyt. tanácsi rendelet szabályozta, a melynek nov. 1-én kellett volna életbelépni. Hogy azonban ez a rendelet a javadalmazást illetőleg nem lépett életbe vagy pedig később módosítást szenvedett — bizonyítják a számadások. Ugyanis a rendelet szerint illette: kapott tényleg:

a káplárt egész évre	103 frt 25 kr.	---	---	---	60 frt 50 krt.
a viczekápl.	91 „ 15 „	---	---	---	54 „ 45 „
a közlegényt	78 „ — „	---	---	---	73 „ — „
a kulcsárt	91 „ 15 „	---	---	---	73 „ — „

köpenyeg jövőre jobb kelméből készíttessék.¹ Egy 1821-ből való kimutatás szerint ezeken a ruhajárandóságokon kívül évente egy fejelés is járt nekik és fehérneműjüket a rabok ingyen mosták ki. Ingyen orvosságot is kaptak úgy az örök mint a két kulcsár.

Az évi ruhailletményt kis monturnak, vagy mondurnak, a két évit nagy monturnak nevezték.

A nadrág kezdetben világos kék (csuka színű), azután — a szegedi városi levéltárban levő 1810-ből való iratok között találtató posztóminták tanúsítása szerint — búzavirág színű, később durva fehér posztóból készült zsinoros magyar nadrág volt,

A kabátot ugyancsak búzavirág színű posztóból, zöld hajtókával, a mellyent fű színű posztóból, a nagy kerek gallérú köpönyeget, melynek roque-laure (lovag köpenyeg) volt a neve világos szürke posztóból készítették.²

A süveg (Stolphut) zsinórral és gombbal volt díszítve. A káplaré és az örvezetőké ezüst zsinoros volt. Hogy erről a süvegről fogalmunk legyen: képzeljünk magunknak egy durva nemezéből készült cilinder kalapot, melynek a karimája egyik oldalon, de csak az egyiken, jó arasznyi széles és föl van hajtva. Ez a kürtő mellett közvetlen fölhajtott és a kalap tetejénél magasabbra fölnyúló karima zsinórral volt beszegezve, valamint a kalaptető is körös-körül.

Ilyen volt az egyenruha egy 1817. márczius 4-én kelt okmány, s egy 1820. szeptember 20-án kelt költségvetés szerint. Hogy milyen volt azt megelőzőleg? az kitetszik a következő okmányból:

*Személy-béli Le-írás.*³

Farkas Mihály 49 Esztendő, Nőtlen, születésére nézve T: N: Fejér Vármegyéből Pázmándról való, Romano Catholicus, magos, száraz természetű, szőke, himlő helyes ábrázatu, egy kevéssé kopasz Ember; a Haját bé fonva viseli,⁴ Magyarúl mint született Magyar jól, Németül és Tótúl pedig keveset ért, elsőbben a Tektés Eszterházyanum Gyalog Regimentben katonáskodott, de azért, hogy igen köszvényes az Invalidusok közé adatott; most pedig a

¹) A katonaságnál abban az időben a köpenyegnek béke idejében 8 évig kellett eltartania. Ma a letartóztató intézetekben a köpenyeg viselési ideje 3, a téli zubbonyé 1½ a többi ruháé 1 év.

²) A világos kék, valamint a zöld és szürke posztót 1788-ban a hainburgi Oritz-féle gyárból szerezték be, melynek Pozsonyban kereskedése volt. A kék posztónak röfjét 22 krral, a zöldnek 23 krral és a szürkének 1 frttal fizették.

³) Orsz. levéltár 24761/1805. sz.-hoz.

⁴) „A hires czopf, a XVIII. század hadseregének ékessége, a nagy francia háborúk elején még teljes épségben volt s csak 1805-ben töröltetett el. Az eltörlést elrendelő legfelsőbb elhatározás 1805. július 9-én kelt.“

(Rónai Horváth Jenő: Hadtörténelmi közlemények. II. kötet. 164.)

Szegedi Királyi Fenyítő Házhhoz strásának rendeltetvén, minekutánna ott sok tetemes Excessusokat tett volna el szökött ezen folyó 1805-ik Esztendőbeli Szeptember Hónapnak 23-ik Napján reggeli tizenkét és egy óra között; et vivén magával egy hosszabb fejér Posztó veress hajtókájú Katona Kabátot, egy világos kék zöld hajtókájú rövidebb Kaputrakot, egy zöld posztó Lajblit, egy világos kék, zöld veress, és fejér tarkojú sinórral készült Nadrágot, egy három szegletre fölkötött Kalapot ugyan olyan tarkoju szőr quaszlival; és egy Gyalog Katona-Kardot fejér szíjjal; végezetre el vitt egy szürke posztóból ujjas Köpönyeget is. Hogy pedig bátrabban kóborolhasson el vitte még magával azon Patens Levelét is melyet az Invalid Comandótól kapott; sőt egy Babiemorich nevű Invalidus Katona is az említett Fenyítő Háznál elvesztvén a maga Patensét, nagy gyanúság van felőlle, hogy ezt is ezen Farkas Mihály lopta el.

Ugyan ezen őr megszökésére vonatkozik a következő okmány:

Anno 1805 die 24 Juny in Possone Kiss Felek I. Cottui Csongrdiensi ingremi ata exceptum est sequens B. examen

Mi a neved te?

Farkas Mihály, 49 esztendős, Pápista, Pázmándi N. Fehér várgyei születés, Invalidus Garasos katona, most a Szegedi Fenyíték Háznál szolgálatott tettem, és onnét szüktem el, nyötelen vagyok.

Mért, mikor és kivel szüktél el?

Tegnap öszve veszttem Fábián nevű Pajtásommal, egy bizonyos Rab Asszonyért, a ki ugyan tsak azon Fenyíték házban vagyon, és nappal a Contralor Urnál szolgál, tsupán azért, hogy nékem azt vetette szememre, hogy én azon Asszonyt szeretem, és ezen okból egyedül magam tegnap estve 9 órakor szüktem el.

Mitsoda Mundért, vagy Fegyvert hoztál el magaddal, és hová tetted azokat?

Magamal el hoztam egy Kepenyegét, Kabátot, Kalapot, Lajblit, Nadrágot, tsizmát és Kardot, és ezek mind meg vannak.

Hogy és ki által fogattattál meg?

Én ide Kiss Telekre be jövé, igenyessen mentem a Biró házához, de mivel az othon nem volt, mentem a Helység házához, és ottan ki attam magamat, hogy én Desertor vagyok.

Szüktél e el többször, és hányszor?

Most leg elsőbben szüktem, és most is tsak azért, hogy a Pajtásom meg boszszontott.

Per Georgium Adamovits
I Cottus Csongrad. or: Jurassorem¹

Az örök minden névvel nevezendő javadalmazása a f.-ház pénztárából fizettetett, a katonaságnál őket mint kirendelés folytán szabadságoltakat vezették a nyilvántartásban.

5.,

Az örök fegyverzete.

1787-ig, a városi tanácstól 1785-ben kölcsön vett 10 drb. szíjjon függő hosszú magyar kardból és 2 drb. szurony nélkül való hitvány karabélyból állott. Akkor aztán a gyalogságnál használatos puskákat és szablyákat szereztek be számukra és pedig 10 drb. szablyát szíjjastól 2 frt 41 krjával és 4 drb. szuronyos puskát 7 frt. 30 krjával.

1805-ben szintén ilyenekkel, 15 drb. könnyeb puskával és szablyával s ugyanannyi kártussal látták el őket újból, 6 frtot fizetvén egy puskáért és 1 frt 2⁷/₈ krt. egy kardért, szíj nélkül.

VI.

RABOK.

1., *A rabok befogadása.*

Erről az 1806. augusztus 12-én kiadott Utasítás² 12 §-a ekkép intézkedik:

„Hogy magán hatalommal való minden lehető visszaélésnek eleje vétesék, a házba senkit sem szabad befogadni, csakis a kir. helyt. t. határozott rendeletére, vagy fölhatalmazására, ennél fogva a kihágókat oda bezáratni akaró szülők vagy rokonok folyamodásaikkal ugyanazon igazgató kormányzékhez utasíttatnak. A törvényszerűen oda érkezők legott bevezettetnek a rabok jegyzőkönyvébe; az a jegyzőkönyv pedig a következő rovatokat foglalja magában. 1-ször a nevet, a vezeték-nevet; 2-szor a születési- és lakó-helyet; 3-szor az állást és állapotot; 4-szer a kort, a vallást; 5-ször a rá vonatkozó ítéletet, az az illető törv. hatóság külön föltüntetése mellett. 6-szor a bejövetelnek és annak idejében az eltávozásnak, vagy netalán közbejött elhalálozásának napját. A házi orvos ugyan azon alkalommal, a mint a fönnebb a 7 §-ban előrebo-csáttatott, az újonnan befogadottnak állapotát a kórházban mindjárt megvizsgálván.“

¹) Szegec v. levéltára.

²) Lásd a IV. fejezetben.

Ezen Utasítás kibocsátását megelőző időből, jelen, 1804. nov. 6-ról kelt rendeletében is intézkedett a helyt. t. az iránt, hogy a szegedi f.-házba az ő előzetes rendelete nélkül senkit se szabadjon beszállítani és befogadni. Beutaló rendeletet pedig a helyt. t. az 1810. és 1811-ből való adatok szerint — addig nem adott ki, míg a jogerős ítélet nem érkezett be hozzá.

Sőt már a szempczi f.-ház számára 1772-ben szerkesztett Szolg. Szabályok 4. pontja kimondta volt, hogy: „senkit sem szabad a házba befogadni, csakis a Nagytekintetű Magy. Helyt. Tanács rendeletére és minden rabnak a helységtől, mely őt bíróilag elítélte magával kell hoznia elkövetett bűnének körülményes leírását, továbbá az időnek meghatározását, hogy milyen hosszú és netalán milyen különös büntetéssel kell, hogy ezért fenyíttessék? nem különben magával kell hoznia egész elítéltetése idejére a háznak napi 4 krjával járó tartási quantumot készpénzben.¹

A rabok beutalását tehát a helyt. t. eszközölte egyidejűleg megrendelvé az ítéletet hozó törv. hatóságnak, hogy az elítéltet az érte — kezdetben a büntetés egész idejére, később egy évre — előre lefizetendő tartási költséggel együtt, biztos őrizet alatt indítsa útnak és megrendelvé egyszersmind az útnban eső minden egyes törv. hatóságnak, hogy a rabot, a mint az az ő területére ér, vegye át és saját közegeinek őrizete mellett kísértesse át a szomszéd törv. hatósághoz s annak adja át. Így adták őt kézzől-kézre, míg rendeltetése helyére ért.

Egy ilyen rabszállítás alkalmából az ítéletet hozó törv. hatóság által kiállított magyar szövegű kísérő levelet közlünk mutatványúl, megjegygezvén, hogy a hétszemélyes tábla 1787. július 31-én 4650. sz. a. kibocsátott körrendelete² szerint mikor a munkára, vagy hajó vontatásra ítélt büntetettek rendeltetésük helyére küldetnek, akkor oda át kell tenni egyszersmind az előszabott kimutatást³ és az ellenük hozott ítéletet.

A helyt. t. is adott ki ez iránt körrendeletet 1819. novemb. 16-án, a melynek foglalatja ez:

¹) Lásd ezen mű első részének VI. fejezetét.

²) Szeged v. levéltára.

³) Ez a kimutatás olyanszerű okmány volt, mint a mai „Értesítő jegyzék.“ A törv. hatóság jegyzője vagy ügyésze állította ki. Rovatai voltak, egy 1809-ből való magyarúl szerkesztett okmány szerint:

Neve, ideje születési helye, állapotja a Rabnak.

Gonosz tettye.

Az Itélő Szék helye.

A Gonosztevőnek Itélete.

A Büntetésnek kezdete s ki telése.

Személyes Le írása.

A Rabnak maga viselete.

tapasztaltatott, hogy a törv. hatóságok a szegedi f.-házba szállított rabok ítéleteit a f.-ház tisztségének gyakran későre küldik meg, pedig szükséges, hogy az minden egyes egyén előéletéről körülményesen tájékoztassék. Meghagyatik tehát a v. tanácsnak, hogy a mikor a szegedi f.-házra ítélt rabot oda beszállítják, az intézet igazgatójához tegye át egyszersmind az arra a rabra vonatkozó ítéleteket és az annak előéletéről szóló rövid értesítést.

Lássuk tehát a magyar nyelven kiállított kísérő levelet,¹ mely Fábián Györgynek a szegedi f.-házba történt beszállítása alkalmából a f.-ház igazgatóságához Szatthmár megye által áttett ítéletekhez volt mellékelve:

Ezen Fábián György nevü noha Nemes, de Tolvajságokat gyakorló, és ugyan azért is a Szegedi Correctoria Házban 4 Esztendők el forgása alatt Rabság viselésre, és ott Munkálodás tételre ítéltetett Rab a Felséges Hely Tartó Tanács Kegyelmes rendelése szerint mely is párban ezen Passussal öszve csatolttatva vagyon, T. Nemes Szatthmár Vármegyéből Statiónként 24 Rfkal. 20 krkal, mint az azon Rabnak egy esztendőre szolgáló élelmének pénzével Nemes Szeged várossában, és abban rendelt Correctoria Házban küldtetetik. Melyhez képest hogy a Tolvajoknak zabola, a jámbor, s jó életet viselni szeretőknek nyugodalom. és bátorság szereztessék, minden Rendben s Karban helyeztetett jó Uraim Városoknak és Faluknak elől Jároi általam kérttetnek, hogy ezen említett Fábián György nevü Rabot és vele levő levélben zárt 24 Rfkat 20 kr kézről kézre egész Szegedig jó Őrizet, és Gondviselés alatt küldeni, és ezen Passusra a szokott visát mindenütt reá tétetni s a Felséges Rendelések szerint ezen kérésemet elől mozdítani ne terheltessenek. Praesentibus Perlect. Exhibent. Restitutis. Siquat. Károly. Sub. Par. Incl. Cottus Szatthmár Congregatione 12-a apr. 1785. celbrata.

Tekintetes Nemes Szatthmár Vármegyének Fő Notariussa.

P. h. Zanathy József

Az ítélethez mellékelni szokott fönn említett kimutatás ilyen volt.

A fenyítő házból, a büntetés tartama alatt a bíróság megkeresésére sem adták ki a rabot. Példa erre a következő eset.

A nagy-kúnsági „nádor Ispányi Alkapitány“ 1811. Szt. András havának 11-én kelt átirtában megkeresi a f.-ház Praefectusát az iránt, hogy Nemes Elek rabot, a ki megszökött, de elfogatván a f.-házba vissza szállítottatott s a ki míg szökésben volt lopásokat követett el — a bűn vizsgálat megejthetése végett Berénybe leendő átkisértetés végett Kis-Kún-Dorozsma helység előljáróságának adja át.

Erre az átiratra a f.-ház igazgatója deczember 10-én azt válaszolja, hogy „a Nagy Méltóságú Magyar Királi Heltartó Tanátsnak különös kegyes Parantsolta nélkül semmi féle ide ítéltetett és által vett Rabott ki nem lehet adni.“

¹) Szeged v. l. 1786. április 24. sz. 43.

T A B E L L Á J A

A SZEGEDI JOBBÍTÓ HÁZHÓZ ITÉLTETETT RABNAK

No.	Neve, ideje, születése helye, Állapottya a Rabnak	Gonosz Tettye	Az Itélő Szék helye	A Gonosztévőnek Itélete	A Büntetésnek kezdete s' kitélése	Személyes Le írása	A Rabnak maga viselete
1.	Csitsák István 22. Esztendő Papista, Pesti Születés, Can- didatus Norma- lis Professor.	Gyilkos- ság.	Nerres Pest Vár- megyének Törvény Széke	Az ítéletnek ki hir- detésétől kezdvén, 3. Esztendei Rabság Katona vasban és minden héten kétszer kenyéren és vizen való Bőjt.	Kezdete 1809-ik Eszten. Janu- áriusnak 11. napja, végeze- te pedig 1812. Esz. 11-ik Ja- nuarius.	közép szerű termetű s' állású barna sárgás, himlőhelyes ábrá- zatu, fekete hajú, szemeldekű s' bajuszú, a szeme szüintelen reszket.	Mind ekkoráig tsendes.

Kiadta: *Friebeisz József*
a fent irt Vgyének Első V. Notáriussa
és Tábla Birája,

(Szeged v. l.)

2., *A büntetési idő kezdete.*

A helyt. tanácsnak a szegedi f.-ház igazgatójához 1820. február 29-én 5860. sz. a. intézett rendelete szerint azon büntettek büntetésének ideje, a kik különös kegyelemből f.-házra ítéltnek, a kegyelmi határozat keltétől számítandó, azok-é, a kik törv. hatóságok által ítéltnek el, az ítélet kihirdetésétől, ha felebbezés nem történt; felebbezés esetében pedig az ítélet expediálásától, ha csak az ítéletekben más idő határozottan kitéve nincsen.

1822 aug. 20-án 19918. sz. a. kelt rendeletében pedig az igazgató kérésére azt válaszolja a helyt. t., hogy azon büntettek büntetésének ideje, a kik ítéleteik kihirdetéséig szabadlábbon hagyattak, nem az ítélet kihirdetésétől, hanem a f.-házba történt átadásuk idejétől számítandó, a mennyiben az ítéletekben más határidő megjelölve nincs.

3., *A rabok elbocsátása.*

A helyt. t. 1796. május 17-én Radul másképp Horics Ábrahámot, a ki hamis pénz készítésért 3 évi f.-házra ítéltetett, büntetése kezdetének megjelölésével beutalván, elrendeli, hogy az igazgató büntetésének kitöltésekor vegyen nyilatkozatot tőle arról, hogy hol akar megtelepedni, s jelentse azt be, hogy az illető törv. hatóság utasítsa arra, hogy ezen Radul Ábrahámot, a ki gonoszságra való veleszületett hajlandóságának már ilyen korán bizonyítékát adta, mindig figyelemmel kísérjék.

Később a szabaduló rabok rendőri felügyelet alá vétele általában elrendeltetett, a helyt. t. 1811. április 9-én 8946. sz. a. kelt intézkedéséből láthatólag. Ez a rendelet ugyanis így szól:

A folyó katonai év első feléről fölterjesztett rab-kimutatásból kitetszőleg, az abban megnevezettek közül megjavulásukhoz sokan semmi, mások kevés reményt nyújtanak. Mivel pedig a közbiztonság érdekében is szükséges, hogy erről az illető törv. hatóságok, mikor a rabok büntetésüket kitöltvén hazamennek, pontosan értesítsenek: meghagyatik, hogy az igazgatóság a rabok szabadon bocsátása alkalmával azoknak fogságuk ideje alatt tanúsított magaviseletéről és arról, hogy javulásuknak minő tanujelét adták, az illető törv. hatóságokat értesítse, annál inkább, mert minél kevesebb reményt nyújt egyik vagy másik a javulásra, a törv. hatóságoknak annál nagyobb fölügyeletet kell gyakorolni az olyanra. A gyakorlat — Litassy igazgató 1810. május 6-án kelt jelentése¹ szerint — az volt, a mint ő hivatali elődjétől értesült, hogy az igazgatóság a szabaduló rabot útlevéllal látván el, átadta a városi hatóságnak állomásról-állomásra hazáig való kísérés és azon törv. hatóságnak leendő átadása végett, mely őt a f.-házba szállította. A helyt. t. pedig ezen gyakorlatot május 29-én kelt leiratával helybenhagyta.

¹) O. l. 10806/1810.

Valkovszky igazgató azt írja 1833. márczius 31-én: hogy magas utasítás szerint a szabadulandó rabot minden alkalommal útlevéllal ellátva, a káplár a városi kapitányságnak személyesen adta át, az iránt való írásbeli megkereséssel, hogy az útlevelet láttamozza és a rabot haza tolonczoltassa“

A rabok elbocsátása azonban, a reájuk ítéletileg kiszabott büntetési idő leteltével tényleg nem történt meg föltétlenül, legalább a nem hivatalból üldözendő törvényszegés esetében. A helyt. tanács ha jónak látta, akkor elrendelte, hogy az illető rab továbbra is rabságban tartassék.¹

Lássunk erre egy példát,

Komárom megye közönsége a Szekfü András rab feleségének az iránt való kérését, hogy egy évi börtönre ítélt férje büntetési idejének kitöltése után is a f.-házban tartassék — pártolólággal terjesztvén föl a helyt. tanácshoz — ez 1804. szeptember 13-án² meghagyta a f.-ház igazgatóságának, hogy nevezett rabot továbbra is tartsa fogva.

A kérés, melyre ezen intézkedés tétetett ekkép hangzik:

Tekintetes Törvény Szék, Érdemem fölött Kegyes Uraim!

Tudva vagyom, hogy az én férjem, ugy mind Iffin Szekfü András tavali Esztendőben, az az 1803-kában a maga elkövetett vétkes tselekedeteiért (ugy mind valóságos Criminalista) az Méltóságos Földes Uraságnak Törvény Széke által, s következőképpen az Tettes Nemes Nittra Vármegyének utasítása szerint Szegedre Egy Esztendőre Törvényessen el ételtetett; melly Férjemnek onnand való kiszabadulása iránt, minthogy az Terminus, ugy mind jövő Novembernek első napjai követtkeznének; s mivel hogy fogságában lévő Férjem akkoron, a midőn el vitétt volna, szörnyű képpen engemet fenyegetett (mondván, másoknak hallásokra) no ugy mond: ha visza jövök maid meg tanéltak tégedett. Filelmes tehát valóban, hogy ha Szegedről meg szabadul, és visza térti talál, még veszedelmesebb, s szomorú történeteket ismit el ne kövessen. Hogy tehát minden szerencsétlenségek, mind házamtól mind magamtól, mind pediglen az Várostól el távoztassanak; alázatosan az Tettes Uri széknak széne előtt esedezem, méltóztassék abban (hogy szerencsétlen Férjem, ottanig az fogságban meg maradhasson, modott tenni) méglen tudnia illik jobbulásának bizonyos jelenségit nem adja; mivel hallom: hogy ottang is ros vizetele által, a maga sorsát roszzabbá tette, továbbra is ottang tartassék. Én a szokott Taxát Esztendőkint örömetst le fizettni fogom. A ki is ezen

¹) Lásd a szempczi f.-háznál a VI. fejezetben közölt szolg. utasítások 9-ik pontjának 5-ik alpontját.

²) O. l. 25263/1804.

könyörgő alázatos kéresemre az Indorsátatt kegyesen elvárom, minden tisztelettel holtig maradok. E Ujvár die 16-a Octob. 1804.

Az Tettes Úri Törvény Széknek

alázatos Szegény Szolgáloja

Mészáros Örsébeth, Iffin Szekfű

Andrásnak szomorú szévű Hűtvösse.

A föltételes büntetésre¹ két példánk van.

I-ső.

273.

Felséges Örökös Királyi, és Austriai Fő-Herczeg Nádor Ispány Ur,
Nagy Méltóságú Magyar Királyi Helytartó Tanács,
Kegyelmes Urunk! Kegyes és jó akaró Uraink.²

Nemes Nyomorkay György Megyénk-beli Ujhely Várossának Lakossa, már nagyobb időtől fogva házas s oly erköltstelen életű Ember, hogy tulajdon Házas Társa, Nemes Fodor Susánna nem tűrhethén sok üldözéseit s többrend beli halállal vetekedő kinoztatásit ötet Törvény Székünk előtt bévádolta, és minek utánna nem tsak a fellyeb ki-tétettek, hanem a Tűzzel való fenyegetődzés- is, (mellyet valóba kevés híjával, hogy részeg korába el- nem követett) az ez iránt tétetett Hivatalos vizsgálásbúl ellene meg-bizonyitattak volna. Törvény Székünk előtt ellene le-folyt főben járó per már majd elis végeztetett volna; a midőn fentebb meg-irtt Feleségének több rendbéli esedezéséhez képett (írásban foglalt olly le-kötelezés alatt) az árestombol ki-eresztetett, hogy ennek utánna, hatsak leg-kissebbet, akár feleségének, akár másnak véteni fog, azonnal nemessége semmit itt nem használván az árestomba ismét vissza hozatattván, el-zárattasson. Éltünk is ezen hatalommal több izben, azt gondolván, hogy ősz idejének bé-érkezésével valahára Nemesi virtusa is, és józan erköltse el-jövend; De ellenkezőtt kéntelenitettünk tapasztalni, valamint ezt az ./- jegyezett alatt ide alázatossan rekesztett hivatalos vizsgálás bővebben mutattya; mellyet is Felséges Királyi Hertzegségednek a felsőbb Itélett-tétel végett, azzal az alázatos Kéréssel küldjük, hogy fentebb nevezett az erköltstelenségbe meg=rögzött, és már jobbulhatatlan Nyomorkay Györgynek a Szegedi fenytő Házba léjendő bé=vétele iránt szükséges rendeléseket tétetni méltoztasson. A kik egyéb eránt kegyelmébe s gratiájokban ajánlottak maradunk. Költ S. A. Ujhelyben Szent=Mihály Havának 2-ik napján. 1806-ik esztendőben tartatott Törvény Székünk bül

¹) a mely nálunk a XVI. századtól kezdve szokásban volt.

Széll Farkas: Régi magy. felt. ítéletek Debreczen sz. kir. város törv.-széki gyakorlatában. Jegt. közl. 1893. évf. 2. és 52. sz.

²) Orsz. levéltár 26350/1806. sz.

Felséges Királyi Herczogségednek, és A Fő=Méltóságú Magyar, Királyi Helytartó Tanácsnak

alázatos engedelmes szolgálai
Zemplén Vmegyének Törvény=Széke.

Copia.

Alább irtt vallom ezen Levelem által,¹ hogy minek utánna én ujonnan még második esztendőre is a Szegedi Feddő házba ételtetem,² és a Felséges Consilium rendelése mellett már oda is utasítottam, és vitettem volna, a város házábul el szökvén, és megénten meg fogattatván, most ugyan saját Feleségem kérésire is szabadon botsajtottam, ily módon, és ajánlással, hogy meg akarom magamat mindenekben jobbítani; jelessül pedig a képtelen való italrul, részegségrül, Éjszakákon való koborlásrul tellyességgel lemondok, jószágot, és még hátra lévő kevés javimat gyermekeim kárával fogyasztani, avagy pazsarolni nem fogom, sem Feleségemet, sem mást öldösni nem akarom, sem pedig a város, vagy valamely város Polgárjának veszedelmére valami rosztat el követni, és ha mind ezekben vétenék, vagy valamely más excessusban tapasztaltatnám, azonnal meg fogatassam, aristomban tétessem, és meg ételtetvén a Szegedi Földő házban vitetessem. Melly iránt ezen Reversalissomat magamrul kiattam. Sig. E. Ujvár 19^a Apr: 1805.

Manum propria András Szekfő.

2-ik.

A^o 1805 Die 22^a Aprilis in Domo Oppidua E. Ujvariensi. Occasione Concessus Magralis, psentibus Dnis Or: Judice Antonio Agoston, ac aliis, cotum:

N° 2° Szekfü András aristombul föl hivattatván, a kí is Tekéntetes Director Ur Commissioja szerént, élete jobbulása vigett saját keze subscriptiojával Reversalist adván az Törvény eleiben: Mellyre való nézve Iffin Szekfü András azon fogadása mellett az Aristombul és Rabságbul ki ereszteték ugyan: De ha ezentul tsak leg kisebb Excessusban fog tapasztaltatni, vagy is égéretének eleget nem téssen, azonnal az saját Reversalissa mellett meg ragattatni, és Rabságban vettetni Mag: rendelteték.

Per Joannem Vass
jud: Oppidi V. Notar.

4. A büntetés végrehajtása a., Régi törzskönyvek.

Az 1772—1800. évi törzskönyv. Szeged város levéltárában a szegedi várbán létezett fenyítőházra vonatkozó okmányok között egy 11 ívből összevart

¹) Orsz. levéltár 15.616/1805. sz.

²) A felesége azon panaszára ítéltetett el még egy évre, hogy öt megöléssel fenyegette.

német szövegű rab-törzskönyv találtatik, a mely 251 férfi és 122 nő, összesen 373 rab nevét és egyéb adatait tartalmazza. Mely adatok a rabok személyes viszonyaira, büntetéseik kiszabására, súlyosbítására érdekes világot vetnek.

Ezt a törzskönyvet a tallósi 34 férfi rabnak Szegedre 1785. november 10-től 24-ig történt átszállítása alkalmából állították össze Tallóson és aztán tovább vezették Szegeden 1800. január 22-ig, mikor az betelt.

Az ebbe bevezetve levő 373 rab közül — az illető rovat adatai szerint — 1 férfi rabot 1772. szeptember 4-én szállítottak be a fenyítőházba, tehát Szempczre, 33 férfi rabot 1780. ápril 9-től 1785. november 11-ig terjedő időben, tehát Tallósra; a többi 217 férfi és 122 nő rabot, összesen 339 rabot a szegedi fenyítőházba szállították be.

A törzskönyv rovatai:

1. Folyó szám.
2. Név.
3. A fenyítőházba mint új rab beszállított, nap, hó, év.
4. Szökésből visszahozatott, nap, hó, év.
5. Elítéltetett (mely hatóság) által, mire (minő súlyosbításra) mennyi időre?
6. Mely bűntényért?
7. A büntetési idő kezdete, nap, hó, év.
8. A büntetési idő vége, nap, hó, év.
9. Elbocsáttatott megkegyelmezés folytán, nap, hó, év.
10. Elbocsáttatott, mivel ideje letelt, nap, hó, év.
11. Meghalt, nap, hó, év.
12. Megszökött, nap, hó, év.

E törzskönyv szerint a hatóságok, melyek a beszállítás alapjául szolgáló ítéleteket meghozták, a következők:

a., Megyék, székek, kerületek.

Árva	Pest
Abaúj	Pozsony
Arad	Pozsega
Bács	Sopron
Bars	Sümeg
Békés	Szabolcs
Bereg	Szathmár
Bihar	Szepes
Borsód	Szepesi 10 lándsás szék
Csanád	Szörém
Csongrád	Temes
Esztergom	Tolna
Fehér	Torna

Gömör és Kis Hont	Trencsén
Győr	Túrocz
Hont	Ugocsa
Heves	Varasd
Komárom	Vas
Liptó	Veszprém
Mosony	Zala
Nógrád	Zemplén
Nyitra	Zólyom

Jász és Kún ker.

Kis Kúnság

Nagy Kúnság

16 Hajdú város

16 Szepesi város

b, Városok.

Buda	Pest
Besztercebánya	Pozsony
Breznóbánya	Selmecz
Debreczen	Sopron
Eperjes	Szabadka
Felső-Bánya	Szabolcza
Győr	Szathmár
Késmárk	Szathmár-Németi
Kecskemét	Szeged
Lőcse	Székes-Fehérvár
Magyar-Óvár	Szt.-György
Nagy-Szombat	Temesvár
Német-Lipcse	Zágráb
Pécs	Zombor

Ujvidék.

c., Uradalmak.

Gr. Apponyi Tolna megyei uradalma
 Gr. Csáky keresztszeghi uradalma
 Eszterházy Veszprém megyei uradalma
 Esztergomi érsekség
 Lepoglavai uradalom Varasd megyében
 Ó-becsei korona uradalom.
 Stomfai uradalom Pozsony megyében
 Szomolnoki kamarai bánya uradalom.

d., Más hatóságok.

Bécsi cs. kir. udvari hadi tanács

Bukovina tart.

Kir. tábla

Pálffy gyalogezred

Splény gyalogezred

e., Itélet nélkül, az illető rab atyjának kérésére a helytartótanács engedélyével szállíttatott be két egyén.

Az elítélés alapjául szolgáló bűntények és azokért kiszabott büntetések — ugyancsak ezen törzskönyv szerint

El van ítélve:

Felségsértésért — — — —	1 rab	4 évre
A népnek elüljárói ellen való fölbujtásáért — — — —	3 „	6 „
A népnek földesurai ellen való fölbujtásáért — — — —	4 „	$\frac{1}{2}$ „
Istenkáromlásért — — — —	8 „	1—3 „
Istenkáromlásért és új tévtanok terjesztéséért — — — —	1 „	javulásáig
Istenkáromlás és lopásért —	3 „	6—10 évre
Istenkáromlás és verekedésért —	4 „	2—6 „
Káromkodás és anyjának megveréséért — — — —	1 „	6 „
Anyjának, apjának megveréséért	6 „	1—8 „
Anyjának megrohanásáért — —	1 „	1 „
Anyjának veréssel és megöléssel való fenyegetéseért — — — —	1 „	3 óra
Verekedésért és vérengzésért —	3 „	2—3 évre
Verekedés, káromkodás és bűnös magaviseletért — — — —	2 „	3—6 „
Verekedés, saját jobbágyainak megsértése és egyebekért —	1 „	2 „
Halálos verekedésért — — — —	3 „	1 „
Emberölésért — — — —	13 „	1—10 „
Gyermek-gyilkosságért — —	33 „	1—6 „
Férjének megmérgezéséért — —	2 „	5 évre és életogytig.
Feleségének megöléseért — —	1 „	4 évre
Gyilkosságért — — — —	9 „	2—8 „
Gyilkosság és pénzelidegenítésért	1 „	életfogytig
Orgyilkosságért — — — —	3 „	életfogytig
Férjgyilkosságért — — — —	4 „	2—5 évre 1 életfogytig
Mérgezésben való bűnrészességért	1 „	10 „

Felesége megmérgezésében való részességért — — —	1 rab	10	évre
Atyjának gyilkosságban való segédkezéseért — — —	2	3	„
Lopásért — — — — —	139	$\frac{1}{2}$ —12	„
Marhalopás, lólopásért — —	5	1—4	„
Lopás, testi vétek és káromkodásért	1	6	„
Lopás és kúrválkodásért, illetve feslett életmódért — — — —	4	2	„
Tolvajok bűnpártolásáért — —	1	1	„
Szülei pénzének elidegenítéséért	1	1	„
Orgazdaságért — — — —	2	1—2	„
Templomrablásért — — —	4	2—6	„
Utonállásért — — — —	8	2	„
Rablás és lopásért — — —	1	2	„
Sikkasztásért — — — —	1	2	„
Községi pénzek elsikkasztásáért —	1	5	„
Postapecsét hamisítás, levél föltörés és a pénz megtartásáért —	1	4	„
Pénzes levelek föltöréséért — —	1	2	„
A pénzek rossz kezeléséért —	2	3	„
Állami pénzek rossz fölhasználásáért	1	4	„
Levelek ellopásáért — — —	1	1	„
Pénzhamisításért — — — —	2	2—3	„
Köröző levelek meghamisításáért	1	2	„
Hamis útlevelek készítése, részegeskedés sat.-ért. — — —	2	1—2	„
Csalás és lopásért — — —	5	1—3	„
Gyújtásért — — — — —	17	2—10	és egyikök bizonytalan időre.
Gyújtásért és káromkodásért —	1	5	évre
Gyújtásban való segédkezésért —	1	2	„
Kettős házasságért — — —	2	2	„
Férjétől hamis útlevelel való megszökés és visszatérni vonakodásáért — — — —	1	2	„
Házasságtörésért — — — —	4	7 óra	1 évre
Erőszakos nemi közöselésért —	3	1—3	évre
Állattal való fajtalanságért — —	4	2—8	„
Vérfertőzésért — — — —	12	1—10	„
Sodomitáságért — — — —	2	3—6	„

Fiú gyermek megfertőzéséért	—	1	rab	6	évre
Feslett életmódotért	— — — —	10	„	1—6 és 1 közülök	bizonytalan időre.
Feslett életmódotért és részszegéért		2	„	1 biz.-talan időre ¹	másika javulásáig.
Bűnös és botrányos életmódotért		4	„	3—8	évre
Becstelen életmódotért	— — —	1	„	1	„
Elüljárói ellen való engedetlenségéért		1	„	2	„
Szökés és csábításért	— — —	1	„	6	„
Hiányzik a megjelölés	— —	8	„	—	„

Összesen 373

6 óra van elítélve	— — — — —	9	rab
7 óra és 3 napra	— — — — —	1	„
11 óra és 20 napra	— — — — —	1	„
1 évre	— — — — —	67	„
1 ¹ / ₂ „	— — — — —	8	„
2 évre	— — — — —	96	„
2 évre és 86 napra	— — — — —	1	„
2 ¹ / ₂ „	— — — — —	2	„
3 évre	— — — — —	79	„
4 „	— — — — —	19	„
5 „	— — — — —	17	„
6 „	— — — — —	33	„
7 „	— — — — —	1	„
8 „	— — — — —	11	„
10 „	— — — — —	15	„
12 „	— — — — —	2	„
életfogytig	— — — — —	6	„
(4 nő és 2 férfi. Lelánczolásra ítélve közülük 2 nő és 1 férfi.)			

Összehasonlítás kedvéért lássunk későbbi időből való adatokat is jelesen lássuk először egy 1806. június 6-án kelt, a rabok erkölcsi magaviseletét

¹⁾ A bizonytalan ideig tartó büntetésre érdekes példát találunk Fraknói Vilmos a „Martinovics és társainak összeesküvése cz. művében. Ugyanis Réz József 1795. elején Gyulán tartozkodván forradalmi szellemű nyilatkozatai által alkalmat nyújtott ellenségeinek, hogy mint veszedelmes embert tüntessék föl. Megindították ellene a felségsértési pert. A kir. tábla bebizonyítva látta, hogy vádlottban megvan „a romlott lélekből eredő rosszakarát magas foka és a Király vesztére törekvő szándék,“ minélfogva a fő- és jószágvesztés ítéletét mondotta ki, melyet a hétszemélyes tábla is megerősített; a királyi kegyelem nem határozott ideig tartó fogságra változtatta át a büntetést.“

föltüntető évnegyedi kimutatásnak, az elítélés alapjául szolgáló büntényekre és az azokért kiszabott büntetésekre vonatkozó adatait:

Elítéltetett:

lopásért — — — — —	17	rab	1—6	évre
lopásokért — — — — —	6	„	2—4	„
ismételt lopásokért — — — — —	8	„	1—8	„
lopás és istenkároml.-ért — — — — —	1	„	2	„
lopás és verekedésért — — — — —	3	„	2—3	„
lopás és emberölésért — — — — —	1	„	10	„
lopás és egyéb kihágásokért — — — — —	1	„	6	„
lopásban való bűnrészességért — — — — —	1	„	6	„
lólopásért — — — — —	2	„	3	„
csalásért — — — — —	3	„	1—10	„
idegen levelek hamisításáért, lopás, csalásért — — — — —	1	„	3	„
hamis levelek készítéséért — — — — —	1	„	6	„
gyűjtásért — — — — —	2	„	2—3	„
gyűjtás gyanújáért — — — — —	1	„	3	„
gyilkosságért — — — — —	6	„	3—10	„
lányon való erőszakért — — — — —	1	„	3	„
iskolás lányok erőszakos megbecsüléséért — — — — —	1	„	6	„
istenkáromlásért — — — — —	2	„	2—6	„
káromkodás, szülei ellen való vétségért — — — — —	2	„	8—10	„
alattvalóival való méltatlan bánásért — — — — —	1	„	2	„
több kihágásért — — — — —	1	„	2	„

Összesen 62

Lássunk most egy

1810. május 2-áról való erkölcsi kimutatást:

Elítéltetett:

lopásért — — — — —	15	rab	1—9	évre
lopás és egyéb büntényekért — — — — —	6	„	2—6	„
lólopás és verekedésért — — — — —	1	„	2	„
lopásért és gyűjtás gyanújáért — — — — —	1	„	5	„
gyűjtásért — — — — —	3	„	2—6	„
pénzes levelek föltöréséért és lopásért — — — — —	1	„	10	„
orgazdaságért — — — — —	1	„	1 ¹ / ₂	„
rablásért — — — — —	3	„	6—8	„
útonállásért — — — — —	1	„	2	„
csalásért — — — — —	4	„	2—6	„

pénzhamisításért	—	—	—	—	1	rab	2	évre
verekedésért	—	—	—	—	1	„	3	„
verekedésért és káromkodásért	—	—	—	—	1	„	2	„
atyjának vagy anyjának bántalm.-ért	3	„	3—6	„	3	„	3—6	„
gyilkosságért	—	—	—	—	3	„	10	„
ismételt gyilkosságért	—	—	—	—	1	„	3	„
gyilkosság és egyéb bünt.-ért	—	—	—	—	2	„	6	„
testvér-gyilkosságért	—	—	—	—	1	„	3	„
gyermek-gyilkosságért	—	—	—	—	2	„	1—10	„
gyermekgyilk. és házasságtörésért	1	„	6	„	1	„	6	„
állattal való fajtalanságért	—	—	—	—	1	„	6	„
kicsapongó életért	—	—	—	—	1	„	4	„
feslettség és szüleivel szemben való engedetlenségért	—	—	—	—	1	„	2	„
felesége vagyonának eltékozlása, káromkodás és gyujtással való fenyegetésért	—	—	—	—	1	„	6	„
istenkáromlás és egyéb kihágásokért	3	„	4—8	„	3	„	4—8	„
sok és különböző kihágásokért	—	—	—	—	1	„	6	„
ugyanazért	—	—	—	—	1	„	bizonytalan időre	„

Összesen 61

1 évre van elítélve	—	—	—	—	—	—	—	2 rab
1 ^{1/2} „	—	—	—	—	—	—	—	1 „
2 „	—	—	—	—	—	—	—	13 „
2 ^{1/2} „	—	—	—	—	—	—	—	4 „
3 „	—	—	—	—	—	—	—	9 „
4 „	—	—	—	—	—	—	—	7 „
5 „	—	—	—	—	—	—	—	2 „
6 „	—	—	—	—	—	—	—	13 „
8 „	—	—	—	—	—	—	—	3 „
9 „	—	—	—	—	—	—	—	1 „
10 „	—	—	—	—	—	—	—	5 „
bizonytalan időre	—	—	—	—	—	—	—	1 „

Összesen 61

Egy 1813. ápril. 30-áról való erkölcsi kimutatás adatai:

Elítélve :

lopásért	—	—	—	—	—	16	rab	1—8 évre
lopás és kicsapongó életért	—	—	—	—	—	1	„	2 ^{1/2} „
lopások, kihágások és csalásokért	1	„	2	„	1	„	2	„
lopás és betörésekért	—	—	—	—	—	1	„	3 „

lopásért gyujtás gyanujáért — —	1	rab	5	évre
lopás, káromkodás és gyujtással való fenyegetésért — —	1	„	6	„
lopás és istenkáromlásért — —	1	„	6	„
lopás és orgazdaságért — —	3	„	1—6	„
lopás és gyilkosságért — — —	1	„	12	„
orgazdaság és számtalan büntény- ért — — — — —	1	„	1	„
csalásokért — — — — —	1	„	4	„
bankjegyekkel terhelt levelek föltöréséért — — — —	1	„	10	„
rablásért — — — — —	2	„	6—8	„
utonállásért — — — — —	1	„	6	„
gyujtásért — — — — —	4	„	3—6	„
szándékos gyujtásért — — —	1	„	8	„
gyujtással való fenyegetésért —	1	„	3	„
káromkodás és gyujtásért — —	1	„	6	„
apjának bántalmazása és gyujtással való fenyegetésért — — —	1	„	6	„
istenkáromlás és szülei ellen való vétekért — — — —	1	„	8	„
istenkáromlás és anyjának bántal- mazásáért — — — —	1	„	6	„
gyilkosságért — — — — —	12	„	3—8	„
feleség-gyilkosságért — — —	1	„	12	„
feleség-gyilkosságra irányuló szán- dékért — — — — —	1	„	8	„
káromkodás és feleség-gyilk.-ért	1	„	6	„
gyermek-gyilkosságért — — —	1	„	10	„
gyermek-gyilkosság és házasság- törésért — — — — —	1	„	6	„
gyilkosság és kerítésért — —	1	„	2	„
véletlen gyermek-gyilkosságért —	1	„	2	„
házasságtörésért — — — —	1	„	2	„
csöntháborításért — — — —	2	„	2—6	„
nyilv. háborításért — — — —	2	„	6	„
káromkodásért — — — —	2	„	3—8	„
sodomia és gyermek-gyilkosságért	1	„	3	„
sok és különös kihágásokért —	1	„	bizonytalan időre ¹	

Összesen 70

¹⁾ Bizonytalan időre elítéltet később nem utaltak be. A helyt. t. 1815. május 23-án

Ebből a 70 rabból el van ítélve:

1 évre	---	---	---	---	---	---	---	---	---	3
2	”	---	---	---	---	---	---	---	---	6
2 ¹ / ₂	”	---	---	---	---	---	---	---	---	1
3	”	---	---	---	---	---	---	---	---	10
4	”	---	---	---	---	---	---	---	---	10
5	”	---	---	---	---	---	---	---	---	3
6	”	---	---	---	---	---	---	---	---	18
8	”	---	---	---	---	---	---	---	---	9
10	”	---	---	---	---	---	---	---	---	7
12	”	---	---	---	---	---	---	---	---	2
bizonytalan időre	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1

Összesen 70

Egy másik, 1816. ápril, 30-án kelt erkölcsi kimutatás a következő adatokat szolgáltatja:

El volt ítélve:

lopásért	—	—	—	—	—	16 rab	1—6 évre
lopásért és kicsapongó életmódért	2	”	—	—	—	2—4	”
lopásért és istenkáromlásért	—	—	2	”	—	3—6	”
lopásért és verekedésért	—	—	1	”	—	4	”
rablásért és egybekért	—	—	3	”	—	6—10	”
utonállásért és gyilkosságért	—	—	2	”	—	8	”
utonállásért és lopásért	—	—	1	”	—	3	”
utonállásért és erőszakos nemi köz.-ért	1	”	—	—	—	3	”
templomrablásért és csalásokért	—	—	1	”	—	8	”
gyújtásért	—	—	—	—	—	6	” 3—8
káromkodás és gyújtással való fenyegetésért	—	—	—	—	1	”	2
szüleinek bántalmazásáért	—	—	—	—	2	”	3 és 10
szüleinek bántalmazásáért és tűzzel való fenyegetésért	—	—	—	—	1	”	6
mostoha gyermekeivel való kegyetlen bánásmódért	—	—	—	—	1	”	3
véres verekedésért	—	—	—	—	1	”	2
verekedésért és káromkodásért	—	—	—	—	1	”	1
gyilkosságért	—	—	—	—	—	9	” 3—10
férj-gyilkosságért	—	—	—	—	—	2	” 10 és 12
gyermekgyilkosságért	—	—	—	—	—	2	” 6 és 10

14932. sz. a. azt írja Gömör megyének, hogy „a Szegedi Fenyítő Házba olyan Rabok, a kik határozatlan idei Rabságra elítélve vannak, bé nem vétetethetnek.“

istenkáromlásért — — — —	2 rab	2 és 3 évre
istenkáromlásért és egyéb kihágásokért	2 „	3 és 4 „
nyilv. csön dháborításért és egy esetben még tűzzel való fenyegetésért is	3 „	1—6 „
éjjeli hatalmaskodásért és lopásokért	1 „	12 „
szándékolt feleség és öngyilkosságért	1 „	8 „
Összesen		64

a kik közül 55 férfi 9 nő.

Ebből a 64 rabból el van ítélve:

1 évre	---	---	---	---	---	---	---	---	4
1 ^{1/2} „	---	---	---	---	---	---	---	---	1
2 „	---	---	---	---	---	---	---	---	8
3 „	---	---	---	---	---	---	---	---	10
4 „	---	---	---	---	---	---	---	---	6
5 „	---	---	---	---	---	---	---	---	2
6 „	---	---	---	---	---	---	---	---	13
8 „	---	---	---	---	---	---	---	---	10
10 „	---	---	---	---	---	---	---	---	8
12 „	---	---	---	---	---	---	---	---	2
Összesen									64

Egy 1821-ből való erkölcsi kimutatás szerint:

El volt ítélve

lopásért — — — —	2 rab	10—12	évre
lopás és rablásért — — —	1 „	10	„
lopás, utonállás és templomrablásért	1 „	6	„
lopásért és a f.-házban elkövetett kihágásokért és ottan való lázadásért	6 + év + 4 hó		
összesen — — — —	1 rab	12	évre és 4 hóra
orgazdaságért — — — —	1 „	5	„
gyújtásért — — — —	1 „	8	„
gyújtásért és a f.-házban elkövetett lopásért	8 év + 6 hó	1 „	8 évre és 6 hóra
gyújtás, lopás és kicsapongó életmódért	1 „	6	„
lotteriában való gonoszságért —	2 „	2—5	„
szüleinek bántalmazásáért — —	1 „	10	„
férje meggyilkolásában való egytetésért — — —	1 „	10	„
gyermek-gyilkosságért — — —	1 „	6	„

gyilkosságért és a f.-házban elkövetett házasságtörésért	10 év + 6 hó — — — — 1 rab 10 évre és 6 óra
gyilkosságért és utonállásért s a f.-házban való láza- dásért	8 év + 6 hó — -- 1 rab 8 évre és 6 óra
<hr/>	
Összesen 16	

a kik közül 11 férfi és 5 nő.

El van ítélve közülök :

2 évre	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1
5 „	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2
6 „	---	---	---	---	---	---	---	---	---	3
8 „	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1
8 évre és 4 óra	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1
8 évre és 6 óra	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1
10 „	---	---	---	---	---	---	---	---	---	4
10 évre és 6 óra	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1
12 „	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1
12 évre és 4 óra	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1

Összesen 16

Az 1820—1831 évi törzskönyv.

Még egy törzskönyv került elő Szeged v. levéltárából¹⁾ melyet 1820. ápril 18-tól kezdve vezettek 1831. szept. 20-ig.

Rovatai:

Vezeték- és keresztnév.

Született mely országban, megyében vagy kerületben és helységben.

Kora.

Vallása.

Állapota.

Foglalkozása.

Az intézetbe való beszállításának napja.

Büntetési idejének tartama.

Büntetési idejének kezdete az 1820. február 29-én 5860/64. sz. a. kelt rendelet szerint.

Büntetési idejének vége.

A törv. hatóság, mely a rabot elítélte.

A rab bűnténye.

Hetenként hány nap böjtje van.

¹⁾ Ennek címlapja: Königl. Corrections Institut zu Szegedin. National Hand Grund-Buch der Männlichen sowohl als Weiblichen Sträflinge. — — — Ausgearbeitet den 18-ten April 1820. Mannale Praefecti.

Elítéltetett:

nehéz vasra
katona vasra
lábvasra
köz munkára.

Megszökött az intézetből.

Visszahozatott.

Szökésben töltött idő, év, nap.

Személyleírás.

Elbocsáttatott.

Egyéb megjegyzések.

A törzskönyv adatai szerint a rabok összes forgalmi létszáma az írt naptól 1831. szept. 20-ig terjedő 11½ év alatt 64 volt. Ebből férfi 55, nő 9.

A kik közül el volt ítélve:

lopásért	— — — —	17	egyén	1—12½	évre	
lopásért és házasságtörésért		1	„	6	„	
só-csempészetért	— — —	1	„	1	„	
uradalmi pénztár meglopásáért	— — — —	1	„	3	„	
okmány-hamisításért	— —	1	„	1	„	
a lottéria megcsalásáért	—	2	„	2—5	„	
templomrablás és csalásért	—	1	„	8	„	
rablások és tolvajságért	—	1	„	10	„	
útonállás és templomrablásért		1	„	6	„	
gyujtásért	— — — —	2	„	3—8	„	
káromkodás és gyujtással való fenyegetésért	— —	1	„	1	„	
káromkodásért	— — —	1	„	3	„	
káromkodásért és bűnös életmódért	— — — —	1	„	3	„	
káromkodásért és bíróság gyalázásáért	— — —	1	„	6	„	
gyilkosságért	— — —	1	„	10	„	
magzattal bíró feleségének kegyetlen meggyilkolásáért		1	„	12	„	
feleséggyilkosság és káromkodásért	— — — —	1	„	5	„	
gyilkosság és útonállásért	—	2	„	8—8	„	4 hó
gyilkosság és bűnös életért		1	„	5	„	
gyilkosság és házasságtörésért		1	„	3—10½	„	

férje meggyilkolásába való beleegyezésért — —	1	egyén	10	évre
férjgyilkosság szándéka és bü- nös életért — — —	1	„	3	„
gyermekgyilkosságért — —	2	„	1—6	„
véres verekedés és káromko- dásért — — — —	1	„	1	„
fölbujtásért és verekedésért —	1	„	2	„
atyjának illetőleg szüleinek bán- talmazásáért — — —	2	„	10	„ 3 óra
atyjának bántalm. és lopásokért	1	„	3	„
atyjának vérengzéseért — —	1	„	6	„
házasságtörés és káromkodás- ért (nő) — — —	1	„	5	„
zendülés és nyugalomháborí- tásért — — — —	6	„	2—3	„
különféle bűntényekért — —	3	„	2—5	„
sokféle kihágásért — —	1	„	1	„
különféle kihágások és lopá- sokért — — — —	1	„	3	„
bűnös életmódot — — —	1	„	1	„
bestiálításért — — — —	1	„	4	„

összesen 64 egyén.

Visszaeső volt közülök — — — — — 12 egyén
ebből lopásba visszaeső — — — — — 11 „

A 64 egyénből el volt ítélve

3	hónapra	— — — — —	1	egyén
1	évre	— — — — —	9	„
2	„	— — — — —	13	„
2 ^{1/2}	„	— — — — —	1	„
3	„	— — — — —	10	„
3	„	— — — — —	1	„
4 ^{1/2}	„	— — — — —	5	„
5	„	— — — — —	6	„
6	„	— — — — —	5	„
6	„ és 3 óra	— — — — —	1	„
8	„	— — — — —	2	„
8 ^{1/2}	„	— — — — —	1	„
8	„ 4 óra	— — — — —	3	„
10	„	— — — — —	5	„

10 $\frac{1}{2}$ évre	—	—	—	—	—	—	—	—	1 egyén
11 „ és 2 óra	—	—	—	—	—	—	—	—	1 „
12 „	—	—	—	—	—	—	—	—	2 „
12 $\frac{1}{2}$ „	—	—	—	—	—	—	—	—	1 „
—————									összesen — 64 egyén.

b., A rabok osztályozása.

Nemes és más rabok.

A pécsi diákok.

A büntetés végrehajtását az arra vonatkozólag kiadott, eredeti szövegükben az Okmánytárban, magyar fordításban pedig a IV. fejezetben közölt Utasításokból ismerhetni meg.

Az Utasításokban foglaltak kiegészítésére szolgálnak az alábbi adatok.

Az 1787. deczemb. 18-án 44487. sz. a. kelt helyt. tanácsi rendelet szerint a raboktól a magukkal hozott vagy nekik küldött pénzt el kell venni, eltenni és elbocsátásukkor kell azt nekik kézbesíteni. Borotvájukat is el kell venni és eltenni. Nem szabad őket borotválni, hanem szakállukat időnként az örök kell, hogy ollóval levágják.

Szilágyi András rab megszökése alkalmából az igazgatóság által 1806. aug. 4-én 155. sz. a. tett jelentésben¹ a napi rend ekképen van leírva:

1-szor. Reggel 5 órakor az igazgató vagy ellenőr jelenlétében kinyitják a hálószobákat és az ima elvégzése után minden rabot megvizsgálják, hogy nincs e nála valamely szerszám elrejtve, aztán a legszigorúbban megvizsgálják a bilincseket, $\frac{3}{4}$ órakor a rabok átadatnak az öröknek közmunkára² kísérés végett és komolyan meghagyatik az öröknek, hogy vigyázzanak rájuk, a raboknak pedig, hogy engedelmeskedjenek az öröknek és tisztességesen viselkedjenek mindenkivel szemben, egyszersmind szigorú büntetés alatt megtiltatik úgy a katonáknak mint a raboknak minden kihágás.

2-szor. 8 órakor kiküldetik a káplár mindenüvé a hova rabok dologra küldettek, úgy a rokkant katonák, mint a rabok megvizsgálására.

3-szor. 11 órakor a rabok az örökkel mind haza jönnek ebédre, az általunk naponta megizlelt és megvizsgált ételt elfogyasztván 12 órakor olyan módon, mint reggel közmunkára küldetnek ki és este 6 órakor a munkáról visszatérvén, minden rab szigorúan megvizsgáltatik és tiltott ivásban vagy más kihágásban találtatván, a nemesek elzárással és bőjttel, a nem nemesek pedig bot- vagy veszzöcsapásokkal büntetnek.

A rabok tehát nem részesültek valamennyien egyenlő bánásmódban. A f.-ház igazgatójának a helyt. t.-hoz 1804. febr. 17-én kelt jelentésében az áll, hogy: hiányoznak a mindkét nemű olyan rabok számára való alkalmatossá-

¹) Orsz. levéltár 16061/1806. sz.

²) Közmunkának neveztek minden rabmunkát.

gok, kiket legkegyelmesebb cs. kir. Fenségednek, nem különben a Magas kir. magy. Helyt. Tanácsnak intézkedéséhez képest vagy az ország törv. hatóságainak és a magas felsőbb ítélői székek birói ítéletének megfelelően, akár előbb viselt rangja, akár köz-érdemei miatt, akár más ötletből el lehet és el kell különíteni. Továbbá az 1806. decz. 14-én 237. sz. a. kelt igazgatósági jelentés szerint „ebben a f.-házban mindig volt néhány rab, a kit vagy nemes-sége, különös nevelése, vagy más közérdemei miatt a többi rabtól megkülönböztettek és külön zárva őriztek.“¹

A nemes emberekkel sok baja volt az igazgatóságnak. Panaszkodott is e miatt több ízben. 1804. július 5-én 193. sz. a. tett fölterjesztésében² pedig azon kérést intézte a helyt. t.-hoz, hogy „engedtéssék meg, hogy azokat a rabokat is, a kik nemes emberek, a kiknek száma, csak a férfiakról szólva a 40-et meghaladja és a kik közt vannak marha- és juh-pásztorok társaságában, marhák közt fölnőtt teljesen neveletlen és rossz erkölcsük miatt elítélt paraszt és a legalsóbb rendűekhez számítható emberek is, a kik azonban történetes születésükkel fogva nemesek lévén, a hazai törvények szerint a pálcza-, korbács-, vagy vesző-büntetéstől mentesek s a kiket a másként mint a kiadott ideigl. utasításban meghatározott módon fenyíteni tilos, a mennyiben kihágást követnek el és enyhébb büntetésekkel javulásukat elérni nem sikerül, szigorúbb büntetésekkel u. m. pálcza-, vagy egészségükre való tekintettel korbács- vagy vesző-csapásokkal (a katonák és tanulók példájára, a kiket családi és személyes előjogaikra való tekintet és különbség nélkül fenyíteni szoktak) ezen a helyen u. m. egy igazságügyi — politikai felső iskolában, ha nem is nyilvánosan, de legalább külön és zárt helyen meg lehessen büntetni.“

A helyt. t. pedig július 17-én kelt válaszában megtagadta az engedélyt mondván, hogy „a nemes rabok által fenyítésük idejében elkövetendő kihágásoknak minő büntetéssel való megfékezését illetőleg az ideigl. utasításban előszabott zsinórmértéktől a legfelsőbb jóváhagyással megerősítendő és innen annak idején közlendő további utasításig eltérni nem lehet, ha azonban az üdvös intések és súlyosabb börtön, valamint a nehezebb vas semmit sem segítene, akkor szigorúbb börtönre is rá lehet őket szorítani.“³

¹) Orsz. levéltár 275/1806. sz.

²) O. l. 15963/1804.

³) „Nemesek, és a kiket a törvény azok neve alá foglalva értett, nemkülönben sz. kir. városok polgárai, míg polgárjoguktól ítéletileg meg nem fosztattak, testi fenyíték alá nem vétettek. A polgárok testi fenyítését 1764. jan. 18. udv. rendelet tiltotta és e tilalmat 1779. nov. 9. 29920. 1812. aug. 12. 19838. sz. helyt. t. int. újra megerősítette.“ Dr. Pauler Tivadar. Büntetőjogtan. Pest. 1872. III. kiadás 172.

A nemesek s a sz. kir. városok polgárain kívül az u. n. honoratiók is mindenkor mentesek voltak a botbüntetés alól.

A botbüntetés különben mint rendes büntetési nem ma még csak Angliában áll fönn. Mint fegyelmi büntetés Poroszországban és Észak-Amerikában még most is alkalmazásban van.

A f.-ház fölügyelője Berzeviczy Pál helyt. tanácsos is nagyon megbotránkozott a nemes rabok magaviseletén és a velük való bánásmódra nézve a következő javaslatot terjesztette a helyt. t.-hoz 1807. szeptember 24-én kelt jelentésében.¹

A nemes rabok a nem nemesektől elkülönítendőek nem kiváltságaik tekintetéből, hanem a zavarok kikerülése végett, a miket némelyek vakmerősége kiváltságának védelme alatt előidéz. Valóban a f.-ház tiszteletre méltóságával és békességével nem egyeztethető össze — folytatja, — hogy ezek a többi rabokkal összeelegyedett, káromkodásokkal, gyalázkodásokkal és kiabálásokkal istentelenségüket súlyosbító nemesek enyhébb bánásmódban részesüljenek, mint a többiek, a kik őket látják, hallják, a kikkel kisebb bűneikért keményebben kell bánni.

— — Ha más módon nem lehet, törvénynyel kell gondoskodni arról, hogy a mely nemes ember idézve és elmarasztalva ezen intézetbe szállítatik, az ő előző és legfájdalmasabb büntetését megkülönböztetésének megszűnésében érezze; a munka alól, mely a fenyítésnek és a jövőben megkezdendő hasznos életnek csaknem egyetlen üdvös segédeszköze, senki ki ne vétessék, ha csak valakit egészségi tekintet nem mentesít és a helyben elkövetett új kihágások minőségéhez képest test-sanyargató büntetéseknek is különbség nélkül alája vettethessék.

Abból az alkalomból, hogy 1807. márczius 1-től 2-ára virradó éjjel 4 nemes rab szökött meg egyszerre, kitörvén a falat, föltörvén az ajtókat — azt írja Rácz igazgató márczius 9-én 34. sz. a. kelt jelentésében,² hogy „főként a nemesek fejei és vezetői minden rossznak, a kiknek száma jóval fölülmúlhatja a többiekét s a kiket csak is a közönségesen lyuknak nevezett börtönbe való bezárással lehet büntetni, de a kik ezt a büntetést semmibe sem veszik. — —“

A nemesek nemcsak a testi büntetés alól való mentesség előjogát hozták magukkal a f.-házba, a hol a nem nemes raboktól elkülönítve, tehát meg-

Ezt a büntetést nálunk az 1843: XII. t. cz. a nemzeti őrsereg tagjaira nézve megszüntetvén, a kuriai gyakorlat is föl kezdett hagyni annak alkalmazásával. Az 1861-iki orsz. birói értekezlet büntettekre nézve egyáltalán megszüntette, a kihágásoknál azonban fönnhagyta s csak az 1871: LII. t. cz. törölte el a testi fenyítés egyéb nemeivel együtt. Dr. Márkus Rezső: Magy. Jogi Lexikon. Bpest. Pallas. 1899. II. k. 278. Blätter für Gefängnissskunde redigirt von Dr. jur. v. Engelberg. Heidelberg. 1900. 34.-ik kötet 62.

Az 1871. évi idézett t. cz. 1 §-a így hangzik: A testi fenyíték mint fő-, mellék-, vagy súlyosító büntetés, továbbá mint fegyelmi büntetés, úgy bűnvádi, mint rendőri esetekben többé nem alkalmazható. 3. §-a pedig: Hasonlóul eltöröltetik mindennemű bilincsnek, mint büntetésnek alkalmazása.

A katonaságnál a testi fenyítéket a véderőről szóló 1868: 40. t. cz. 54. §-a szüntette meg, kimondván, hogy a törvény hatályba lépte napjától testi fenyíték és rablánczbüntetés az álló hadseregben (hadi tengerészetben) és honvédségben többé nem alkalmazható.

¹) O. l. 20424/1808.

²) O. l. 5979/1807.

különböztetve voltak, hanem társadalmi kiváltságos helyzetük külső jeleit is. Ha módjukban állott ugyanis díszes ruhában jártak. Hiszen mindenik rab a saját ruháját viselte, ha volt neki s a mig tartott benne. A nemes urak közül tehát ki mentében, ki bundában vagy subában esetleg szűrben, meg piros mellényben, ki pedig mák színű ujjasban és nadrágban, czopfosan s békóba vert lábán sarkantyús csizmában járt!¹

Különös bánásmódban részesültek a pécsi diákok is. Ezek a pécsi akadémiai növendékek négyen voltak. Templom-föltörés és a szentek szobrainak megszenteltségellenítése miatt 2 illetőleg 1—1 évi vasban és hetenként két napon kenyeren és vizen való böjt mellett kitöltendő f.-házra voltak elítélve és 1803. április 19-én utalták be. Még 5 büntársuk létezett, ezekre azonban az 1803. márczius 7-én kelt ítélet a megyei börtönben kitöltendő $\frac{1}{2}$ évi büntetést szabott ki.²

Rácز Elek igazgató 1805. június 16-án 182. sz. a.⁴ azt jelentette ezekről a helyt. t.-nak, hogy:

„Madarász Jánost és többi büntársát u. m. Király Jánost, Németh Ferenczet és Jovanovich Mátyást nevezett Ráth József (azon az alapon, hogy ezek saját költségükön kitöltendő fogságra ítéltettek) az itten való élelmező által a többi összes raboknak készíteni szokott közönséges ételre sohasem szorította reá, de ugyanazon Ráth velük külön ételeknek általa való szolgáltatására nézve szerződésileg egyezett meg; és a nevezett ideigl. igazgató el-távozása után is azon rabok soha sem a közös, de (az ők külön élelmezését mint a hivatalunkkal össze nem egyezhetőt és avval ellenkezőt elvállalni közülünk egyik sem akarván) a saját maguk által készített ételekkel éltek; a közételből és a kenyérből őket illető részt pedig készpénzben, egy ételporciót t. i. naponta 2 krajczárjával, kenyeret pedig a körülmények szerint azaz a piaci és a sütővel szerződésileg megszabott árban — — azon rabok kezéhez hetenként kiadtuk.“

A szegedi f.-házban a mint fönnebb láttuk $\frac{1}{2}$ évtől 12 évig, illetőleg életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetést hajtottak végre. Voltak ott javulásukig való büntetésre ítélt feslett életű ifjak, a kiket most börtönre, fegyházra ítélnének. Első büntényesek és visszaesők.⁴ Szóval a régi f.-ház e tekintetben kelleténél jobban hasonlított a mai szegedi ker. börtönhöz és a budapesti orsz. gyűjtő-fogházhoz.

¹) Lásd a Szökések című fejezetben a szökevények személyleírását.

²) O. I. 9305/1803.

³) O. I. 15951/1805.

A f.-házba különben az 1791-ik éven innen életfogytig ¹⁾elíteltet nem szállítottak be.¹

A helyt. t. 1804. novemb. 13-án, Pozsony megyének azon fölterjesztésére, hogy az örökös rabságra és munkára ítélt Barsan Katalin a szegedi f.-házba befogadtassék --- 24775. sz. a. azt válaszolta, hogy kérése nem tejesíthető, mert a f.-ház természetével és rendeltetésével ellenkeznek, hogy örökös rabságra ítélt büntetettek zárassanak be oda, mivel azon intézetnek a bűnösök javítása a célja, a kik aztán megbűnhődvén, a polg. társadalomnak visszaadatnak; annál kevésbé lehet a kérdéses rabnőt oda becsukni, — folytatja a leirat — mivel elülczímzett Uraságtok jelentése szerint ő rabtársainak rendkívül való gonoszszággal kárhuzatos tanácsokat adni nem átalja, ennélfogva méltán lehet tartani attól, nehogy a f. házbeli társait a javulás útjáról példájával és sugalmazásával letérítse.

1817-ből is ismerünk rendeletet, mely a megrögzött gonosztevőket kizárja a f.-házból. Ez a rendelet a helyt. t.-nak 1817. márczius 4.-én 6436. sz. a. a törv. hatóságokhoz intézett körrendelete, a mely így szól: Miután észleltetett, hogy a szegedi f.-házban levő rabok javulásukhoz nagy részben csekély, nagy részben pedig semmi reményt sem nyujtanak, holott a büntetés célja a f.-házban főként, nemcsak a bűnhődés, hanem kiváltkép az erkölcsi oktatás által való javítás is, annálfogva és tekintettel arra, hogy a megszökött gonosztevők példája ragad és a javulást akadályozza: a törv. hatóságok utasítatnak, hogy azon javithatlan büntetettek, a kiknek halálos büntetése kegyelemből változtatatik meg és a kikre a halálos büntetéssel egyenlő értékű büntetés szabatik ki — büntetésüknek jövőre ne a f.-házban, hanem a törv. hatóságok börtönében való kitöltésére ítéltessenek.

¹⁾ Az előtt igen.

A helyt. 1787. aug. 21-én abból az alkalomból, hogy Reiss Antal Fülöp sokféle vétek miatt hadbíróilag mindkét arczán való megbélyegzése után legsúlyosabb bilincsekben való külön lelánczolásra és kenyér és víz és évnegyedenként 50 pálczacsapás elszenvedése mellett életfogytig tartó börtönre ítélt egyén Szegedre szállított: jelenti, hogy ilyen rendkívüli gonosztevők számára való helyiség nincsen ott, ezért őt egy 20 személynek való kaszamatában lánczolták le, a hol félős, hogy a tél szigorúságát nem állja ki. A f.-ház végcélja a rab javítása. Ha pedig a f.-házat ebből a szempontból tekintjük, akkor úgy látszik, hogy ilyen rendkívül való gonosztevők nem valók oda. Mivel valószínű, hogy több ilyen gonosztevőt fognak oda szállítani, külön börtönöket kell elkészíteni, az őrséget szaporítani. Azt pedig a ház jövedelme nem bírja meg. A helyt. t. kéri ennélfogva, hogy szállítsák ezt a rabot máshova.

A válasz az volt rá 1787. szept. 3-án hogy: miután Reiss Antal a kir. hétszemélyes táblának nyilatkozata szerint legfelsőbb rendeletre szállítottatott a szegedi f.-házba: intézkedni kell, hogy számára a f.-házban alkalmas börtön alakíttassék és ha erre a f.-ház jövedelme nem volna elegendő, a szükséges költségeket a kincstár fogja viselni.

O. I. 29964. 10820 és 10823/1787.

A szóban levő Reiss 1787. szept. 26-án meghalt. Egy életfogytig hasonló módon lelánczolásra ítélt nőt Kratky Borbálát is szállítottak be ugyancsak 1787-ben.

Elrendeltetik egyszersmind, hogy a mennyiben az eddig nem történt volna meg, jövőre a f.-ház igazgatósága az illető törv. hatóságokat, a melyeknek területéről a büntettek oda szállíttatnak, minden egyes rab szabadulásakor, annak fogsága alatt tanúsított erkölcsi magaviseletéről és arról, hogy javulásához minő reményt nyújt? lelkiismeretesen értesitse.

Ezen intézkedésekből szépen kidomborodik a f.-ház célja és kitünik, hogy a rabok javítására milyen nagy súlyt helyezett a kormány. Ez okból kívánt be minden évnegyedben kimutatást erkölcsi magaviseletükről.

Egy ilyen évnegyedi kimutatás betérjesztése alkalmából 1822. ápril 23-án azt írja a helyt. t. az igazgatóságnak, hogy a kimutatásból kitetszőleg sok rab kevés reményt nyújt javulásához és az 1817. január 14. 1045. sz. a. kibocsátott rendeletére való hivatkozással meghagyja ennél fogva, hogy a rossz kálkulussal jelzett rabok javításáról és fenyítéséről hathatósan gondoskodjék s azokat jó magaviseletre vezetni igyekezzék.

Erre az 1817-ben kibocsátott rendeletre az igazgató azon évi február 26-án azt válaszolta volt:

„hogy az igazgatóság a javítást az intézet főcéljának tekinti és megfeszített erővel törekszik annak elérésére, minden intéshez, minden megszólításhoz tanítást fűz hozzá,

az intézeti lelkész kitünően teljesíti tisztét, hetenként kétszer misézik és minden vásár- és ünnepnapon prédikál, sőt arra is ajánkozott, hogy azokon a napokon d. u. olykor-olykor hitoktatást is tartson és lehetőleg megértesse úgy a tévelygőkkel, mint a gonosztevőkkel a javulás szükségességét.

Szép és nagy az intézet célja: elfajúlt embereket megjavítani, minden más f.-ház ezen magas céljt könnyebben elérheti, mint az itten való, mert minden más intézet önálló, meg van a jövedelme, van saját lelkésze és fölügyelője, az itten való pedig saját sorsára van hagyatva!

Különböző vallású, büntettű, jobbára kegyelem útján ide ítélt durva, minden emberi érzés és erkölcs nélkül szükölködő gonosztevők jönnek ide és a helyett hogy őket az emberiségtől elkülönitenék, kereset végett közmunkára kell küldeni, egy tehetetlen rokkant őrzi őket, a ki örül hacsak engedelmeskednek neki, a szökés majdnem kikerülhetetlen, mert mindenik rab a saját parasztruháját viseli és nincsen más megkülönböztető jele mint a békó.

Minden f.-háznak önállónak kellene lennie, az itten való nem képes magától fönnállani, a rabokat munkára kell hogy küldje és a kaszamaták egy részét a dohány-igazgatóságnak bérbe kell hogy adja, a mi előnyös a pénztárra, de hátrányos a fegyelemre nézve, mert ennél a jövedéknél nyáron naponta 3—400 ember foglalkozik, ilyen néptömegnek kell szabad ki és bejárást engedni s az őrszem képtelen valamennyit megvizsgálni és így itt csak árnyéka van a rendnek!

A helyiségek csekély száma is akadályozta az erkölcsi javításnak. A teljesen elvetemedett elbeszéléseivel gyakran magához hasonlónak képezi a fiatalsága, tapasztalatlansága vagy véletlen folytán eltévelyedettségét.

Ez az igazi képe a f.-háznak.“

Szóval a javítás célul ki volt tűzve, de bizony csak a papíron maradt az!

A raboknak fönnebb említett osztályozásáról különben maga a helyt. t. is intézkedett¹⁾ 1808. október 18-án 22985. sz. a. „a f.-házbeli följelentett kihágásoknak és rendtelenségeknek a voít Csongrád megyei alispán, jelenleg helyt. tanácsos (Babarczy Imre) által megejtett vizsgálata alkalmából“²⁾ akképen:

Addig is, míg ezen intézet rendezése bekövetkezne, a rabok kihágásainak és veszedelmes törekvéseinek megelőzésére a legalkalmasabb lesz, hogy a nemes rabok a közrendüektől egészen elkülöníttessenek, valamint azok is, kik atyjuk akarátából³⁾ csak is javulás céljából küldettek a f.-házba, kiknek ennél fogva valamely közönséges és súlyosabb vétek gyalázatossága a becsületnek és tisztességnek érzését nem oltotta ki lelkükből — a [raboktól különválasztandók és a többiek szemtelenségének látásától és hallásától távol tartandók és úgy intézendő, hogy ezek erkölcsös olvasmányok, vagy a lelkészekkel való gyakori beszélgetés által a jó és tisztességes életre való vágyakozásnak multjukat megbánván, megnyerhetőek legyenek.“

Ilyen „atyja akarátából“ javítás végett beküldött ifju volt Prietto Venczel, a kit a helyt. t. 1791 novemb. 14-én utalt be a f.-házba.⁴⁾ A beutaló rendelet így hangzik: Prietto Mihály hadnagy kérésére megengedtetik, hogy javíthatatlan fiát Venczelt saját költségén ezen f.-házba szállítsa, ottan való élelméről

¹⁾ A lipcsei fogházban is volt 1846-ban egy jól bútorozott szoba előkelőbb egyének számára. A bezárt diákokat is elkülönítették a többi foglyoktól.

Appert. II. kötet 1. és 2.

Az 1839. évi badeni javaslat szerint, a műveltebb osztályhoz tartozó személyek számára a f.-házban, a dolgozó házban és a fogházban külön helyiség rendezendő be.

Fayer László: Az 1843-iki büntető javaslatok anyaggyűjteménye 126. és 127.

²⁾ Szeged o. l. 339/1808.

³⁾ Feslett erkölcsű ifjaknak javítás végett a szülék kérésére f.-házban való elhelyezésére szokásos dolog, mondhatni rendszer volt más államokban is. Howard 1775-ben megkezdett utazása alkalmából azt írja erről, hogy Hollandiában és Németországban a legtöbb f.-házban külön szobák vannak a hol fiatal embereket, a kik bűnre és istentelenségre adták magukat, szüleik kérésére addig tartják elzárva, míg reményt nyujtanak javulásukra.

Ueber Gefängnisse u. Zuchthäuser. Leipzig. 1780 Weygand. 250.

Ez a szokás azonban a XVIII. századnál is régebb. Amsterdamból terjedt el, a német hanzavárosok révén. A XVII. század irodalmában ez mint a f.-házak egyik normális célja gyakran említetik.

Dr. Rippel: Beiträge zur Geschichte der Freiheitsstrafe. Zeitschrift für die ges. Strafrechtswissenschaft. Berlin, 1898. Guttentag. XVIII. kötet. 653.

⁴⁾ Szeged o. l. 21360/1791.

és ruházatáról gondoskodni s a befogadásért és őrizésért a háznak napjára 3 krt fizetni tartozván.

Az igazgató utasíttatik a nevezett javítás céljából átadandó Venczel fiúnak az említett föltételek mellett való befogadására, főgondja lévén őt erejéhez és képességéhez mért, de nem a f.-házon kívül végzendő munkára rászoritani, aztán magaviseletéről ide minden évnegyedben jelentés teendő.

Az igazgató a következő évben kétszer egymásután azt jelentette, hogy a fiú csöndes és engedelmes. A harmadik jelentés szerint nyugtalan és engedetlen, a negyedik szerint nem akar dolgozni s a vallást sem tiszteli. A helyt. t. 1793-ban elrendelte, hogy a makacs P. Venczel 6 hétig a többi rabokéhoz hasonló élelemben részesítessek és munkával foglalkoztassék. Három hónap mulva pedig úgy intézkedett, hogy mivel nevezett javulásának nem adta semmi jelét, a közelgő télen neki ne adassék más élelem mint a többi raboknak és a ház területén végzendő munkára szorítassék.

Úgy látszik, hogy a szigorú bánásmódnak volt foganatja, mert a helyt. t. 1794. április 18-án kelt rendeletével az apa avval indokolt kérésére, hogy fia javulásáról értesült, meghagyta, hogy P. Venczel kellő intések után szabadon bocsáttassék.

Egy Michlshausen Lajos nevű 16-ik évében járó előkelő bécsi ifjút is beutaltak 1793. október 18-án¹⁾ a f.-házba szülei kérésére, javítás végett, mivel feslett életet folytatott, szüleit több ízben meglopta s a lopott pénzt Bécs külvárosainak félreeső zugában tolvajok és más rossz népség társaságában elverte. Szülei, fiók fölvétele iránt való kérésüket avval indokolták, hogy őt 2 hónapra a „rendőri házba“ adták be, de mivel belátták, hogy olyan tűrhető fogság s a hozzá hasonló „kaliberüek“ társasága az ő javulására nem sokat használna, mivel növésénél fogva katonának nem lehet adni és mivel Bécsben fájdalom nem léteznek olyan intézetek, a hol ilyes romlott ifjak erkölcsös magaviseletre lennének vezérelhetők, ennél fogva kéri, hogy fiók a szegedi f.-házba fölvétessék és ott tartassék, a mig romlott lelkülete megjavúl és megtérésének tanúbizonyságát adja.

A helyt. t. beutaló rendelete szerint a fiú magaviseletéről időnként jelentés teendő s a tartás megtérítése a szülővel magával intézendő el.

A fiatal Br. B.....y Ferencz is ebbe a kategóriába tartozott. 1797. szept. 12-én utalták be ezen „elfajúlt ifjút“ atyja kérésére oly utasítással hogy ereje és képességéhez mért munkával foglalkoztatandó, de nem a házon kívül és hogy magaviseletéről negyedévenként jelentés teendő. Más adatunk nincs róla, mint hogy 1800. február havában még az intézetben volt és hogy a kápolna mellett levő külön szobában lakott, a melynek ajtaja éjjel — nappal zárva volt.

¹⁾ O. I. t. 24907/1793.

Még egy ifjú neve fordul elő 1792-ben, a kit szintén meghatározatlan időre szállítottak be.

c., Hadbíróilag elítéltek. Székely alezredes.

Volt eset rá, hogy katonai rabokat is küldtek a f.-házba.¹ Pl. 1789-ben január 16-án utaltak be egy Splényi-ezredbeli privát hadapródot 6 évre, a ki „szökés és hamisítás büntette által, a katonai állásra érdemetlennek tanúsította magát.“

Ezt megelőzőleg 1786. június 19-én szállították be Székely László alezredes testőrőhadnagyot, a ki „rosszúl felhasznált kincstári pénzek“ miatt, vasban kitöltendő 4 évi f.-házra volt elítélve.²

Székelyt a hadsereg kötelékéből elbocsátván, a katonai rendre méltatlannak nyilvánították és megbüntetés végett a polg. hatóságnak adták át, azután tette elkövetésének helyén, Bécsben 3 napon át 2 óra hosszát szegyenpolczra állították ki és „mint hűtlen tisztviselőre“ czédulát akasztottak. A császár a reá kiszabott 8 évi börtönt, korára való tekintetből 4 évre mérsékelte.³

A Székely elítéltetése, annak idejében nagy port vert föl Bécsben. Egész kis irodalom keletkezett róla. A budapesti nemzeti muzeum könyvtárában 3 különböző kiadásban van meg egy 1786-ban megjelent röpirat, a melynek ismeretlen szerzője Székely mellett tör lándsát, de a ki csak azért áll ki a síkra, hogy alkalma legyen a császárra rátámadni azt hozván föl okúl, hogy a hadbíróóság ítéletét a helyett, hogy enyhítette volna, súlyosbította, pedig a Székely kezére bízott pénztárból a hiányzó 97.000 frtot nem ő lopta el, hanem a meghalt Lakner „testőrő számadó“ a kiből Székely teljesen megbízott és kire a a pénztár kulcsait mindenkor rábízta. De rá támad a császárra azért is, hogy „hűtlen tisztviselő“ fölíratú czédulával állíttatta Székelyt szegyenpolczra a

¹) Ma is küldenek honvéd rabokat, a szegedi kir. ker. börtönbe, mivel a honvédségnek nincs f.-háza. Ezekben a rabokon a hadbírói ítéleteket pontosan végrehajtják, jól lehet azok a magy. büntető törvénnyel ellenkeznek, a mennyiben a magy. büntető törvény büntetés-súlyosbítást nem ismer, míg a katonai büntető törvény a büntetést időnként való bőjttel és magánelzárással súlyosbítja.

A szegedi kir. ker. börtönbe ilyen honvéd hadbíróilag elítélt rabot 1899-ben pl. 21-et, 1900-ban 25-öt szállítottak be. Ez utóbbiak között 15 nazarénus volt, a kik a fegyver átvételét s az avval való gyakorlatot megtagadván, „függelemsértésért“ voltak elítélve.

Nazarénus rab volt a nevezett ker. börtönben 1898 végén 24, 1899 végén 33 és 1900 végén 32.

²) Szeged o. l. 43/1786.

³) O. l. 25612/4786.

Ez a nős, 59 éves volt testőr magával hozott a f.-házba, a kíséző levél szerint 5 aranyat = 22 frt 30 kr., 7 inget, 6 hálósapkát, 7 hálónadrágot, 7 pár harisnyát, 5 törökös kendőt, 4 fehér zsebkendőt, 2 selyem nyakkendőt, 14 zsebkendőt sat. és 2 palack szilvapálinkát.

végből, hogy „az ő kedves katonájiról a gyalázatot lehengetítse és azt a tisztviselőkre mázolja“. Ennek a német szövegű röpiratnak¹ ugyanott létezik egy szintén nyomtatott magyar kiadása is, a melyből a fönnebbi idézeteket vettük és a melyhez hozzá van csatolva a császár védelmére irt válasz is.

Czime ennek :

Elmés

Meg-Jegyzések,

Ama

Testörző Fő Hadnagy

Székely

Gonosztétevényjéről,

és ennek

Büntetéséről.

Egy

Igazság Barátja

által.

Ehhez foglaldott

A Meg-Tzáfolás.

1786.

d., Lánzra fűzés.

A büntetés végrehajtására vonatkozólag meg kell említsük azt is, hogy a rabok u. n. pricsken² háltak. A prics abban különbözött az ágytól egyfelől, hogy nem volt helyéből elmozdítható, mert a földbe vert czövekekre fektetett deszkákból állott, másfelől, hogy szalmazsák rendesen nem járt vele. Abban is különbözött még az ágytól, hogy nem egy, hanem minél több ember számára készült. Ha csak lehetett, az egész fal hosszában végig nyúlt az. Néha egy helyiségben, a szembe levő falak mellett két ilyen hosszú prics is volt, a mely — az ötvenes évek végén és a hatvanas években legalább — nem lábon állott, hanem a földre volt fektetve.

Éjszakára³ a pricsen egymás mellett fekvő és megvasalt rabok lábán levő lánz közepén alkalmazott karikán keresztül egy hosszú lánzot húztak, melynek egyik vége a falba volt erősítve, másik végét pedig az átellenes falhoz lakatolták oda. A rabok szükségüket a lábuknál levő ürülék csöbrökön úgy is végezheték.

¹) Czime: Freymüthige Bemerkungen über das Verbrechen und die Strafe des Garde-Obristlieutenant Székely von einem Freund der Wahrheit. 1786.

²) Németül Bablatschen vagy Pablatschen volt a neve azoknak akkor.

Az ausztriai f.-házakban ma is használatban vannak. A bécsi tartományi fogházban levő pricsok 4—4 ember számára valók.

³) Perndl Ignác nyug. fegyintézeti igazgató szives közlése szerint, a ki 1858-ban lépett börtönügyi szolgálatba.

Ez az éjjeli hosszú rablánczra való fűzés, legalább a „nehéz vasra“ s valószínűleg a „lábvasra“ ítétekre nézve is, alkalmazásban volt a szegedi f.-házban is. Ezt bizonyítja nem csak az igazgató 1787. február 26-án kelt fölterjesztése, a melyben 4 prics-láncz készíttetéséről van szó¹, hanem az 1786. szept. 29-éről keltezett jelentés is, mely szerint II. József császár az intézetet meglátogatván, szóbeli parancsot adott az iránt, hogy a rabokat éjjel lánczra kell fűzni.² Ugyanezen alkalommal azt is elrendelte a császár, hogy a raboknak nem szabad sem pokróczot, sem takarót és szalmazsákot adni, hogy a csupasz pricsen háljanak, mint a hogy az Bécsben történik³

¹) Szeged v. levéltára.

²) Egy 1787-ből való, a szegedi f.-ház részére készült lakatos munkákról szerkesztett költségjegyzékben szó van: „12 öl hosszúságú pricshez való 5 drb. egyébként 13 öl hosszú lánczról, melylyel a rabokat éjjel oda lakatolják és erősítik, a mely lánczot a fán áthúzzák és a prics alatt is oda lakatolják.“ Egy láncz súlya 1 mázsa 50 tt volt és minden lánczhoz 3 nagy francia lakat járt.

O. I. 9941/1787.

A lánczra fűzés szokásos volt 1831-ben Vas vármegye börtönében is, „a föld szine alá 2—3 ölnyire mélyített börtönökben, melyek mindenikébe 20—24 rab 3—4 sorba, úgy záratott, hogy — — éjszakára lábvasaikon egy hosszú láncz keresztül vonása által, melynek vége az őrszobába föl húzatott, egybefűzetnének.“

Ifj. Dombóváry Géza: Fenyítő elj. és bünt. rendszer Pest megyében a XIX. század első felében. Bpest, 1906. Rényi Károly 301.

³) A bécsi kaszamaták számára 1788-ban kiadott Rendszabály szerint a rabokat az esti vizsgálat után ötönként a pricshez különösen hozzá kellett lánczolni, a mi úgy történt, hogy az elsőtől kezdve, az ott jól megerősített úgy nevezett áthúzó lánczot mind az öt rab békóján keresztül húzták és az ötödiknél erős lakattal oda erősítették.

Maasburg. 84.

II. József császár a spielbergi f.-házra nézve, — melyet ismételt meglátogatott — az 1784. szept. 2-án kelt udv. leirattal akként intézkedett, hogy a rabok elszökésének megakadályozására azokat nem csak éjjel, hanem nappal is a bilincseiken áthúzott lánczcal ötönként egymáshoz kell kapcsolni és ezt a lánczot a börtönökben erős gerendákhoz erősíteni, a mitől csupán a munkánál szabad eltekinteni.

Maasburg 55.

A császárnak ezt az intézkedését az 1791. nov. 10-én kelt udv. rend. megváltoztatta, elrendelvén, hogy a rabok jövőre ne a csupasz pricsen háljanak, hanem szalmazsákkal, takaróval és pokróczcal láttassanak el.

Dr. Leitmaier Victor: Oester. Gefängniskunde. Bécs, 1890. 160.

A Spielbergben megejtett vizsgálat alkalmából 1818-ban azonban megállapította a legfelső igazs. ügyi hatóság, hogy a rabok éjjelre nemcsak hogy megtartották nehéz békóikat, hanem a szabálytól eltérőleg velamennyien még hosszú, minden egyes kaszamatán kívül megerősített áthúzó lánczcal egymáshoz voltak bilincselve, minek az volt a következése, hogy ha egy gonosztevő a közös fekvő helyül rendelt fapricsről fölemelkedett ez által mindannyiszor fölkelte álmából és a földre lehúzta rabtársainak egész sorát.

Megjegyezzük végül, hogy a közmunkákra ítélt rabokat, mielőtt dologra a f.-házból kikisérték volna, össze lánczolták páronként, félkezüknél fogva.

5., Büntetés súlyosbítások.

Ide tartoznak az 1772 — 1800 évi törzskönyv adata szerint:

a., *Testi fenyítés:*

A.) Pálcza-csapás, a mely évnegyedekre, félévre, egész évre, néha a beszállítás, máskor a beszállítás és elbocsátás alkalmára szabattott ki¹ s a melyből az egyszerre kiadandó mennyiség 12—50, legtöbb esetben 25 volt.²

Jóllehet, hogy Ferencz császár az áthuzó láncznak a mellőzését 1819-ben határozottan elrendelte, ezt a biztonsági intézkedést csak úgy alkalmazták továbbra is, mint az előtt, míg 1825-ben a legfelső igazságügyi hatóság azt kifogásolván 1826. május 6-án legfelsőbb határozattal újból meghagyatott, hogy mind az eltávolítottak a minél fogva a spielbergi rabok szigorúbb elbánásban részesülnek, mint a hogy a büntető törvény előszabja. Minek következtében végre a brünni kormányzék 1827. szept. 21-én bejelentette, hogy ez iránt a megfelelő utasítást megadta a spielbergi f.-ház igazgatójának.

Maasburg. 57.

Spielbergben fegyelmi büntetésül a rabok kezére olyan bilincset tettek, a mely egy 15 hüvelyk hosszú vas ruddal volt összekötve, hogy kezének szabad használatát lehetlenné tegye.

Maasburg. 56.

Ilyen vasrúd a pozsonyi városi muzeumban is látható.

A Trenck Frigyes két kezére 1755-ben a magdeburgi börtönben vert bilincset szintén vasrúd kötötte össze, a melynek hossza 2 láb, vastagsága 1 hüvelyk volt.

Des Freiherrn Friedrich von der Trenck merkwürdige Lebensgeschichte. Von ihm selbst als ein Lehrbuch für Menschen geschrieben, die wirklich unglücklich sind, oder noch gute Vorbilder für alle Fälle zur Nachfolge bedürfen. Zweyte rechtmässige und verbesserte Auflage. Wien 1787. Auf Kosten des Vervassers und in Kommission in der Wucherer'schen Gross u. Buchhandlung. II k. a czimkép magyarázata.

¹) A férfi raboknak Tallósról Szegedre 1785-ben történt átköltöztetése alkalmából megkezdett törzskönyv a beszállításkor való megcsapást „willkomm-nak“, a távozás alkalmával pedig „Abschiednak“ nevezi. (A padot, melyre a büntetést megpálczázás végett végig fektették, a néphumor „deresnek“ nevezte el. Ez a név annyira átment a közhasználatba, hogy ma is ismeretes még. Németországban a deresnek „róka“ vagy „fakó“ a népies neve. Nálunk Dreschbanknak is mondják, mivel dreschen nemcsak cséplést, hanem elpáholást is jelent.

Howard — Ueber Gefängnisse u. Zuchthäuser czimű Lipcsében 1780-ban Weygandnál megjelent művében, 1775-ben tett utazása alkalmából a 236. és 237. lapon — azt írja, hogy: „Manheimban a rabokat bizonyos formalitással az u. n. willkommal (bien—venu) fogadják. Egy gépet hoznak ki, melyhez a rab nyakát, kezét és lábát hozzáerősítik. Azután levetkőztetik és kikapja, úgy mint a felsőbbség rendeli, vagy a nagy Willkommot a mely 20—30 csapásból áll, a fél willkommot: 18—20, vagy a kis wilkommot: 12—15 csapást. Ha ez megtörtént, a rab megcsókolja a küszöböt és bemegy. Némelyeket elbocsátásukkor ugyanevvel a komplementtel tisztelik meg. Németország némely más városában is tapasztalni ezt a czeremóniát.“

B., Korbács-ütés, a mely szintén évnegyedre, félévre sat.-re, kivételesen 1 óra is szabattott ki.

Az egyszerre kiadandó ütések száma 12—50, legtöbbszörre 25.

C., Vessző-csapás. Ebből egyszerre 10—50 adatott ki. Az elítélt hátát sújtották vele.

A pálcza- és a vessző-csapást csak férfiakra,³ a korbács-ütést férfiakra és nőkre alkalmazták.

Massburg Frigyes — Die Strafe des Schiffzichens in Oesterreich című Bécsben 1890-ben Manznál megjelent művében a 24. lapon azt olvassuk, hogy: Szokásos volt az a sajtóságos, a Mária Theresia büntetőtörvénykönyvében is, előszabott és az insbrucki f.-ház részére 1769-ben kiadott utasításban példaképen említett gyakorlat, hogy a rabokra beszállításukkor üdvözléssel (zum willkomm, bien-venu) és ép úgy elbocsátásukkor bizonyos számú pálcza vagy korbács ütést csapatni. Fialat rabok sem voltak ettől megkímélve. A bécsi f.-házról írják, hogy: ez a hely a szülők céljaira is szolgál elfajult gyermekeik fenyítésére, a kiket ugyancsak finom erkölcsre tanítanak és őket első belépésük alkalmával bikacsökkel erőteljes csapásokkal üdvözölnék, naponta azokkal szolgálnak nekik és végül idejük kiteltével azokkal bocsájtják el őket. A torgaui f.- és dolg.-házban is minden rabot „Willkommal„ fogadtak, a mely 4, 6, 8 vagy 10 korbácsütésből állott. Krause Cz.: Das Deutsche Zuchthaus Dresden 1898. Dohrn 29. Dr. Wrede Richard — Die Körperstrafen bei allen Völkern című 1898-ban Drezdában Dohrnál megjelent művében a 414. lapon — azt írja a Lübeckben, Hamburgban, Spandauban, Frankfurtban, Magdeburgban, Cellében, Hallében, Casselben, Ludwigsburgban és Dessauban a XVII. és XVIII. században létesült f.-házakról szólván: hogy a rabokkal való bánásmód ezekben nagyon különböző volt, de a 40 csapásból álló „Willkomm“ többnyire mindenikben szokásban volt.

Appert szerint (Die Gefängnisse, Spitäler etc. in Oesterreich. Wien, 1851 II. kötet 3. lap) — a ki 1847—50-ben utazta be Németországot és Ausztriát — a lipcei fogházban Poroszországban gépet használnak azon feslett erkölcsű gyermekeknek, a kik ellen szülei panasznak, valamint a férfiaknak és nőknek testi fenyítésére, a kik nem akarnak vallani és a kikenél többszöri fogság és jótanácsok eredménytelenek maradtak. Ez a fenyítés bizonyos számú csapásból áll, vesszővel adják azt gyermekeknek, bőrkorbáccsal felnőtt férfiaknak és nőknek; utóbbiakon ingük rajtuk marad, előbbieknél meztelen hátukat ütik.

²⁾ Az udv. kancellária 1839. decz. 7-én 16154/1454. sz. a. kelt leirata szerint a kuriának régi gyakorlata, hogy félévenként kiadandó testi büntetés maximuma 30 csapásra mérsékeltségük.

A helyt. t. 1845 június 17-én 22555. sz. a. körrendeletet bocsátott ki aziránt, hogy „a bűnösnek több mint 30 pálcza vagy korbács s 40 vessző ütéssel illetésétől tartózkodni, a 18 évet még el nem érte bűnösöket bot vagy korbács helyett vesszőzötetni kelleik.“ Büntetés súlyosbításul Szászországban az 1838. évben kiadott büntető törv. könyv szerint 30—90 vesszőcsapás volt kiszabható.

Az ugyanott 1858-ban életbe lépett törv. könyv 20—60 csapást enged meg, fogantatásánál $\frac{1}{4}$ hüvelyknél nem vastagabb pálczával, vagy nyírágból kötött vesszővel a rab hátára vagy ületére. Nőkre is alkalmazható ez a büntetés-súlyosbítás.

Württembergben 1839-ben a csapások megengedett maximuma 50 volt.

³⁾ Nőkre is szabtak ki vesszőcsapással való büntetést, de ezt — alább a jegyzetben, a Kömüves Anna esetéből láthatólag — a hóhér hajtotta végre és vesszőzésnek vagy seprűzésnek nevezték. Ez a seprűzés tehát egy válfaja volt a vesszővel való fenyítésnek.

A törzskönyvben előforduló, pálcza-csapással való büntetés-súlyosbításra ítélték száma	---	---	---	57
korbács-ütéssel való	„	„	---	86
vessző-csapással „	„	„	---	5

Összesen: 148

Tehát a törzskönyvbe bevezetve levő 373 rab közül 40%-nak volt a büntetése pálcza-, korbács- vagy vessző-csapással súlyosbitva¹

Arra nézve, hogy a testi büntetést miképpen hajtották végre nálunk, a jegyzetben felsoroltakon kívül nincsenek adataink. De valószínűleg olyan formán, bár kevésbé raffinált kegyetlenséggel talán, mint ahogy az ma is szokás Németországban. Az ottani fenyítő házakban ugyanis, ép úgy mint Amerikában, fegyelmi büntetésképen² mai napság is alkalmazzák a testi fenyítést ekképen:³

¹) A II. József császár bünt. törv. könyvében a főbenjáró büntettekre vonatkozó I. rész 2-ik fejezetének 32 §-ában e három testi büntetésről az áll:

„A pálcza-, korbács- és vessző-csapással való fenyítés vagy egymagában mint büntetés vagy pedig a börtön és közmunka- büntetés súlyosbítására szabatik ki. Ezt a büntetést a büntetesen nyilvánosan kell végrehajtani. Úgy az egyszerre kiadandó ütések számának, mint az ezen fenyítés ismétlésének voltaképen való megállapítása a büntető bíró józan belátásától függ és szükséges, hogy annál a büntettes testi állapota és ereje tekintetbe vétessék. A büntettes egyszerre 100-nál több pálcza-ütéssel nem fenyíthető meg.“

Ugyanezen bünt. törv. könyvnek a „politikai büntetteket“ az az a nem főbenjáró büntetteket tárgyazó II. rész 2-ik fejezetének 11-§-a így szól:

„— — A büntetés ezen módjának fokozata a politikai büntetéseknel következőleg van megállapítva: férfinak egyszerre 50 mogyorópálcza-csapásnál, nőnek 30 bikacsök-korbács- vagy vessző-csapásnál többet kiadni nem lehet. Ezeket a csapásokat soha sem a hátára vagy a czombjára, hanem mindig a hátuljának a pofájára kell mérni. És a büntettest evvégre a padra fektetve ki kell nyújtóztatni. A büntető ítélet a csapások tulajdonképen való számát és annak a fenyítésnek az ismétlését határozottan ki kell hogy fejezze.“

A testi fenyítés kiszabására az okmánytárban közölt ítéletek között két érdekes adatunk van:

1., 1804 szept. 5-én kelt ítélettel Kőműves Anna „Két esztendő belí tömlőczözésre, azon idő alatt pedig a Négy nevezetesebb Vásárok alkalmatosságával egyeránt mint a Két esztendőben különösen, és mindenkor a Sententiának fel olvasása Után — — a gyöp mester által 32 vessző Csopásokra ítéltetett.“

2., 1804 szept 24-én Kohn József „esztendőnként 4 izben vál közben Mesztelen testén 25 ként elszenyvedendő 400 vessző ütésekre ítéltetik.“

(A testi fenyítés megszüntetését, lásd a nemes rabok fegyelmezésénél ezen VI. fejezet 4-ik szakaszában a jegyzetben.)

²) A testi fenyítés mint „rendes büntetési nem“ ma is érvényben van Angliában. Fegyelmi büntetésképen alkalmazzák azt ez idő szerint is Németország több államában, minden porosz fogházban, a szászországi waldheimi és néhány más fogházban. Ki van zárva a bajor büntető intézetekből.

„Az ütéseket egy erőteljes fölügyelő a mintegy $1\frac{1}{2}$ cm. vastag, bőrszalagokból font rövid fa-nyelű és kancsukának nevezett korbácscsal¹ méri a rab ületére, a kit előre hajlott helyzetben lábánál, hátánál, nyakánál és kézcsuklójánál fogva szíjjal a „bakra“ elébb leszorítanak és a kire vékony vászonzól való nadrágot húznak. A bak egy asztalforma állvány, a melyet a rab nagyságához képest magasabbra vagy alacsonyabbra lehet állítani és a mely fa-tábla helyett bőrrel van behúzva és ott a hol a test fekszik rajta, lefelé van hajlítva és bekerítve. A büntetés végrehajtásakor már az ötödik erőteljes ütésnél vér mutatkozik.“

Lássuk, hogy nyilatkozik a lichtenburgi intézetben honos gyakorlatról Wiessner tanító, aki ott 30 év óta van alkalmazásban:²

„A rabokat, a kik földművesek, lakatosok vagy korcsmárosok voltak, Lichtenburgban az esztergapadhoz rendelik. Két hónap alatt „penzumot“ kell készíteniök pl. 12 tuczat függöny-rozettát. Ha a harmadik hónapban, tehát a tanulási idő után való első hónapban egy tuczatnál több hiányzik belőle, akkor a rab kenyeren és vizen kitöltendő 7 napi sötét zárkát kap. Ha

Pálczával vagy vesszővel szolgáltatják ki. A csapások megengedhető legmagasabb száma jobbára 60, a melyekkel a nőknek inggel fődött, a férfiaknak meztelen ületüket illetik. A csapások számát a felsőbb hatóság 60-nál följebb is emelheti.

A porosz fogházakban a szökést vagy annak kísérletét rendszeren 30 pálcza- vagy korbács-csapással büntetik. Hasonló büntetés éri azt a rabot, a ki szakmányát (penzumát) nem végezte el.

A testi fenyítés különböző német államokban a szegény- és dolgozó-házakban és ápolóintézetekben is meg van engedve, mint fegyelmi büntetés. Rendszeren az illető hátára vagy ületére alkalmazzák mogyorófa pálczával és spanyol náddal, kivételesen ostorral, korbácscsal, szíjjal és kancsukával. Nőkön is végrehajtják. Dr. Wrede Richárd: „Die Körperstrafen bei allen Völkern.“ 1898. Verlag von H. K. Horn. Dresden-t. 419. és 421.

A Wrede művének megjelenése óta úgy látszik, hogy Németországban a szövet-segtanács módosította a fegyelmi büntetéseket és a testi fenyítést olyan esetekre szorította, amikor intézeti alkalmazott megtámadása forog fön. „Blätter für Gefängniskunde“ 34. kötet. 1900. évf. 62. De ma is alkalmazzák: ugyanazon folyóirat 36. kötete, 1902. évfolyam 371. Quanter Rudolf: „Die Leibes und Lebenstrafen bei allen Völkern und zu allen Zeiten.“ Dresden, 1901. H. R. Dohrn. 363.

Dr. H. F. Beneke: „Gefängnisstudien.“ 1903. Hamburg. Herold. 10. A csapások száma Németországban 25-től 60-ig van megállapítva és pedig Meklenburgban és Oldenburgban 25-ben, Szászországban 30-ban, Poroszországban 60-ban. Az igazgató 30-ig terjedő botütéssel büntethet. 30-nál többet csak a kormány szabhat ki. A bot, korbács vagy vessző vastagsága a hárszabályokban van megállapítva. Szászországban a bot vastagsága 1 cm., hossza 80—90 cm. Ugyanott a csapásokat a delinquens meztelen ületére méri.

Leuss Hans: „Aus dem Zuchthause.“ Berlin. Johann Rade. 1903. 203. 207. és 208.

A testi fenyítés Svédországban és Finnlandban is szokásos a fegyintézetekben fegyelmi büntetesképen. Amott 40, itt 24 csapás a maximum.

²) Krause Czézár: „Das Deutsche Zuchthaus.“ 1898. Dresden. Dohrn. H. R. 57.

¹) Lásd a 89. sz. képünkön levő deresen látható korbácsot.

²) A Krause hivatkozott művében az 57. és 58. lapon.

a második hónapban is hiányzik még valami, akkor 14 napot kap. A harmadik hónapban azt kérdi az igazgató, hogy: „Miért nem csinálod meg a szakmányodat?” „Nagyon éhes vagyok, igazgató úr!” — „Jó, annyit kapsz enni, a mennyi csak kell.” — Egy hónapig jól tartják, szakmányával még sem készül el. Az ötödik hónapban össze ül hát a tanács, a mely több tisztviselőkből s így a lelkészből és a tanítóból is áll; a munkavezetőt és a fölügyelőt is meghallgatják. 15 korbácsütésre ítélik. A kalefaktorok levetkeztetik a rabot, csak az inget és lábravalót hagyván rajta, a „rókára” lecsatoják, csavarkészülékkel az ületét fölemelik (a nadrágja megfeszül) — a fölügyelő úr meggondolva kezébe veszi a korbácsot — az első csapás suhog a levegőben — és a rab (még az u. n. erős férfi is) sírni kezd. — *Két percz* mulva következik a második csapás és így tovább. A 4-ik — 5-ik ütésnél a nadrág piros lesz. Végre 30 percz mulva vége az ekszekuciónak. A delinquent föloldják, a kalefaktorok a hóna alatt megfogják és viszik a zárkájába — vagy a kórházba. — Egy hónap múlva ismétlődik a dolog. A nyomorult ember 30 korbácsütést kap, két részletben — ma 15 és holnap összevagdalt és szétmarczangolt ületére ismét 15 csapást. Evvel a fenyítő eszközök ki vannak merítve. Az esztergályosság nemes művészete elérhetlen magasságban van emberünknek. A kötőgéphez jön tehát, a hol a dolog esetleg ismétlődik. — Mellbetegék fenyítésénél az orvos hőmérővel fölfigyerve jelen van és fölszólal, ha életveszélyt neszel meg. A fölügyelő, ki a megcsapást véghez viszi, minden csapásért 10 fillért kap, a mit a rab munkaszerzeményéből levonnak. . . .

„A szászországi törvényszéki fogházakban a testi fenyítéknek csak a férfiak vannak alávetve. Az orvos meghallgatandó. A fenyítés 80 cm.-ig való hosszúságú, középig összekötött nyír-ág vesszővel, vagy ugyanolyan hosszú sima s a markolatánál 6 mm.-nél nem vastagabb pálczával történik. A csapásokat a rab meztelen ületére mérik. A csapások számának maximumáról az utasítás nem intézkedik. Csaknem biztosra vehető, hogy a fogházakban enyhébb a gyakorlat s ennél fogva a csapások száma a 60-at aligha meghaladja.“¹

A waldheimi f.-ház számára kiadott utasítás² 53. §-ának 12. pontja szerint a fegyelmi büntetésül kiadható vessző- vagy pálczácsapások száma 60. Az 55. §. szerint a testi fenyítés végrehajtásánál az intézeti tisztviselőkön kívül senki sem lehet jelen.

Ezen utasítás „büntető szabályzatának“ 12-ik pontja szerint³ „a testi

¹) Krause idézett műve. 59.

²) Németorsz. különböző államaiban különböző utasítások vannak érvényben a büntetés végrehajtását illetőleg. Sőt ott, úgy mint Ausztriában minden f.-háznak külön utasítást adnak ki.

³) Krause idézett művének 79. lapja.

Fenyítés minden alkalommal való külön intézkedés szerint vagy egy $1\frac{1}{2}$ rőf¹ hosszú simára vágott s a markolatánál $\frac{1}{4}$ hüvelyknél nem vastagabb mogyórófa pálczával vagy pedig vesszővel és pedig: a., férfiaknál vesszővel a meztelen hátukon, vagy meztelen ületükön, pálczával csak a meztelen ületükön b., nőknél vesszővel meztelen vagy ruhával borított hátukon vagy ruhával borított ületükön, pálczával azonban csak ruhával borított ületükön hajtatik végre.

Olyan esetekben, mikor a fegyelmi büntetésül erlendelt testi fenyítés az illető hátán vagy ületén valamely okból nem hajtható végre, annak más büntetés által való helyettesítése azonban szintén nem lehetséges vagy elégtelen volna, a testi fenyítést kivételesen, a házi orvos beleegyezésével a rab lábikráján, kezén vagy alsó karján is végre lehet hajtani, de azt soha sem szabad pálczával, hanem csak vesszővel tenni.“ Úgy látszik különben, hogy a testi fenyítés a németországi fegyintézetekben is kezd kimenni a divatból. Újabban csak ellenszegülés esetében, még az ifjaknál alkalmazzák. A moabiti fegyintézetben 1883. óta nem fordúlt elő.

Moabitban a csapások száma 30-ig terjedhet. Egy 50 cm. hosszú és 2 cm. körületű bőrből készült korbács a fenyítő eszköz.

A testi büntetést szenvedő egyén kiáltozásának megakadályozására illetőleg elfojtására az u. n. „szájkörtét“ használták. A képünkön látható körte Ausztriából, a Krems mellett levő steini fegyházból való. Juhar-fából van. A fenyítendő rab szájába dugták és szíjjal a fejéhez erősítették. Egyetlen tollszár vastagságú lyuk van keresztül fúrva rajta. Ennél és annál a körülménynél fogva, hogy a körte a szájüreget kitöltötte — a lélekzetvételt nagyon meg kellett, hogy nehezítse.

Hogy mikor volt ez a szájkörte² utoljára használatban? nem tudni. A steini fegyintézet különben 1851-ben adatott át rendeltetésének és a testi fenyítés Ausztriában az 1867. évi november 15-iki törvénnyel töröltetett el.³

b., Böjttel való súlyosítás.⁴

Ilyen az 1772—1800. évi törzskönyvben 116 fordul elő, a mi 31%-nak felel meg.

¹) Bajor rőf = 83·3 cm.

Porosz rőf = 66·7 cm.

Osztrák rőf = 78 cm.

²) mely a Thorwesten steini gondnok hazánkfia szivességéből került birtokomba.

³) Dr. Leitmaier Victor: „Oesterreichische Gefängnissskunde.“ 1890. Bécs. 306. és Dr. Wrede Richard: „Die Körperstrafen bei allen Völkern.“ 1898. Dohrn. Dresden. 339.

⁴) Ausztriában és a katonaságnál ma is alkalmazásban van.

A bőjt, melynek tartama alatt a rab csak kenyeret és vizet kapott táplálékul, legtöbb esetben hetenként 2, néha 1, sokszor 3 napon át alkalmaztatott.

Az életfogytig tartó börtönre ítélték mindig bőjtöltek.

c., *A büntetésnek kéz- és lábvasal való súlyosbítása*
a törzskönyvben 25-ször fordul elő.

Ennyit tartottunk szükségesnek közölni az 1772—1800. évből való törzskönyv adataiból.

Lássuk most tovább a büntetés súlyosbítására vonatkozó intézkedéseket.

A büntetés súlyosbítására szolgáló kéz- és lábvas¹ egy 1816-ban kiállított szerelvény-kimutatás és egy 1820. április 18-án szerkesztett rabtörzskönyv szerint 3-féle volt u. m.:

23.

Török békó a Zay grófok zay-ugróczy kastélyából.

1. nehéz vas, nagy vas avagy nyügvás (graviora fera, compedes, Nit Eisen, Spring Eisen.)

2. Katonavas vagy keresztvas (Vincula, Schliess Eisen, Kreutz Eisen.)

3. Lábvas (Ferramenta, Ledige Fusseisen, Fuss Ring.)

Mielőbb tovább mennénk megjegyezzük, hogy „bilincsnek“ nevezik a kézre, „békónak“ vagy „béklyónak“ a lábra való — lánczczal ellátott vagy a nélkül alkalmazott — perezet.

„Vas“ alatt mind a kettőt értjük, külön vagy együtt..

A nép nem igen zavarja össze ezeket a fogalmakat, mint az újabb kriminálisták. Példa rá a következő két népdal:

1. — — Térdig vasba vagyok,
Könyékig bilincsbe,
Pétervári várban
Vasra vagyok verve.²

¹) A kéz- és lábvasnak mint büntetésnek alkalmazását az 1871. LII. t.cz, 3 §-a törölte el, amint a „büntetés végrehajtásánál“ láttuk.

²) Magy. népköltési gyűjt. Új folyam: Szerk. Arany L. és Gyulay P. Pest, 1872. Athenaeum. II. k. 34.

2. Békót tettem kesely lovam lábára,
Mért nem hallgat a gazdája szavára?
Békóba tett engem is a szerelem,
Az alföldön a legszebb lányt szeretem.¹

24.

Trenck Frigyes a magdeburgi börtönben 1755-ben.

Petőfi is tudta ám, hogy a kézvasat hívják bilincsnek, ekképen írván:
Csörögnek a fák száraz lombjai,
Mint rab kezén a megrázott bilincs.²

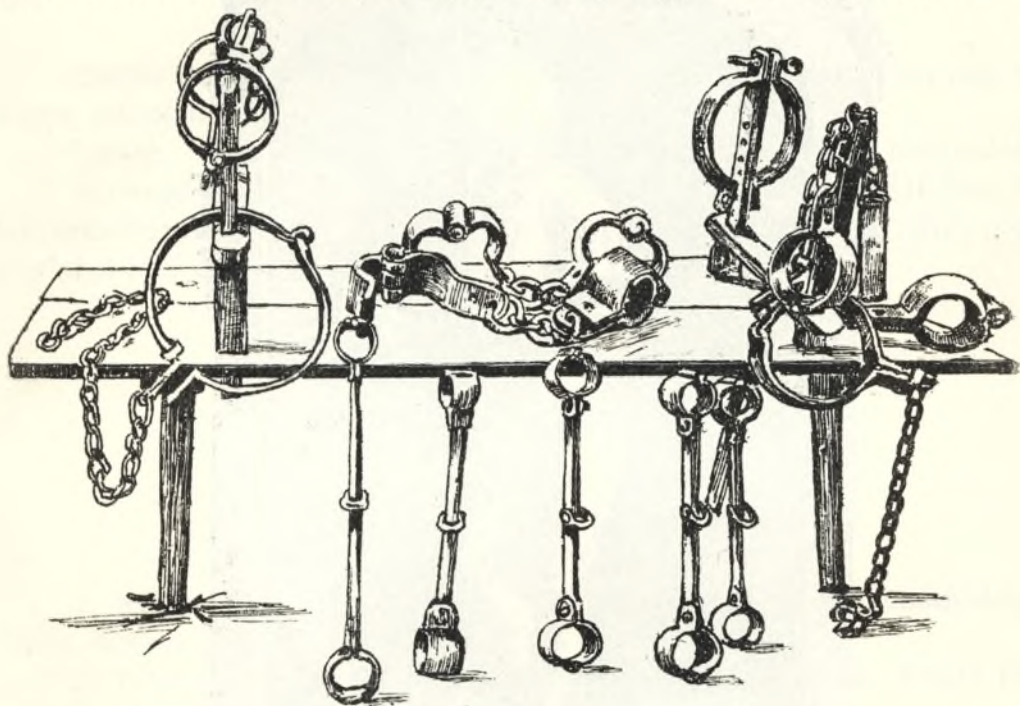
¹) Tompa költeménye.

²) „Erdélyben“ című költeménye.

A „nyügvas“ törül metszett kifejezés a Zala vármegye büntető törv.-székének 1812. deczember 11-én hozott ítéletében fordul elő ekképen: „Pék Juli 3 esztendeig tartó fogságra és annak a közmunkán nyüg vasban leendő kiállítására ítéltetik.“

Ez az elnevezés különben a váczi fegyintézetben, a Varga igazgatóidejében használatos volt.

A „katonavasat“ „postavasnak“ is hívták. Kazinczy Ferencz naplójában fordul elő ez a kifejezés: „Öltözzem tehát és vegyem fel a posta vasat.“ És:

25.

Vasak a selmeczbányai muzeumban.

„Almássy Pál ő excel. levétette rólam a vasat, olyan formán, hogy bírám előtt posta vasban jelenjek meg, mint a tisztok a prófosznál.“ Továbbá: „Jobb lábamra s bal kezemre fel volt téve a láncz.“¹

A „keresztvas“ elnevezést a nép is használja. Egy népdalban olvastuk, hogy:

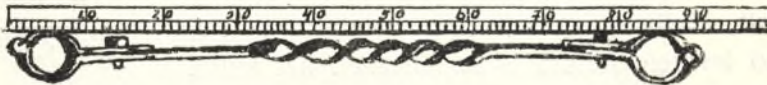
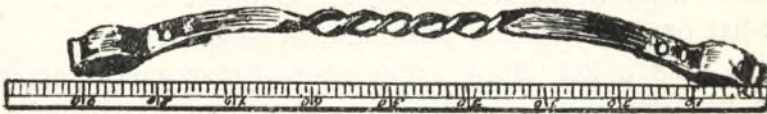
Nagy fenn száll egy hattyú-madár,
Rabságba esett egy betyár,
Kinek neve Albert Jóska,
Keze, lába keresztvasba².

¹) „Vasárnapi ujság“ 1869. évf. 91. Az, hogy jobb lábra volt balkezénél összelánczolva: az kedvezés volt bizonyára, mert szabály szerint a katonavasat a bal lábra és jobb kézre kell tenni.

²) Magy. Népköltési Gyűjt. Szerk. Arany L. és Gyulay P. Pest, Athenaeum. I. k. 238.

A vasra verésnek, a rabláncznak más népies kifejezése is van, kitűnik az alábbi költeményekből:

1. Csendőr urak, mit akartak?
Talán bizon megvasasznak?
Megvasazunk megkötözünk,
Az anádi várba viszünk.
Én nem laptam életembe,
Csak-e' csitkót Debreczenbe,
Még is rám verték a vasat,
Az anádi soerház alatt.
Az a soerház lángot vessen!
Róllam a vaszár leessen!
Lehullott róllam a vaszár,
Csendőr legyen a ki bészár!¹

26.

„Motolla“ a pozsonyi v. muzeumban.

2. Megy a hadnagy a szobába,
Váradit ott megtalálja.
„Add meg magad, te gazember!“
A katonák megrohanják,
Kezét-lábát megvasazzák.
(Udvarhelyszék: Székely-Keresztúr).²

3. Zsandár urak mit akarnak,
Talány bizony vasat adnak?
Nem jöttünk mi vasat adni,
Szilaj csikót jöttünk vönni.³
(Hetes)

¹) Alsófehérvárm. monogr. I. k. 2. rész: „Alsófehérvárm. magyar népe.“ Lázár István. 666. és 667.

²) Magy. népkölt. gyűjt. Új-folyam. III. k. 95.

³) Vikár Béla: „Somogy megye népköltése.“

Magyar népköltési gyűjt. Új folyam Bpest, 1905. Athenaeum. 160.

4. Csöndér urak, mit akarnak?

Talán vasalni akarnak?

Nem jöttünk mi vasalni,

Szilaj csikót jöttünk vönni.¹

(Kapos-Ujlak).

5. Zsandár urak, mit akarnak,

Talán engöm mögvasalnak?

Hogyha engöm mögvasalnak,

Még a madarak is sirnak².

(Juta)

Volt még egy negyedik fajtája is a vasnak: a „kurta vas“³. Hogy ez is a büntetés súlyosbitására szolgált, arra csak egy adatunk van, melyet a N.-Kállóban 1831. márczius 3-án hozott ítélet szolgált. Evvel az ítélettel nemes Fazekas János „ a szegedi Javitó Fogházban tulajdon költségen békóvasban eltöltendő négy Esztendei Rabságra, hetenként két napi böjtre és böjti napokon hat-hat órai kurta vasra közmunkába ítéltetett“.

A „nehéz vas“ a két lábra szögeccsel (nitszeggel) rákovácsolt vaskarikából s a két vaskarikát egymással összekötő láncból állot. Hogy járn jobban lehessen vele, a láncz spárgával a rab derekához elül hozzá volt erősítve. Ezen a spárgán csüngött a láncz és így nem ért a földre. A rab nadrága oldalt, kívülről, egész végig gombbal volt ellátva, hogy kigombolható lévén, a békó levétele nélkül is le lehessen azt vetni.

„Katona vasnak“ nevezték a bal lábat a jobb kézzel összekötő hosszú lánczot. Ez a kéznél lakattal volt ellátva.

A „lábvas“ (Fussring)⁴ láncz nélkül való karika vagy perez volt és olyan esetekben alkalmazták, mikor a láncz akadályozta volna a rabot foglalkozásában pl. a takácsmunkában.

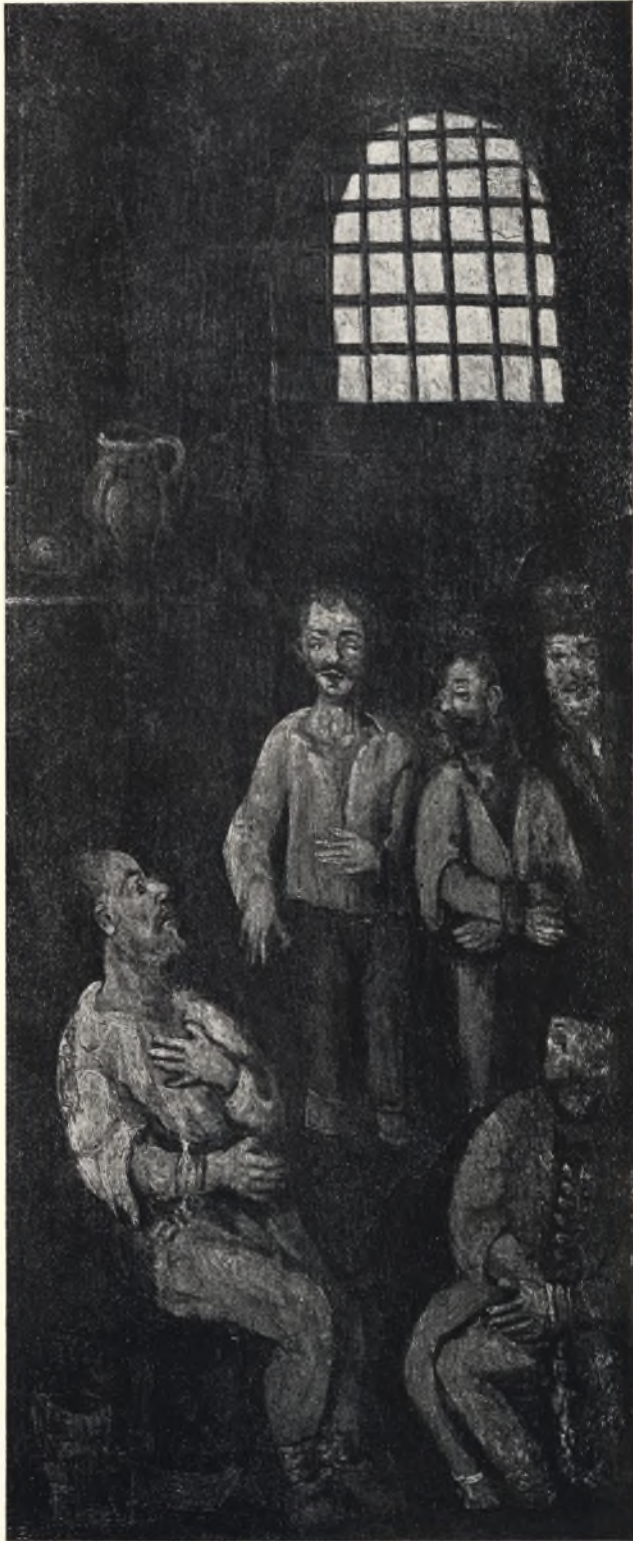
Hogy milyen súlyosak voltak ezek a különféle vasak? arra csak két adatunk van a f.-házi iratok között. Egyik a Rácz Elek igazgató 1085. július 7-én 198. sz. a. kelt jelentésében fordul elő, mely szerint Gere Sándor rab a városban dologra lévén, harmadik izben megszökött a lábára mesterségesen alkalmazott 15 fontos nehéz vassal. Másik adatunk: Ns. Gersenyi Áron rab 1799-ben panaszodik a helytartó t.-hoz beadott kérésében afölött, hogy 13 fontos vasat vertek rá⁵

1) ²) Vikár Béla: „Somogy megye népköltése.“ 161. 164.

³) melynek német neve Spangeisen.

⁴) A Strake Ignác szamosújvári fegyintézeti nyug. szövmunkavezető altiszt közlése szerint.

⁵) Ezt a kérést a helyt-t. véleményezés végett szept. 3-án 20488. sz. a. küldte le az igazgatóságnak.

27.

Börtönbüntetést ábrázoló kép Dicső-Szt.-Mártonból.

Ezt a 13 és 15 fontos békóvasat azonban rendkívül súlyos voltánál fogva nagy valószínűséggel csak fegyelmi büntetésből és nem a büntetés súlyosbitásául alkalmazták. Utóbbi célra abban az időben sokkal könnyebb vasat használtak — a katonaság részére kiadott utasításokból ítélve.

Ugyanis a f.-házra hadbíróilag elítélt nőrabokra, kiken a büntetést katonai erősségekben hajtották végre, 1805-ben, ha 5 évnél nem hosszabb időre voltak elítélve 2 ttos, különben pedig 3 ttos vasat vertek.¹

A várfogságra ítélt rabok kezükön és lábukon közöns. katona vasat viseltek, melynek súlya 3 tban volt megállapítva.²

A sánczmunkákra ítélték, 5 éven alúl 3¹/₂, 5 éven fö³l 5¹/₂ ttos nyugóvasat hordtak.³

Hogy az életfogytiglan elítéltek ezeknél még súlyosabb vasat viseltek, azt biztosra vehetjük. Annál inkább, mert az ábráinkon látható, különböző időből való nehezebb vasak súlya: 8¹/₂, 10¹/₂, 11, 12, 16¹/₃ és 20¹/₂ tt.

De léteztek ennél súlyosabb rablánczok is. Pl. „Bayreuthban, Bajorországban 1846-ban, Appert szerint, a legnehezebb büntetetteknek — a kik életfogytiglan voltak elítélve — legnagyobb része a lábán békót viselt, a mely egy nehéz golyóban végződött. A vas súlya 15—40 tt. volt.”⁴

A müncheni fogházzól azt írja Appert, hogy: régebben a békó súlya 30—40 tt. volt.⁵

A munkácsi fegyintézet megszüntetése alkalmával 1896-ban elárverezett régi lábvasak között — Török Kálmán akkori fegyintézeti igazgatótól nyert értesülés szerint — volt 25, 34 és 40 fontos is.

A régebbi időben, 1660-ban, N.-Várad főkapitánya Haller Gábor „60 fontos vasban nyögte a török fogságot.”⁶

A Trenk Frigyesre Nagy Frigyes porosz király specziális rendeletéből 1775-ben rárakott bilincsek, békók és lánczok súlya 68 fontot tett ki.⁷

A mult század 60-as éveiben, Perndl Ignác nyug. fegyintézeti igazgató mondja, hogy az életfogytig tartó börtönre ítélt rabok bekóvasa 10 fontos volt

¹) Instruction wie nach Sr. kaiserl. auch kaiserl. königl. Majestät allerhöchsten Befehl die zur Zuchthausstrafe verurtheilten weiblichen Sträflinge zu behandeln seyn. §. 3, Wien aus der k. u. k. Hof- und Staats-Druckerey 1805. (A hadi levéltárban.)

²) Instruction über die Behandlung der zum Festungs-Arreste verurtheilten Sträflinge. §. 5.

Wien Aus der kaiserl. königl. Hof- u. Staats-Druckerey. 1806. (Hadi levéltár.)

³) Instruction wie nach Sr. kaiserl. auch kaiserl. königl. Majestät allerhöchsten Befehl die zur Schanzarbeit verurtheilten Sträflinge zu behandeln seyn. §. 3.

Wien aus der k. u. k. Hof- und Stats-Druckerey. 1805. (Hadi levéltár.)

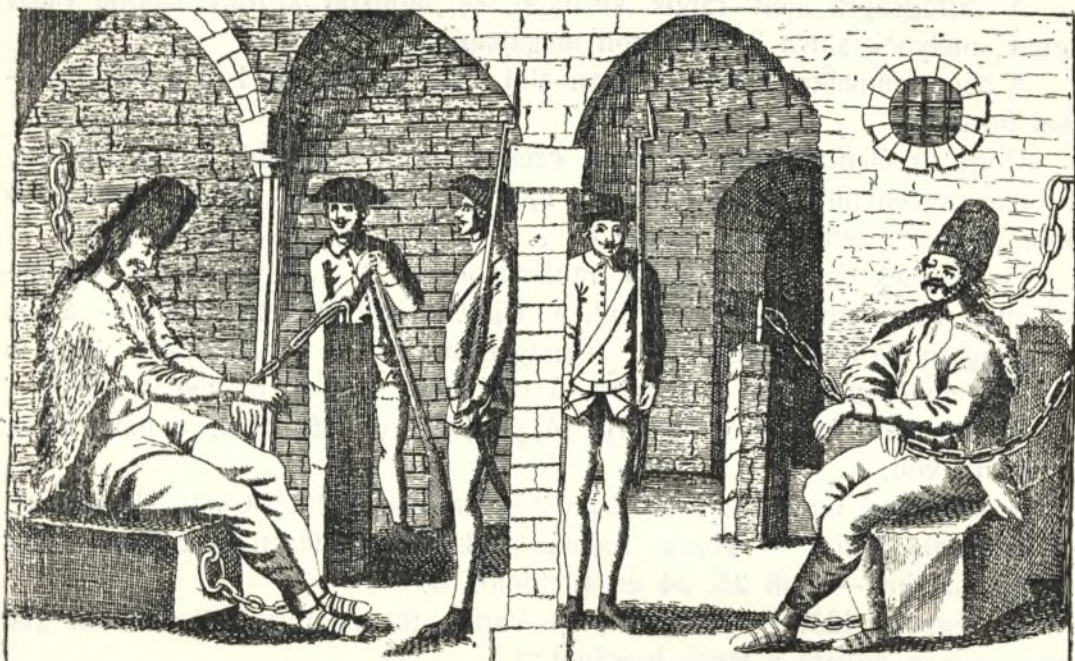
⁴) II. k. 143.

⁵) II. k. 194.

⁶) Szilágyi Sándor: „A Magy. nemzet törtl.“ Bpest, 1898. Athenaeum. VII. 2. 104

⁷) A Trenk önéletrésésának II. kötetében látható kép magyarázata.

Az abszolút kormány a „Birodalmi törvénylap“ 1855-ik évi évi évfolyamában XLIII. 201. sz. a lábvasakról tüzetes intézkedést tett köz. Ez az intézkedés az udv. kancz. 1834. július 13-án 14868. sz. a kelt rendeletét — a mely a bécsi tartományi f.-házban szokásos megvasalás szabályait behozta volt¹ — újból kihirdetvén, kötelezővé tette „a birodalom azon korona tartományaiban“ is, a hol az addig köz. téve nem volt.

Kloska, siebenbürgischer Rebelle. Hoja Anführer der siebenbürgischen Rebellen.

28.

Hóra és Kloska a börtönben. 1785.

Ezen 1834-iki rendelet intézkedései:

„Annak megakadályozására, hogy a lábszár, főként a boka ne szenvedjen, a békóvasat békóaljjal kell viselni, a mely alsó részén duzzadmányt képez, azonkívül legalább a nehéz békó felső- és alsó széle ki legyen hajtva.

Ha a békó csak egyik lábra van fölverve, akkor a rajta csüngő lánc és a másik békó viselése kötővel a nadrággombhoz, vagy női szoknyához való hozzá erősítése által megkönnyíthető.

¹) Ennek a rendeletnek a kibocsátásáig az osztr. tartományokban egymástól eltérőleg, különböző súlyú békókat használtak. A spielbergi f.-házban azok súlya 5 tt. 14 lat és 6 tt. 30 lat közt váltakozott.

Dr. Maasburg: „Die Strafe des Schiffziehens.“ 83. lap, jegyzet.

A rabokra nemük, koruk és testi mivoltjuk szerint különböző súlyú vasat kell verni. És pedig a gyermekekre, nőkre és gyöngé férfiakra alkalmazandó egyszerű békóvas súlya:

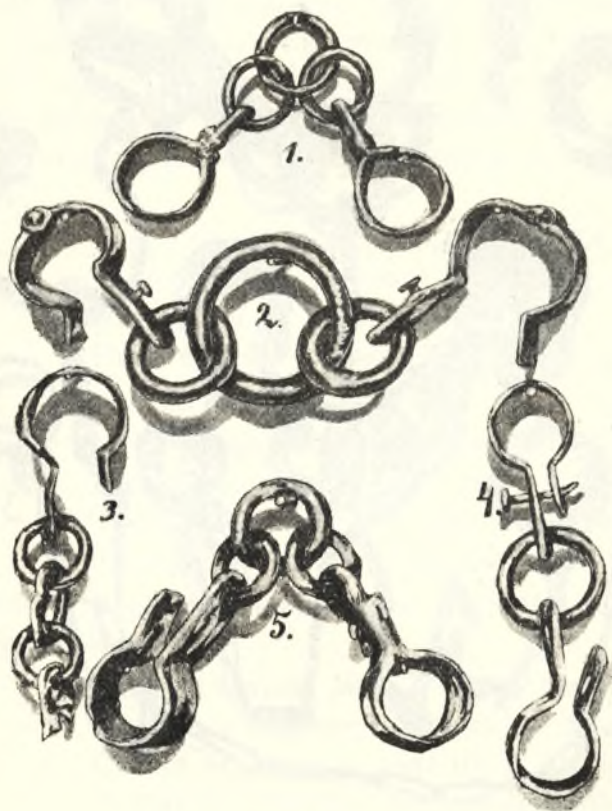
17 lattól 1 font 12 latig, (122 gr.-770), kettős békóvasé 1 font 7 lattól 1 font 27 latig terjed a lánczczal együtt. (682—1032 gr.)

Erőteljes férfiakra:

1 tt. 28 lattól 2 tt.-ig (1950—1120 gr.) terjedő súlyú egyszerű és

lánczczal együtt 4 tt. súlyú (2240 gr.) kettős békóvasat kell alkalmazni

Azoknak a raboknak, a kik olyan munkára alkalmaztatnak, a melylyel a mindkét lábra való vasalás nem egyeztetethető össze, a tényleges munka idejére féllábukról a békó levehető.

29.

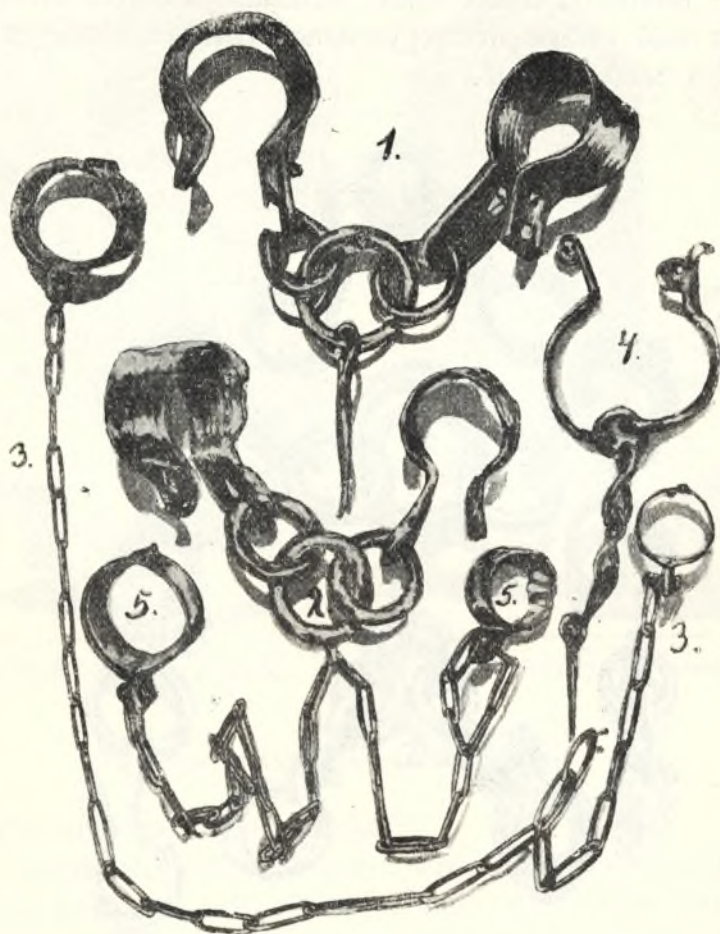
Békóvasak a budapesti nemzeti muzeumban.

A békóvasat a rab lábára hidegen kell rákovácsolni s azt a rabnak folyton viselnie kell. Csak akkor vétetik le, ha az orvos egészségi szempontból szükségesnek tartja, arra az időre, míg a rab állapota megjavul.

A kettős békóvas között a láncz 1 láb, a békóvas záró fogantyújával együtt pedig $1\frac{1}{2}$ láb hosszú és azt a rab menés közben a földön hurczolja,

a mi azonban nem szolgál akadályúl. Lépcsőn fölfelé egy zsinornál fogva fölemeli a lánczot.

A békóvas viselésén úgy is lehet könnyíteni, hogy a rab azt kis szíjjal fölhúzza a lábikrájáig és a szíjat a térde alatt harisnyakötőhöz hasonlóan megkötött posztószélhez, vagy galandhoz hozzá erősíti. Hogy azonban a békó ne essék a bokára, ahhoz közel nyakkendő módjára posztót köt a lábára, miáltal minden szokásos és bármi névvel nevezendő békóalj nélkülözhetővé válik és a boka nem szenved.“

30.

Ralánczok a nemzeti muzeumban Budapesten:

A békóvasnak nőkre való alkalmazására 4 adatunk van, a következő czikkben említett, József császár idejéből való esetről nem szólva.

Első adatot az 1811. január 29-én beutalt Kresztin Mária Anna esete szolgáltatja, a ki férjgyilkosság és házasságtörés miatt vasban, munkában, $\frac{1}{2}$ évenként 30 korbácsütés és hetenként 2 napi böjt elszenvedése mellett saját költségén kitöltendő 10 évi börtönre volt ítélve.

Második adatunk a f.-házba 1816. február 6-án beutalt Vathmili Rózália esete, a ki gyújtásért halálra ítéltetett, de kegyelmet nyert.

A harmadik adat 1818-ból való, a mikor Molly Rozáliára, a negyedik pedig 1824-ből a mikor Guldán Rozália megrögzött tolvajra nézve mondatott ki ítéletileg, hogy büntetését vasban, utóbbi épen nehéz vasban kell, hogy kitöltse. Molly Rozália házasságtörésért ítéltetett el.

A büntetés önkényes súlyosbítása tilos volt. Kitészik ez a helyt. t. 1808. augusztus 30-án 18728. sz. a. kelt rendeletéből, a mely így szól:

„A Gere Sándor ügyében tett jelentésre válaszoltatik, hogy az ítéletileg kiszabott büntetést nem szabad súlyosbitani, már pedig vaskarikának nemcsak a kézre, hanem nyakra való alkalmazása tetemes súlyosbitást képez. Ezért ha ez a súlyosbitás a Biharmegye ítéletében kifejezetten nem foglaltatik benne, akkor a vaskarika nevezett rab nyakáról azonnal leveendő.“

Nem tartozik ugyan ide, de érdekes tudni, hogy a vármegyei törvényhatóságok a mult század első felében milyen nehéz vasakat alkalmaztak?

Egy nép balladában, a melynek Bekő Ambrus a hőse, 9 fontos vasról van szó ekképen:

— — Bakos urat vizsik a temetőbe,
Bekő Ambrust kísérik a tömlöczbe,
Kilencz fontos vasat tettek lábára,
Húsz esztendőt irtak fel a számára.¹

Egy másik dalban a 13 fontos vas szerepel:

Hires Szeged városának csak hírit hallottam,
De nem is hittem volna, hogy a földjét tapossam!
Tizenhárom esztendeje már mióta rab vagyok,
Tizenhárom fontos vasat már el is szagatok.²

De elő fordul a népköltészetben 30 sőt 33 fontos vas is. Előbbi a Szücs Marcsáról írott balladában:

Lányok, lányok, lányok, rólam tanuljatok,
Hogy ti a legénynek jó szót ne adjatok,
Csókot ne adjatok, mert tik is így jártok:
A harmincz fontos vasat tik is hordozzátok³

¹⁾ „Magy. népköltési gyűjt.“ Szerk: Arany László és Gyulay Pál. Pest. 1872. Athenaeum. I. k. 226. lap. 73. sz. ballada. Nagy-Kőrös.

²⁾ „Magyar népdalok.“ Sajtó alá rendezte Endrődi Sándor. „A Magyar Remekirók“ 54. kötete. Bpest. Franklin. 1906. 268.

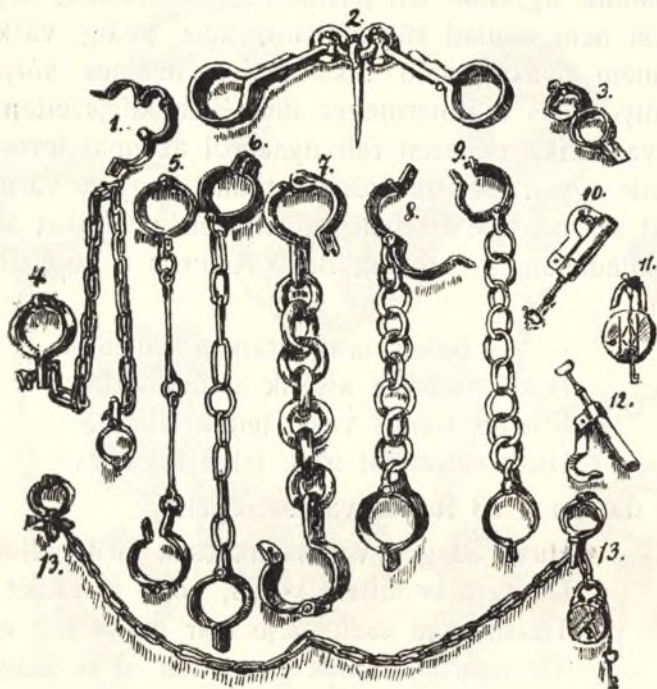
³⁾ Vikár Béla cikke a „Szücs Marcsa“, balladáról „Ethnographia“, a magy. néprajzi társ. értsítője. 1905. évf. 5 füzet 288. lapja, és a 6 füzet 342. lapja, a hol meg van állapítva, hogy Szücs Marcsát 1825-ben gyilkolták meg.

Kálmány Lajos: „Koszorúk az alföld vadvirágaiból.“ 1877. Arad. Nyom. Réthy Lipót I. k. 69.

A 33 fontos vasról így szól az ének:

Ne csudá'kozzatok,
Hogy én sárga vagyok;
Harminczhárom fontos vasat,
Mán el is sza'gatok.¹

Balla Károly régi kriminálistánk fölhozza,² hogy 1838-ban egy rablő-gyilkosra Pest vármegye börtönében 30 fontos vasat vertek s mégis meg-szökött.

31.

Régi békóvasak, bilincsek és lakatok a fegyintézetekből.

A büntetések végrehajtásában a törv. hatóságoknál egyöntetűség egyáltalában nem volt. „Egy vármegyében félmázsás vas terheli a rab lábait, míg a szomszéd törv. hatóságnál láncz a rabok nagyobb részénél nem hasznaltatik.“

„A lánczoknak választása a vármegye s általa a hajdúkra bízatik, s valamint épen kedve csosszant, vagy véletlenül kezébe akadt, vagy mert a könnyebb vasak már föl verettek (minek egyikünk tanuja vala) 50 fontos vasat rak annak lábára, ki egy első lopásért került a megye tömlöczébe; míg az úgynevezett konyhás rabok kényelemmel pipázva néznek le a tornáczról.“³

¹) Kálmány Lajos id. műve. II. 88.

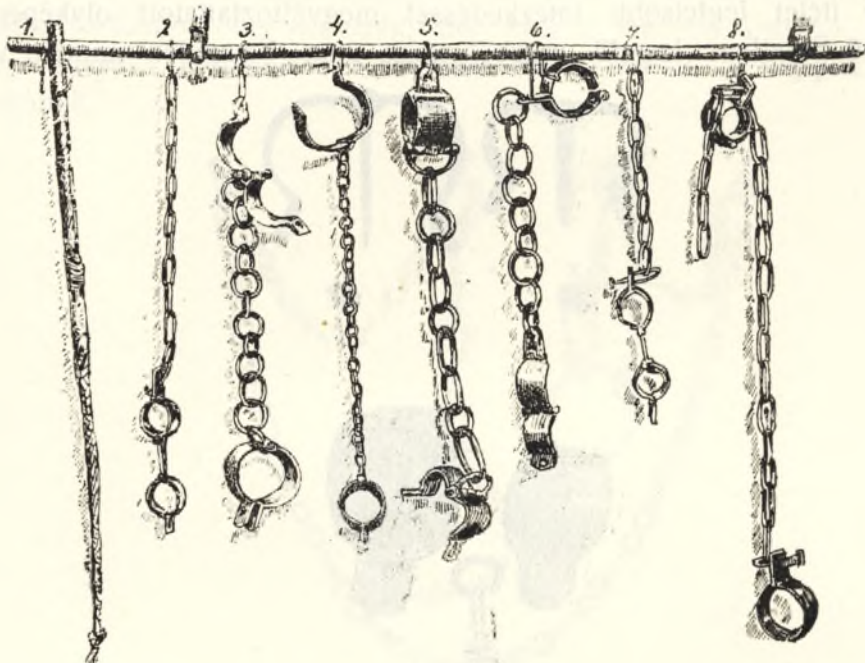
²) „Vélemény a büntetismód javítása iránt.“ Pest. 1841. Trattner—Károlyi. 82.

³) Br. Eötvös József és Lukács Móríc: „Fogházjavítás.“ Pest. 1842. Heckenast. 192. és 193.

c., *Lelánczolás.*

Súlyosbitották még a büntetést, legalább II. József császár idejében¹ lelánczolással is.²

Lássunk egy példát erre a szörnyű büntetésre és pedig lássuk annak az iléleinek a kivonatát, melyet a helyt. t. a tallósi f.-ház igazgatóságának küldött meg másolatban 1786. szeptember 12-én, az avval elítélt rabnő beutalása alkalmából.³

32.

Régibb s újabb rablánczok és korbács az eperjesi kir. törvényszéki fogházból.

¹) Általános törvény a büntettekről és azok büntetéséről. Első rész, 2-ik fejezet 25. §-a. Kelt 1787. április 2-án.

A lelánczolás önálló büntetésnek is tekinthető, de tényleg a szabads. vezstés büntetésnek súlyosbitását képezte.

²) Külföldön a 19 század derekán is alkalmazásban volt a lelánczolás: Szászországban Lipsében 1846-ban a fogházban volt néhány zárka nehéz büntetettek számára, a kiket súlyos lánczczal a falhoz bilincseltek, ha kiválóan veszélyesek voltak vagy szökési kísérlettől lehetett tartani. Bajorországban Münchenben — az írt időben — a törvényszéki fogházbéli veszélyesebb egyéneket zárkájukban lelánczolták.

Apert hivatkozott műve. II. kötet 1. és 206.

A földhöz-lánczolásra szolgált az a nagy kő-tuskó, mely a körmőcbányái városi muzeumban látható. Trachyt-kőből van kenyér-alakra kifaragva és felső részén vas-karikával ellátva. A karikán a láncz most is rajta csüng. A tuskó magassága 17 cm., átmérője 26 cm.

³) Szeged o. l. Ér. 1786. októb. 15.

36836. German Mária férjezett Czorne Lutkiánné Dumitrás nevű mostoha fiát azért, mert ez a mostoha anyja által tőle ellopott két mérő kukoriczát, tettenérés után visszavette — éjjel élmában egy éles fejszével 7 csapással meggyilkolta és a kamarában elrejtette.

Ezért a főbenjáró büntető bíróság egyhangú ítélete szerint karddal kivégzendő, egyszersmind jobb keze levágandó, azután feje és keze kerékre teendő.

Kelt Sereten, 1786. febr. 10-én. Rossmark P. kapitány mint elnök. Mayer József lovas kapitány és kerületi hadbíró.

Mely ítélet legfelsőbb intézkedéssel megváltoztattatott olyképen, hogy nevezett nő Serethen leendő megbélyegzés után Szegeden minden világos-

33.

Két bilincs Soroksárról, a hozzá való kulccsal.

ságtól megfosztott börtönben életfogytig tartó büntetésre a legsúlyosabb lánczokkal¹ nyakán, két kezén és két lábán, nappal és éjjel olyan szorosan kovácsoltassék oda, hogy csak a legnélkülözhetetlenebb testi mozgásra legyen helye, elkövetett gonosztettének napján évente nyilvánosan teljes erővel sújtandó korbács-ütésekkel megcsapassék és táplálékul életfogytáig vizet és egy font kenyeret kapjon, fekhelye csupasz deszkából álljon.²

Csernovicz, 1786. ápril. 24. Enzenberg. Tábornok.

¹) Ezen lánczok súlya annyi lehetett, mint a gráci Schlosberg kaszamátaiban 1790-ben használt lánczoké. Ezekről azt írja Maasburg idézett művében a 41. lapon, hogy: a falhoz lánczolt rabokat a majdnem 50-tos békó akadályozta a dologban és alvásban.

²) Ezt a rabnőt tévedésből a szegedi f.-házba szállították be október 1-én, a hol mindjárt betegeskedni kezdett. Onnan Tallóásra szállították át.

A nagybűnösöknek nyakuknál fogva a falhoz való odalánczolása egykor szokásos volt hazánkban.

A selmeczbányai rablánczok között levő nyakvasak e mellett bizonyítanak. (25. sz. kép) De a Gere Sándor esete is, a miről az előző fejezetben volt szó. Valamint az a körülmény is, hogy a szégyenoszlophoz nyakvassal lánczolták oda az elítélteket.

Weber Samú azt írja a nedeczi várról, hogy: „a kapun belépve jobb kézre 11 szoba nyílik. Ezen szobasor alatt pinczék és raktárak vannak, melyek hajdan a vártömlöczöket képezték, hol még a lánczon csüngő vaskarikákat láttam, melyek „moresnek“ nevezettek és melyekbe a foglyok nyakaikkal becsukattak.¹

34.

A vörösmarti lelet. Nyak- és lábvassal ellátott láncz.

e., „Derekvas.“

A legsúlyosabb börtönre ítélték büntetésének súlyosbitása volt a József császár büntető törvénykönyve² szerint az, hogy „a büntetett a teste közepe körül húzott vaskarikával a számára kijelölt helyhez éjjel-nappal odaerősített. Ha a neki kiszabott munka megengedte vagy ha a szökés veszedelme megkivánta, nehéz vasat is lehetett reá verni. Az elítéltnak más, mint deszka fekvőhely, egyéb táplálék, mint kenyér és víz nem volt megengedhető.

Ilyen célra használt derékvas fönmaradt a selmeczbányai városi múzeumban, melynek különféle rablánczokból való gyűjteménye 25. sz. képünkön látható.

¹) Újabb adalékok Szepesmegye tört.-hez. Bpest 1905. Hornyánszky V. 15.

²) I. rész 1. fejezet 27. §.

f., A magán elzárás

vagy folyton elzárva-tartás szintén egy neme volt a büntetés súlyosításának.

Példa erre Pest vármegye törvényszékének 1815. deczemb. 18-án hozott ítélete, mely szerint „Matis Miklós több izekben szökött Rabságainak ki — a meg Itélt, de szökései által ki nem töltött Rabságainak ki — töltések végett, olly egyenes meg Itélt Jegyzéssel Szegedre vissza küldeni rendeltetik, hogy a hátra levő Rabságát szünet nélkül való bezárás mellett vason töltse el, és ha egészsége tekintetéből néha dologra ki — eresztetnék is, a vár belső Bástyáján kívül ne bocsájtasson.“

Súlyosbításúl szolgált továbbá:

g., a szeszese italok élvezetétől való eltiltás.

Példák erre:

1., 1778. októberének 7-én Komárom megyei Szalmásy Mihály istenkáromló a szempczi f.-házba hetenként 2 napon kenyeren és vizen való bőjt és bor meg sőr italtól leendő megtartoztatás mellett vasban kitöltendő 11 havi büntetésre utaltatott be.

2., Máramaros megye törvényszékének 1810. június 13-án kelt ítélete szerint „Bozsa Tamás és Pap Mihály a szegedi Jobbitó Házban az innen oda való indítástól számlálendő két esztendei Rabságot a kár megtérítésén fölül, és a részegítő italoktól való eltartoztatások mellett békó vasban, magok kenyereken és közönséges munkában szenvedjenek.“

3., Ns. Szilágyi József több rendbeli tolvajságokért halálra ítélt egyén büntetését a kir. tábla 1813. aug. 25-én oda változtatta, hogy „minden héten kenyeren és vizen elszenedendő 2 napi bőjt mellett kitöltendő 6 esztendei rabságra ítélte oly móddal, hogy az alatt minden hevitő italok élésétől tiltasson el.“

4., Az 1819. május 15-én kelt udv. kancz. leirat szerint Török István lopásért és egyéb bűnökért halálra ítélt egyén büntetése kegyelemből vasban és munkában, bortól való teljes megtartoztatás és hetenként 2 napi bőjt mellett kitöltendő 6 évi börtönre változtatott.

5., N. Bánya város 1822. június 26-án kelt ítéletével Stiffelbauer Ferenczet „a Szegedi jobbitó Házba tulajdon költségén vasban, közöns. munkán bor, pálinka ital tilalma mellett eltöltendő 3 Esztendei rabságra“ ítélte.

Ezenkívül még négy ítéletről van tudomásunk, melyek szerint az elítélt büntetése „minden hevitő italtól való megtartoztatással“ súlyosbított.

Ugyancsak büntetés — súlyosbítására alkalmazták:

h., a megbélyegzést is.¹

A József császár bünt. törv. könyve szerint a „nyilvános megbélyegzés“² abból állott, hogy „az arra ítélt büntetettnek büntetése megkezdésekor mindkét arczába az akasztófa bélyegét nyilvánosan úgy bekarcolták, hogy az sem az idő által, sem egyébként kitörölhető ne legyen.“ A „titkos megbélyegzés“³ pedig „az akasztófának a bal lágyékra fölismerhetően és kitörülhetetlenül való bekarcolása által“ történt, de csakis idegen büntetésekre alkalmaztatott, a kik az országból egyszersmind kiutasítottak.⁴

A szemöldökön való megbélyegzésre is van példa: Gseh Efraim gonosztevő keréketetésre szóló ítéletét II. József császár 1787-ben megváltoztatta, elrendelvén, hogy nevezett mindkét szemöldökére tüzes vassal megbélyegezve, Szamosujvárra szállíttassék és ott élete tartamára föld alatti börtönbe zárva és lánczokkal lekötve, csak kenyérral és vízzel élelmeztessek,⁵

¹) A megbélyegzés már Szt. István törvényeiben is előfordúl. Ugyanis II. könyvének 31. fejezete így szól: „A boszorkányokról. Ha valami boszorkány találkozik, vigyék a bírák törvénye szerint az egyház eleibe és bízzák a papra, hogy böjtöltesse és oktassa hitben. — — — Ha másod ízben találtatik azon vétekben — — a templom kulcsával keresztforma bélyeg süttetvén mellére, homlokára és a vállá közé, menjen haza.“

Dr. Márkus Dezső: Corpus Juris Hung. Bpest. 1899.

Kálmán király törv.-nek I. könyvében a 83. fejezetben is szó van a megbélyegzésről ekképen: „Ha valakit hamis tanúságtételről vádolnak: — — próbáltassék meg tüzes vassal. — — — Ha vétkes lenne javait megtartsa ugyan, de arczára keresztforma jegyet égessenek vassal, hogy senki el ne fogadja többé az ő tanuságát.“

II. Ulászló 1493. évi dekretumának 14 cikke így szól: A hamisítókra nézve, a kik a káptalanokban vagy conventekben hamis leveleket pecsételnek — — homlokukra és mindkét orcájukra a tüzes pecsét bélyegét süssék.

Az erdélyi törvények közül az 1791-ből való Art. nov. 38. t. cikkében az áll, hogy a tagszonkítás, eltiltatván, a helyett „csak bélyeget legyen szabad még pedig a bünösök hátára sütni.“

²) I. rész 1. fejezet 24. §.

³) I. rész 2. fejezet 39. §.

⁴) Külföldi példa a megbélyegzésre: W. József 31 éves embert szándékos gyilkosság miatt 1782. aug. 23-án kocsin a vesztőhelyre vitték, ottan egy kerékkel mindkét arczát erősen megbélyegezték, azután nehéz vasra verve életfogytiglan föld alatti börtönbe vetették, a hol hetenként 4 napot kenyeren és vizen töltött, nehéz munkát végzett, büntetésének kezdetekor és büntettének évforduló napján nyilvánosan 50 botütéssel fenyítettet.

A „Wiener Zeitung“ 1782. évi 68. számának mellékletét képező ítélet s a büntett leírása.

Oroszországról azt irták 1780-ban: Ez országban halálbüntetés nem létezik, de a gonosztevőt homlokán, orrán és fülein megbélyegzik s a szibériai bányákba küldik.

Lehoczky Tivadar: II. József császár útazása Oroszorsz.-ban 1780-ban.

Vasárnapi Ujság 1874. évf. 121.

⁵) Hodoreán János cikke: A szamosujvári kir. orsz. fegyintézet multja. Megjelent a következő czimű füzetben: A sz.-ujvári vár. Irták Szongott Kristóf, Vajna Károly és Hodoreán János. Külön lenyomat Szongott Kristóf „Szamosujvár monográfiája.“ cz. művéből. Sz.-ujvár. 1898. Todorán E. nyomása. 43.

A homlok megbélyégzése: Vörös Zsuzsánnát Komáromban (a XVII. század végén) szeretőtartás miatt homlokán tüzes vassal bélyegezték meg.¹

Kraszna vármegye törvényszéke 1714-ben Csizmadia Erzsébetet urának a megölésében bűnrészesnek találván arra ítélte, hogy „a homloka hóhér által süitögettesék, azután pedig ekléziát kövessen.“

Kraszna vármegye 1719. deczemb. 8-án Somlyó városában Borbély Jánostól reversalis levelet vesz. Az illető orgazdaságért halált érdemelt volna, de ezuttal a homlokán tüzes vassal bélyegeztetett meg; fogadja, hogy „szent, jámbor, istenfélő keresztény emberhez illő életet él,“ ha vétene, akkor akasztassék fel olyanforma akasztófára, „melynek formáját és signummát“ homlokán hordja.²

A háton való megbélyégzés is szokásos volt. A bélyegzés módjára nézve a gubernium 1792-ben Közép Szolnok vármegyéhez intézett rendeletében tüzetesen intézkedett.³ Intézkedése szerint a bélyegzés abból állott, hogy az arra ítélt gonosztevő hátára szénnel fölrajzolták az akasztófát, azután a hóhér egy olyan forma hegyes vassal, mint a milyen a lóérvágó vas, a rajz nyomait bevágta s puskaporral nyomban be is dörzsölte. A bevágásnál vigyázni kellett, hogy az igen mély ne legyen s a gonosztevő csontja meg ne sértessék. „Csak oly mélyen kellett annak bevágva lenni, hogy az akasztófa jól és állandóul kilátható legyen.“

Az arczon való megbélyégzésre két adatunk van. Egyik: Ung városának a Szeged város leveltárában levő 1787. május 7-én 1713. sz. a. kelt átirata, a melyből kitetszőleg Deák György méregkeverő és feleségének gyilkosa mindkét arczán való megbélyégzésre és életfogytig tartó hajóvontatásra ítéltetett.

Másik adatunk: az udv. kancelláriának a helyt. tanácshoz 1801. július 31-én intézett rendelete, mely szerint a javulást tanúsított Zech Sámuel rabkegyelemből nem bocsátható szabadon, mivel mindkét arczán meg levén bélyegezve a társadalomban gyalázat nélkül meg nem élhet. Megengedendő azonban neki a f.-házban való szabadabb járás-keelés, szükséges élelméről gondolkozandó és megfelelő munkával ellátandó.⁴

Ezt a Zech Sámuel — a ki útközben megszökött, de Lőcsén elfogott — 1786. őszén szállították volt be „gyilkosság és pénz-elidegenítésért.“ Az általa elkövetett bűntény leírását a következőkben adjuk.⁵

¹) Takáts Sándor: Lapok egy kis város multjából. Komárom. 1886. Ziegler Károly 141.

²) Dr. Petri Mór: Szilágy várm. monographiája. 1901. Franklin. I. k. 394. és 395.

³) Dr. Petri Mór: Szilágy vármegye monographiája. 1901. Franklin társ. nyomdája. I. kötet. 398.

⁴) 1804-ben még is szabadon bocsátották kir. kegyelemből.

⁵) A „Magyar Hírmódó“ 1785. Boldog Asszony havának 22. napján költ 6 leveléből 55. és 56.

„Itten Posonyban az el-múlt Héten szombaton, egy Sopron-Vármegyei Zeck Sámuel nevezetű gonosztévő Ifju, ki Kalmár Legény lévén bizonyos időtől fogva itten Korhelkedni láttatott, a maga Istentelen vakmerő bátorságának oly gyalázatos és szomorú példáját hagyta, mellyről ezen mi jó-rendtartású Városunkban régtől fogva nem-emlékezünk. Ezen említett Gonosz-tévő, a már meg nevezett napon dél után egy bizonyos Májer nevezetű mindenek ítélete szerint igen betsületes Sidot olly álnok tsaládsággal véssen körül, hogy neki igen sok ezüst pénze volna, mellyet ha aranyra válthatna, minden felváltot aranyért egy huszast fogva örömetst fizetni; mellyen a Sido kapván mint nem meg vethető nyereségen, el mégyen és maga pénzetskéjét öszve szedvén, sött mig másoktól is költsön aranyokat vévén-fel, a ki rendeltetett időben megjelenik ezen Kalmár Legényből lett Gonosztevőnél az ugy nevezett Zöld-fa vendég fogadóban, hol már ennek egy nihány napoktól fogva különös szállása vala; de a maga élete veszedelmével; most ezen Istentelen Ifju már előre egy baltát tartván készen, mi helyt e szegény Sido bé-érkezett leg-ottan ugy meg vágta fül-töven, hogy el esvén bizonyos arra készített késsel mind torkát, mind életét a Sidonak leg-ottan el-metszette. Minek-utánna pedig pénzét, Oráját és drágább jószágit magához vette volna, az ajtot reá zárván, mintha leg jobban végezte volna dolgát, még előbb egy bizonyos vendég-fogadoban évén utnak indult, és a szegény Özvegy Sidonét 5 árva gyermekeivel nem tsak gyászban, sött nagy nyomorúságban itt hagyta, az egész Kereszténységet is de kivált a Kalmár Legényeket (kik ennek nem oka) példás gyalázatba kevervén.“

A Zech Sámuel szökése alkalmából 1786 szept. 17-én kiadott körözüvény mellékletét képező magyar szövegű személyleírás:¹

40588. Samuel Czech gyilkosságaért Szegedi örökös fogságra ítéltetett Rab, magában alacsony termetű, hosszú fehér, egy kevéssé himlő helyes ábrázatu nagy homlóku fekete hajú, előre az haja füleire tekerve, fekete szömöldökü, kék köpönyekben, rövid kurta szürke Kamizolban lajbliban sárga szarvas bőr magyar nadrágban magyar fekete Kordovány Csizmában, mellynek a szára Lengyel formára vólt meczve, és fehér kalapban ugy mint 8. és 9. óra tajban estve die 7. Septembris Torbágyi Helységrül a hová-is Posonbúl Györnek hoztatott, Buda-Eörsre küldetvén a kotsist, a ki vitte el ámitván a Kortsma mellé állott (a mint mondgya szomjúságának enyhítésire) azonban még a Kotsis a' Bírónak meg jelenteni akarta, el szökött.

A megbélyegzés különben csak az örökös rabságra² vagy az élettöglan való hajóvontatásra szóló büntetés súlyosbitására volt alkalmazható.³

¹) O. l. 40588/1786.

²) A József császár bünt. törv. könyve I. r. 2. fej. 24. § ának intézkedése szerint a nyilv. megbélyegzés a 30-100. évig tartó börtönbüntetés súlyosbitására szolgálhatott.

³) Szeged v. l. 1787. évi IV. 643.

A kir. helytartó tanácsnak 1815. évi aug. 1-ső napján kelt intéző levele a bélyegzést egyedül a császári királyi tartományokból kiltandó idegen külföldiekre szorította¹

i., a szégyenpolcz.

A szégyenpolczra való kiállításról köztudomású, hogy alkalmazásban volt mint büntetés-súlyosbítás, de erről adat a szegedi f. házra vonatkozó iratok között nem akad.

Ez a József császár bünt. törv.-könyve szerint² abból állott, hogy az elítélt vasra verve és őrizet alatt olyan helyen, a hova sok nép fért be, magas állványon hajadon fővel délben egy óra hosszat közszemlére kiállítatott és elkövetett büntette a mellén csüngő táblán néhány szóval jeleztetett. A büntető ítélet ezt a szégyenpolczra való kiállítást vagy csak egyszerre vagy kétszerre és háromszorra rendelhette el.

k., A közmunka

vagy a mint régen mondták a „közönséges munka“ is a büntetés súlyosbításául szolgált. Mert nem mindenkit ítétek arra.

Ez a kifejezés azonban nem mai értelmében veendő.

Ugyanis minden rabmunkát közmunkának neveztek. Közmunka tehát — régi értelemben — annyit tesz, mint kényszermunka.

A közmunka nemei voltak:

a., házi vagyis az intézet területén teljesített,

b., külső munka, a melyről éjjelre a rabok az intézetbe naponta visszatértek;

c., vármunka vagy sánczmunka, a mi erődítési munkálatoknak katonai fölügyelet alatt való teljesítéséből állott,³

d., csatornaásás,

d., hajóvontatás.

A két elsőről nincs mit mondanunk, miután a Munka című fejezetben bőven tárgyaltuk őket.

A harmadikról nincs más adatunk mint az, hogy József császár 1782. novemb. 8-án elrendelte, hogy a Hont megyei emberevő cigányok halálos ítélete időleges büntetéssel helyettesítették és a gonosztevő emberek egy része vármunkára ítéltessék. A császári leirat értelmében hozott ítélet „a temesvári erősségben vasban és vármunkában kitöltendő“ büntetésről szólt és az emberevők közül 27-et 1783. február havában szállítottak Temesvárra. Ezekről megemlékezik a bécsi Magyar Hirmondó 1792. márczius 27-én kelt száma⁴ ekképen:

¹) Szlemenics Pál Magy. fenyítő törvénykönyve. 5-ik kiadás. Heckenast 97.

²) I. r 2. fejezet 33. és II. r. 1. fej. 12. §.

³) Lásd e mű Ötödik részét, mely a katonai rabokról szól.

⁴) a 437. lapon.

„Temesvárról azt írják, hogy a melly négy foglyok már régtől fogva tartattak az oda való tömlöztben azért, hogy ők is az Ember-hús evő zsványok társaságából valók voltak: a boldogult Felség parantsolatjából el-bocsáttattak a múlt hónapban, s lakó helyek is rendeltettek nékiek, mindazon áltat olly fel-tétellel, hogy szorgalmatosan szemmel tartassanak“.

A közmunka d., és e., pont alatt említett nemeinek u. m. a csatornaá-sásnak és a hajóvontatásnak egy egész külön részt szentelünk.

A melyre mielőtt átmennénk megemlítjük, hogy a testi fenyítéshez az 5. 1. alatt felsoroltakon kívül más büntetések is tartoztak, melyről ezen mű hatodik részében lesz szó.

Végül

l., A haj lenyírása¹

is büntetés súlyosbitást, ha pedig önállóan alkalmazták akkor megszegye-nítő büntetést képezett.

A büntetés súlyosbitására ez hogy II. József császár idejében alkalmazásban volt, az kitűnik a helyt. t.-nak 1784. szeptemb. 6-án 10.834 sz. a. kelt körölvényéből, a melyben azt olvassuk, hogy a Bécsből május havában Péter-váradra hajóvontatásra átszállítani rendelt 100 rab közül, a Gradiskáról Péter-váradra történt vontatás alkalmával, július 25-én megszökött 7 egyén könny-en felismerhető arról, hogy hajuk „rendes szokás szerint“ le van nyírva.²

¹) A hajnak büntetésből való lenyírása legelső királyaink idejében már szokásos volt. Szt. István király II. könyvében a 6-ik fejezetben ezt olvassuk:

„Ugyan a papok meg az ispánok hagyják meg mindenfelé a falusbiráknak, hogy vasárnaponként az ő felszólításokra minden ember — — templomba menjen — — 1 §. Valaki pedig konokul hátra marad, csapják meg és kopaszszák meg.“

Ugyancsak a II. könyv 26-ik fejezete így szól: „Hogy a szabadok az ő szabadsá-gok szeplőtlen tisztaságát megőrizték, óvni akarjuk őket a mások szolgálóleányval való paráználkodástól 1. §. Valaki tehát ezen törvényt meggondolatlanul által hágván, másnak szolgálóleányával paráználkodnék, tudja meg, hogy bünbe esett, mely büneért első ízben vérig vesszőzik és megkopaszttják.“

A Szt. László törvényeinek II. könyvében a 11-ik fejezetben ez áll: „Ha valamely nemes vagy vitéz más nemes ember házára megyen és ottan viaskodik és a ház asszonyát bántalmazza: ha van annyit érő vagyona, két részt adjon belőle birságúul az ő rossz csele-kedetiért, a harmadik pedig a feleségének és fiainak maradjon. 1 §. Hogy ha pedig va-gyona nincsen, megnyírt fejjel, kötözött, ostorozva hordozzák körül a piaczon és úgy adják el szolgaságra.“

Ugyanott a III. k. 26. fejezete ekképen szól: „Ha valaki a bíró pecsétjét megvetvén az idézésre elő nem áll: először öt pénzzel bünhődjék: másodsor ismét annyival; har-madsor vesztse ügyét és megnyírt fejjel adják el adósságaiért.“

A Kálmán király törvényeinek II. könyvében a 41. fejezet így hangzik: „A kinek a király valami koborló szolgát ajándékoz, nyirassa meg a szolgáló fél fejét; mit ha nem te-szen, tíz pénze bánja meg.“

Dr. Márkus: Corpus Juris Hung. 25. 33. 71. 87. és 109.

²) Ausztriában a rabok bajuszt borotválják ma is. A möllersdorfi katonai f.-ház-ban levő rabok sem viselnek bajuszt, a volt tiszték kivételével.

De szó van erről a császárnak Eszterházy kancellárhoz 1784. ápril. 3-án intézett kéziratában is, a hol az áll, hogy a hajóvontató rabok fejét gyakran meg kell nyírni.¹

Azonban nemcsak a hajóvontató rabok viseltek rövid haját abban az időben. Az alsó-ausztriai tartományi kormányzék azon utasítást nyerte volt, hogy a bécsi f.-házban levő közmunkára ítélt rabok haját minden hónapban le kell vágni. Ez az intézkedés azután általánosított. A rabok, kivált a nők azonban ellene szegültek és gyakran csak erőszakkal lehetett azt végrehajtani. Fölterjesztés tétetvén ebben az ügyben a császárhoz — ez 1782. novemb. 25-én kelt legfelsőbb elhatározásával kimondotta, hogy: a hajnyírás az egészség, tisztaság és biztonság miatt rendeltetik el és minden hónapban, kor, személy és nemi különbség nélkül, a büntetés tartama alatt meg kell, hogy történjék.

II. Leopold uralkodása idejében ez az ügy a prágai f.-házi rabok kéreése folytán újabb tárgyalás alá vétetett és a legfelső igazságügyi kormányzék javaslata értelmében az 1791. nov. 25-én kelt s valamennyi tartományi korm.-székhez intézett rendelete akként intéztetett el, hogy: „avvégett, hogy a fogházakban annyira szükséges tisztaság a büntetettek javulására való egyéb büntetssel kapcsolatosá tétessék, Ő Felseége legkegyelmesebben elrendelni

Oroszorsz.-ban a deportációra ítélteteket mindenekelőtt megnyírják. Rendesen az egész fejüket, de az is előfordúl, hogy a közönséges gonosztevőknek csak a fél fejét borotválják le, hogy netaláni szökés kísérlete esetére könnyen fölismerhetővé tegyék.

Bibliothek der Unterhaltung u. des Wissens. 1901. évfolyam 4-ik kötet. Stuttgart-Berlin, Lipcse. Union Deutsche Verlagsgesellschaft. 144.

Dr. Wrede Richárdnak *Die Körperstrafen bei allen Völkern* című 1898-ban Dohrnál Drezdában megjelent művében a 320. lapon az 1., jegyzetben azt olvassuk, hogy a Sachalin szigeten levő f.-házban a rabok feje simára van borotválva.

Kennan György *Szibéria* című Deubler József kiadásában 1891-ben Budapesten és Bécsben megjelent művében a 37. lapon az áll, hogy: a száműzöttek közül a kényszer-munkára ítélt és a „gyarmat-figyenczeknek“ lábukra vert 5 fontos vaslánczczal és félig kopaszra nyírt fejjel kell száműzetésük helyére menniök. Dostojewsky szerint az ostrogi f.-házban Szibériában, az 1849—53 években, leborotválták a rabok hajának felét. Egy részének a félfejét hosszában, más részének keresztben borotválták le. A hajborotválás minden héten ismétlődött. Szappannal és tompa élű borotvával eszközölték.

Memoiren aus einem Totenhaus. Leipzig, Philipp, Reclam jun. 17. és 130.

Valószínűleg ez ma tisztán biztonsági intézkedés. Egykor azonban megszegyenítő büntetést képezett. Pl. a 693-iki toledói zsinat elhatározta, hogy ha valaki a püspökök és bírák abbeli törekvésének, hogy a bálványimádás megfenyítettessék és a bálványimádók megfenyítettessenek ellentáll: ha nemes, kiátkoztassék, ha alacsonyabb rendű 100 korbács-ütéssel illetessék és nyírassék meg.

Dr. Wrede hivatkozott műve. 215.

¹) O. l. udv. kancz. 3410/1784.

méltóztatott, hogy a rabok hajának büntetési idejük alatt eddig havonként szokásban volt lenyírása jövőre csak azoknál fogatosíttassék, a kik 1 éven fölüli fogházbüntetésre ítéltetnek, mindazonáltal ez alól az 50 éves emberek azon esetben kivétessenek, ha a rájuk kiszabott fogságbüntetés nem terjed ki egész életükre; ellenben azon rabokra nézve, a kik 1 éven fölül ítéltetnek el vagy a kik jelenleg a börtönben vannak és a kiknél ezen intézkedés már fogatosíttatik, a hajnyírás ideje nemükre való különbség nélkül ezentúl a börtönből való kilépésük előtt egy évre állapíttassék meg.¹

A hajviselet — a József császár uralkodásának idején kívül — hazánkban nem volt megszorítva a raboknál. Bizonyítja ezt nem csak több köröző levél, hanem Berzeviczy Pál helyt. t. tanácsosnak a gyakori szökések okairól szóló 1812. febr. 17-én kelt jelentésének azon passzusa, mely szerint „ha a rab elillant, sem ruhája, sem hajnyírása, sem más jel által nem különbözvén a többi emberektől, menekülése biztos.”²

VII.

LÉTSZÁMHULLÁMZÁS.

1. *Létszám.*

Az intézet megnyitásakor, illetőleg a férfi raboknak 1785. november 27-én Tallósról való megérkezésekor volt a létszám	— — —	34
1786. február 8-án	— — — — —	33
„ márczius 10-én	— — — — —	39
„ november 26-án	— — — — —	54
„ december 9-én	— — — — —	55
1787-ben növekedés 40, apadás 24, az év végén maradt:	— — — — —	74
1788-ban növekedés 6, apadás 40, az év végén maradt		40
1789. végén	— — — — —	26
1790. végén 19 férfi, 22 nő	— — — — —	41
1791. márcz. 31-én 20 férfi, 20 nő	— — — — —	40
1793. aug. 21-én	— — — — —	52

¹) Maasburg: Die Strafe des Schiffziehens in Oesterreich. 1890. Wien. Manz. 22. 23. 66. és 67.

Dr. Leitmaier Victor: Oesterreichische Gefängnisskunde Wien. 1890. Udv. államnyomda 160.

²) Szeged o. l. 30867/1811.

1792/3. év végén azaz 1793. október 31-én ¹									
	15 férfi,	31 nő	—	—	—	—	—	—	46
1794. július 8-án	28 férfi,	26 nő	—	—	—	—	—	—	54
1793/4. év végén azaz 1794. október utolsóján									50
1798. febr. 9-én	42 férfi,	15 nő	—	—	—	—	—	—	57
1798. július végén			—	—	—	—	—	—	58
„ november 20-án			—	—	—	—	—	—	64
1799. július 9-én	56 férfi,	28 nő	—	—	—	—	—	—	84
1799/80. év III. negyedében azaz 1780. július végén	52 férfi,	30 nő	—	—	—	—	—	—	82
1803. augusztusban, a kenyérporciókból ítélve volt									80
1804. április 29-én	53 férfi,	32 nő	—	—	—	—	—	—	85
1806. június 6-án	62 férfi		—	—	—	—	—	—	62
1807. január 31-én	72 férfi,	13 nő	—	—	—	—	—	—	85
	ebből nemes ember volt 38.								
1808. augusztus 1-én	74 férfi,	12 nő	—	—	—	—	—	—	86
	elitélve 1 ¹ / ₂ —10 évre.								
1810. január 31-én	53 férfi,	12 nő	—	—	—	—	—	—	65
1811. január 31-én	64 „	14 „	—	—	—	—	—	—	68
„ október 30-án	80 „	16 „	—	—	—	—	—	—	96
1812. július 31-én	75 „	14 „	—	—	—	—	—	—	89
1813. január 31-én	63 „	14 „	—	—	—	—	—	—	77
„ december 31-én	62 férfi,	8 nő	—	—	—	—	—	—	70
	a férfiak közül nemes 34								
	honoráczió 3								
	paraszt 25								
	a nők közül nemes 3								
	nemtelen 5								
1814. december 19-én	63 férfi,	13 nő	—	—	—	—	—	—	76
1815. május 25-én	59 „	22 „	—	—	—	—	—	—	81
„ július 31-én	56 „	9 „	—	—	—	—	—	—	65
1816. december 14-én	50 „	12 „	—	—	—	—	—	—	62
1817. október 31-én	49 „	10 „	—	—	—	—	—	—	59
1818. január végén	40 „	9 „	—	—	—	—	—	—	49
„ december 6-án	43 „	10 „	—	—	—	—	—	—	53
„ április „	35 „	9 „	—	—	—	—	—	—	44

¹⁾ 1791-ben még polgári, 1792-ben már „katonai“ évet számítottak. A katonai év november 1-én vette kezdetét. A pénztári számadásokat azonban már Tallóson „katonai„ vagy „számadási“ év szerint vezették 1785. november 1-től kezdve.

1818.	julius végén	33 férfi	9 nő	— — —	42
"	októb. "	30 "	9 "	— — —	39
1819.	julius végén	21 "	9 "	— — —	30
1820.	február "	15 "	9 "	— — —	24
1821.	január "	17 "	8 "	— — —	25
1821.	junius "	11 "	5 "	— — —	16
1824.	októb. "	18 "	3 "	— — —	21
1825.	" "	— — —	— — —	— — —	15
1826.	január "	11 "	1 "	— — —	12
"	április "	9 "	1 "	— — —	10
1829.	január "	4 "	— "	— — —	4
3—10 évre ítélve.					
1831.	ápril 19-én	3 férfi	—	— — —	3
"	junius 21-én	2 "	—	— — —	2
akik közül a büntetési ideje letelik egyiknek azon évi nov. 21-én a másiknak 1832. márczius 23-án.					

2. Beutaltatott.

1785-ben	2 férfi	— — —	— — —	— — —	2
2 és 3 évre ítéltek.					
1786-ban	32 "	— — —	— — —	— — —	32
1—7 évre illetve életfogytig tartó börtönre ítélve.					
1800-ban	12 férfi	5 nő	— — —	— — —	17
1801-ben	6 "	7 "	— — —	— — —	13
1802-ben	8 "	7 "	— — —	— — —	15
1—4 évre ítéltek.					
1803-ban	28 "	3 nő	— — —	— — —	31
$\frac{1}{2}$ —6 évre ítéltek.					
1804-ben	25 "	7 nő	— — —	— — —	32
1—10 évre ítéltek.					
1805-ben	33 "	5 nő	— — —	— — —	38
1—10 évre ítéltek.					
1806-ban	27 "	3 nő	— — —	— — —	30
1—8 évre ítéltek.					
1807-ben	45 "	3 nő	— — —	— — —	48
1—10 évre ítéltek.					
1808-ban	44 "	5 nő	— — —	— — —	49
1—8 évre ítéltek.					
1809-ben	23 "	8 nő	— — —	— — —	31

	1—10 évre ítéltek.		
1810-ben	41 férfi	6 nő	47
1 ¹ / ₂ —10 évre ítéltek. Köztük egy 14 éves fiú, gyújtásért elítélve.			
1811-ben	37 férfi	6 nő	43
1812-ben	10 „	2 „	12
1813-ban	21 „	1 „	22
1814-ben	22 „	2 „	24
1815-ben	17 „	1 „	18
1816-ban	12 „	4 „	16
1817-ben	6 „	1 „	7
1818-ban	2 „	—	2
1819-ben	1 „	—	1
1820-ban	4 „	—	4
1821-ben	8 „	—	8
	2—8 évre ítélve.		
1822-ben	6 „	2 nő	8
	1 ¹ / ₂ —6 évre ítélve.		
1823-ban	6 „	— nő	6
1824-ben	3 „	1 „	4
	1—3 évre ítélve.		
1825-ben	1 „	—	1
	1 évre ítélve.		
1826-ban	1 „	—	1
	1 évre ítélve.		
1827-ben	1 „	—	1
	3 évre.		
1828-ban	1 „	—	1
	2 évre.		
1829-ben	2 „	—	2
	2—2 évre ítélve.		

Mindössze ennyi a mit a rabok létszámának hullámsására vonatkozólag össze birtunk szedni a kimutatásokból, számadásokból, jelentésekből s más ügyiratokból.

VIII.

SZÖKÉSEK.

1.,

A szökésre vonatkozó általunk ismert legrégibb jegyzőkönyvet 1786. július 12-én vették föl Kiss Tétsy Andrásról, a Kása és Kecskés rabok szökése alkalmából. Ebben Kiss Tétsy megvallja, hogy ő is meg akart szökni. Két

krajczáron hozattak is választó vizet, hogy avval „az arestom rostélyát udvar felé“ meg étessék. Bodó azt is javasolta neki — úgymond, — hogy a Pervétán egy darab rostélyt föl lehetne feszíteni és úgy vizen át a sánczra kimenni.“

2.,

Ugyanezen évi október 10-én Kiss Tétsy András maga is megszökött. Egy rab elárulta, hogy többen meg akarnak szökni. Elkülönítették a gyanúsokat. Köztük Tétsyt külön zárták és a pricshez hozzá láncolták. Éjjel megszökött, de úgy, hogy a láncz és a francia lakat rajta érintetlen maradt. Megszabadítván magát ismeretlen módon — egy prics-csavart levett, avval lefejtette az udvarra néző ablakon levő fonott sodronyhálót, kivájta a vasrács mellett a falat, a rács vasát elhajlította, a prics egyik fedeszkáját a résen kitolta s azon a hajóvontatók udvara mellett levő kőfalra mászott és a rajta levő vassal együtt megszökött.

3.,

1792. november 22-én az igazgató a helyt. t.-hoz a következő jelentést teszi:

E hó 20-án éjjel Pichler Mihály rab a ránitolt békóvassal együtt megszökött a börtönből. Megfoghatatlan az, hogy lehetett az őrszem mellett 2 jól bezárt záron keresztül kijutnia, a nélkül, hogy egyiket is megsértette volna. Bizonyos, hogy az őrszem aludt, miután azonban az őrséget minden két órában fölváltják és az éjjen át 5 ember volt őrsön, így lehetetlen kitalálni, hogy ki volt az, a ki elaludt. A személyleírás ezennel alázattal mellékeltek.

Egyébiránt mély alázattal kéretik, hogy a magas Helytartó t. a tekintetes cs. kir. főhadparancsnokságnál oda hatni méltóztassék, hogy a nagyszombati rokkantak házából való őrségnek megparancsoltassék, hogy az egész éven át maradjon itt és az itt levők közül néhány kicseréltessék egy derék káplárral együtt, mert a mostani nem képes többé föllábadni.

4.,

Az igazgató 1792. június 29-én jelenti, hogy Szabó József és Hullak Mihály a közmunkából megszöktek és eredmény nélkül üldöztek. Személyleírásuknak körözés végett való fölterjesztése mellett kéri, hogy az ilyen szökre hajlandóknak talált rabokra nehéz vasat (Nitteissen) szabadjon veretni.

5.,

Az igazgató 1798. október 31-én kelt jelentése szerint Károly Ferencz rab korán reggel az árnyékszékből megszökött, miután annak rozsdás rostélyából egy rudat kitört. Annál könnyebben megszökhett, mert a sánczárokban nem volt semmi víz.

A Tisza mellett megtalálták a lábvasat és a szökevény régi lovagló nadrágját.

A városi tanács 3 lovasat küldött üldözésére, a rendőrbiztos hajdúival kerestette, az igazgató is 4 mértföldnyire kocsizott utána, de eredmény nélkül.

Személyleírása: Károly másképp Károly Ferencz, 31 éves, katolikus, nőtelen, a Magyar királyságban, Ns. Gömör megyében levő pelsützi születésű, kicsiny, szikár testű, barna hajú, vörös szömöldű és szakállú, kék szemű, sovány arcú, elpirúl és megijed ha megszólítják és lesúti a szemét, ritkán néz szembe az emberrel, olaj színű kamisolt, aczél színű máncseszter mellényt, ezüst színű magyar és fehér posztóból készült hosszú, német nadrágot, csizmát, piros sapkát és ólom színű kerek köpenyeget visel.

De nem folytatjuk tovább a szökések leírását, melyek az okmánytárban közölt jegyzőkönyvekben megtalálhatók, hanem összeállítjuk az 1772. szept. 4-én megkezdett és 1800. január 22-ig bezárólag folytatott, valamint az 1820. április 18-tól 1831. szept. 20-ig vezetett törzskönyv adataiból, továbbá a Szeged város levéltárában és az orsz. levéltárban levő fenyítőházi ügyiratokban szétszórva talált följegyzésekből

a szökések kimutatását:

Folyó szám	A szökevény rab neve	mikor szökött meg?	mikor hozták vagy mikor jött magától vissza?	J E G Y Z É S
1	Smid János	1786 III/1	1786 III/2	
2	Rigó Mátyás	" "	" "	
3	Plesgott János	" "	" III/4	
4	Bécsy György	" "	" III/2	
5	Rátz Gáspár	1788 V/19	1788 V/30	
6	Zech Sámuel	" VI/14	" VI/14	} A munkateremből a kéményen át akartak megszökni, de rajtaérték őket.
7	Tally György	" "	" "	
8	Kása Mihály	" VII/5		} A sőhivatalból a munkából szöktek meg. Egymá-hoz voltak lán-czolva.
9	Kecskés Péter	" "		
10	Kiss Tétsy András	" X/10	1791 III/13	} Az ablakvasát kifeszítette s úgy szökött meg békóvassal a lábán.
11	Szabó József	1792 VI/28		
12	Hulján (Hullák) Mihály	" "	1800 VII/7	} Külső munkáról szöktek meg.
13	Pichler Mihály	" XI/20		
14	Dongó Gergely	1793 VI/25		
15	Puskás István	" "		
16	Besse Mihály	1795 IX/8		} Kenyérért küldték őket örkísérettel. Évvel az alkalommal szöktek meg.
17	Gerzsényi Áron	" "	1796 VI/26	

Folyó szám	A szökevény rab neve	mikor szökött meg?	mikor hozták vagy mikor jött magától vissza?	J E G Y Z É S
18	Fabiankovits Ferencz	1796 IX/27		Külső munkáról.
19	Poftye Irina	1797	1803	
20	Náczán János	1798 VI/8	1798 VI/17	
21	Orosz János	" VII/21		
22	Náczán János	" VIII/11		
23	Varga Mihály	" VIII/25	1798 IX/1	
24	Károly Ferencz	" X/31		Az árnyékszékből szökött meg az ablak rozsdás rostélyából egy rudat kitörvén.
25	Nagy János	" XII/17		
26	Jeszenszky Gábor	1799 IV/24	1799 IV/29	
27	Gersényi Áron	" X/22		Közmunkáról szökött el.
28	Harangozó János	1800 III/29		
29	Irits Simon	" V/10		
30	Gere Sándor	" VI/30	1801 I/6	
31	Huljár Mihály	" XI/4	1804 X/10	
32	Gere Sándor	1801 IV/27	1801 VII/19	
33	Kelemen Mihály	" "		
34	Takáts István	" "		
35	Járossy Károly	" X/6	1801 XII/29	
36	Veres István	1802 VIII/9		
37	Svalyer József	1803 IX/5		
38	Kemény Pál	" IX/29	1803 XII/19	
39	Nedelkovits Antal	" "		
40	Bralovits János	" X/15		
41	Török István	" X/28	1803 XII/26	
42	Schmidt Ignác	1804 I/23		
43	Cseke György	" VIII/27		} Külső munkáról szöktek meg.
44	Pap Gergely	" "		
45	Gere Sándor	1805 VII/5	1806 V/18	
46	Vass István	" XI/30	1806	
47	Török István	1806 IV/17		} Külső dologról szöktek meg.
48	Nedelkovits Antal	" IV/21		
49	Gere Sándor	" VI/13	1806 VII	
50	Ivanov János	" VI/17		
51	Szilágyi András	" VII/29	1806 XI/26	
52	Betyár Szabó Antal	" XI/6	" XI/16	
53	Szilágyi András	" XI/26		
54	Matiss Miklós vagy Imre	" "	1806 XI/30	
55	Svalyek József	" "		
56	Kiss Tétsy András	" "		
57	Kiss Tétsy András	1807 III/6	1808 VII	}Éjjel kiásták a falat, föltörtek a fajtót s úgy szöktek meg együtt.
58	Szilágyi András	" "		

Folyó szám	A szőkevény rab neve	mikor szökött meg?	mikor hozták vagy mikor jött maga tól vissza?	J E G Y Z É S
59	Getze Petér ¹	1807 III/6		1) Éjjel kiásták a falat, feltörték 3 ajtót s úgy szöktek meg együtt.
60	Matiss Imre vagy Miklós ¹	" "	1811 VIII/27	
61	Tari Zsigmond ²	" IX/2	1809 I/5	2) Délben ételosztáskor kilopózott a munkateremből és a Tisza partjára nyíló ajtón át elszökött.
62	Patay Balázs	" XII/—	1808 V/13	
63	Tóth Pál	1808 V/11		Külső munkáról szökött meg.
64	Hornyak József	" V/24		
65	Patay Balázs	" VI/25	1808 VII/13	Külső munkáról.
66	Török Mihály ³	" VII/3	" VII/25	3) Az Isteni tisztelet alatt d. e. 10 órákor kiásták a falat s a sánczon át megszöktek.
67	Perey Péter ³	" "	" VII/19	
68	Nikházy György	" VII/26	" VIII/10	Külső munkáról szökött meg.
69	Duka András	" VII/27		
70	Tary Zsigmond	1809 I/—	1809 I	
71	Hornyak József	" IV/20		
72	Batta Mózes	" V/1	1809 IX/18	
73	Nagy István	" VI/9		
74	Tary Zsigmond	" VII/31		
75	Jó Gyöngyösy István	" VIII/5	1809 X/31	
76	Bodnár József	" IX/3		
77	Dridify Ignác	" IX/21	1810 III/20	
78	Cseh Szabó István ⁴	1810 III/10	" VII/11	4) A kertből a hol egy ór felügyelete alatt dolgozott a felső városi kapúhoz ment, a hol ór soha sincs, ásóját a falhoz támaszt- ván a kapun kiment és a külső várárkon át megszökött.
79	Patay Balázs ⁵	" III/23	1811 VI/5	
80	Vitzmándy János	" IV/11		5) D. u. 1 órákor a f.-ház udvaráról szökött el a nyitva levő Tisza felé vezető ajtón át.
81	Kiszella János	" V/15		
82	Andrássy Pál	" VII/22		Külső dologról szökött meg.
83	Jó Gyöngyösy István	" VIII/5	1810 XI	
84	Gere Sándor ⁶	" VIII/10	" IX/6	6) Az intézetből szökött meg. Való- színűleg a főkapun ment ki.
85	Török Mihály ⁷	" VIII/11	" IX/7	
86	Dezső Mihály ⁸	" IX/4	" XII/22	7) A városban szökött meg mikor ken- nyérért voltak a kenyér sütőnél.
87	Perey Péter	" IX/18	" IX/18	
88	Gyurakovits Nikola ⁹	" IX/22	" XI/5	8) Külső dologról.
89	Batta Mózes ¹⁰	" X/4	1811 IV/5	
90	Petry János ¹¹	" XII/15	1812 VII/1	9) D. u. 5 órákor félbenhagyván a mun- kát a kapun mely mellett ór ál- lott — kiment. Békó volt rajta.
91	Gere Sándor ¹²	1811 I/22	1811 XI/27	
92	Tary Zsigmond	" "		10) A Lotharingiai herceg kertjéből a felső város felől levő kapun át szökött el.
93	Billeges Tóth Pál	" V/13	1811 VII/12	
94	Gyurakovits Nikola ¹³	" V/18	1812 V/15	11) Éjjel a hozzá benyitó kulcsost és 3 őrt földöntve kiszaladt, az őrszemet is fölökte s a Tisza felől levő rossz falon át kiszökött.
95	Keczér József ¹³	" "	" VI/10	
96	Avedig Bertalan	" V/31		12) Reggel a Tiszára vezető nyitva levő ajtón kiment.
97	Horváth József Mihály	" VI/1		
98	Friedl Lorencz	" VI/5	1812	13) A városban egy szücsmesternél dolgoztak, onnan illantak el.
99	Patay Balázs	" VI/25	1811 VI/13	

Folyó szám	A szökevény rab neve	mikor szökött meg?	mikor hozták vagy mikor jött magától vissza?	J E G Y Z É S
100	Perey Péter	1811 VII/8	1812 V/27	Éjjel a vasrostélyt a falból vésővel kiásván éjfél tájban az ablakból leugrottak. Az ablak vasát kifeszítve éjjel szökött meg. A városban építkezésnél dolgoztak mint napszámások. Onnan szökött meg.
101	Jó Gyöngyösy István	" "	1811 VII/16	
102	Dezső Mihály	" "	" VII/31	
103	Avedig Bertalan	" VII/21		
104	Batta Mózes	" VII/30		
105	Posch Bárbála	" VIII/10		
106	Cristian János György	" IX/15		
107	Hiermann Tádae	" "		
108	MollyneWustingerRozália	" IX/27	1811 X/21	
109	Kreizlin Anna	" "		
110	Gyelnis Jakab	" IX/27		
111	Nemes Elek	" "	1811	
112	Bárány Ferencz	" X/13		
113	Stoján Paulovits	" X/19		
114	Cseh Szabó István	" X/24		
115	Fábián György	" X/31		
116	Billeges Tóth Pál	" XI/7		
117	Szabó István	1812 III/10	1812 III/12	1) Elek fűrészszel békójától megszábadítván magát az ajtót kifeszítette s a Dalmady ajtaján levő 2 lakatot fölnyitván kiszabadította őt. Kötelen leereszkedtek. 2) „Arestoma vizsgálás alkalmatossággal midőn az felnyitott, hirtelen kirohant 1 Caplárt és 3 fegyveres Embert utyából eltaszított és úgy 7 és fél óraker este el illantott “
118	Elek István ¹	" IV/3	" IV/3	
119	Dalmady Mihály ¹	" "	" "	
120	Elek István ²	" IV/8	" "	
121	Matis Imre vagy Miklós	" IV/17	1812 IV/23	
122	Ugyanaz	" VI/8	" VIII/3	
123	Gere Sándor	" "	" "	
124	Nissmásként CsaikóJános	" IX/4	" "	
125	Dalmady Mihály	" X 28	1813 II/8	
126	Perey Péter	" "	" "	
127	Petri János	" "	" "	
128	Vörös András	1813 VI/9	1814 VIII/17	Az ör elől, ki a városba kísérte, elszaladt. Ez „a sok ember, a sár és gyöngesége miatt“ nem bírta utól érni. A f.-ház fölügyelője szigorú dorgálással büntette meg. 3) A katonai élelmező raktárnál dolgoztak. Az árnyékszék ablakát kibontván azon keresztül szökötek el. 4) A katonai élelm. raktártól szökött el. 5) Külső munkáról.
129	Tóth Pál ³	1814 VII/11	" VI/11	
130	Csukardi József ³	" "	" "	
131	Bárány Ferencz	" VII/13	" "	
132	Gyurakovits Miklós	" IX/16	1814 XI/10	
133	Balogh Ignác ⁴	" XI/15	1816 I/24	
134	Kiszelly Pál ⁵	" XI/16	1821 VII/5	
135	Szikora János ⁵	" "	" "	
136	Gyurakovits Miklós	1815 III/21	" "	
137	Dalmady Mihály	" V/30	1815 X/10	
138	Tékes István	" VII/24	1815 XII/15	
139	Gruja Miklós	" VIII/19		Külső munkáról.
140	Fodor Bálint	" IX/2		" "

Folyó szám	A szökevény rab neve	mikor szökött meg?	mikor hozták vagy mikor jött m a g á t ó l vissza?	J E G Y Z É S
141	Vladt István	1815 XI/16	1816 II/15	Külső munkáról.
142	Kereskényi György	" "	" VIII/2	" "
143	Matiss Miklós Imre	1816	1819	
144	Tékes István	" V/20	1816 V/20	
145	Balogh Ignác	" VII/22		
146	Szabó Bertalan	" VIII/13	1817 II/3	
147	Tékes István	" X/5	1816 II/17	" "
148	Kereskényi György	" IX/27	1820 IX/21	
149	Psenko Alajos János	" XII/2	1822 XII/16	
150	Földessy József ¹	1817 V/29		1) A katonai élelmező hivataltól szökött meg, dologról.
151	Joanovits György ²	VI/3		2) A katonai élelmező hivataltól szökött meg, dologról.
152	Tékes István ³	" VI/21	1817 VI/22	3) A városból dologról szökött meg.
153	Komjáthy Károly ⁴	1818 XI/26	1819 II/3	4) Az özv. ellenőrnétől lehozott kapukulcs segítségével reggel megszökött.
154	Földessy József ⁵	1819 IV/19	1821 XII/26	5) Házi munkából a Tisza-partról.
155	Fitzó Ádám ⁶	" VI/5		6) A városban magán háznál szénakötés közben egyik udvarból a másikba átmenve szökött el.
156	Bakusz István ⁷	" IX/29	1819 XI/3	7) A f.-ház udvarát tisztította reggel. A régi fal repedésén át ugrott meg.
157	Goda János ⁸	" VIII/24	" XI/—	8) A söhivaltól szökött meg.
158	Vlád István	" XI/16	1820 II/15	9) Éjjel az udvarra néző ablak rostélyát kitörvén az őrt álló katona hanyagságából nyugvasban megszöktek.
159	Matiss Imre vagy Miklós ⁹	1820 III/14	1820 IV/18	
160	Csernitcky Miklós ⁹	" "		
161	Hosszú János	1828 X/18	1828 X/18	

Ebből a kimutatásból láthatólag a szökés nagyon gyakori volt. Legtöbb fordult elő 1811-ben, mikor 26 rab szökött meg. 1810-ben 13 volt a szökések száma. Jellemző, hogy volt olyan rab a ki többször, sőt olyan is (Gere Sándor), a ki 6-szor szökött meg a f.-házból.

A szökések körülményeinek tüzetes ismerete nagyon tanulságos lévén, a mi arra vonatkozó ügyirat találtatott a szegedi városi és az orsz. levéltárban, azt az Okmánytárban egy-kettő hijával szükségesnek tartjuk közölni, a megszökött, de vissza hozott, vagy önkényt vissza jött rabokkal fölvetett jegyzőkönyveket szintén. Annál is inkább, mert ezek a jegyzőkönyvek kevés kivétellel magyarul vannak szerkesztve. Nehány személyleírást is közlünk ugyan csak az Okmánytárban már csak azért is, mert azok sokkal gondosabban vannak összeállítva, mint a milyeneket ma szokás kiállítani.

A szökések egyik legfőbb okáról az örökül alkalmazott rokkant katonák gyámoltalansága és megbízhatatlanságáról az Őrség című fejezetben bőven megemlékeztünk.

Nem lesz érdektelen megtudnunk, hogy mi volt erre vonatkozólag az akkori tisztviselők véleménye.

1.

A szökések megakadályozására Litassy igazgató 1810. május 6-án kelt jelentésében¹ azt javasolta, hogy:

- 1., a rabok a más emberektől különböző egyforma ruhát viseljenek,
- 2., sem a dohány-jövedéki bizottságnak, sem másnak ne legyen a f.-házban kezelni valója,
- 3., az erősség belsejébe vezető kapú falaztassék be,
- 4., még két válaszfal húzassék az udvarban,
- 5., azok részére, kik a szökevény rabokat elfogván, visszahozzák taglia (díj) fizettessék,
- 6., büntetés állapíttassék meg eleve minden szökevény rab terhére.

2.

(Kivül)

Nemes, Nemzetes, és Vitézlő Litassy Bálint Úrnak, Tettes Ns. Csongrád Vgye Táblabírójának és a Szegedi K. Fenyíték Ház Praefectussának

Hbul

Vásárhely Algyő tovább külgye

Szegeden.²

(Belül)

Tellyes Bizodalmu Tábla Bíró, és Praefectus Ur!

Most veszem a Praefectoratus Tiztségnek Kisszella János Fenyíték Házbeli rabnak elsökéséről szóló Jelentésit, és sajnálom, hogy Válasz helyett aztat kéntelenitetek meg irni, hogy a N. M. M. K. H. Tanáts tőlem arrul kívánván tudositást, ha a mostan egy időtül fogva gyakran történni szokott szökések részszerint nem a Praefectoratusi Tiztség kevesebb gondoskodásának tulajdoitathatik-e? egyszersmind nékem e tárgyban minden kitélhető figyelemmel való lételt parantsolatul meg hágy.

Mind azokra nézve, mellyeket a Praefectoratusi Tiztség ditséretes szorgalmából tapasztaltam és jövendőben is tapasztalni reménylek, el nem mulattam azonnal a Nagy M. M. K. H. Tanátsnak Fölrírással jelenteni, hogy a

¹) O. l. 10406/1810.

²) O. l.

gyakor szokések a Tiszttség fogyatkozásaiból nem hogy nem történnek, sőt ellenben ugyan azon Tiszttség kötelességében olly fáradozással el jár, hogy ha az már föllyebb Heiyben bémutatott, és a jó rendet meggátoló okok el mellőztetnének, abeli fáradozásoknak a köz jóra nézve sikere is tapasztaltatna.

A mi a Praefectoratusi Tiszttség által hozzám útasítatott, és több Tárgyakat érdeklő észrevételeit illeti, én azokat magam alázatos véleményimmal egygyütt, a N. M. M. K. H. Tanátsnak megküldöttem; megküldöttem azon fölül a vár felül levő ajtó kultsárul tett utolsó Jelentést is. A ki tapasztalt szivességébe ajánlott állandóul maradok

Az Urnak Tábla Biró, és Praefectus Urnak
Vásárhelyen 21 Május 1810

kész köteles szolgálja
Babarczy Imre

P. S. Nem kételkedek, hogy Rimmayer Albert Köz Legény vétkes vigyázatlansága végett példásan már meg büntetődött a mit jövendő esetekben is leginkább ajánlok: többnyire az ilyen vétkes Katonáknak, a vagy befogott szokott raboknak, valamint újj rosz tévő fogloknak is vallás tételeit tessék ennekutánra tsak egyenessen hozzám küldeni azon okbul, hogy mivel a N. M. K. H. M. Tanáts azokat úgy is hozzám utasítani szokta, előre megvizsgáljam, ha a fölküldés szükségése, vagy sem.

3.

Berzeviczy Pál helyt. t. tanácsostól — a ki alispán korában, 1808-ig, a f.-ház fölügyelője volt — a helyt. t. véleményt kért a f.-házból olyan könnyen történni szokott szokések oka és annak miként való megszüntetése felől.

Berzeviczy 1812. február 17-én Budán kelt jelentésében¹ a következőkben terjesztette elő véleményét:

A szokések vagy az intézet területén kívül a városban végezni szokott dologról vagy magából az intézetből jelesen a tisztviselők szolgálatából, a Tisza felől levő kis ajtón át az elhagyott sánczokon vezető úton és a börtönök falának kivájása által történnek. — — —

Ha aztán a rab elillant, sem ruhája sem haj-nyírása sem más jel által nem különbözvén a többi emberektől,² menekülése annál biztosabb, mivel

¹) O. I. 30867/1811.

²) A raboknak haját sem nyírták le. Annál kevésbé volt szokásban az az eljárás a mi az ausztriai polgári fegyintézetekben és a möllersdorfi katonai fegyintézetben ma is honos, hogy t. i. a rabok bajuszát borotválják.

sem az elrejtők részére büntetés, sem az őket visszahozók részére jutalom megállapítva nincsen.

Szeged városának területén nem lévén közmunka, a rabokat magánházakba kell dolgozra engedni, a hol, mivel egy őr fölügyelete alatt legalább négyen dolgoznak, könnyen alkalmat találhatnak a szökésre, (a honnan) könnyen vas szerszámot, szeget, csontot és más hasonló eszközt hozhatnak magukkal elrejtve a falak kifúrására, (a hol) könnyen bővebben kapnak pénzt az őket őrző rokkantak lerészegítésére, ennél fogva, semmi megkülönböztető jel nem árulván el őket, könnyen meg is szökhetnek.

Ez az intézet fölötte csekély jövedelemmel és bizonytalan alappal lévén ellátva, a leggondosabb takarékoság mellett is rendes szükségleteivel is nehezen, de még nehezebben képes megküzdeni a drágasággal.

Jövedelmét a bécsi dohányigazgatóságnak bérbe adott kaszamáták haszonbérének emelésével tetemesen gyarapítani lehetne. Ha azokat a raktárnak alkalmas tágas kaszamátákat árverésen egyenként a legtöbbet ígérőnek bérbe adnák, a jelenlegi 600 frtnyi évi bérnek kétségen kívül 10-szeresét lehetne remélni.

Van azonkívül a vár területéhez tartozó és a f.-ház tulajdonát képező terület (ravelin), a melyet különféle mesteremberek u. m. ácsok fa-lerakásra és faragásra, posztószövők és kelmefestők posztó és vászon kiterítésére és szárítására sat.-re használnak. Ezekről is kellene mérsékelt évi bért venni.

Végül az intézet helyzetének javításához tartoznék az is, hogy az élelmezőnek veteményes kertje legyen, a mit rabmunkával könnyen megműveltetethetne. Ilyen kert számára van elég hely a vár és a Tisza között.

A mi a szökések megakadályozásának eszközeit illeti, szükséges volna

1-ször a dohányigazgatóságnak vagy talán az említett terv szerint más nyereszkedőknek bérbe adandó raktárokat a börtönök területéről ki, a másik udvarba helyezni,

2-szor az összes börtönöket, úgy a férfiakét mint a nőké, haladék nélkül egy udvarba összevonni és a női börtönök előtt az udvart egy fallal elzárni.

Mivel több dohányraktár a belső területen, több börtön pedig a külső területen van, megszokott történni, hogy mikor a dohányigazgatóság munkásainak serege megjelenik és ezekkel a napi bérért dolgozó raboknak csapata összeelegyedik, az intézet minden udvara és kapuja, főképen a Tiszára vezető ajtó a munkások számára nyitva kell hogy legyen és ebben a zűrzavarban az örök csekélysege miatt is egyfelől különféle eledelt és szeszest italt hoznak be lopva a börtönökbe, másfelől a gonosz raboknak az örök elégtelensége és ez a zűrzavar a szökésre alkalmat szokott adni.

3-szor. Mivel a vár és a Tisza között levő téres köz üresen és elhagyatva áll és a rabok is azon az oldalon szokták magukat kiásni, sőt a külsőkkel való közlekedésre éjjel is alkalmat találnak, szükséges ennek eleje vételeire erre a helyre a nappali- és éjjeli örök számára csöngettyűt állítani.

4-szer. Kivánatos lesz, hogy a raktárak végett az udvar a Tisza felől megegyengettessék és azok a kapuk is kinyitassanak, hogy a munka megkezdése alkalmával a zűrzavar és szökések veszedelmétől a f.-ház inkább megmenekedjék.

5-ször. Mivel a fölötté csekély javadalmazással ellátott f.-házi tisztviselőket a rabok szolgálatának jótéteményétől megfosztani nem lehet, a szökések megelőzése, de az intézeti fegyelem megóvása végett is a legszigorúbb büntetés és felelőség terhe alatt megtiltandó:

a., hogy a főbenjáró büntetttben bűnös rabokat, kiváltképen azokat a kiknek a halál-büntetés kegyelemből engedtetett el, a kiket a f.-házba nem is kellene küldeni, szolgálatra alkalmazzanak, hogy az azok békóit levétessek,

b., hogy a szolgálatra alkalmazott rabok börtöneiken kívül töltsék az éjt.

6-szor. Mivel tapasztaltatott, hogy a törv. hatóságok, a melyeknek kebelében egy rab tartása eddig 12 kr-ra emelkedett, míg a f.-házban az napjára csak 9 krban volt megállapítva, takarékoságból rabjaikkal elárasztották a f.-házat; annak okáért — — a törv. hatóságoknak meghagyandó volna, hogy a főbenjáró büntetttben bűnöst egyet se, hanem jobb viseletre hajlandó és magukat eltartani képeseket küldjenek ide, a kik kicsapongó életük miatt fenyítésre szigorúan kötelesek.

7-szer. Mivel ebben az intézetben a rabokkal való bánásmód tüzetesen előszabva nincsen, ennélfogva addig is, míg erre nézve is bekövetkezik a szervezés, elő kellene szabni, hogy a szökés könnyűségének megakadályozására a súlyosabb büntetttben bűnös és egy évnél hosszabb idei fogságra ítélt raboknak a feje nyírassék meg és a kiről kitudódik, hogy szökevény rabot rejtett el, ügyészi kereset alá vonassék, vétkéhez képest való bírói ítélettől függő büntetéssel lévén sújtandó.

8-szor. Sokan szökésre ösztönöztetnek elegendő táplálék hiányában, a mit az is elő kell hogy segítsen, hogy a törv. hatóságok a köteles élelmezési járandóságot nem szolgáltatják be; a miért gondoskodni kellene arról, hogy a f.-ház napi élelmezési járandósága ne legyen kisebb mint a mennyi a pest-megyei raboknak megállapítva van és hogy az előre pontosan és idejekorán beszolgáltatassék.

— Végül nem habozom javaslatba hozni a mit 3559/1809. sz. a javasoltam, hogy a f.-ház számára más alkalmasabb hely keresendő, mivel azonban ennek az intézetnek az áthelyezése és szervezése olyan sok költséget igényelne a mi a kir. kincstárra nézve terhesnek és a jelenlegi időhöz nem

alkalmasnak látszik; úgy tetszik nekem, hogy — — ezt a f.-házat az előre bocsátottak és egyebek segítségével Szegeden igen hosszú időre állandósítani lehet.

4.

1810-ik esztendőben Mindszent havának 30-ik napján N. S. K. Szeged várossa Tanátsi ülése alkalmatosságával:

2702. T: Babarty Imre V: Ipány Ur Szegvárul 22-ik 8-ber alat a Fenyíték Házbul oly sűrűen történni szokot Rabok szökésit annak tulajdonítja, hogy a városban lappanganak olyas veszedelmes emberek ki erre alkalmatosságot nyuitanak, kérvén, ezek iránt a szorgalmatos vigyázatást meg tétetni és a kortsmárosokat leg inkább minden italoknak adásátul vagy házaikban való meg szenvedésétül meg tiltani örizet nélkül pedig tapasztalandó Rab, minden kifogás nélkül befogatasson — ez a Kapitányi Tisztséggel közöltetik, hogy a szerént minden ki telhető intézkedéseket tegyen, elől hivatván a Bátor-ságra ügyelő Comissariusok, a Srtázsa mester és Kis Birák, nékiek megparantsoltatott hogy ha valahol fenyíték Házi Rabot lappangani tapasztalnak nyomon bé hozassák és a hely adót tekintet nélkül feljelentsék — egyéb iránt hirdetetni végeztetik, hogy a mely kortsmáros a Fenyíték Házi Raboknak italokat adni bátorodik szoros büntetés alá fog vonatatni azon Házi gazda pedig a kinél olyas gonosz tévő tsak rövid ideig is lappangani tapasztaltatik annyiszor amennyiszer 24 forintokban, melyeknek harmada a fel adóé lészen fog büntetni.¹

IX.

RABMUNKA ÉS MUNKAKERESET.

1. *Rabmunka.*

A munkáltatást illetőleg József császár elrendelte,¹ hogy a szegedi f.-ház rabjai a házi dolgon kívül csak is gyapjufésüléssel, fonással és más efajta munkával foglalkozzanak. A helyt. t. 1785. okt. 16-án kelt rendeletében² fölhívta a városi tanácsot, hogy ha azon a vidéken nagyobb számú gyapjúkereskedő vagy iparos találtatnék, a ki fonásra vagy gyaratolásra a rabmunka-erőt igénybe venné, szerződéskötés végett utasítsa azt az igazgatóhoz, mihelyt a rabokkal oda megérkezik. Ezen fölhívást a szomszédos Csongrád, Arad, Temes, Torontál és Krassó megyében is közzétette a helyt. t. Eredménye azonban nem-igen volt, mert csak 1787. második felében kezdtek meg a rabokkal a gyapjómunkát. Addig házi dologgal foglalkoztatták és

¹) Szeged v. tanácsának levéltára 1810 sz: 2702.

²) Lásd az I. fejezetben.

³) O. I. 29,454/1785.

az épületjavításoknál alkalmazták őket, az intézet területén. Ebbe a munkába ahogy Tallósról megérkeztek, 1785. novemb. 28-án már beállították a rabokat, jelesen a vár egy részének fenyítőházzá való átalakításánál adtak nekik foglalkozást 15 kr. napi díj mellett. Ezt a napi díjat azonban a helyt. t. sokalván, a téli hónapokra leszállította 9 krra. Ebből ruhára, kosztra és kenyérre 5 krt. levontak s csak a fönymaradó 4 krt. fizették ki nekik.

A helyt. t. 1787. november 13-án 40329. sz. a. kelt rendeletében azon elvi jelentőségű kijelentést tette, hogy „a rabokat tulajdonképen nem illeti munkadíj, amennyiben a mit szereznek, az mind a ház javára esik és csak is a hét végén lehet nekik, ha kiszabott munkájukat pontosan elvégezték, minden munkanapra 1 krt. házi pénzben, a kezükhöz kifizetni. Ha kiváló jól dolgoznak, munkájukkal a háznak tetemes hasznot hajtanak és a mellett csöndesen viselkednek, akkor egy kevés pótdíjt is lehet még adni nekik, a mivel az élmezőtől kenyeret vagy egyebet vehetnek maguknak, szeszes italok élvezete azonban a raboknak kereken meg van tiltva“.

Ugyanazon évi december hó 18-án 44487. sz. a. kiadott rendeletében a helyt. t. az igazgató kérdésére és aggályos megjegyzéseire azt válaszolta, hogy „a rabnak, ha van miből, sajátjából kell ruházkodnia, de ha szegény, akkor a ház szerez be számára ruhát, ezért azonban valamennyi rab köteles a ház javára dolgozni, hogy a ruházatra fordított kiadások részben megtérüljenek. Az u. n. házi pénz beszerzése és forgalomba hozatala akkorra halasztatik, mikor a tallósi f.-háznak a szegedivel való egyesítésével az új rend életbe lép. Akkor, ha az intézet teljesen szabályozva lesz, a rabok foglalkoztatására is lesz elegendő alkalom.“ Így tehát a számvevőség azon javaslata, miszerint a rabkeresetek fölöslege szabadulásukkor kifizetessék nekik — nem fogadtatott el. 1786-ban ugyanis a Santner-féle számadásokra vonatkozó számvevőségi észrevételek 7. pontjában¹ az áll, hogy:

mindkét igazgatónak² a legszigorubban meg kellene hagyni, hogy az utasítás értelmében mindazt, a mit a rabok a naponta ruhára fizetendő 1 kr.-on és a kosztra fizetendő 2 kr.-on s aztán a kezükhöz kifizetendő 3 kr.-on összesen 6 kr.-on, valamint a fehérenemüért való heti 2 kr.-on felül keresnek, számadás mellett őrizték meg és nekik kilépésükkor minden levonás nélkül szolgáltatassák ki, nehogy ők, a mint az a Santner-féle igazgatás alatt történt, első kilépésükkor kénytelenek legyenek tisztességtelen, gyakran meg nem engedett módon tartani fön magukat.

A raboknak az átalakítási munkálatok bevégezése után, a város utczáinak díjtalanul teljesített tisztogatásán³ és a házi dolgon kívül nem volt mivel foglalkozniok, mert ipart nem űztek, külső munkára pedig nem volt szabad

¹) O. l. 35996/1786.

²) t. i. a tallósinak és a szegedinek.

³) O. l. 27 362/1787.

kijárniok. 1787. aug. 14-én kelt rendeletével azonban engedélyt adott rá a helyt t., hogy privat egyénekhez a várból kimehessenek munkára. De abban az évben úgy látszik, alig akadt a ki kérje őket és egyéb munka sem volt, mert az igazgató ezen évi december hó 6-án kelt jelentése szerint „a ház olyan szegény a munkát illetőleg, hogy a f. évi január 1-től október végéig átlag 72 főre menő rab közül alig 7 fejet számíthatunk, a ki az egész idő alatt munkadíj mellett lett légyen foglalkoztatva.“ Ugyancsak az igazgató 1788. január havában tett jelentésében panaszkodik a munkahiány miatt és azt javasolja a helyt. t.-nak, hogy eszközölje ki, hogy az országban a sebesültek számára való tépésnek gyűjtött lenrongyokat a szegedi fogházban levő rabokkal tépessék meg. A katonaság a rongy fontjának megtépéséért 10 krt. fizet. Ő olcsóbban elvállalná azt. A helyt. t. válasza szerint, hogy a lenrongyok megtépés végett az egész országból Szegedre szállíttassanak — az nem kivihető. Az igazgató azonban szerezhet rongyot s a rabokkal megtépetheti, hogy a háznak jövedelemre tegyen szert. Akár vállalkozóval is köthet eziránt szerződést.

Ez év nyarán a rabok a Tallósról ide átszállítandó nőrabok számára való épületátalakítások és javításokkal foglalkoztak. Miután azonban az átszállítás elhalasztott, az átalakított helyiségekből a katonai élelmező hivatal részére, a kincstári gabona elhelyezésére raktárul átengedettett a női kórháznak, női munkateremnek szánt és a férfi munkateremnek s férfi hálószobának használt helyiség, továbbá a két börtönoszlopi szoba, az élelmező lakása, a műhely és raktár, végül szükség esetére a házi kápolna is. A rabok használatára nem maradt egyéb, mint 3 női hálókamara, 1 munkaterem és egy kórházi szoba.

A rabok tehát az első két évben az utcák tisztogatásával, épületátalakításokkal és házi munkával foglalkoztak. Az 1787. 88. és 89-ik években bőven lett volna külső munka, mert a városi napszámosokat a katonaság vette igénybe sánczásásra s több efféle dologra. Ennek következtében Szegeden nagy volt a munkáshiány, de azért csak a sóhivatal vette igénybe a rabokat és a hajóvontatókat, sórakodásra használván őket.

1787. őszén kezdve vállalkozó számára, harisnyakötéshez szükséges gyapjufésüléssel és fonással, valamint harisnyakötéssel foglalkoztatták a rabokat¹. A harisnyakötés volt tehát az legelső f.-házi bérleti vállalat, melyet akkordrendszer szerint folytattak, nem napi díjat fizetvén a raboknak, hanem a végzett munka után díjazván őket.

1788-ban egy takácsmester ajánlatot tett volt az udv. kancz.-nak aziránt, hogy a f.-házban gyapjúszővő ipar létesíttessék és ahhoz ványolómalom építtessék, melyet vagy vízerővel, vagy pedig a hajóvontató rabok áltai le-

¹) A szakmány- vagy penzum-rendszernek sehol sem találjuk nyomát. Gyári munka kevés volt, kézműipart nem folytattak. Ennélfogva annak meghonosítására nem is volt szükség.

hetne hajtani. A helyt. t.-nak azonban az volt az — 1788. január 8-án kelt fölterjesztésében kifejtett — nézete, hogy gyár nem való a f.-házba. A tallósi f.-ház romlásának is az volt az oka. Ahhoz ügyes munkások kellenek, a f.-házba pedig jobbra ügyetlenek kerülnek. Aztán van az örök között takács, a ki kiosztja a munkát. Így kevesebbe kerül. Czélszerűbb egyáltalán nem kötni szerződést gyárossal, hanem időnként néhány mázsa gyapjút venni és a fonalat aztán eladni¹.

Az iparüzlet ebben az időben gyöngén ment az igazgató 1789. január 14-én kelt jelentéséből láthatólag, mely szerint „a gyapjufésülés és fonás ugyan a legalkalmasabb foglalkozás a raboknak és a legjövedelmezőbb a házi pénztárnak, 50 rab évente 200 font német gyapjút megfonhatna, ilyen munkát azonban ezen a vidéken, posztó- vagy pokróczgyárosok hiányában nem igen lehet remélni. A harisnyakötés nem nagyon jövedelmező, más munka hiányában mégis folytatjuk azt Bichler Ferencz helybeli harisnyakötő-mester részére, a kinek ereje nem engedi meg, hogy nagyobb mérvben folytassuk azt, pedig kétszer annyira is képesek volnánk, mint a mennyit előállítunk. Most 22 rab foglalkozik evvel a munkával.² De ha a rabnők ide áthelyeztetnek, akkor azok vagy ezek tétlenül fognak ülni. Ugy lehetne segíteni a dolgon, hogy a harisnyakötő mesternek adassék át a . . . lakása a műhelylyel, raktárral és az új épület padlása a nyers gyapjú számára. Aztán legalább 1000 frt adassék neki a Szeged város tanácsa által kimutatandó elegendő biztosítékra, néhány évre előlegül.“ Az ezen jelentéshez mellékelt kimutatás szerint Bichler részére a rabok 1787. október 28-tól 1788. nov. 1-ig gyapjufésüléssel, fonással és harisnyakötéssel 304 frt 48⁴/₁₀ kr. értékű munkát végeztek 3165 nap alatt.

1791. óta a rabok kalaposnak való gyapjú tépésével is foglalkoztak. Ez évben, a febr. — áprilisi évnegyedben, az összes rabok — kiknek a létszáma akkor 41 volt — a kötő- és kalaposmester számára dolgoztak.

1793. szeptember 10-én az igazgató a helyt. t. kérdésére válaszolva jelenti, hogy „a rabok az 1792/93 év³ III-ik negyedében azért kerestek csak 94 frtot, mert abban, valamint a f. évnegyedben többnyire betegen feküdtek, mert $\frac{1}{3}$ részben öregek s azon kívül még kitanítatlanok s ennél fogva hasznavehetetlenek is vannak köztük. Egy részük a télen vásárolt tutajfáknak a bejáró hidhoz való kifaragásával foglalkozott. Hátramaradást okozott a harisnyakötő-mester is, ki az anyjától maradt hagyatéknak megosztásával volt elfoglalva.“

¹) O. l. 1557/1788.

²) A létszám akkor 41 volt.

³) Katonai évről van szó, a mely novemb. hó 1-én vette kezdetét.

A harisnyakötés évről-évre kevesebbet jövedelmezett a vállalkozónak, ki az intézetnek is adósa volt, nem lévén pénze, hogy a különben is megdrágult anyagból nagyobb mennyiséget szerezzen be,¹ 1803-ban meg is szűnt vele a szerződési viszony² s ezért a hivatkozott utasítás 5- §-a meghagyja az igazgatónak és ellenőrnek, hogy a ház költségére szerezze be a kötéshez való anyagot a rabnők foglalkoztatása végett.

A kalapos pedig éppen édes kevés munkát adott az intézetnek, a mi kitetszik a munkadíjakból. Befolyt ugyanis tőle munkadíj fejében:

1794/95-ben	---	---	---	---	---	11 frt. 20 kr.
1795/96-ban	---	---	---	---	---	29 frt. 41 kr.
1796/97-ben	---	---	---	---	---	29 frt. 59 kr.
1797/98-ban	---	---	---	---	---	— —
1798/99-ben	---	---	---	---	---	4 frt. 06 kr.

Évvel az évvel meg is szűnt a gyapjútépés.

„Ezekben az években külső emberek adtak néha némi toll-fosztásból, vagy len- és kender-fonásból álló munkát, de ez olyan ritkán fordult elő, hogy alig érdemes tekintetbe venni.“ Így ír az igazgató.

Kárász alispán, a ház fölügyelője 1798. július 26-án a helyt. t.-hoz intézett jelentésében pedig kifejti, hogy Szegeden nincs sem köz- sem magán-munka a rabok számára. Az utcák tisztogatására nem lehet őket alkalmazni, mert azok kövezetlenek, építkezéshez sem, mert a mi keveset építenek azt a rabok nélkül is elvégzik. A mesterembereknek sincs szükségük rájuk. Csekély az ipar Szegeden. Csak mezei munka volna, de azt nem lehet végeztetni velük. Legjobb volna tehát a f.-házat áthelyezni Budára, Pestre vagy máshova, a hol akad elég köz- vagy privát-munka.

Egy Krüner Ferencz nevezetű szegedi polgár 1800. július 28-án ajánlatot adott be a f.-ház igazgatóságához az összes férfi raboknak egész éven át deszka- és lécz- valamint zsendely-készítéssel való foglalkoztatása iránt,

minden 2 $\frac{1}{2}$ öl hosszú deszkáért	---	---	---	---	7 $\frac{1}{2}$ kr.
minden léczért	---	---	---	---	1 $\frac{1}{2}$ kr.
minden 100 zsendelyért	---	---	---	---	5 kr.

továbbá

minden folyó öl fenyőfa kifaragásáért	---	---	2 $\frac{1}{2}$ kr.
és minden tutajjának zsendelylyé való fölvágásáért	10 kr.		
munkadíjat igényvén.			

¹) 1794. július 8-án azt jelenti az igazgató, hogy 18 rab kőműves munkával, 1 kalapos és 5 kötő-munkával foglalkozik. A rabnők közül pedig 20 dolgozik a kötőmesternek.

²) Bichler harisnyakötő mester még 1804. április havában is tartozott a f.-háznak 437 frt. 12 $\frac{1}{4}$ krral.

Evvel szemben kívánván az igazgatóságtól:

1-ször az összes arra alkalmas férfi raboknak nem csak azon munkára való átengedését, hanem arra rászorítását is.

2-ször Miután az ilyen egész éven át tartó foglalkoztatás alkalmas tutajfák nagy készlete nélkül nem történhetik meg, ennélfogva föltétlenül szükséges volna, hogy az igazgatóság a helyt. t.-nál eszközölje ki, hogy a szegedi fa-úszató hivatal a kir. magy. udv. kamara által utasíttassék arra, hogy ezen munkához a szükséges s arra alkalmas tutajfákat készpénz fizetés mellett, a folyó árban szolgáltatassa ki.

Rátt József igazgató ezen ajánlatot 1800. szeptember 9-én a következő jelentés kíséretében terjesztette föl a helyt. t.-hoz:

A férfi raboknak rakoncátlankodásai, lopásai és mindennapi kihágásai, a melyeket a szétszórt külső munka alkalmával a koruknál fogva gyöngye rokkant katonákból álló őrség fölügyelete alatt követnek el, miután azok ellen a rendes házi büntetésnek alig van, vagy épen nincs foganatja, arra indítottak, hogy azoknak megakadályozására hathatósabb eszközökről komolyan gondolkozzam: mivel azonban azok másképen mint magában a házban végzendő munka és foglalkozás által biztosan soha sem akadályozhatók meg, szüntelenül azon tűnődtem, hogy olyanokat találjak ki.

— — — Kürner Ferencz ide való tisztességes, jó módu polgár ajánlkozik, hogy a férfi rabokat az egész éven át mind ellátja, itt a házban magában munkával.

— — A hivatalos szerződésnek vele való megkötésére alázattal engedélyt kérek és pedig a következő okokból:

1-ször. Mert ilyen állandó házi foglalkozás mellett a rabokat az egész házi személyzet fölügyelete és teljes fegyelem alatt lehet tartani.

2-ször. Mert az által a rabok további rakoncátlanságra, tolvajságokra, ivásra, a mint a minden rossz cselekedet főokára és főként a megszökésre való alkalomtól megfosztatnának, ellenben pedig egyszersmind munkásságra, béke szeretetre és jobb magaviseletre lehetne őket szoktatni és rászorítani.

3-ször. — — Mert a férfi rabok keresete, az intézeti pénztár hasznára észrevehetőleg gyarapodni fog és az egész évre biztosítva lesz.

4-szer. Mert azon foglalkozás a raboknak szabadon bocsátásuk után is a további henyélésnek, mint sok bűn főokának megszüntetésére, a maguk előnyös fönn tartására és táplálására keresetmódúl bizton szolgálhat.

— — A vállalkozónak ezen foglalkoztatásához mulhatatlanul szükséges azon kedvezmény, hogy a megkívántató tutajfákat minden időben folyó árban kapja, ezért azon kedvezmény alázattal kérik annál is inkább, mert a munkához a jövő 1800/1 katonai év kezdetével hozzá akar fogni.

A jelenlegi külső munkánál a rabok az ők napi 12 kr. keresményükből kézhez kapnak 1 krt., aztán attól is a kinél dolgoznak, a nehéz munka miatt 2 krt. pótlékul, ajánltatik, hogy a szóban levő vállalatnál a raboknak az ők napi keresetükből úgy a mint jelenleg a kötő-munkánál történik 5 krt. szabadjon kezükre adni.

A számvevőséggel közöltetvén ezen ajánlat, illetőleg javaslat, az 1800. április 21-én a következő kifogásokkal állott elő:

1-ször. Azon anyagok készítése nem csekély fakészletet igényel és az által nem csak a f.-ház, hanem maga Szeged városa is a tűz veszélyének annál bizonyosabban kitétetik, mivel a rabok valamennyien dohányozni szoktak¹ és félős volna nehogy a megszökésre való kedvező alkalom-nyerés reményében a fát rossz indulatból meggyujtsák.

2-szor. Nem volna tanácsos a rabokat olyan szerszámokkal ellátni, a melyekkel a minden gonoszságra és bármilyen kihágásra különben is mindjárt hajlandó efajta emberek gyakran előforduló veszekedés alkalmából nem csak egymást kölcsönösen, hanem az örökül alkalmazott és a rabok számához képest egyébként sem elegendő és a vénségtől elgyöngült katonákat a ház igazgatójával együtt megölhetnék; végre

3-szor. Megfontolandónak látszik az is, hogy a rabok, a kik többnyire ítéleteik szerint hetenként 2 vagy 3 napot csak is kenyér és víz mellett kell, hogy kitöltsenek, a szalonnán és a kevés élelmen és 1 font kenyeren kívül egyebet semmit sem kapnak, a javasolt nehéz munka elvégzésére megkívánható erőt szakadatlan kifejteni nem lesznek képesek. A fölhozott indokoknál fogva tehát ezen számvevői hivatal alázattal azt véleményezi, hogy ezen gyakorlatiatlan javaslattól egyszerűen eltekintendő lenne.

El is tekintettek tőle!

A rá következő évben 1801. május 1-én Vedress István és társai a f.-igazgatósága útján ajánlatot tettek a helyt. t.-nak az iránt, hogy úgy a férfi, mint a női rabmunka-erőt bérbe veszik posztó-, flanell-, molton-, pokrócz-sat. gyártásra a kölcsönösen megállapítandó darab, súly és napszám szerint fizetendő árak és föltételek mellett. Az igazgató pártolta az ajánlatot annál is inkább, mert már akkor lehetett látni, hogy a kötőmester, ki addig a rabnőket foglalkoztatta, jelentéktelen vállalatát lassanként megszünteti.

A helyt. t. információt kért az igazgatótól arra nézve, hogy az ajánlattevők azon föltételének, hogy a földolgozásra általuk átadandó anyagok elidegenítése biztosítassék — miként lehetne eleget tenni és hogy nekik mérsékelt bér mellett mely helyiségek volnának raktárnak átadandók?

Az igazgató június 23-án azt válaszolta a helyt. t.-nak, hogy egy fölügyelőt kellene fogadni, a ki az átveendő anyagokra vigyázna s azokat elszá-

¹) Akkor még úgy látszik szabad volt a raboknak dohányozni. Az 1806. augusztus 12-én kiadott Utasítás 19. §-a eltiltja azt.

molná. Az anyagok elhelyezésére a női udvaron levő 5. sz. kaszamatát és a körfal mellett levő nagy pinczét ajánlta, a mely Weber György polgárnak van novemb. 30-ig 70 forintért bérbe adva.

A számvevőség is az ajánlat elfogadása mellett nyilatkozott. Hogy miért nem lett abból még is semmi? nem tudjuk.

Az 1805/6-iki katonai évben a rabok rendkívül kevés munkát végeztek. A heti egyéenként való kimutatás szerint ugyanis gyapjómunkával mindössze csak 9 rabnő és 2 rab foglalkozott 321 munka napon át. Ezek 39 frt 01 krt. kerestek. Az átlagos napi kereset 7.3 kr. volt. Foglalkoztak pedig gyapjú-tépéssel, gyaratolással és fonással, valamint férfi és női harisnyák kötésével.¹ Ebből 3 félélt: durvát, középezt és finomat készítettek.

Az 1803-tól 1810-ig terjedő időből csak ez az egy adatunk van.

Lássuk most tüzetesebben a külső munkát.²

A raboknak a házon kívül való foglalkoztatása 1787-ben vette kezdetét. Ebben és a rákövetkező 2 évben külső munkával mindössze csak 788 frt 31 krt. kerestek. Az igazgató 1787. december 6-án kelt jelentésében azt írja erre vonatkozólag, hogy „az erőteljes rabokat a házból gyakran és előnyösebben lehetne munkára kiadni, mivel azonban őket ha ilyen munkára kimennek mindig páronként egymáshoz lánczolják, ennél fogva ők többféle munkára u. m. favágásra, kapálásra, dohány-sajtolásra, meg föl- és lerakodásra s több effélére nem használhatók.“

1790/91 és 92-ben a rabok külső munkával való foglalkoztatása még csökkent. A rákövetkező években külső munka több volt. 1798-ban kezdve pedig épen sokat végeztek ilyet.

Az 1803. november 9-én kiadott, az igazgatónak és ellenőrnek szóló ideigl. utasítás 3. §-a szerint „a gyár³ ebben a házban néhány év óta egészen megszűnt, miért is az itt levő férfiak a házon kívül való közmunkára rendeltettek ki“ és pedig részben a cs. kir. élelmező raktárba, részben pedig magánosokhoz jártak dologra. Ez évben — a közel 60-ra tehető létszámú — férfi rabok közül külső dologra a nyári és őszi hónapokban 20—30, télen azonban csak 7—9 járt ki.

1803. végén megapadt a külső munka. Az igazgató 1804. febr. 17-én a f.-háznak Pestre leendő áthelyezése iránt tett fölterjesztésében ekként panaszkodik: itten a rabok alig és igen ritkán jutnak munkához és ha akad is itten néha

¹) De mindezt házi rezsiben folytatták.

²) Házon kívül való vagy külső munka alatt a városban, a kincstár vagy magán telek részére teljesített munka értendő. Mezei munkára azonban nem alkalmazták a rabokat. A szabály az volt, hogy étkezésre be kellett őket kísérni a f.-házba és künn nem volt szabad ételt vagy italt elfogadniok.

³) pokróczgyár t. i. Ez a pokrócz gyár azonban nem Szegeden, hanem Tallóson létezett a f.-házban.

némi olcsó és nagyon rövid ideig tartó munka, az is igen alkalmatlan a jelentéktelen és több helyen szétszórva levő munkás rabokra vigyázni köteles örök szétszórta miatt. De azért is, mert a rabok onnan ebédre naponta haza jönni következőleg nagyobb távolságra kétszer kimenni és visszatérni kénytelenek és így az afféle csekély munkának legolcsóbb díjából alig térül meg a rabok ruhájában okozott kár, következésképen a rabok nagyobb része az év legnagyobb részében és a rabnők csaknem mind és szinte egész éven át henyélni kénytelenek.

1810. május 6-án Litassy igazgató a f.-ház fölügyelőjéhez intézett jelentésében fölpanaszolja, hogy a dohány-jövedéki bizottság a szerződés értelmében bizonyos mértékben köteles volna alkalmas rabokat nyáron át a dohány-sajtónál és egyéb munkánál bizonyos napi díj mellett alkalmazni, a f.-ház pénztárát az által gyámolítani, hogy a rabokat más kincstári pénz nélkül kellően el lehessen tartani. A nevezett bizottság még is évek óta vagy egyáltalában nem, vagy nagyon kevés rabot vesz igénybe. Jelenleg az igazgatóság nagy fáradsággal vitte annyira a dolgot, hogy megint alkalmazzanak nehányat.

Hanem azért nem tudjuk mi okból, de abban az évben a rabok mégis 4058 frtot kerestek külső munkával.

Az 1812/13-iki évben a rabok munka keresete 1109 frt. 04 kr. volt. Ez időben sokat jártak külső, illetőleg közmunkára.

Külső munkával 1813/14 évben	---	---	1437 frt	09 krt.
1814/15-ben	---	---	2143 „	35 „
1815/16-ban	---	---	2987 „	54 „
1816/17-ben	---	---	4349 „	34 „
1817/18-ban	---	---	1485 „	59 „

kerestek.

Az 1814/15-iki évről szerkesztett pénz- és anyagszámadást illető számvevőségi nehézményekre adott fölvilágosítás szerint az intézet takarékoságból előállítja az őrseget képező rokkant katonák és a rabok összes lábbelijét, valamint az egész fehérműt és pedig az intézetben iparosokká kiképzett rabok által készített el azokat még pedig 3-szorta jutányosabb árban, mint a hogy a városi iparosok állítanak elő.

Egy pár ember asztalossággal is kellett, hogy foglalkozzék abban az időben, mert a f.-ház vagyonának Litassy volt igazgatótól való átvétele és Valkovszky igazgatónak átadása alkalmával 1816. október 21-én fölvevett leltár szerint az asztalos rabok számára külön műhely létezett, a melyben 2 gyalúpad, 7 jó és 7 kevésbé jó gyalú, 14 új és 2 régi csavarszorító s több efféle szerszám találtatott.

A házi szükségletre üzött czipész-ipar nagyon lehanyatlott 1819-ben, mikor az év derekán a folyton apadó létszám 21 férfiből és 9 nőből állott. Az igazgató azt jelenti ugyanis azon évi december hó 31-én, hogy „miután Hauer György rab, ki állandóan a katonák részére csizmákat készített, valamint a rabok bocskorait javítgatta, kiszabadult és az intézetben nincs olyan rab kit erre a munkára alkalmazni lehetne: az igazgatóság kénytelen volt egy külső csizmadia mestert fogadni föl, a ki a katonák hátralékos 7 pár csizmáját a már bevásárolva levő bőrből elkészítse s az egyéb szükséges javításokat elvégezze.“

A rabok munkáltatásáról a későbbi évekből, adatok hiányában mit sem tudunk.

2. Munkakereset.

A mi erre vonatkozólag a jelentésekből, rendeletekből és számadásokból összeszedhető volt azt mind magában foglalja a következő

RABKERESETI KIMUTATÁS.

Folyó szám	A RABOK KERESTEK						E B B Ő L				A külső munka napidíja volt		RABLÉTSZÁM	
	mely évben?	házi iparral vagy házi munkával		külső munkával		összesen		a raboké volt		a kintestárt illetve		téli		nyáron
		frtot	krt	frtot	kr	frtot	krt	frt	kr	frt	kr			
1	1785/86											15	9	1785 polg. év végén 34
2	1786/87													1786 polg. évben ... 58
3	1787/88	304	48 ⁴ ₁₀									15	21	1787 polg. év végén 74 ¹⁾
4	1788/90			788 31										1788 polg. év végén 40
5	1789/90	441	1 ¹⁷ ₄₀											1789 polg. év végén 26
6	1790/91													1790 polg. év végén 41
7	1791/92													1791 polg. évi III/31-én 40
8	1792/93	435	30											Katonai év végén 46 ²⁾
9	1793/94													D ^{o.} 50
10	1794/95					252	39	67	25	185	14			1794 VII/8-án ... 54 ³⁾

¹⁾ A 304 frt 48 krt, 3165 munkanapon gyapjűfűsűléssel, fonással és harisnyakötéssel keresték. A 21 krt. a sóhivatal fizette 1788. nyarán.

²⁾ Keresményüket $\frac{3}{4}$ részben harisnyakötéssel, $\frac{1}{4}$ részben kalaposnak való gyapjűtéppéssel szerezték. A létszámból 31 nő volt.

³⁾ A munkadíj befolyt: kötésért, külső dologért és a kalapostól. A létszámból 26 nő.

Megjegyzendő. 1., A forint 60 krból állott, a neve rénes vagy rajnai forint volt. 2., A katonai vagy számadási év november 1-én vette kezdetét. 3., A kimutatás üres rovatait az adatok hiányossága miatt nem lehetett kitölteni.

Folyó szám	A RABOK KERESTEK						EBBŐL				A külső munka napidíja volt		RABLÉTSZÁM	
	mely évben ?	házi iparal vagy házi munkával		külső munkával		összesen		a raboké volt		a kincstárt illetve		téli		nyáron
		frtot	kr	frtot	kr	frtot	kr	frt	kr	frt	kr			
11	1795/96					358	20	84	48	274	12			1)
12	1796/97					375	18	110	12	265	06			2)
13	1797/98					844	23	199	47	645	16			1798 VII/31-én ... 58 3)
14	1798/99					1915	59	169	05	1746	54	8	10	1799 VII/9. ... 84 4)
15	1799/1800					2399	19	215	06	2184	13	12*		1780 VII/31 ... 82 5)
16	1800/1	211	16	1671	06	1882	22	190	17	1692	05			6)
17	1801/2					1488	11	151	13	1336	58			„
18	1802/3					1337	31	131	13	1206	18		15	1803 IV. ... 80 7)
19	1803/4												24	1804 IV/29. ... 85 „
20	1804/5													
21	1805/6	39	01											8)
22	1806/7												30	1807 I/31 ... 85
23	1807/8													1808 VIII/1 ... 86
24	1808/9													
25	1809/10												30	1810 I/31. ... 65
26	1810/11	48	21	4058	55	4107	16							1811 I/31 ... 68 9)
27	1811/12			2107	25							15	33	1811 XI/1. ... 96
												21	48	

1) A munkadíj befolyt: kötésért, külső dologért s a kalapostól.

2) Szintén.

3) A munkadíj kötésért és külső dologért folyt be.

4) Kötésért, külső munkáért és a kalapostól. A létszámból 28 nő volt.

5) Kötésért és külső munkáért. A létszámból 30 nő volt. Kötőmunkáért járó keresetből a rabé volt 5 kr.

6) Kötésért és külső munkáért.

7) Szintén. A 15 kr. napi díjból a rabé volt 3 kr. az öre 1 kr. A 24 kr.-ból a kincstárnak jutott 20 kr. A magánosoknál dolgozó rabok napi díja 1804 aug. 1.-től emeltetett föl 24 kr-ra, a katonaság részére dolgozóké 15 kr. maradt.

8) Gyapjútépéssel, gyaratolással, fonással és harisnyakötéssel 9 nő és 2 férfi 321 napon át keresett 39 frt. 01 krt. Átlagos napi kereset 73 kr.

9) 48 frt 21 krt harisnyakötéssel keresték. A 68 létszámból 14 nő.

*) 1800-ban, a 12 kr. napi díjból a raboké volt 1 kr és a munkaadótól kaptak még a nehéz munkáért 2 kr. pótlékot.

Folyó szám	A RABOK KERESTEK						E B B Ő L				A külső munka napidíja volt		R A B L É T S Z Á M	
	mely évben?	házi ipar- ral vagy házi mun- kával		külső mun- kával		összesen		a raboké volt		a kincs- tárt illette		téli		nyáron
		frtot	krt	frtot	kr	frtot	krt	frt	kr	frt	kr			
28	1812/13			1109	04	1109	04							18 3 I/31 ... 77 1)
29	1813/14			1437	09							21*		1813 XII/31 ... 70 2)
30	1814/15			2143	35									1814 VII/31 ... 76 3)
31	1815/16			2987	54							18 36		1815 VII/31 ... 65 4)
32	1816/17			4349	34							33	48	1816 XII/14 ... 62 5)
33	1817/18	27	48	1485	59	1513	47					28	34	1817 XII/16 ... 53 6)
34	1818/19											28	34	1818 X/31 ... 39 7)
35	1819/20													
36	1820/21													
37	1821/22					60	12 1/2							1821 VI/31 ... 16 8)
38	1822/23													
39	1823/24													
40	1824/25													

1) Ebből a nő-rabok keresete volt 7 frt 40 kr. A létszámból 14 nő.

2) Ez évben a nő-rabok to!l-tépéssel 16 frt 16 krt kerestek. A létszámból 8 nő.

3) A létszámból 13 nő.

4) A létszámból 9 nő.

5) A külső munka 48 krnyi napidíjából a rabé volt 1 kr., az öre 1 kr., az intézeté 44 kr. A létszámból 12 nő.

6) A 27 frt 48 kr. a nők keresete volt. Nyáron a ház részére sok fát vágta. A létszámból 10 nő.

7) A létszámból 9 nő.

8) A létszámból 5 nő.

*) Ebből a 21 krból a rabé volt 3 kr., az ört illette 1 kr., az áll. kincstár javára esett 17 kr. Már 1810. április 30-án javaslatba hozta a számvevőség, hogy miután a rabok az intézettől élelmet és ruhát kapnak s ezen kívül őket egyéb nem illeti: egész napi keresményük az intézet javára vétessék be s a dolgozó raboknak csak 3 kr. adassék naponta apróbb szükségleteikre. A helyt. t. azon évi május 15-én kelt rendeletével elfogadta ezt a javaslatot tekintetbe vévén azt is, hogy az egész keresménynek a rabok kezébe-adása sok kihágásra adott alkalmat. — 1817-ből is van rá adatunk, hogy 3 kr. járt a raboknak napi keresményükből. A mint a 18 és 19 folyó szám alatt a jegyzetben láttuk: már 1803-ban és 1804-ben — úgy a katonai élelm. háznál, mint a magán feleknél teljesített külső munkáért járó 15 kr. — napi díjból a rab 3 krt, az ör 1 krt kapott.

Folyó szám	A RABOK KERESTEK						E B B Ő L				A külső munka napidíja volt		RABLÉTSZÁM	
	mely évben ?	házi iparal vagy házi munkával		külső munkával		összesen		a raboké volt		a kincstárt illetve		téli nyáron		
		frtot	krt	frtot	kr	frtot	krt	frt	kr	frt	kr			
41	1825/26					27	17							1)
42	1826/27													
	1827/28													
44	1828/29											32		2)
45	1829/30													
46	1830/31													

1) A kereset a férfi rabok munkájáért folyt be. A létszám volt 1825. X/30-án 15, 1826. I/31-án 12, 1826. IV/31-án 10.

2) Ebből 28 kr. esett a kincstár, 1 kr. az ör javára és 3 krt kapott a rab.

X.

É L E L M E Z É S.

1. Egészséges rabok élelmezése.

A rabok kosztja kenyérből és főttételből állott, a büntetés súlyosbitásául itéletileg elrendelt böjtnapok kivételével, amikor csak kenyeret és vizet kaptak.

Az életfogytig tartó rabságra ítélték tápláléka mindig csak kenyér és víz volt.

Kenyeret a rabok számára elegy-búzából,³ egy városi pék süttött, a kinek az 1785. nov. 26-án kelt szerződés szerint 2 kr.⁴ járt minden rabkenyerért,⁵ a melynek súlya 2 bécsi fontban volt megállapítva.⁶

3) 1817-ben a helyt. t. rendeletére kísérletet tettek, hogy az addigi drága kenyér helyett olcsóbb, de élvezhető kenyeret kapjanak a rabok és örök. A kísérlet 2 rész elegy-búzával — és 1 rész árpaliszttal történt. Bevált. A helyt. t. tehát elrendelte, hogy a míg a viszonyok jobbra fordulnak ilyen kenyeret adjanak úgy az öröknek, mint a raboknak. Később a sütéshez ugyanannyi köz-lisztet vettek mint árpaliszttal. A kenyérből a rabok 1 fontot kaptak napjára.

A drágaság csökkenvén a helyt. t. 1818. októb. 20-án megengedte, hogy a kenyeret megint csak köz-lisztből süssék mint azelőtt.

4) A számítás a XVIII. század végén és a XIX. század első felében bécsi értékben történt. A forintot, mely a tallér $\frac{2}{3}$ részének megfelelő értékű volt: rénes, rhénusi vagy rajnai forintnak nevezték. 60 kr. tett egy ilyen forintot.

A raboknak minden második nap fejenként egy 4 tt. súlyú kenyeret osztottak ki, ép úgy mint a katonáknak. A kenyérporciót azonban később, bizonyára 1787-ben, a császár parancsára, felényire szállították le.

Ez az 1 ttos kis porció kenyér a II. József császár halála után is megmaradt¹⁾, a nagy drágaság miatt²⁾. De a drágaság megszűntével sem változtattak rajta — a mai napig sem! amennyiben a foglyok ma is 560 gr. azaz 1 tt. kenyeret kapnak. (Pedig a törvényhatóságok rabjairól a helyt. tanács 1816. aug. 13-án 23974. sz. a. kelt rendeletében akként intézkedett, hogy naponta 2 ttos kenyeret és elegendő főtt ételt kapjanak³⁾.)

⁵⁾ A kenyérsütő egy 1801. július 14-éről való följegyzés szerint 140 tt. kenyérhez 100 tt. lisztet számított. Egy köből gabona súlyát 142 tt.-nak vette, a miből 18 tt. esett korpára és elporzásra. A jobb minőségű elegy-búza ára április, május és június havában, az akkori drágaság mellett 6 frt 12 kr., 6 frt és 5 frt 30 kr. volt. Szeged v. l.

⁶⁾ A XVIII. század 70-es éveiben ez a méret volt a maximum Németországban és Németalföldön. Franciaországban, Svájcban és Angliában kisebb volt a porció. Nevezetesen Weselben, Strassburgban, Mannheimban, Gentben, Mainzban 2 tt. kenyeret kaptak a rabok. Hannauban is a téli hónapokban. Ellenben Lüneburgban a rabok élélmé csak is 1½ kenyérből állott.

Franciaországban 1776-ban a napi koszt 1½ tt. kenyér és egy kevés leves volt.

Genfben (Svájcban) a rabok naponként 1 tt. kenyeret, egy kevés levest és ½ pint bort kaptak.

Angolországban az egész rabkoszt 1—1½ tt. kenyérből állott, Antwerpenben (Flandriában) 1 tt. napi kenyérből és 1 tt. egész hétre való vajból. Ueber Gefängnisse und Zuchthäuser. Ein Auszug aus dem Englischen des William Howard von Gottl. Rudolf Wilh. Köster. Leipzig 1780. Weygand. 15. 204. 222. 231. 232. 234. 238. 240. 261 és 272. lap.

A Trenck Frigyes napi kosztja is 1½ tt. kenyérből állott 1755-ben Magdeburgban. Des Freiherrn Friedrich von der Trenck merkwürdige Lebensgeschichte. Wien 1787. Wuchersche Buchhandlung. Zweite Aufl. 2 k. 24.

Később sem igen változott a kenyér súlya. Jelesen 1846-ban illetőleg 1847-ben Franciaországban a raboknak 1½ tt. kenyeret adtak naponként. Németországban és Ausztriában is legtöbb helyt. Néhol azonban 2 tt-ot, egy fogházban (a chemnitzi, szászországi községi rendőri fogházban) 3 tt.-ot kaptak. Legkisebb volt a kenyérporció 1846-ban Würtenbergben a kreilsheimi és kaisheimi városi fogházakban, a hol csak ½ tt. járt ki nekik, de a hol a húsporció is épen akkora volt. Bajor- és Szászországban itt-ott ¼ és 1¼ tt.-ban volt a kenyér súlya megállapítva. A katonai kenyérporció 1847-ben Ausztriában 1¼ tt.—980 gr. volt.

Ritter Appert: Die Gefängnisse, Spitäler, Schulen, Civil- und Militäranstalten in Oesterreich, Baiern, Preussen, Sachsen, Belgien. 1851. Wien. Leopold Sommer.

¹⁾ A kasseli börtönben a XVIII. század elején a rabok napi illetménye nyáron 1½ tt., télen 2 tt. kenyérből és 8½ fillér sör- és sópénzből állott. Egyebet nem kaptak. Fliegenschmidt C: Der Beruf des Aufsehers in den Strafanstalten und Gefängnissen. Lipsce 1902. Benno Konegen 3.

A bécsi feny.- és dolg.-házban 1784-ben a férfi rabok 1½ tt., az asszonyok és gyermekek 1¼ tt. kenyeret kaptak napjára. További élelmüket munkakeresményükből kellett bevásárolniuk az élmezőtől.

A kenyeret a rabok fizették. Az államkincstár azonban a vállalkozót a háború tartamára, vagyis a drágaság idejére az 1787. nov. 1-től 1788. május végéig terjedő félévre 161 frt 15¹/₄ krral kárpótolta. Később is előfordult ez, a többek közt 1801-ben, a mihez különben ekkor a vállalkozónak a szerződés szerint joga is volt. 1792-ben a kenyér ára 1¹/₂ kr. volt. 1792/3-tól számítva 3 éven át 1 kr. Később, 1799 végéig, valamint 1802-ben 1 tt. kenyérért megint 1¹/₂ krt fizettek, de kárpótlást is adtak.

Egy 1787-ből való helyt. t. rendelet¹ szerint a raboknak a kenyeret főlvágva kell adni, mert késük és villájuk nem szabad, hogy legyen.

Kosztal a rabokat az élelmező (tracteur, obsonator) látta el, a ki ép úgy szerződéses vállalkozó volt, mint a kenyérsütő, de a ki az intézetben lakván s a rabokkal folyton érintkezvén, az intézettel szorosabb viszonyban állott és úgy tekintetett, mint annak alkalmazottja. Sőt sokáig, még 1804-ben is egyik kulcsár volt az élelmező, a f.-ház megvizsgálására kiküldött Erczly Alajos számvevő tanácsos azon évi február hó 5-én kelt jelentése szerint, melyben a jelentést tevő e két állást összeférhetetlennek mondja. 1805. febr. havában azonban, ideiglenesen bár, de még mindig a kulcsár végezte az élelmezői teendőket is, alkalmas élelmező nem találkozáván.

Az élelmezés azonban — 1804. elején még — házilag kezeltetett. Az összes élelmi czikkeket a házi pénztárból az igazgatóság szerezte be és adta át az élelmezőnek, a ki az ételek elkészítéséért fizetést húzott. Ezt a Szabó Gergely id. igazgató által 1799-ben behozott és az 1803. évi utasítással meg-egyező rendszert Erczly helyt. t. biztos „helytelennek, terhesnek és a tisztviselők egyéb teendőivel összeférhetetlennek és olyannak találván, mely a pénztár és a számadások kezelésében zavart és rendetlenséget okozhatna és az élelmi czikkek fölhasználását illetőleg visszaélésekre nyújthatna alkalmat“

1786-ban ugyanott a nők élelmezése 1 tt. kenyérből és 2 tányér levesből állott. Dr. Maasburg M. Frigyes. Die Strafe des Schiffziehens in Oesterreich. Bécs. 1890. Manz. 28. és 30.

A bécsi „kaszamáta-fenyítőházban“ az 1788-ik évben és a rákövetkező évtől fogva valamennyi osztrák tartományi fogházban 1 tt. és 24 lat súlya volt a kenyérporciónak. Massburg idézett műve. 81.

1815-ben a fönnebb említett fenyítő- és dolg. házban a kenyérporció 1 tt.-ban volt megállapítva. (Valószínűleg II. József császár szállította volt azt le 1787-ben, amikor a szegedi rabkosztot megszorította). Dr. Leitmaier Viktor: Österreichische Gefängnis-kunde. 1890. Bécs 168.

²) Jóllehet Szabó Gergely id. igazgató annak ¹/₂ ttal való megnagyobbítását 1799-ben javaslatba hozta volt, egyszersmind a kosztpénznek 1 krral leendő emelését is ajánlván.

³) Oszvaldt Lajos: Gyűjteménye azon felsőbb szabályrendeleteknek, melyek 1752. évtől 1847. évig feny. ügyekben kibocsátottak és még jelenleg is érvényesek. Pest 1864. Eggenberger. 87.

¹) Szeged v. l. 125/1787.

— nyomban megszüntette, a házi élelmezés intézményének gyöngye plántáját, mielőtt megtövesedett volna, gyomnak nézvén, durva kézzel kitépte. Az ő vaskalapossága 70 évvel odázta el ennek az üdvös intézménynek a meghonosítását.

Littassy igazgatónak ép oly kevéssé sikerült újítást hozni be az élelmezés rendszerébe, mint elődjének. Ő azt javasolta volt 1810-ben — hivatkozással az 1803-iki utasítás 3-ik pontjára, — hogy úgy a tüzi-fának, mint az élelmi cikkeknek a termelőktől nagyobb mennyiségben, a termelés helyén való bevásárlásával egy tisztviselő bizassék meg, a kinek a részére előfogat és napi díj engedélyezendő. A helyt. t. nem fogadta el a javaslatot, mondván, hogy a nagyobb mennyiségben való bevásárlás az intézet csekély jövedelme miatt nem engedélyezhető¹.

Az élelmezőnek a rabok által fejenként és naponként fizetett 2 kr.-okon² kívül a javadalmazása évi 100 frt fizetésből és failletményből állott. Kezdetben évente 1, később 4 $\frac{1}{2}$, azután 12 öl, 1809. óta pedig 15 öl tüzi-fa járt ki neki. Fizetését 1800-ban 130 frt-ra emelték. De drágasági pótlékban is részesült. Lakása, konyhája és raktárhelyisége is volt az intézetben.

A rabkoszt az 1785—87 években megfelelt a tallósi kosztnak.³ Arról pedig elmondhatjuk, hogy sokkal jobb volt mint Europa legtöbb általunk ismert akkori fenytő házában.⁴

¹) O. I. 10406/1810.

²) A rabok később többet, jelesen 1811-ben napjára 6 krt., október havától 1812. január végéig terjedő időben pedig 12 krt. fizettek neki fejenként.

³) Avval a különbséggel — egy 1785 november 28-án kiállított étlap szerint, hogy a szegedi étrendből vasárnap és kedden hiányzik a főzelék. O. I. 37317/1785.

⁴) Összehasonlítás kedvéért lássuk hogy Europa többi országaiban Howard milyenek találta a rabok kosztját az 1775—76-ik évben, a mikor meglátogatta a f.-házakat:

Angliában az egész rabkoszt 2—3 $\frac{1}{2}$ penny árú azaz 1—1 $\frac{1}{2}$ tt. kenyérből,

Franciaországban 1 $\frac{1}{2}$ tt. jó kenyérből és kevés levesből állott.

Svájcban a genfi f.-házban a rabok napjára 1 tt. jó kenyeret, egy kevés levest és $\frac{1}{2}$ pint bort kaptak.

Németországban Weselben 2 tt. kenyér és munka-napokon mintegy 1 $\frac{1}{2}$ pence járt ki nekik, Strassburgban az adósok börtönében 2 tt. kenyér és jó leves, Mainzban szintén 2 tt. kenyér és mintegy 4 pence. Itt azonban egy pint sört is hozhathattak maguknak. Lüneburgban élelmükre 1 $\frac{1}{2}$ tt. kenyeret és $\frac{1}{2}$ penny-t adtak. Mannheimban igen jó volt a koszt: 2 tt. kenyér, leves, egy kvárt sör és a böjt-napokat kivéve $\frac{1}{2}$ tt. hús. A nők csak 1 $\frac{1}{2}$ tt. kenyeret, de egyébből ugyanannyit kaptak mint a férfiak.

Németalföldön: Amsterdamban reggel 4 jó karéj vajjas kenyér, délben rizs-leves és 2 karéj kenyér, este tej és ezenkívül naponta 1 kvátrt sör volt a rabok élelme.

Flandriában, Antwerpenben igen gyöngye volt a koszt: 1 tt. kenyérből és egész hétre 1 tt. vajból állott. De a hiányt a zárdák és egyesek adományai kellően pótolták. Gentben 2 tt. kenyeret, némi paszuly, borsó vagy más efféle levest s kevés kenyeret benne és pénteket s a böjtöt kivéve $\frac{1}{2}$ tt. hideg húst, ezen kívül 2 fillért kapott minden rab, amiért csaknem 2 pint sört vagy egyebet vehetett magának az élelmezőtől.

Az udvari kancellária azonban 1787. márczius 5-én kelt leiratában kifogásolta, hogy miért kerül az — kenyérral együtt — 4 krba, holott Bécsben a hol sokkal nagyobb a drágaság, csak 3 krt fizetnek a rabok élelmezéséért.¹ Junius 14-ről keltezett leiratában² pedig fölhozta, hogy a bécsi rendőri fogházban a rabok nem kapnak húst,³ míg Szegeden a bőjt napokat kivéve minden nap $\frac{1}{4}$ tt. hús jár ki nekik.⁴

Howard idézett műve: 15. 204. 222. 232. 233. 238. 240. 252. 261. és 272.

A tallósi rabkoszt pedig az 1782 nov. 5-éről való étlap szerint a következő volt:

Vasárnap, 1 meszelyes kanálnyi tészta, vágott laska, csipedett vagy árpakása $\frac{1}{4}$ tt. marhahússal, levessel együtt 2 kr-ért, vagy pedig $\frac{1}{4}$ tt. marhahús 1 meszelyes kanálnyi zöld főzelékkal leves nélkül és tészta szintén 2 krért.

Hétfőn, a raboknak saját kenyerüket kell hogy a levesbe aprítsák, ellenben 1 kanálnyi becsinált paczalt és $\frac{1}{4}$ tt. marhahúst kapnak.

Kedden, 1 meszely nagyszemű árpakása levessel és $\frac{1}{4}$ tt. marhahús vagy 1 kanálnyi savanyú káposzta és $\frac{1}{4}$ tt. marhahús.

Szerdán is ismét saját kenyerüket kell hogy a rabok beleaprítsák, ellenben 1 kanálnyi borsót (kapnak) $\frac{1}{4}$ tt. marhahússal.

Csütörtökön, 1 kanálnyi tészta levessel $\frac{1}{4}$ tt. marhahús és 1 porció főzelék.

Pénteken, 1 kanálnyi leves lencsével vagy paszulylyal és 2 nagy gombóc.

Szombaton, 1 kanálnyi hagymaleves, 1 kanálnyi megszírozott laskával vagy galuskával.

1 porció marhasült $\frac{1}{2}$ tt. nyers húsból mártással 2 kr.

1 porció disznósült $\frac{1}{2}$ tt. nyers húsból $1\frac{1}{2}$ kr.

1 porció juhhús $\frac{1}{2}$ tt. nyers húsból $1\frac{1}{2}$ kr.

1 libaczomb 5 kr.

1 porció malacz 5 kr.

Szeged v. l.

¹) Spielbergben is 4 krt fordítottak 1785-ben a rabok élelmezésére. II. József császár parancsolta volt meg 1784-ben, hogy jövőre csak kenyeret és vizet s munkadíj fejében legfönnebb 4 krt adjanak nekik. Prágában abban az időben 4—5 krt költöttek a rabok élelmére. Brünnben 4 kr. volt a rabtartási díj. Dr. Maasburg idézett műve: 41. 45. 50. és 53.

A bécsi f.-házban 1788-ban szintén 4—5 krba került egy rab napi élelmezése. Appert. Die Gefängnisse, Spitäler, Schulen etc. in Oesterreich etc. Wien 1851. Leopold Sommer I. k. 163.

Tehát az ausztriai f.-házakban is annyit fordítottak az élelmezésre mint nálunk, mert itt a kenyérért 2 krt, és a kosztért szintén 2 krt, összesen 4 krt fizettek.

²) O. l. 12710 és 23965/1787.

³) A nevezett rendőri fogházban 1787-ben a koszt ez volt: 1 meszely leves zsírozott és kenyérral vegyített kásaneműből (Greisler waare). Azután olyan mennyiségű főzelék, egy nap lencse, másnap fölvaltva borsó, paszuly, paczal, savanyú tüdő, hetenként egyszer gombóc is. Minden főzeléket rántással kellett fölereszteni. Minden fogoly kapott 1 kr. értékű kenyeret, amely föl volt vágva, mert nem volt szabad, hogy egynek is kése vagy villája legyen. Ezért a kosztért 3 krt fizettek az élelmezőnek.

O. l. 27362/1787.

A bécsi kaszmátákban létezett fenyítő házban 1788 óta érvényben volt és az udv. kancellária által 1789. nov. 21-én kelt körrendeletével valamennyi tartományra nézve kötelezővé tett utasítás szerint a rabok valláskülönbség nélkül egész éven át a következő

Mire a helyt. t. fölírt, kifejtván, hogy a magyarországi rabok, legyenek azok magyarok, szlávok vagy oláhok, rendszerint erősebb testalkatúak mint a német foglyok és ezért táplálóbb élelmezésre van szükségük s e mellett Szeged fekvése nagyon egészségtelen, mocsaras, következésképen a betegségek megakadályozása végett is egészségesebb táplálékban kell őket részesíteni, azonkívül a f.-házra ítélték rendszeren csekélyebb büntetteket elkövetett emberek, a kiktől javulást lehet várni, ennél fogva az egészségükre is tekintettel kell lenni.

Az udv. kancellária azonban 1787. szept. 27-én 12116. sz. a. kelt leiratában azt válaszolta, hogy a helyt. t. által fölhozott indító okok semmi esetre olyan természetűek, hogy a szegedi rabok az eddigi koszt, kiváltképen pedig a naponként való $\frac{1}{4}$ tt. hús élvezetében meghagyassanak, hanem nekik nem szabad egyebet mint egy ilyen büntető intézetnek megfelelő kosztot adni, olyat nevezetesen, mint a milyen a bécsi rendőri fogházban van hús nélkül megállapítva, a mely naponta kenyérrrel vegyített levesből, azután fölváltva főzelékből, paczalból vagy tésztaból áll, mivel „legfelsőbb elhatározás szerint“ a szegedi rabokat nem szabad jobban tartani mint a bécsieket.¹ Végül kimondta az udv. kancz. hogy egyáltalában a rendre és fegyelemre nézve is a bécsi rendőri fogház példáját kell Szegeden is szem előtt tartani.²

Lássunk egy ilyen császári rendeletre készült szegedi étlapot 1787. nov. 10-ről:

Vasárnap: árpakása-leves,
savanyú tüdő-főzelék.

Hétfőn: kása-leves,
borsó-főzelék.

élelmezésben részesültek: kijárt nekik 1 meszely leves fölvágott kenyérből és kevés hüvelyes veteményből és 1 meszely főtt hüvelyes vetemény u. m. borsó, lencse, paszuly s több efféle. E mellett kapott mindenik rab naponként egy porció kenyeret, a melynek súlya 1 tt. 24 lat volt.

A rabok napjában egyszer étkeztek és pedig a mikor a munkából hazajöttek, este 7 órakor. Vasár- és ünnepnap azonban délben 12 órakor.

Dr. Maasburg hivatkozott műve 81.

¹) A hús mérete bizonyára mindenütt a nyers állapotban való súlyt jelenti.

²) II. József császárnak különben sok gondot adott az, hogy a raboknak igen jól van dolguk. Laibachban is úgy találta — ott időzése alkalmával 1784-ben — hogy a rabokat, a kiknek ágyuk és fűtött szobájuk van s a kiknek csak fonni és utcát söpörni kell: igen jól tartják. El is rendelte hogy az másképp legyen. Ágy helyett csak pricset és eledelül csupán kenyeret és vizet kapjanak. Munkadíjat se adjanak nekik 4 krnál sokkal többet.

Maasburg idézet műve 45.

³) Az 1789. nov. 21-én kelt udv. kancz. rendelettel az 1788 év óta érvényben levő bécsi kaszamáta-rendszabály tétetett valamennyi f.-házra nézve kötelezővé a rabok ruházatát, kosztját, fekvő helyét és lelánczolását illetőleg.

Maasburg 32.

Kedden : gombóc-leves zsömlyével,
káposzta-főzelék.

Szerdán : tarhonya-leves,
lencse-főzelék.

Csütörtökön : kenyér-leves,
paczal-főzelék.

Pénteken : árpakása-leves,
karórépa-főzelék.

Szombaton : tarhonya-leves,
paszuly-főzelék.

Az új kosztot illetőleg még tüzetesebb tájékoztatást nyújt az étlapnak nevezhető 1787. végéről való kimutatás vagy „számvetés,“ mely a f.-ház igazgatójának jelentéséhez van mellékelve.¹ Az igazgató ugyanis fölírta a helyt. t.-hoz, pártolván az élelmező abbeli kérését, hogy miután a rabok kosztja árában részére fejenként és naponként 2 krban szerződésileg megállapított összegből nem jöhet ki: drágasági pótlékban részesíttessék.

Ehhez a fölterjesztéshez van a szóban lévő „számvetés“ csatolva, mely az akkori 75 főből álló rablétszám élelmezésének költségeit tünteti föl.

E számvetés szó szerinti való fordítása ekkép szól:

„Számvetés :

mutatja, hogy a 75 rab szabályszerű kosztja egy héten mennyi pénzbe kerül ;
u. m.

Vasárnap

leveshez

10 icze nagyszemű árpakása 3 krjával	30 kr.
1 „ disznózsír	20 „
hagyma	3 „

főzelékhez

25 font savanyú tüdő, máj és szív vagdalék (Geschnadl) 2 krjával	50 kr.
1 icze disznózsír	20 „
4 „ rántásliszt 2 krjával	8 „
2 „ eczet 4 „	8 „
2 font só 3 „	6 „ = 2 frt 25 kr.

¹⁾ O. l. 41181/1787.

Hétfőn

leveshez

10 icze kása (Prein)	3 krjával	---	---	---	---	30 kr.
1 „ disznózsír	20 „	---	---	---	---	20 „
hozzá hagyma	---	---	---	---	---	3 „

főzelékhez

12 icze borsó	4 krjával	---	---	---	---	48 kr.
1 „ disznózsír	á	---	---	---	---	20 „
4 „ rántásliszt	2 krjával	---	---	---	---	8 „
2 font só	---	---	---	---	---	6 „ = 2 frt 15 kr.

Kedden

leveshez

20 icze liszt gombócnak	3 krjával	---	---	---	---	1 frt — kr.
36 kemény zsemlye	---	---	---	---	---	18 „
1 icze zsír	---	---	---	---	---	20 „
hagyma	---	---	---	---	---	3 „

főzelékhez

káposzta	á	---	---	---	---	21 „
1 icze zsír	---	---	---	---	---	20 „
4 „ liszt	2 krjával	---	---	---	---	8 „
2 font só	---	---	---	---	---	6 „ = 2 frt 36 kr.

Szerdán

leveshez

12 icze tarhonya	4 krjával	---	---	---	---	48 kr.
1 font zsír	---	---	---	---	---	20 „
hagyma	---	---	---	---	---	3 „

főzelékhez

15 icze lencse	2 krjával	---	---	---	---	30 kr.
1 „ zsír	---	---	---	---	---	20 „
4 „ rántásliszt	2 krjával	---	---	---	---	8 „
2 font só	---	---	---	---	---	6 „ = 2 frt 15 kr.

Csütörtökön

leveshez

18 font fekete kenyér	2 krjával	---	---	---	---	36 kr.
1 icze disznózsír	---	---	---	---	---	20 „
hagyma	---	---	---	---	---	3 „

főzelékhez

25 font paczal 2 krjával	---	---	---	---	50 kr.
12 kemény zsemlye	---	---	---	---	6 „
1 icze zsír á	---	---	---	---	20 „
4 „ rántásliszt 2 krjával	---	---	---	---	8 „
2 font só	---	---	---	---	6 „ = 2 frt 29 kr.

Pénteken

leveshez

10 icze nagyszemü árpakása 3 krjával	---	---	---	---	30 kr.
1 font juhzsír á.	---	---	---	---	24 „
hagyma	---	---	---	---	3 „

főzelékhez

karórépa á.	---	---	---	---	24 „
1 icze juhzsír	---	---	---	---	24 „
4 „ rántásliszt 2 krjával	---	---	---	---	8 „
2 font só	---	---	---	---	6 „ = 1 frt 59 kr.

Szombaton

leveshez

12 icze tarhonya 4 krjával	---	---	---	---	48 kr.
1 „ juhzsír	---	---	---	---	24 „
hagyma	---	---	---	---	3 „

főzelékhez

5 icze paszuly 2 $\frac{1}{2}$ krjával	---	---	---	---	37 $\frac{1}{2}$ „
1 font juhzsír	---	---	---	---	24 „
2 icze rántásliszt 2 krjával	---	---	---	---	8 „
2 font só	---	---	---	---	6 „ = 2 frt 30 $\frac{1}{2}$ kr.

Összesen 16 frt 29 $\frac{1}{2}$ kr.

A 75 rab élelmezéséért 2 krjával 7 napra fizet a ház összesen	17 frt 30 kr.
Marad az élelmezőnek haszon egy héten 1 frt 1 $\frac{1}{2}$ kr, a mi	
egy éven át vagy 52 hétre összesen fölmegey	53 frt 18 kr.
Ebből leszámítandó a szolgáló évi bére	18 „ — „
és ennek élelme napjára legalább 5 krjával	30 „ 48 „
	<hr/> 48 frt — kr.
Marad fön	5 frt 18 kr.

Ezt a maradványt egy éven át a vas- és konyhaedényekre könnyen ki lehet adni, ennél fogva az élelmezőnek a mostani drágaság mellett semmi sem marad.“

Eddig a kimutatás, melynek űrmértékben kifejezet porcióit ha súlymértékre változtatjuk át és a jelenlegi rabkoszt porcióival összehasonlítjuk, arról győződünk meg, hogy a máiak csaknem kétszer akkorák, mint a melyeket a József császár rendeletére 1787-ben állapítottak meg — a kenyérpорciók kivételével. Mert a kenyér akkor 1 tt. = 560 gr. nehéz volt, mint ma a fogoly kenyér. (Mig a rab- és feyenczkenyér 840 grammot nyom.)

Az 1787 előtti koszt, mely szerint a rabok naponta 2 tt. = 1120 gr. kenyeret, 1 meszely = 0.35 L. levest és hetenként ötször 1—1 meszely főzeléket és $\frac{1}{4}$ tt. = 140 gr. húst kaptak: nemcsak hogy fölért a mái kosztal, hanem még fölüli is multa azt. Hiszen a napi kenyér- porció 280 grammal nagyobb volt a máinál, a heti húsilletmény pedig 700 grammot tett, mig a mostani csak 462 gr.

Az 1787-ben megállapított koszt elégtelen volt. A rabok azonban pótolhatták annak hiányát keresetükből.¹

Ezt a büntetésnek súlyosabbá tétele czéljából megszorított élelmezést a drágaság miatt a József császár halála után sem lehetett kellőképen megjavítani. Úgy látszik azonban hogy a marhahúst megint bevették az étlapba, mert egy 1810-ből való május 6-án kelt igazgatói jelentésben² az áll, hogy „ezelőtt a raboknak hetenként kétszer lehetett húst adni, de most csak egyszer lehet, a hús fontjának ára 15 krra emelkedvén.“³

¹) „A rabok munkakeresetükből marhahúst vagy sültet vásárolhatnak az élelmezőtől, a magukkal hozott vagy nekik küldött pénzt azonban tőlük el kell venni, eltenni és elbocsátásukkor kell azt nekik kézbesíteni.“ 1787 decz. 18-án 44487 sz. a, kelt helyt. tanácsi rendelet.

²) O. I. 18729|1808.

³) A bécsi f.-ház 1815-ben jóváhagyott szabályzata szerint, a rabok hetenkint csak egyszer, vasárnap kaptak húst. Dr. Leitmaier idézett műve 168.

Spielbergben 1818-ban s az azt megelőző években a rabok kosztja víz-levesből, hüvelyes veteményből és kenyérből állott.

Maasburg idézett műve 56.

A linzi f.-házban 1814-ben szintén levessel és főzeléssel éltek a rabok, vasárnapként azonban $\frac{1}{4}$ tt. húst és naponta 1 $\frac{1}{2}$ tt. rozs kenyeret kaptak. Az ételporció 1 nagy meszely volt. Élelmezésük naponta 6 krba került.

A karlaui (Grátz mellett levő) f.-ház kosztja is hasonló volt az említett évben, az ételporció azonban 3 meszelynek felelt meg. A kosztra 7 krt fordítottak naponta. Húst a rabok nem kaptak sem ott, sem a lebergi f.-házban. Ebben a kenyérpорció 2 tt. lengyel fontban, az ételporció 3 nagy meszelyben volt megállapítva.

A klagenfurti f.-házban sem szerepelt a hús az étlapon az írt időben.

Joseph Hopfauer: Abhandlung über Strafhäuser überhaupt etc. Linz. 1814. Cajetan Haslinger. 148. 149. 199. 202. és 206.

(A szamosujvári f.-házban a XIX. század elején, „mindegyik rab a sajátjából élelmezhetette magát; e végett bizonyos mennyiségű pénzt tarthatott magánál, a mivel a vár kantinjából, vagy a vár udvarán áruló kofánéktól magának ételt-italt vásárolhatott. Ha szegény volt, a „provincia terhére élelmeztek és pedig naponként és fejenként adtak

Megjegyzendő, hogy abban az időben az árhoz szabták az ételporcziót és nem megfordítva, mint a hogy most teszik.

Az 1808. aug. 7-től 13-ig kizárólag terjedő időben kiszolgáltatót étellekről fönmaradt különben egy kimutatás¹ mely szerint 84 főre számítottak $16\frac{1}{2}$ — 18 meszely = $5\cdot835$ — $6\cdot366$ L. főzeléket,² a mi fejenkint $0\cdot07$ — $0\cdot076$ L.-nek felel meg és 544 lat = $9\cdot521$ kilogr. húst,³ a miből 1 főre 113 jut. Ez pedig ugyan kevés, mert a száraz főzelékek közül ha pl. a paszulyt súly szerint vesszük, 52—56 gr-ot kapunk. Száraz paszulyból ma 150 gr. jár főzeléknek és 70 gr. levesnek! Tehát levesnek is hig volt az akkori főzelék!

Igaza volt ennél fogva Perei Péter szökevény rabnak, a ki a vele 1808. június 19-én fölvetett jegyzőkönyvben⁴ szökése okául azt hozta föl hogy: „1 font kenyérrrel és $2\frac{1}{2}$ kr ára levessel 24 óráig beérnie lehetetlen volt.“

Panaszkodtak emiatt a rabok naponta — a mint az igazgató 1808. aug. 13-án 213 sz. a. kelt jelentéséből látjuk — hogy ilyen sovány koszt mellett közmunkát végezniök betegség és halálos baj nélkül nyilván való, hogy lehetetlen.

egynek-egynek: $1\frac{1}{2}$ font kenyeret, minden héten $\frac{1}{4}$ font színhúst, a többi napokon egy kupa zsíros ételt hüvelyes veteményből. Péntek nap az összes rabállomány csak korpacizibere levest kapott. A szegényebb sorsú rabok ételmük javítására alamizsnát gyűjthettek a városon, vagy pedig országos vásárok alkalmával, mikor egy rabot kötöttek ki lánczra az ország-út mellé egy nagy perselylyel. 1808-ban a kir. főkorm. szék ezen szokást betiltotta és a könyörödomány-gyűjtést csak a vár belterületére szorította.“

Hodoreán János: A szamosujvári kir. orsz. fegyintézet multja. Ezen cikk megjelent „A sz. ujjvári vár“ czimű füzetben, melyet Szongott Kristóf, Vajna Károly és Hodoreán János irt és a mely külön lenyomatott képezett, Szongott Kristófnak „Sz. Ujjvár város monográfiája“ czim alatt 1898-ban Sz. Ujjvárt kiadott művéből.

Összehasonlításul ide jegyezzük a hazai fegyintézetek 1867-ből való élelmezési adatait.

A kenyérporció mindenik fegyház részére $1\frac{1}{2}$ tt.-ban volt megállapítva. (Úgy a mint ma van,

Munkácson a rabok naponként $1\frac{1}{2}$ meszely = $0\cdot53$ L. vastag ételt és hetenkint 6 lat = 105 gr. főtt húst,

Illaván háromszor hetenkint 8 lat = 140 gr. főtt állapotban mért húst s a szokásos mennyiségű vastag ételt,

Lipótvárt a szokásos vastag ételen kívül hetenkint csak 8 lat = 140 gr. húst,

Váczon hetenkint kétszer kaptak húst, összesen 6 latot = 105 gr. és 1 meszely = $0\cdot35$ L. levest illetőleg vastag ételt.

Hív. jelentés az orsz. fegyintézetekről az 1867 évben. Csillagh L. és Tauffer E. Buda. 1868. A m. k. tud. egyetem nyomdája. 30. 79. 83. és 96.

Ma a fegyenczek és rabok egész heti hús illetménye főtt állapotban $262\cdot5$ gr., a foglyok-é 220 gr.

¹) 1872|1808.

²) És pedig száraz főzeléket u. m. árpa- és köles-kását, paszulyt, tarhonyát.

³) Húst csak vasárnap kaptak a rabok.

⁴) O. l. 16693|1808.

A helyt. t. segített ezen az állapoton, 1808 októb. 11-én kelt rendeletével¹ az étel porció árát szept. 1-étől kezdőleg 2½ krról 4 krra, azután 1811 május 15-től fogva 4-ről 6 krra emelvén. 1812. deczemb. 27-től kezdve — miután a marhahús fontjának ára 8 krról 5 o. é. krra szállott le — 5 krra mérsékelte az étel árát. 1816-ban azonban megint 6 kr. volt az és a drágaság idejére még 3 kr. pótlék is járt hozzá.

Megjegyzendő különben, hogy egy 1798. febr. 9-én kelt s a f.-házból kicsempészett rab levél szerint kegyes adományok bőven pótolták a koszt hiányát. A levélben az áll, hogy az 57 rabnak bőjt napon s egyébkor is gyakran hoznak 6—7—8 fazék ételt, olyan nagy fazékkal, hogy két ember hoz egyet s emellett 7—8 fehér kenyeret. „Harmad nap is vagy on benne.“²

A fönnebb hivatkozott kimutatás szövege különben szószerint való fordításban a következő :

RÉSZLETES KIMUTATÁS

a raboknak 1808 aug. 7-től 13-ig bezárólag kiszolgáltatót kosztra való bevételről és kiadásról.

Nap	M E G N E V E Z É S	Bevétel		Kiadás		Maradvány		Túlkadás	
		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
Vasárnap.	PéNZ-bevétel	3	40	—	—	—	—	—	—
	Marhahús 17 tt á 11 kr.	—	—	3	7	—	—	—	—
	Árpakása 9 icze á 10 kr	—	—	1	30	—	—	—	—
	Zöldség	—	—	—	5	—	—	—	—
	Só 1½ tt á 5 kr.	—	—	—	7½	—	—	1	15½
Hétfő	Paprika	—	—	—	6	—	—	—	—
	PéNZ-bevétel	3	40	—	—	—	—	—	—
	Marhahús a kórháznak 1½ á 11 kr	—	—	—	16½	—	—	—	—
	Liszt 18 icze á 1 kr	—	—	2	6	—	—	—	—
	Zöldség	—	—	—	5	—	—	—	—
Kedd	Só 1½ tt á 5 kr.	—	—	—	7½	—	—	—	—
	Zsir 1 meszely	—	—	—	35	—	—	—	—
	Liszt rántásnak 1 icze	—	—	—	7	—	—	—	—
	Paprika	—	—	—	6	—	16	—	—
	PéNZ-bevétel	3	40	—	—	—	—	—	—
Szerda	Marhahús a kórházba 1½ tt á 11 kr	—	—	—	16½	—	—	—	—
	Köleskása 9 icze á 12 kr	—	—	1	48	—	—	—	—
	Zöldség	—	—	—	5	—	—	—	—
	Só 1½ tt á 5	—	—	—	7½	—	—	—	—
	Zsir 1 meszely	—	—	—	36	—	—	—	—
Szerda	Liszt rántásnak 1 icze	—	—	—	7	—	—	—	—
	Paprika	—	—	—	6	—	34	—	—
	PéNZ-bevétel	2	10	—	—	—	—	—	—
	Marhahús a kórházba 1½ tt á 11 kr	—	—	—	16½	—	—	—	—
	Liszt 12 icze á 7 kr	—	—	1	24	—	—	—	—
Szerda	Zöldség	—	—	—	4	—	—	—	—
	Só 1 tt á 5 kr	—	—	—	5	—	—	—	—
	Zsir 1 meszely	—	—	—	36	—	—	—	—
	Liszt rántásnak 1 icze	—	—	—	7	—	—	—	—
	Paprika	—	—	—	4	—	—	—	26½
Átvitel		13	10	14	02	—	50	1	42

¹) O. I. 22666/1808.

²) O. I. 9530/1798.

Nap	M E G N E V E Z É S	Bevétel		Kiadás		Maradvány		Túlkiadás	
		frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
	Áthozat ...	13	10	14	02	—	50	2	42
Csütörtök	Pénz-bevétel ...	3	40	—	—	—	—	—	—
	1½ marhahús a kórházba á 11 kr	—	—	—	16½	—	—	—	—
	Paszuly 9 icze á 14 kr	—	—	2	6	—	—	—	—
	Zöldség	—	—	—	5	—	—	—	—
	Só 1½ tt	—	—	—	7½	—	—	—	—
	Zsír 1 meszely	—	—	—	36	—	—	—	—
	Liszt rántásnak 3 meszely	—	—	—	10½	—	—	—	—
Paprika	—	—	—	6	—	12½	—	—	
Péntek	Pénz-bevétel ...	2	10	—	—	—	—	—	—
	Marhahús a kórházba 1½ tt á 11 kr	—	—	—	16½	—	—	—	—
	Liszt 12 icze á 7 kr	—	—	1	24	—	—	—	—
	Só 1 tt á 5 kr	—	—	—	5	—	—	—	—
	Zöldség	—	—	—	4	—	—	—	—
	Zsír 1 meszely	—	—	—	36	—	—	—	—
	Liszt rántásnak	—	—	—	7	—	—	—	—
Paprika	—	—	—	4	—	—	—	26½	
Szombat	Pénz-bevétel ...	3	32½	—	—	—	—	—	—
	Marhahús a kórházba á 11 kr	—	—	—	16½	—	—	—	—
	Tarhonya 9 icze á 8 kr.	—	—	1	12	—	—	—	—
	Zöldség	—	—	—	5	—	—	—	—
	Só 1½ tt á 5	—	—	—	7½	—	—	—	—
	Zsír 1 meszely	—	—	—	36	—	—	—	—
	Liszt rántásnak 1 icze	—	—	—	7	—	—	—	—
Paprika	—	—	—	6	—	1	2½	—	
	Összesen ...	22	32½	22	36	2	5	2	8½

A bevételnek a kiadásból való levonása után mutatkozik túlkiadás 3½ kr a mit a jövő hétre kell beosztani.

KIMUTATÁS

a kosztot természetben kapó 84 rab számára való vasárnapi főzelék és hús elosztásáról:

Az 1-ső sz. üstben	12 főre	Főzelék	2⅓ meszely	Hús	78 lat.
A 2-ik " "	11 " "	" "	2⅓ " "	" "	71 " "
A 3-ik " "	11 " "	" "	2⅓ " "	" "	71 " "
A 4-ik " "	8 " "	" "	1⅓ " "	" "	52 " "
Az 5-ik " "	9 " "	" "	2 " "	" "	58 " "
A 6-ik " "	9 " "	" "	2 " "	" "	58 " "
A 7-ik " "	8 " "	" "	1⅓ " "	" "	52 " "
A 8-ik " "	10 " "	" "	2⅓ " "	" "	65 " "
A 9-ik " "	6 " "	" "	1⅓ " "	" "	39 " =544 lat.

Összesen 9 üst = 84 fej = főzelék 9 icze = hús 17 tt.

Az élelmezés később, 1829-ből való adataink szerint, sokkal jobb volt, amennyiben a rabok hetenként 3-szor kaptak fejenként $\frac{1}{2}$ tt. húst, a mi 280 gr.-nak, egész héten át 840 gr.-nak felel meg, holott ma a heti illetmény csak 462 gr.!

Ezen adataink forrása egy 1829. november 13-án Sziget-Konyha községben a szolgabíró által bizonyos Nemes Maris Juon aluj Gyevegyi volt rabbal fölvelt jegyzőkönyv, a melynek ide vonatkozó része így hangzik:

„Edgy napra vólt edgy font Kenyerünk,
Vasárnap volt $\frac{1}{2}$ font husunk,
hétfőn bőjt nap vólt,
kedden vólt $\frac{1}{2}$ font Disznó húss edgy Meszej¹ paszuly,
szerdán tsak szároz Kenyér vólt.

†sütörtök nap 1 font Júh Húss édes káposztával —
Pénteken,

Szombaton bőjti nap volt, a kiknek Szombaton meg vólt a zsiros étel engedve annak derejét adtak szalonna zsirral és Veress Hagymával.“

Szeszes italok élvezetétől a rabok el voltak tiltva az 1787. novemb 13-án kelt helyt. tanácsi rendeletről láthatólag. Erre a tilalomra vonatkozik Szeged város tanácsának azon intézkedése, a mely tétetett az, „1810-ik esztendőben Bőit elő havánnya 9-ik napján M. S. Királyi Szeged várossa Tanátsi gyűlése alkalmatosságával :²

331. Tettes Babarty Imre V. Ispány ur 7-ik február alat e f. e. hirdetni kívánnya, hogy a Fenyítő Házi Raboknak a 30 kr. napi béren fölül adandó jutalom kezeikben ne nyuitasson, hanem az illető Tiztségnek a mely az vett utasítás szerint mérsikélve kinek kinek szükségeihez képest azt kiadandja, beszolgáltasson, azután hogy a Kortszárosok és Bótosok érzékeny büntetésnek követése alat a fenyítő házi Raboknak semmiféle italokat még kész fizetésért sem adni, ne merészeljenek — ekképpen a kívánt hirdetés meg fog tétetni és a Boltok közöt fel függesztetni.“

És erre a tilalomra vonatkozik a helyt. t.-nak 1805. január 22-én 2054. sz. a. kelt következő rendelete :³

A fenyítőházban letartóztatva levő pécsi diákok ügyében Kárász István alispán által megejtett vizsgálatból kiderült, hogy azon tanuló ifjak a mikor némí bevásárlás végett Ráth József volt igazgató által fogságuk szokott helyéről kibocsáttattak, a Hauzenplatz Dániel kávéházába betértek.

Meghagyatik az igazgatónak, hogy örködjék afölött, hogy a fenyítőházra ítélték kávéházba, sörházba vagy korcsmába ne mehessenek s annál kevésbé élvezhessenek ott bort vagy más italt, sőt inkább az elítéltekkel szí-

¹⁾ = O. 35. L.

²⁾ Szeged v. l.

³⁾ Szeged v. l.

goruan a reájuk kiszabott büntetés szerint kell elbánni és minden cselekedeteiket az ők javulásukra kell irányítani.

— — Szeged v. tanácsának is meghagyatott egyidejűleg, hogy valamennyi kávésnak, mulatóhely-tulajdonosnak és vendéglősnek szigorúan tiltsa meg, hogy a f.-házbeli rabokat házukba bebocsássák.

Ide vonatkozik végül Szeged város tanácsának az 1812-ik esztendőben Karácsony havának 5-ik napján tartott tanácsülésében hozott 3596. sz. határozata, amely ekképen hangzik:

„A Helybéli Fenyíték Házi Tisztség 4-ik deczember alatt e f. e. hirdetni kéri, hogy a közönséges munkán lévő Raboknak italokat senki se merészeljen adni — tapasztaltatván az, hogy az őrző Haiduk szinte ezen rabokkal együtt herpentik a Bort és Pálinkát ugyan azért közhiré tétetni végeztetik, hogy a ki ezentul bátorkodik a fenyíték házi Raboknak vagy őrző Haiduinak, italt adni, esetrül esetre tekintet nélkül váltoi 6 forintokban fog büntetni melyetén rendelésről említet Tisztség tudósítatik“.

Az egészséges rabok mindnyájan az előszabott ételmezésben részesültek, a zsidó vallásuaknak azonban az 1788. június 10-én 23012. sz. a. kelt helyt. tanácsi rendelet¹ megengedte, hogy nagyobb ünnepeik alkalmával u. m. a sátoros-ünnepen, husvétkor és farsang napján kóser ételmezésben részesülhessenek.

Mely szabály alól azonban úgy látszik kivételt is tettek, mert 1798. aug. 29-én az igazgató azt jelenti, hogy Graner Ábrahám és Ilyés részére — a mint az Löbl Mózesnek legkegyelmesebben megengedettet, — az idevaló zsidók küldenek kosztot olyan mennyiségben, mint a hogy az ételmező adja a többi rabnak.

2., Beteg rabok ételmezése.

A helyt. tanács 1808. márczius 1.-én 4335. sz. a. kelt rendeletében² a Muraközy Ágnes azon kérése alkalmából, hogy betegsége miatt a rendes rabkoszt helyett más kosztal élhessen, kimondotta, hogy az Utasítás szabályai alól a rabételmezésre nézve kivételt nem lehet tenni, miután ezen intézet a vezeklésnek és javításnak van szentelve. Ha azonban egyik vagy másik egyénnek egészségi állapota, a szigorú felelősséggel terhelt orvos véleménye szerint valamely változtatást múlhatatlanul megkíván: akkor az igazgató belátásától függ, hogy abban az esetben, a betegség tartamára, a beteg, neki megfelelő vagy pedig az előszabva levő étellel láttassék el.

¹) Szeged v. l.

²) Szeged v. l.

Dr. Sobay György f.-házi orvos a kórházi étrendet, a helyt. tanács rendeletére, fölterjesztés végett, a következőleg írja 1810. augusztus 2-án, az igazgatóságához intézett jelentésében:¹

„A betegség természetéhez és fokához alkalmazott s a betegeknek a kórházban adandó ételek porciókra kell osztani: u. m. negyed, harmad, fél és egész porcióra. A *negyedrés* porció a sthenicus betegségben² levőknek naponként háromszor, azaz reggel, ebédre és este, a növekedő erő gyöngítésére adandó levesből áll, melyet németül „eingebrante Suppe“-nak mondanak (a mihez 1 $\frac{1}{2}$ unczia³ súlyú zsemlye adatik); azoknak a betegeknek pedig, a kik adynamnicus bajban fekszenek (mert némely asthenicus betegségben a még nagyon gyöngé emésztő szervek miatt szilárdabb és táplálóbb ételeket adni nem lehet) a gyöngülő erő növelésére hasonlóképen a mondott súlyú zsemlyével húsleveset kell naponta három ízben adni; a mi az $\frac{1}{3}$ *porciót* illeti, az húslével készített 4 $\frac{1}{2}$ unczia súlyú zsemlyéből és némi gyöngébb húsból vagyis abból az ételből áll, a mit magyarul „becsinálnak“ németül pedig „Eingemachtes-nek“ neveznek, reggel és este csak húslével és marhahússal, ez a porció ugyanis eddig leginkább a gyöngé betegeknel használatos, akiknél azonban az emésztés és assimilatio jól működik, a mi a $\frac{1}{2}$ *porciót* illeti, ez húsléből, némi marhahúsból és főzelékből áll fekete kenyérral, ez 8 unczia súlyú Pohlmehl-ből⁴ van sütvé, az ezen módon való ebédre megjegyzendő ugyanis, hogy reggel és este csak húslé adatik, ez a porció azoknak a betegeknek van szánva, a kik most kezdenek betegségükből kivergődni és erőre s étvágyra szert tenni és másoknak; az *egész porció* azoknak van megengedve, akik betegségükből föllábadtak ugyan, de erejükét még nem nyerték egészen vissza, a kik t. i. az üdülők elnevezése alá tartoznak és az, ebédre húsléből, marhahúsból és némi főzelékből áll, a mihez fekete Pohlmehl-ből süttött 13 unczia súlyú kenyér és egy meszely⁵ bor jár, reggel és este csakis húsleveset kapnak“.

A beteg rabok élelmezésére kezdetben 2 $\frac{1}{2}$, később 5, azután 6 kr. volt megállapítva. 1810. november 1-től fogva egy porció beteg-étel 30, 42, sőt 45 krba került, bor nélkül. 1811-ben fölemelték azt, de hogy mennyivel? nem tudjuk⁶! 1815. február 24-ig fejenként 11 $\frac{4}{5}$ —14 $\frac{3}{4}$ krba került, azután — az 1815. január 24-én 2625. sz. a. helyt. tanácsi rendelet értelmében annak az egészséges rabok élelmezésére megállapított költség kétszeresét nem lévén

¹) O. I. 16388/1810.

²) erőfokozó betegség. Brown John orvosnak a XVIII. század végén elterjedt elmélete szerint ugyanis kétféle betegség van u. m. erőfokozó és erőgyöngítő.

³) 1 unczia = 2 lat = 35 gr.

⁴) közliszt.

⁵) = O. 35 L.

⁶) O. I, 30106/1811.

szabad túlhaladni — csak 10 kr. számított föl egész május 25-ig. Azon innen pedig 12 kr. miután az 1815. május 16-án 14941. sz. a kibocsátott rendelet az egészségesek napi ételmezési költségét 6 krra emelte.

Az ételmezésre, a konyha-kezelésre s általában az ételmezőnek az intézethez való viszonyára nézve érdekes világot vet az ételmező számára 1812-ben az igazgató által kiadott utasítás, illetőleg „Oktatás“ a mint ő nevezi, a melyet egész terjedelmében közlünk:

Oktatás¹

A K. Fenyítő Házban Rabok számokra convecios Tracterrt vagy is a konyha szám és gondviselőt illető; ugy mind:

Ezen konyha szám és gond viselő azon végre vagyon fogadva, hogy mint az Egészséges, mint a Beteg Rabok számokra a Fölsőbb Helytül ki szabott pinz Summaért egészséges, elegendő és tisztán készített ételeket kiszétsen, és azokat egyenlő mértékkel az Raboknak annak ideiben ossza ki.

Hogy pediglen az tartásra kiszabott pinz Summa valóban emlétett célra kiadattasson, és abbul semmi el ne idegenitessen, mint egy segítségül s egyszersmind tanu gyalánt minden egy hétre, más férfi Rabb parantsoltatik az konyhában, melynek jelenlétében a vásárlásnak meg köl történni, hogy ő láthassa mennyiért és mi módon esett a vásárlás.

Ezen Rabnak lészen azon kívül kötelességében vizet hozni, Fát vágni, Bográtsokat, Fazékakat, Serpenyöket és egyéb edényeket tisztogatni, söpreni s egyszóval minden a konyhának rendben tartásához szükséges, segedelemmel lenni.

Minek előtte a Fözö edények a Tüzhöz téttetnek mint a Hús, mint pediglen a Zöldség, tésztás vagy egyéb főzendő ételek, ugy osztodnak a segítő Rabb jelenlétében a Fazékakban, hogy a kiszabott személyek számához képest a mértékletesség igazán és egyenlőképpen meg essen és minden hétkben kétzer savanyu káposztát, vagy a helett Eczetes savanyú ételeket az egész föl tartás miat fözetetni köteles lészen.

A betegek számokra különösen és az Házi Orvos Ur Rendelése mellett főzni, és az szerént mint az ételeket, mint pediglen az netalántán parantsolt bort osztani fogja.

A tésztás ételeknek, vagy is a tésztának el készítettéséhez fel mérettesen a szükséges Liszt az Asszonyok kutsárnének, vitetessen az után az Rabb Asszonyok Casamátájokban és midön el kiszül hozattattassék az emlétett kulsárnével az konyhában, avval az vigyázással mint azon által, hogy azzal az alkalmatossággal semmi féle férfival az Asszonyi Rabok öszve ne jöhessenek.

¹⁾ Szeged v. l.

Hogy ha akár minémü konyha, vagy az betegház számára szükséges edény, vásártatni szükséges lészen, az iránt először jelentést és engedelmet köll tenni és várni.

Minden által vett Fözö, és Konyha edényért, mint nem különben az szállásában találandó eszközökért jól fog állani, és felelni, ha valami el kopik vagy el romlik asztat azonnal jelenteni, más különben pedig, ha valami gondatlansága miatt el vész, vagy el romlik, maga költségével potolni.

Mivel ezen Kir. Ház Környikében szállása is vagyon, szükséges hogy magát ezen K. Házban föl vett, és előirt rendtartásokhoz alkalmaztassa, azért az eő szállásában semmiféle időben, és alkalmatosságban egyéb az Konyhához rendelt rabon kívül, ne szenvedgyen, sött minek utánna az is dolgának elegett tett volna, Casamátájában külgye, szinte az Dohánynál léendő dolgo-sokat, se konyhában, se szállásában ne szenvedgye, azért is Pálinka, Bor, Sör és egyéb gyullasztó italok Árulások egészlen meg vannak neki tiltva. Mint a férfi, mint az Asszony Rabokkal is, akár mi némü egytettérés, vagy szövetségül magát vég képpen tartóztassa, azoknak vagy azoktul postákat, üzene-tekét, leveleket vagy akár minémü portékákat is hordozni ne merjen, egy szóval a konyha szolgáltyán kívül, magát semmiben se avassa, elemben példás jó viseletü, és erköltös életö legyen, minden káronkodás, korhelkedés, vagy egyéb rendetlenségül magát tartóztassa, a maga mesterségit ugyan tökéletesen üzheti, jó embereinek látogatásit veheti, de minden illetlen lár-mázó gyülekezeteket távul tartsa.

Mivel a tartáshoz szükséges Summa pinz egy hétre mindétik előre adat-tatik ki, annak ugy gongyát viselje, hogy abbul semmit el ne veszejen, mivel oly esetben tsakmaga erszényibül potolni köllenék asztatt.

Ha nékie valami jelentése, kérése és feladása, vagy pediglen valakire előhozandó panasza volna, minden napp délelött és dél után bejelentheti magát az Tiszti Kancelláriában töltendő órákban, mely alkalmatossággal mindenkor elégtételt, vagy további utasítást fog nyerni, más különben pediglen maga biroságtul tartosztassa magát büntetés alatt.

Az Rabok Konyha számára 15 kemény Öll fa jár nekie egy egész Esztendöre, ezzel ő nekie ugy gazdálkodni köll, hogy avval meg érhessen, mert potolást sehonnán sem várhat, valahányszor pediglen fára lészen szüksége Fa Jegyzö könyvetskéjével annak ideiben a Kancelláriában jelennen meg, hogy a mennyire szüksége vagyon, által vevéssére, engedelmet nyerhessen.

A Conventoija egy egész Esztendöre 100 Bétsi értékö Pinzben, vagy is minden hónapra 8 f. 20 kr. jó kész pinzben és egy egész Esztendöre 4¹/₂ Öll kemény fából álló.

Ha ezen oktatás cikkelyeken kívül jövendöben még másokkal szaporit-taitni szükségesek lennének, bé fogja azokat alkalmaztatása végett az előb-benyikhöz irattatni, más különben oktatásul fogja venní és tartani minden

főlebb valoinak szóbeli parantsolatyait is, ha tsak azok az előbbenyiekkel, vagy az köz rendtartással ellenkezőek nem volnának, mely esetben az olyan kétséges parantsolatokat magának írásban az illetődő alkalmatosságal ki kérje, hogy magát az által annak ideibe menthesse.

Költ Szegeden die 10-a May 1812.

P. H.

A K: Fenyítő-Ház Praefectus
Tiszttye által
V. Litassy Praef.

Jegyzemény.

Következendő a k. Fenyítő Ház Rabok konyhaihoz tartozandó minden féle edényeket s szerszámokat illető, melyek maj napon által adattak az újra fogadott konyha szám adok és gondviszlok

Nevezetesen

	A darabok számok
Vass Fontok egy 2 a másik 4 fontos	2
Vass Fejsze nyelestül	1
Tálas vörös réz mérték hozzá tartozandó sárga réz fontokkal 14 tt összesen	6
Egy nagyobbik a másik kisebb Puha fa asztalok	2
Puha fa Tészta készítésnek való Táblák 1 nagyobb 1 kisebb	2
Puha fa Tál Pocz	1
Sót örlő kö	1
Egy méritő egy szűrő vass kanalak	2
Kenyér Hordo goromba vaszony zsak	3
Vass abrantsos Csöbör	2
5 Fazek és egy Korsó a Betegek házokban és azok számokra	6
Mindenféle nagyságu vörös réz Bogratsok	13
Ugyan vörös rézbül ugy nevezett 2 Kastrol	2
Nagy rántásnak való vas serpenyő	1
Hust hordozo szatyor	1
Husnak való vass vélla	1
Vass Tüz Fogó	1
Vas Tüz Lapát	1
Vas Tüz Haritó	1
Tüz alá való vass kutyák	2

Egy nagyobb és egy kisebb Fa Jeletka vagyis dobony	1
Aves Puha Fa Hordok	1
Aves Pleh Iczés, meszles, és fél meszles edények	3
Puha fa vörösre festett só tartó	1
Pótz deszkak	3
Kanalak Fogassa	1
Dézsza, és egy viz meritő vass abrantsos	2

Költ Szegeden die 10 May 1812

P. H.

V. Litassy Praef.

XI.

HÁZI ELLÁTÁS, RUHÁZAT.

A szegedi f.-ház házi kiadásai voltak az 1813. novemb. 1-től 1813. október 31-ig terjedő katonai évben:

Fűtés	— — — —	1385	R. frt	20	kr
Gyertya	— — — —	247	„	—	$\frac{8}{40}$
Gyógyszerek	— — —	284	„	06	—
Házi kellékek	— — —	2	„	57	—
Vegyes anyagok:					
szappan	— — — —	24	f.	39	kr.
seprű	— — — —	42	„	30	„
szalma az őrségnek	— — 4	„	02	„	71 „ 11 —
Irodai szükségletek	— 77	„	15	„	
postabér	— — — —	117	„	20	„ 194 „ 35 —
Templomi szükségletek	— —	58	„	29	$\frac{8}{40}$
Épület-javítások	— — —	65	„	30	—

Örök és rabok ruházata:

bőrneműek és topánkák	— 635	„	42	„
csizmadia pótdíja	— — 12	„	—	„
vászon fehérneműnek az örök és rabok számára	— — 671	„	—	„ $\frac{20}{40}$
egyenruha az öröknek	— 525	„	31	„
engedélyezett ágyfölszerelések az őrségnek	— — — 414	„	21	„ $\frac{16}{40}$
rabok ruházata	— — — 8	„	—	2266 „ 34 $\frac{36}{40}$

Átvitel: 4574 „ 22 $\frac{32}{40}$

Áthozat: 4574 R. frt 22^{52/40}

Örök és rabok élelmezése:

örök és rabok kenyere —	3122 f. 35 kr.		
rabok rendes kosztja —	1813 „ 12 „		
beteg rabok kosztja —	311 „ 13 „		
élelmező conventioja —	100 „ — „	5347 R. f. — kr.	*

Örök fizetése:

örök és 2 kulcsár zsoldja	1076 „ 32 „		
örök pótléka — — —	67 „ 10 „ ^{20/40}	1143 „ 42 ^{20/40}	

Igazgatás költségei:

igazgató és ellenőr fizetése	1000 „ — „		
tizzeletdíjak és pótlékok —	227 „ 30 „	1227 „ 30 „	
Rendkívüli szükségletek —	— — —	1493 „ 55 ^{32/40}	

Összesen 13785 „ 51 ^{24/40}

Mely összegből 70 főnyi tényleges létszámot véve alapul az előttünk ismeretlen élelmezési vagy forgalmi létszám helyett —

egy rabra, egy napra esik — —	32·58 kr.
egy rabra, az egész éven át — —	198 frt 14 „

Rendelkezésünkre állanak az 1821/22-ik katonai év pénztári adatai is. Lássuk azokat is:

Fűtés — — — — —	1104 R. frt. 15 kr.
Faggyú-gyertya és lámpa-olaj	144 „ 54 „
Gyógyszerek — — — —	353 „ 41 „
Házi kellékek — — — —	58 „ 30 „

Vegyes anyagok:

faggyú-zsappan — — — —	16 „ 47 „
Templom szükségletek — —	24 „ 55 „

Örök és rabok ruházata:

csizmiának a rabok és			
örök lábbelijéért — —	183 „ 30 „		
vászon és hozzávalóért a rabok			
és örök számára — —	323 „ 58 „		
az örségnek való egyenruha-			
anyag és készítési díj —	873 „ 05 „	1380 „ 33 kr.	

Átvitel 3083 R. f. 35 kr.

Áthozat: 3083 R. f. 35 kr.

Örök és rabok élelmezése:

rabok, őrség és szolgák				
kenyere — — — —	972 f	24 kr.		
rabok rendes kosztja — —	958 „	12 „		
betegek kosztja — — —	47 „	42 „		
élelmezőnő conventiója —	200 „	— „	2178 „	18 „
Örök fizetése:				
örök és szolgák zsoldja — —	1720 „	41 „		
Igazgatás költségei:				
a 2 főtisztviselő fizetése —	2000	frt		
tisztelet díjak — — —	200 ¹ „	2200 „	— „	
Rendkívüli kiadások — — —	408 „	56 „		
	<hr/>		összesen: 9591 „	30 „

Az 1787. novemb. 13-án 40329 sz. a. kiadott helyl. t. rendelet fogana-
tosítása előtt a rabok munkakeresete nem esett a ház javára, hanem ruháza-
tukra fordított. Azután a ház gondoskodott róluk — úgy a hogy.²

A rabok ruházatáról a többször idézett 1806. aug. 12-én kiadott Utasí-
tás 16. §-a ekképen intézkedett:

„A teljesen házi ellátásra utalt raboknak évente, a rab-nők által varrandó
durvább szövetből való 2 ingról, 2 lábravalóról, továbbá 1 vagy legfönnebb
2 pár magyar csizmáról és szükség esetében 1 magyarul „szürnek“ nevezett
paraszt köpenyegről kell a házi pénztár költségén gondoskodni. Az utóbbi
azonban annyi időre való, a míg eltart. A szegény asszonyoknak pedig ingen
kívül, tartósabb anyagból való kabát és szoknya jár ki; általában pedig, a
mennyiben ruha csak a szegény és teljesen vagyontalanoknak van engedé-
lyezve, a legnagyobb takarékoságot kell szem előtt tartani.“

E szerint tehát a rabok az államtól kabátot, nadrágot és főveget nem
kaptak. Egyebet is nagyon szűken, mert az igazgató 1817. június 1-én 153.
sz. a. kelt jelentésében³ azt írja, hogy a rabok részére rendkívül szükséges
fehérműt legalább részben meg kell, hogy csináltassa és bizonyos mennyi-

¹) Az igazgató fizetése 1200 frt., az ellenőre 800 frt., a lelkész és orvos tiszteletdíja
pedig 100—100 frt volt.

²) 1847-ben még a bécsi rendőri és a bécsi városi fogházban a foglyok nem kaptak
ruhát. Az előbbiben ágyneműt is csak télére, novemb. 1-től kezdve. A brünni tartományi
fenyítő házban nem volt lepedője a raboknak, ugyancsak 1847-ben.

Appert: Die Gefängnisse, Spitäler etc. in Oesterreich. Wien. 1851. 159., 161., 162.
és 214.

³) Szeged v. l.

ségü bocskort is kell, hogy vegyen, mert többeket, a kik azt, egészen csupazon és elférgesedve lévén nehányszor sürgették, az erőszakos követelözésért meg kellett büntetni.¹

Nagy takarékoságra vall az a körülmény is, hogy az 1795-től 1803-ig bezárólag terjedő 9 év alatt — mikor az átlagos rablétszám 80 körül volt — összesen 1329 frt 10 krt fordítottak a rabok ruházatára, mely összegből egy évre 148 frt esik.

A törv. hatóságok — a hozzájuk 1808. április 12-én intézett helyt. tanácsi körrendeletből kitetszőleg — a rabokat gyakran „rongyosan, minden ruha nélkül és egészen meztelenül“ szállították be a f.-házba. Az ilyeneket némely törv. hatóság a sürgetések daczára sem látván el ruhával, az igazgatóság volt kénytelen valamennyire fölruházni.

A rabok ruhája különben úgy az Utasítás hivatkozott §-a, mint a Berzeviczy Pál helyt. t. tanácsos és volt f.-házi fölügyelő 1812. február 17-én kelt jelentése szerint — nem volt elütő a szabad emberekétől mint pl. a münsteri fenyítőházban, hol a férfi rabok kabátjának jobb újja más posztóból készült mint a kabát többi része és mint az osnabrücker f.-házban, hol a rabok ruhája félig barna és félig kék posztóból készült.²

A torgau-i fenyítő- dolgozó- és szegény- házban a rabok kabátja és sapkája illetőleg fejkötője félig szürke és félig kék volt.³

Szibériában az ostrogi f.-házban a rabok ruhája most is tarka, félig szürke, félig sötét barna.⁴

Hogy hazai példát is hozzunk föl: Szamosujvárt az abszolutizmus idejében „mindegyik rab kapott egy téli és egy nyári rend ruhát, melynek minden egyes darabja kétféle színű, de ugyanazon anyagból volt összealkotva. A kabát balfele szürke, jobbfele fehér halina — posztóból; a nadrág jobb szára szürke, bal szára fehér halina — posztóból volt összealkotva“⁵

¹) Tényleg kapott is az 1816/17 évben 54 rab egy pár bocskort, egy pár talpot és egy pár sarok-foltot fejenként.

²) Hopfauer József: Abhandlung über Strahhäuser überhaupt. Linz. 1814. 44.

³) Krause Czézár: Das Deutsche Zuchthaus. Dresden 1898. Dohn. 29.

Spielbergben a polit. foglyok ruházata 1822-ben a következőkből állott: nadrágból, mely igen durva posztóból készült s melynek jobb szára szürke, a bal pedig barna volt; ugyan olyan színű mellényből és zubbonyból, csakhogy az utóbbinál a jobb oldal barna, a bal pedig szürke volt. A harisnya durva gyapjúból készült, az ing pedig szálkás daróczból — nyakkendőül egy darab daróczot adtak. Lábukon fényesítetlen bakancsot, fejükön fehér kalapot viseltek.

Pellico Silvio: Börtöneim. Ford. Erdélyi Károly. Budapest. 1886. Franklin. Az olcsó könyvtár 511—513 füzete. 173.

⁴) F. M. Dostojewskij: Memoiren aus einem Totenhaus. Leipzig. Reclam jun. 18.

⁵) Hodoreán János: A szamosujvári kir. orsz. fegyintézet múltja. A szamosujvári vár-irták: Szongott Kristóf, Vajna Károly és Hodoreán János. Külön lenyomat „Szamosujvár monográfiája“ cz. műből. Szamosujvár. 1898. Todorán Endre. 52.

A szökevény rabokról kiállított személyleírásokban érdekes adatokat találunk a rabok ruházatáról. PI:

A Tallósról 1784. október 1-én megszökött Schmid János a személyleírás szerint szakállat, szalagba font varkócsot, sárga zsinóros piros magyar nadrágot és mellényt, fekete csizmát, kurta fekete kamisolt és fekete kerek kalapot viselt.

Cseke György (1804-ben) „francia kék magyar köpönyegben, kerek alacsony tetejű kalapban, egy ingben, lábravalóban és sarkanttyus csizmában“ szökött meg.

Onódi Andrásról az áll, hogy „a derekán nagy réz kapcsú gyűszőt visel az ing alatt, felül nagyjő féle juhász bunda van rajta“.

Török István „egy ingbe, gatyába, hosszú magyar subába és otska viseltes kerek kalapba“ szökött el.

Nedelkovits Antal elől nyirott hajú volt, „a haját pántlikába viselte, bajuszát borotválta“.

Tari Zsigmond — 1807-ben — „mák szín Jankedliben, olyan szín belső Lajbliban és nadrágban, Réz sarkanttyus magyar csizmában“ szökött meg.

Tétsi Kis Andrásról úgy szól a személyleírás — ugyancsak 1807-ből — hogy szökésekor „molnár szín köpenyegben, setét kék nadrágban és ugyanolyan magyar mentében, kerek kalapban volt. Czofba kötött haját elől nyirva viselte“.

A vele együtt szökött egyik rab szüts varta uj bundát, lovagló nadrágot, a másik fekete gubát, a harmadik zöld köpenyeget, magas kalapot, hosszú lovagló „só és bors színü már rongyollott“ nadrágot viselt.

Más alkalommal egy szökevényen katonai köpeny volt.

Az 1814-ben megszökött Kiszely Lajos ruházata volt: fekete sipka, setét kék kurtka, világos gesztenye színü nadrág, kordovány csizma, juhász bunda. Szikra János nevű szökevény-társa „sötét zöld frakkba, világos sárga hosszú német nadrágba, czizmába“ volt öltözve és gömbölyü kalapot viselt.

Szóval a fenyítő ház népessége nagyon tarka képet mutatott!

XII.

F E G Y E L E M.

Hogy az intézetben milyen volt a fegyelem? azt megismerhetjük az V. „Örség“ czimet viselő fejezetből, a VI. „Rabok“ fejezetének a „Szökések“ czime alatt felsorolt adatokból, valamint a XVII. fejezetből, hol a személyi ügyekkel kapcsolatos fontosabb események vannak leírva.

A kép azonban melyet a fegyelemről ezekből alkothatunk magunknak teljesebb lesz, ha átnézzük az alábbi időrendben egymásután következő följegyzéscket.

1., Bihar vármegyének „rabokat ítélő törv. széke“ 1798 márczius 5-én a helyt. tanácshoz a f.-házat érdeklő fölterjesztést tett¹⁾ a mely ekképen szól:

Mélyly lágyan tractaltassanak, és mely minden vigyázat nélkül tartassanak a Szegedi Jobbitó házban lévő rabok, ezen idezártt három rendbeli levelekből (mellyek a Magisztratualis Tömlöczünkben raboskodó személyeknek iratattak) méltóztatik Fels. Kir. Fő Herczagséged és a Nagy Mlgu K. H. Tanács által látni; minthogy pedig a jobbitó házak fel állításának fő oka az volna, hogy az erköltsökben megvesztegetett személyek, az ott való raboskodás, és az avar össze kötöttetted egyéb sanyaruságok által jobb útra hozatassanak, midőn ott a Rabok, a meg kívántató vigyázat, és fenyíték nélkül vannak. ugy láttyuk, hogy a czél nem közzelitetik, ugyan ezért kérjük alázatossan — — — méltóztatassék olly hathatós rendeléseket tenni, hogy a Szegedi Jobbitó házban lévő rabok vigyázat, és fenyíték alatt légyenek, és az ellenek hozott sententia szerint tractáltassanak.

A fölterjesztéshez mellékelt *első levél* így hangzik:

Kedves Jó Embereim!

Elöttem forogván együtt való Lakásunknak öröme és vigassága hűségtelenségnek tartanám ha benneteket ígéretem szerint egy két rend Irássommal tudósítani el mulasztanék. Irom azért először is hogy el érkezvén Büntetésemnek rendelt helyére és bé avatván az ezen Háznak minden adándó alkalmatossággal teendő kötelességeimnek szorgalmatosan téendő véghez vitelére és mindeneket éppen ugy találtam amint az itt való állapotokat rövideden Besse Uram énnékem meg beszéllete leg kisebb Bajom sinsz jó előre tudtomra adatván kötelességeim, mellyen felyül vélem egy Tiszt is kik mellettünk szolgáljak parantsolni nem kíván. Vége itt minden eddig való szenvedéseimbe tapasztalt Huza-Vonásnak, Árulkodásnak a külömben is szegeny rabot vesztegető ártalmi. Nem használ mondom semmi akárki mit mondjon a Gondviselő Urnak, hanem ha a káplár mond valamit, a pedig egy jó Lelkű öreg ember és nékem igen jó akaróm ki is mindjárt két Hétre ide gyövetelem után Véllem s Virág Urral együtt a Városra ki jött és Vélünk együtt ott mulatott addig a meddig magunknak tettett. És így Lelkem szerint mondhatom, hogy azon időm mellyet ott el töltöttem, itt ha mind azon időm csupa éttzakából állott volna is inkább kívántam volna eltölteni, mint ott, mert itt a Tiszt-Viselő Ur egy firtály Esztendőben is alig fordul meg egyszer nálunk, annyival inkább, hogy itt minden külömbőség nélkül mint ott tsak a legalább valót is egy rossz szóval illetné. Ami

¹⁾ O. I. 9530/1793.

Szent Mikloson *felyül* vagy inkább *alol* előtted tudva levő s reám bizott dolgot az illeti azt fogadásom szerint elvégeztem és ajánlotta is hogy minden tőle ki telhető módon segíteni s dolgozni fog Sarkantyuid le vétetésében meg mondván nekie annak minden uttya s modját, Nékem pedig a mit izentél hogy tőlle kérjek meg adta olly szivessen hogy ha talán mást nagyobbat valamit kértem volna is tőlle, töllem meg nem tagadta volna. Megesmervén pedig, hogy ollyan emberrel beszél akivel lehet, kevés hijja volt, hogy nálla éttzakára ott nem maradtam s ott maradván, a Tiszta Munkához fel tett Szándéka szerint nem fogtunk volna elválásunk után pedig egymástól különösen kért, hogy Házát parolám szerint meg keressen. Ezek így lévén tisztelem minden Jó akaróimat nevezetessen pedig azokat kiknek nevei az idő Rövidtsége miatt eszembe jut, és rólam jó emlékezettel vagynak, ugymint Fazekas János Kedves Bátyám Vékony Huszár Dobos Ker eszthury Bona. Raj, Kotrub s Babay Sogoromat Besét, Boros Lehóczky Imrét ha az Isten ujra bé vezérlette volna Sztrébán Pált, Sütő Jánost, Moses Jánosnak pedig meg mondhatod, hogy a reám bizattoknak tellyesítésében alig értem bé Szegedre azonnal a tiszta Munkához fogván meg irtam a tudva lévő Urnak mindent de hogy foganattya volt e vagy sem nem tudhatom az ugyan bizonyos, hogy a Gazdájok több hozzá tartozandókkal együtt a katonák közé állottak és így azokkal nem beszélnek még ugyan itt vagynak hanem a legelső Transporttal el fognak vitetni. A nénnyével ugyan meg nem beszélhettem, de reménylen hogy rövid idő mulva hozzám jö mert már egy Kis Istvány névű rabtól ki Kárászhoz jár dolgozni a tselédjeitől hogy nénye hol lakjon megtudakozni kértem. Jakos Pétert Angyáva egygütt. Melyek jelentése után kívánom hogy az Isten megrövidítvén Esztendeitek napjait szabaditson meg egyyen egen Minnyájakat Ezzel vagyok Mindnyájakoknak

igaz jó Akarotok
J. Gábor

Szeg: 26 Oktober 1796.

N. B. Irjatok mindenféle Ujságokat mertén itt fenn mit sem hal hatok Lábodij Ur mikoi gyön Le és a Levelet tsak azon az Uton adjátok kézhez melyen ezt veszitek.

A második levél:

Szegedről

Ajánlom ezen levelem Tekéntetes Nemes Bihar Vármegye áristomába lévő Gere Sándornak illendő betsülettel adasson

Nagy Váradon.

Édes Kedves Jó Barátom Gere Sándor.

Az Ur Isten szabadítson kívánom szívesen Már Szeged városába vagyok a Tzuk házba és széjjel néztem mind a várba mind a Piatzon mert akkor méggyek ki mikor akarom minden Instálás nélkül tsak a káplárnak jelentem Én pedig azt irhatom a magam állapotja felől légyen áldott az Urnak neve érette hogy Szeged városába hoztak mert ha mind kitöltöm azt az öt Esztendőt ha semmi engedelem nem lész is reménylem pedig hogy minden bizonyal lész de ha nem lenne is még is kevesebb lész Szegeden nékem öt Esztendő mint Váradon kettő és ezt irom nem vagyok Rab a Váradai áristomhoz képest minden nap adnak egy pró fontott defejér mint a kaláts én bé érem véle meg sem eszem, szakátsot tart a Consiliom a ki számunkra minden nap két féle Ételt főz elegendőt de mivel nekem három napom vagyon böt nap akkor nem adnak nékem készételt de ha vagyon magamnak akár Tiz félét egyem sokszor pedig böt napon egyeb kor is Gyakran hoznak Pománát¹ de nem ugy mint Váradon Pergeltett vagy ros kenyeret hanem mindég hat hét nyoltz Fazékkal ojjannal hogy két Ember hoz egyet emmellet hét nyoltz Fejér kenyeret harmad nap is vagyon benne mind özsve vagyunk Férfiak Nényven ketten Fejer Tseledek Tizenöten minden napra adnak egy egy Garast Nyárba mert kijárunk golgozni detsak Nyárba mert Szegeden Nápszámra hívják a rabot golgozni legkissebb mikor öt garast fizetnek de négy garas az Udvarnak mégyen neha pedig mikor a Hajóból a Tisza partra zsákot hordanak ki vagy a Tisza partról a Hajóba hol egy Pénzér hol egy fél Pótrájér egy zsákot szakmányba fogadják fel a Rabok, Tizen nyoltz Ember sokszor megkeres egy nap Tizennyoltz Rforintott és minden Embernek a Nap számjából Tsak Négy Garas mégyen az Udvarnak a többi ha Száz Forintott kap egy nap a Rab még is az övé a mennyin dolgoznak osztán széjel osztyák kinek mijut sokszor jut egy egy Embernek Tizenöt garas Tizenhat Tizen hét Tizen

¹) Pomána = kegyes adomány.

nyoltz Husz garas is egy Napra, Váradon pedig az a hire hogy Pokrotzott szünek a Rabok Szegeden hire sints Télbe pedig egyebet nem golgoznak hanem a Városba lakik egy Striker Mester ugy hivják kész fonalat ád bé a Raboknak Striflit kötni a ki megtanulhatja de meg fizetnek érte a Rabnak és magának azzal is Pénz keres az Ember mind Télbe mind Nyárba emmellet kinek mi a Mestersége golgozhatja nem tiltya senki én is már a Mesterséghez fogtam minden szerszámot szerzettem és Bört is a mi lehetett vettem már ujat is vartam minden nap pénzt kapok kutya bajom hajól lakom ugy élek mint egy Tiszt mindent szabad tartani soha sem visitál senki hire sints a Hajunkat Tzopfba vagy be fonva viseljük magam is már Dupéra vágattam előll hátul Tzopfba viselem mert nállunk katona Régula vagyon mert ha Ecedál az Ember jósort vágnak ralyta ha Gróf fija is Házba pedig ojanba vagyunk hogy el lakhatnék benne egy Gróf is mind egy házba vagyunk, Regel is egy kevéssé nyitva van az Ajtónk megint Tiz órakor Tizenegykor Tizen kettőkor dél után Négy órakor, a házunk Padementomos nagy Négy vilagi ablakok vagynak ralyta Alatsonyan szörnyü nagy a ház mint egy Templom Nyárba meg minden Vasárnap egész nap kin vagynak a várba Reggeltől fogva Egész estvig Kótyáznak Tsürköznek Laptáznak ki mivel akarja magát mulátni Hetköz nap pedig minden nap egész Nyáron kin golgoznak a Rabok, mind valamennyin vagyunk mikor engedí az idő ha az Ember jól viseli magát Betsületi jóvan mert magába is kibotsájtják a Városra Pijatzra Katona nélkül nem hogy meg üsék a a rabot mint Váradon de meg sem szidják hanem ha nagyot vétt Törvényesen bának véle azzal a ki hibáz, Hanem — — — ara kérlek hogy levelet külgyetek nekem az Édes Anyámtól választ visza Postán szeretném ha küdenétek mentül hamaráb Ha Postán küldetek pedig ara kérlek hogy külgyetek ugy ird jó Barátom mint ha Atyád Fija volnék Bátyádnak írj, és Kenyeres Sára is Bátyának irason mert ha postán jön először akinek a keze alatt vagyunk a Tisztartónak a kezébe megyen azután az enyémbe ugy jön azt a levelet pedig nem Posta hozta más alkalmatosság hozta mert nem szabad egyeböve irni tsak haza az is ugy hogy el olvassa a Tisztartó és maga Petsétli be és az küldi Postára és azért küldök nektek levelet mikor lehet mert járnak Váradról Szegedre Nagy Vásárkor — — — az Ur Isten szabaditson szivesen kívánom. 9. Februárii Anno 1798. Maradok Jó Barátod

Asszony-Vásári, Nagy Ferentz

A második levél megszólítása;

Édes Kedves Galambom Kenyeres Sára a kivoltál hiv Gazdasszonyom.

Ebben ugyancsak asszonyvásári Nagy Ferencz rab azt írja hogy télen „strifli fonással, nyárba pedig mindég kin keressük a pénzt mikor tsak az idő engedi és a ki megbecsüli hogy meg nem iszsza a ki sokáig Raboskodik, mikor kiszabadul van Egy két száz forintja emmellet kinek mi a Mestersége üzheti“. — — „Ugy élek mint egy Tiszt, mindent lehet tartani szabad ágyat ládát egyszóval, én is vettem már ládát mert nálunk egyember sints a kinek nem volna kettő három is.“ — — „Nyárba meg minden Vasárnap egész nap kint vagynak reggeltől fogva egész Estvig kin játzanak. Köszünk pedig van három vagy négy Musikás a kinek hegedüje vagyon van Furujás is Csiterás is, a Házunkba nagy hoszszú Asztal hoszszú Székek mint a korcsmába és ojan multságba vagyunk mint a lakodalmas nép Danolnak musikálnak mulatnak senki sem szól ha az Ember jól viseli magát.“

A levél 1798. február 10-én kelt. A végén ez olvasható:

„SZEGEDI NÓTA

Azt gondoltam a míg élek
Mindig vig napot szemlélek
Jaj de fály bennem a lélek,
Minden fölöl imár félek.

De vala egy drága kintsem,
Irigyek mijat már nintsen,
Nintsen szemem kinek intsen,
Nints kegyesen kit tekintsen.

Jaly de bánom hogy így élek,
Talán sohasem szemlélek.
Jaj ne hagy el lelkem kérlek
Meg vidulok ha rád nézek,

Érted eleget szenvedtem
Rabbá let éretem szívem
Még kedvedet sem vehettem
Más szeretőd van heljettem.

Ha más van maradj el vály el
Ha még nints lelkem ne hagy el,
Szárj szivedbe hozzád vegy el
Ne veszsze éretem így el.“

A harmadik levélnek is Nagy Ferencz az írója. Szüleihez van intézve. Febr. 20-án kelt.

Jegyzés. Abban az időben — 1789-től 1799-ig — Trungl volt a f.-ház igazgatója.

2., Litassy igazgató 1803. novemb. 7-én jelenti, hogy az intézet átvételekor — abban az évben — valamennyi rab békó nélkül találtatott és csak miután kettő azok közül, a kiknek vasban kellett volna büntetésüket kitölteni, megszökött és miután minden ott letartóztatva levő rab ítéletét megismerte, csak akkor vasaltatta meg az illetőket.

3., 1803-ban Deák József rab ellen, Csima István rabtársának megsebesítéséért bünyfenyítő eljárás tétetett folyamatba. Csongrád megye törv. hatósága ezért őt a szegedi f.-házban hetenként 3 napon át kenyeren és vizen való bőjt mellett kitöltendő 1 havi börtönre ítélte. Mely ítéletet az udv. kanczellária 1804. július 27-én jóváhagyta,¹ kimondván, hogy annak a megyei törvényszék által leendő kihirdetését most már mi sem akadályozza.

4., 1804. ápril. 30-án kelt nyilatkozatában Klar kapitány a következőket mondja:²

Miután lakásom, a hol 1798. október hava óta tartózkodom az itteni f.-házhoz a legközelebb van, a honnan nem csak mindent látok a mi történik, hanem hallok is, következőképen a f.-ház legtöbb körülményei és eseményei előttem tapasztalásból ismeretesek és ennél fogva jó lelkiismerettel bizonyíthatom is fölkérés következtében, hogy

Elő zör: Ebben a f.-házban az ez előtt való tisztviselők Trungl³ és Rát alatt sok rendetlenség és úgy a rabok, mint maguk a kirendelt öreg rokkantak között sok részegeskedés fordult elő.

Másodszor: Hogy abban az időben kevés rab járt a templomba és a ki ment is, az is hanyag volt.

Harmadszor: Igen kevés rab volt az ítéletnek megfelelően vasban, igen, levették róluk megérkezésükkor és a nélkül küldték őket dologra, a miből aztán az is következett, hogy némelyek megszöktek.

¹) O. l. 18183/1804.

²) Szeged v. l.

³) Trungl 1790. ápril. 7-én kelt levelében azt írja bizonyos Cichini Pál rabról, a ki nek atyja harminczados volt s a ki 3 évre volt elítélve, hogy a fölügyelő keztyűjét és zsebkendőjét ellopja, eladja s az árát megiszsa, részességében aztán garázdálkodik. Ő, az igazgató mindent elkövetett, mindent kieszelt, hogy oktatások által hasznos embert képezzen belőle, de gondosságáért és jóságáért csaknem az életével lakolt. Legújában két napon át rendkívül részeg volt és mivel az eladott mellényéért kapott pénz nem volt neki elég, este $\frac{1}{2}$ 10 órakor haza jött és erőszakos módon pénzt követelt tőle (az atyja neki 100 frtot küldött az ő számára). Az igazgató szeliden megtagadta kérését, mire ő méregbe jött, az igazgatót gyermekeivel együtt a pokolba küldte és mert erre az igazgató kiutasította, megragadta őt hajánál fogva. A család erre segítségért kiáltott s az örök elvitték, kurta vasra verték. Mikor azonban az árnyékszékre kérekedett, kimenet fölragadott egy koppantót s avval az igazgatóhoz akart rohanni, de megakadályozták szándékában. O. l. 23899/1790.

Negyedszer: A Pécsről ide küldött diákok¹ szabadon jártak a városba, kávé- és más házakba, igen, sőt még a városon kívül is vadászni, békó és a legkisebb fölügyelet nélkül.

Ötödször: A rabok gyakran olyan czivakodást vittek végbe, hogy elüljáróik irányában félretettek minden engedelmisséget és tiszteletet, a miért is egyszer megtörtént, hogy Lotharingiai József herczeg ő kegyelmessége, a ki lakásából a f.-házba láthat, kénytelen volt a csönd helyreállítására a fővartárról patrullt küldeni, a mire mint legközelebb levőnek nekem kellett szükség esetére éles töltést adnom.

Hatodszor: A mióta azonban Rátz Elek igazgató úr és Füll Sebestyén ellenőr vannak itt, ebben a házban, észrevehetőleg jobb rendet lehet tapasztalni² és pedig a következőkben:

1., Ettől fogva több rab jár vásár- és ünnepnapon a templomba és a legnagyobb épületességgel végzi ájtatosságát.

2., Mivel nagyon közel vagyok ehhez a házhoz, így hát én is annak a templomában hallgatom vásár- és ünnepnapon a szent misét és megjegyeztem, hogy az igazgató úr szép időben maga is, az ellenőr úr pedig állandóan, mindketten feleségeikkel és családjaikkal együtt eljönnek és az isteni tiszteletben a legnagyobb épületességgel elejétől végig részt vesznek, az sem történik meg mint az előtt, hogy egész sereg asszony az első két padot elfoglalja és a szent mise feléig az alantasak megbotránkozására beszélgessenek, és

3., a csöndességből, nyugalomból és engedelmisségből nem csak a házban, hanem azoknál is, kik azon kívül dologra vannak, szemmel láthatóan kiviláglik, hogy a mostani két tisztviselő úr alatt a rend szabályszerűen nagyon fönntartatik és végül

4., Most a legtöbb rab vasban van.

Ugyancsak a Rátz igazgató és Füll ellenőr védelmére állítottatott ki az a bizalmi nyilatkozat, melyet a rabok valamennyien aláírtak!

Itt következik az egész terjedelmében:

Mi³ alól meg írtt Rabok adjuk tudokra mindeneknek: Hogy észre vévén némely, ugyan ezen Szegedi Fenyítő Házban levő, nyughatatlan Természetű, és gonosz szándékú Raboknak, Feő Tiszteink, ugymint Praefectus Tekttes Nztes Vitézlő Rátz Elek, és Contra Agens Nztes Füll Sebestyén Urak Betsülleteknek kissebbitésére czélozó szándékjokat, és ellenek formált hamis költeményeket; abból a tiszta igaz, 's egyenes Lelküséggel egybe köttetett hűségéből, melyel ilyen Jó Elöl-Járóinkhoz viseltetni tartozunk, minden kén-

¹⁾ Lásd ezeket V. Rabok. 4. alatt.

²⁾ Füll Sebestyén ellenőr a kit az előző év végén neveztek ki úgy látszik, hogy akkor még nem adta volt magát az ivásnak.

³⁾ Otsz. levéltár 10285/1804. sz.

szerítés, vagy ketsegtetés, és ingesztelés nélkül, csupán Lelki esméretünknek meg győztetéséből tésszük felyebb Titulált Feő Tisztjeink mellett, é következendő Vallás tételünket; ugy mint

A' mi elsőben tisztelt Praefectus Urunkat illeti:

1°, Jóllehet á Roszra való szabadtságot minden rosz Ember szereti; azonban minket is a Törvény Roszszaságunkért ide rekesztetteknek tart: mind az által meg kell azt jó Lélek szerint vallanunk, hogy ezen Fenyítő Háznak mind mostani Reguláira, — mind Rabjainak Erköltseire nézve, ha az előbbeni időkre, mi a kik régebben itt szenvedünk, vissza tekintünk, elmondhatjuk azt, hogy ez á Ház annak előtte á Tolvajásnak, Részegeskedésnek Isteni Káromlásnak, Búja fajtalankodásnak, s Latorságnak, és több efféle Czegéres vétkeknek szabados Műhelye volt; most pedig, midőn az efféle vétkekre való szabadtságok, módok és alkalmatosságok egészen elzárattván, a hibás Cselekedeteknek elnézése helyett a szorgalmatos vigyázás, és a Nyomba követő Intések és fenyítések állottak elő, igazán Javító Háznak neveztetetik. — Azomban pedig

2°, Az a szép mód, melylyel Tisztelt Praefectus Urunk, mindnyájunknak ugyan Közönségessen, de kiváltt á romlottabb erköltűeknek megjobbítására való nézve, velünk bánni szokott, mindnyájunkat nemtsak csak Méltó bámulásba hozott, hanem önként is arra vett, hogy inkább az efféle engedelmes Atyai Dorgálásoknak, hogy sem akarni Kegyetlen fenyítéseknek engedelmeskedvén, mind nyájan magunkat arra elszántuk légyen, hogy, mind magunk Javára, mindannyiszor Tisztelt Jó Tisztünk Betsülletének fenntartására nézve, mind Életünket, mind Erköltünket megjavítsuk. Mert, ha közüllünk valaki Emberi erőtlenségéből (szánt szándékos gonosz Indulatú közöttünk már nem is lévén) vagy egy, vagy más Hibába esne: Az ilyet először á Józan okosságon az Isten és á Haza Törvényein épült Atyai Intésekkel igyekezik megejtett Hibájának rútságáról s' veszedelmes voltáról meggyőzni; Másodszeri vétkéért pedig keményebb pirongató, és fenyegető szókkal rettentí el á Rosznak Cselekedésétől és tsak á harmadik Esete asztán az, á melyért (Azon büntetésen kívül, mely á Concernens Jurisdiction által ellene hoztatott Szententiájában van) más ujjabb, — de meg kell vallani, hogy ekkor is nem kegyetlen, hanem irgalommal, s' Emberi Szívhez illendő Könyörületességgel Mérséklet büntetés alá vettetik. Igy történt Neskovics Theodor nevezetű Rabbal, á ki Blasphemiával vádolattván, ámbár világossan reá nem sült, mind az által egy Tanúnak terhelteetéséből tsak ugyan gyanú vólt eránt, Mások példájára egy Hónapi Hetenként bizonyos Napon való Bőjtje, és Katona Vas hordozásra íteltetvén, büntettetett. Igy történt Degor Jánossal, Niklovics Györggyel, Biró Ferenczczel és Veress Istvánnal, a kik rész szerint meg-borosodásokért, rész szerint valami lopás eránt való gyanúért, vagy Áristommal, vagy bizonyos ideig való Vas hordozással, vagy 12 Páltzával, de soha felyebb, annyival inkább valami Ke-

gyetlen büntetésekkel nem büntették. A mint ezt az effélékről irattatni szokott Protocollum is bironyithattya. Annyira pedig:

3°, Hogy az efféle Intésekben, pirongató Dorgálásokban és végre á Mérséklett Büntetéseknek megadatásában is, semmi személy válogatást, vagy bosszú állásra törekedő indulatot, annyival inkább fősvénységből valami ajándékra való vágyódást nem mutatván, sőt sok izben még az efféléktől való iszonyodását meg is bizonyítván, következésképpen á Bünök büntetésének meghatározásában, és kiszolgáltatásában minden Intnressentiától üress jó Szívét által látván, még á néáltal valamely részben súlyosabb büntetését is jó Szívvel és Zúgolodás nélkül, egész meg győződéssel hordozván, annak érzését meg jobbulásunkra fordítottuk.

4°, Igaz ugyan, hogy Tisztelt Praefectus Urunk, közöttünk az olyanokat, á kik Magok viseletekre, á mennyire á Törvény és á Sententiájok, vagy a felsőbb Kegyelmes Rendelések engedik meg különbözteti: de mivel abban meggyőztettünk, hogy az ilyen megkülönböztetés is, nem Igéretért, sem nem ajándékért, annyival inkább Bornak, Pálinkának, Pénznek, Méznek, vagy más akármi efféle Naturáléknak, avagy egyéb Jóságnak adásáért, hanem egyedül azért vagyon, hogy az ilyenek á néáltalán mutatandó Meg-vetés, és az elvetett sorsnak szerfelett való érzése miatt el ne csüggedjenek, hanem á Jóra, annak még ilyen gyalázatos állapotunkban is önként következő Jutalma, tudni illik á Betsüllet, és á Szeretet által annál inkább ingereltesenek, s' mások is az ilyen Példák által fel serkentessenek 's nogattassanak: tehát nem hogy ez által Irigységre gerjesztetnénk, hanem ebben is ennek az Urnak Jóságát, Egyenes Szívét, és Böltsességét tsudáljuk, e magunkat mindnyájan arra érdemesekké tenni igyekezünk. Vétkezik az az Ember, á ki azt állittya, hogy az ajándék nem tsak hogy becses, és a Szabadság Árúba vettetett, vagy az Ajándékot = nem adók = keményebben sanyargattatnak, a Vasra Sententiáztattak az okból levetkeztetnek, vagy á Nehezebb Vasra tétendők könnyebb Vasra tétetteknek, 's á Vas nélkül valókra pedig vagy bosszúságból, vagy gyűlölségből 's az ajándék hozásnak elmulatásáért Vasak tétetteknek. De nemtsak á Törvények kiadásában, és azoknak szorgalmatos megtartásában áll ennek az Úrnak á mi Meg-Jobbitásunkra Czólozó módja; hanem

5°! Még á Példa addással is minden módon tanít, s oktat bennünket. Mert valamint hogy á Kegyességet, azt Anya=Szent=Egyháznak szorgalmatos gyakorlását az Istenhez való gyakori és kiszabott időkben való könyörgéseket 's á Sz: Életet mindenek előtt javasolja 's parantsolya; úgy maga és egész Háza Népe is oly Emberekhez igaz szeretettel viseltető, és oly Példás Kegyes Életet él, s áz Anya Sz: Egy Házat velünk együtt oly szorgalmatossan és áhitatosan gyakorolja, hogy abból mi is példát vevén, önként származik benünk az Istenhez való bizadalom és folyamodás. Igaz ugyan, hogy maga á már sokszor Tisztelt Praefectus Urunk á Télnek keménysége, és a

Fején még Vitéz korában az Ellenségtől vett kemény Sebek miatt, addig mig nagy Hidegek voltak a Templomba ritkán jöhetett, de már most, az idő meg enyhülvén soha az Isteni Tiszteletet el nem mulattya, és ott magát az Anya-Sz: Egy Háznak Rendelése szerint, mindnyájunk előtt tükörül viseli: azonban pedig még azon Hidegekben is, nem tsak hogy bennünket soha Elöl Járó nélkül Templomban lenni nem engedett (mert Controllor Ur minden Isteni Tiszteleten jelen van, és volt) hanem á Maga Háza Népe közzül is, még a legkisebbiknek sem lehetett tsak egy alkalmatosságot is mulatni. A honnan

6° Még á Római Chatolica Hitten kívül lévőeknek Lelkekről is gondolkodván, a szomszédságban levő Hold Mező^o Vásárhelyi Tiszteletes Praedicator Urakat minden eddig előfordult Sátoros Ünnepeken requirálván, most Husvétkor á Helvética Confessiön lévőeknek az Uri Sz: Vatsora ktszolgáltatását is procurálta; És így mindezekből

7° Valamint, hogy soha meg sem történt: úgy természetével is éppen ellenkezőnek lenni méltán tarthattuk, hogy közzülünk valakit Hit Szegésre, akar Ivanosich Mátyás, akár más valaki ellen való hamiss Tanú bizonyág tétetre, Igéretekkel, Ketsegtetésekkel, annyival inkább fenyegetésekkel vagy más valami illetlen módokkal kényszeritene, a vagy kényszerített volna. Egy szóval.

8° Erről á sokszor tisztelettel említett Praefectus Urunkról elmondhattuk igazán azt: hogy nem annyira Büneinkért méltán keményen büntető Executorunk, mind á megtérésre, és Meg-Jobbulásra Kegyesen vezető Édes Atyánk.

A mi már Másodszor Contra = Ágens Nztes Vzlő Fül Sebestyén Urat illeti: Hogy vallás tételünket rövidítettük: erről az Urról sem mondhatunk jó Lélek szerint egyebet hanem tsak á mit a féljebb Tisztelt Praefectus Urunkról igazán mondtunk; tudniillik, hogy ez az Úr is közönségesen szólván, minden Rosznak és akarmi Tekintetből való Részre hajtásnak ellensége lévén, a fent Tisztelt Praefectus Urnak á Jóban valóságos segítője.

Procátor Jászay József urat is (á ki hasonlóképpen ezen fenyítő Házban rabul küldetett volt) a mi nézi: Ennek az Urnak egész ittléte, azoknak, á kik közzülünk néha vele történet szerint beszélhattunk Csupa Jó Példaadás és Jóravaló Intés volt. De egyébkéánt soha, vagy Beszédjében, vagy cselekedetében vagy pedig Magaviseletében, senkitől felölle Semmi rosszat sem hallottunk.

Mely Vallástételünknek megerősítésére (készek lévén ha á környül állások úgy kívánnák, tiszta Lelki isméret szerint való Hitünket is letenni) kiadtuk most ezen rész szerint tulajdon kezünkkel tett aláírásunkal Rész szerint Keresztvonásunkal örömet megerősített önként való Bizonyág Levelünket Szegeden, á fenyítő Házban. 1804. Esztendőben Áprilisnek 29-k Napján.

Mindnyájan a Fenyő Házbeli Rabok:

Josephus Svalek	Paulus Gyórfy
Antonius Kiráttý	Josephus Deák
Steph. Vass	Alexander Nemes
Samuel Bohus	Paulus Kemény
Samuel Zech	Leobold Dusch
Dániel Mudrony	Szakai Péter
Josephus Kamkal	
Ioannis Ujfalussy	Stephanus Gondes
Stephani Omanessi	Georgius Buocz
Joseph Krantsch	Bakó József
Theodorus Neskovich	Joannes Mefl

Humillime Supplicat Spectabilis Praefectoratus hujus unam humilimam Instan-
tiam Excelso Consilio Regio Lli Hco portigere

Ioannes Kinszki	Georgius Sampia ×
Joannes Huszti	Géczy István
Gabriel Huszti	Dömötör György
Joseph Dömötör ×	Elisabetha Deák ×
Steph. Török ×	Rosália Tóth ×
Petrus Zakál ×	Katharena Dávid ×
Dániel Stefan ×	Magdalena Pfenczlerin ×
Andreás Salarány ×	Julianna Megyery ×
Ignácus Harnos	Regina Rukaizin ×
Josephus Szüllő	Julianna Fehér ×
Josephus Sturza ×	Mária Hajnak ×
Johany Balás ×	Elisabetha Kelemen ×
Steph. Báthy ×	Éva Györötty
Ioan Koós ×	Klára Tsitzár ×
János Hernya ×	Elisabetha Kék ×
Steph. Csimó ×	Elisabetha Németh ×
Gábrriel Csiba ×	Mária Szebova ×
Georgius Miktovitz ×	Katarena Jonás ×
Petrus Borbély ×	Elisabetha Mánya ×
Steph. Veress ×	Anna Petrusz ×
Michael Deti ×	Katarena Mratzka
Ignatius Nagy D. Mesterháza	Katarena Geletha ×
Stephanus Babótsay	Juditha Halász ä
Johannes Nemes ×	Éva Kovarik ×
Iván Biró +	Anna Gyulay ×
Casparus Márffy	Lidia Szüts ×

Klára Demény ×	Theresia Ranscherin ×
Katarena Derety	Éva Makin ×
Ilona Meskó	Ilona Puffezy ×
Anna Neithalerin	Rebeka Nagy ×
Rosalia Galamb ×	András Szék Fő.

5., Munko Ilona 30 éves férjes rabnő az igazgató 1804 január 4-én kelt jelentése szerint a kulcsárnő által megvizsgáltatván terhesnek találtatott. Azt vallja, hogy egy zászlótartó ejtette teherbe a szomszéd kaszárnyából, egy alkalommal a kis kapun a kútra jövén.

6., Ivanovich Mátyást Csongrád megye törvényszéke a sodomitaság és istenkáromlás vádja alól 1805 január 18-án fölmentette, de rabtársainak elüljárósága ellen való fölbujtásának megkísérlése miatt 1 havi börtönre ítélte.

7., Török István rab szökés kísérlete és lólopás miatt 1 évi fogságra ítéltetett 1805 május 3-án Csongrád megye törvényszéke által.

8., 1808 aug. 9-én Ns. Mártha László ellen súlyos istenkáromlás miatt bünfenyítő eljárás indított.

9., 1808 novemb 9-én Polgár László ellen szintén, ugyancsak istenkáromlás miatt.

10., 1809 szeptemb. 26-án Sárdi Szabó József súlyos kihágások miatt további 1 évi f.-házra ítéltetett.

Megjegyezzük, hogy 1806-ban 10, 1807-ben 6, 1808-ban 7, 1809-ben 8, 1810-ben 13 szökés fordult elő, 1811-ben 26 volt a szökések száma.

11., Babarczy alispánnak a f.-ház fölügyelőjének 1810. aug. 14-én kelt levele :

A Szegedi Királyi Fenyíték Ház érdemes Praefectorátus Tisztségének.

Reményilem el-ösmeri a Tisztelt Tisztség, hogy mint véle való bánásonnal, mint fáradásaim nem kémelésével egyedül a köz Szolgálat elő mozditása tekintetébül mindent el-követtem, a mit tsak gyakor távul kételem engedett, hogy az előbbenyi Elöljárói idejében a kir. Fenyíték háznál történt rendtelenségek s azokbul támadott méltó panaszok valamennyire már egyszer el-hárítottassanak, de minek utánna iparkodásomnak nem tsak sikertelenségét tapasztalom, hanem olly szomorú esethe is ejtettem, hogy azok, a melyeket a Fölsőbb Helyeknél bizonyosan fel irásaim által reméltettem a tapasztalástul melly ellenkező egészen meg czáfoltatnak, meg-czáfoltatnak pedig, mert én azon felséges parantsolatra, hogy a gyakor szökéseknek esettye miatt az Elöljárókat kemény felelet terhe alá vegyem nem kételkedtem azt válaszolni, hogy a mostani Elöljárók mindenben magukat példássan viselik, és még is meg kell vallanom, hogy az úta nem tsak tsalhatatlanul sűrű az Desertio,

de azon fölül vagy kultsárnak, vagy Strázsának, vagy egyebeknek szembe tűnő gondatlansága, nem mondom egyet értesse minden esetben ki világosodik, de hogy is lehetne kívánni, hogy kevesebb betsület érzésétül gerjesztett katona, a vagy kultsár a hol valamit nyerhet privatus hasznot félre tegye, a szolgálatot sörényen eszközöllye, akkor a midőn minden embert indító példa előtte vagyon, a midőn tudniillik, láttya, hogy a főbb Tiszteknek egyike¹ nyilvánosságos tilalom ellen, hogy privatus speculatiót üzhessen az egész világ botránkosztatásával terhes Rabot Kotsisi szolgálatra alkalmaztattya, minek utánna tehát a mind mondom ezek történtek, és történnek szükséges látom, hogy a föl vigyázat ollyas érdemes Urnak adasson által, a ki szünetnélkül az Institutum helyén levén illy nyilvánosságos tetemes hibáknak meg gátlására oráruul orára figyelmezen. — Ere való nézve tehát mai postán könyörgök a N. M. M. Kir. Htó Tanátsnak, hogy a kir. Fenyíték Háznál eddig volt functiomtul kegyesen fel oldozni méltóztasson. Ajánlom addig is még választ nyerek minden további heányosság el-melőzésére való igyekezetet. Szegvár 14° Augusti 1810.

Babarczy Imre.

12., 1810. deczember 7-én d. u. három rab, a ki Kókay Mihály v. számvevő részére a sörház mellett egész nap szálfát fűrészelt — összeveszett egy Bozóky Pál nevü szekerevel és agyonütötte. A kihallgatott tanúk azt vallják, hogy „minthogy az utza igen kesken lévén az két ökrü szekeresek a Rabokhoz szekereivel igen közel jártak, úgy hogy azt a rabok nem szívelhetvén káromkodni kezdettek és Bozóki Pált a ki szekerivel leg utójára menvén a Rabokat meg dorgálta, hogy ne káromkodnának, arra a Rabok közül egy — — meg kapván Bozóki Pált a földre tsavarintotta mondván néki: te parantsolsz nékem, baszom a paraszt teremtedett a földön joll meg gyomrozta, s agyba főbe verte, erre oda szaladt ezen szürke bajuszú Rabnak a pajtása is a ki véle fűrészelt, a fűrészszel agyba főbe ütötte; a harmadik Rab is oda szaladván, egy baltával úgy vágta homlokba Bozóki Pált, hogy a vér mindjár ellborította.“

A tettesek egyike Perey Péter így adja elé a dolgot:

„El mult Eszt. 7. Deczemberben dologra lévén rendelve én, Petri János, Szabó József és Bárány Ferencz az ide való sör=háznál szálfákat Exactor Kokay Ur számára fűrészeltünk, délkor, mivel a többi három Pajtásomnak bötye napja vala, haza nem mentünk, hanem ottan a dolgozó helünken maradván, ottan kényereztünk és a sörháznál ingyen ki tett Ficzkobul idogáltunk, dél után a dolognak ideje el érkeztvén, hozza kezdettünk a fafűrészesezhöz, már lehetett mind egy három óra dél után a midőn — — — 10 vagy

¹) Bokross Ignác ellenőr.

12 ökrös szekerek minden rend nélkül egymást előzni akarván rajtunk rohantak, a mi általunk fűrészelt szál fában tengőljöket akasztották, dolgunkban akadályoztak, sőt veszedelemben is hozhattak volna, ha el nem távoztunk volna a fűrészelésben lévő szál fánktaul, erre Szabó Józseph fölszólamlott mondván — mért járnak oly rendetlenül és mért háborgatyák őket dolgokban, erre egyike a szekeresek közül ostorjával — — csapkodni kezdette Szabó Josephet, melyre én oda ugrottam — el löktem, mely után ezen szekeres Ember ismét engem korbatsolni kezdett, eszett látván Petri oda ugrott és a fűrészszel fejbe ütötte úgy hogy mingyár el esett, mely történet után mi ezen dolgozó helyről azonnal a K. Fenyítő házban vissza jöttünk“.

— — „Egyebet nem tudok előhozni tsak hogy a Szabó Józsefnek ugyan abban az szempillantásban balta vala kezében melyel a fűrész igazitotta de hogy ő Bozóki Pált megvágta volna asztat nem látam“.

Sem a más két tettes sem Bárány rab, a ki velük dolgozott, arról hogy Szabó baltával fejbe ütötte volna a szekereset — nem tud semmit.

Kereky Antal rokkant, ki a fűrészelő rabok fölügyeletével volt megbizva azt vallja, hogy ő a kérdésben levő időben a helyszínétől, mintegy 50 lépésnyire levő tűzhöz ment melegedni s mikor rövid idő múlva lármát hallva visszasietett a rabokhoz — már csak azt látta, hogy egy parasztnak a többiek a fejét bekötötték és azt mondták, hogy a sebesültet először Perey ragadta meg, Petri a fűrészszel és Szabó a baltával fejbe ütötték.

13., 1811 május 14-én Avedig Bertalan ellen lopás miatt a bünf. vizsgálat elrendeltetett.

14., A Bokross ellenőrnek Dridify rabbal való esete 1811-ből.

Következendő Tanu vallása ugy mind Korona János Capralé.

Folyó Esztendőnek Martius 27. napján Regvel, minek utánna én a Praefectus Urnak jelenttem volna, hogy egyéb ujság nintsen, tsak hogy a Dridifi Ignázt R.: midőn dologra parantsoltatott betegessé jelentette volna magát, mely okért kérdészem: hogy dologra ki külgyem é vagy sem? és Praefectus Ur aszt parantsolta, hogy ha valóban beteges, dologra kiküldeni nem szükséges; Contra-agens Ur ellenben észre vévén, hogy Dridifi Ig. Rabb tsak betegessé tette magát, ne hogy dologra ki küldessen, minek utána ezen tsalárdságot Praef. Urnak jelentte, és parantsolatott vett volna, hogy azon dolog állapotját környül állássossan meg vizsgálja, és ha említett Rabbnak hamisságát észre venné azonnal dologra ki hájtassa, ennek utánna velem együtt bé ment az Casamata Arestomban, és vizsgálni akarván az meg irt Rabbnak állapotját, pattogni és Contra-agens Urnak vissza felelgetni bátorkodott, melyre Contra-agens Ur látván ezen Rabbnak ellenkezését és abbul kitezetvén, hogy nem a betegség, hanem a dolgot el kerülés végett henyélni akart volna, azonnal dologhoz menni parantsolta, de Dridifi Ign.

Rabb tsak mindétik huzakodott, mind egy ellenkezett és felelgetett, melyet látván Contra-agens Ur lökésekkel ki taszigálta az első Casamatabul, a másik Cassamatában jutván, ismét ellenkezett Contra agens Ur ellen, ugy annyira, hogy meg bosszankodván Contra agens Ur egy accidentaliter kezében volt fejsze nyéllel reá ütött a Dridifi rabra, a mely ütésre Dridifi a jobbik kezével meg fogta a Gontra agens Ur nyakra valóját, egyet oly modon tsavaritván, rajta, hogy a hüvelk uja a Contra agens Ur Álla alá feszétvén, ötött a falhoz nyomta és fujtani kezdette, eszett én látván a Dridifi Rabott el rántottam és oly formán Contra agens uratt a veszedelemből megszabaditván, Contra agens Ur azután Dridifi Rabott több ütésekkel illetvén, különös ugy nevezett Luk arestomba tétette; mely történetről Praef. Urnak köteles jelentést megtettem. Hogy ezen följebb le tett vallásomnak megerősítésére, ha kívántatni fog hogy valóban és nem külömben történt hitemet esküvés által le tenni kész vagyok.

Költ Szegeden die 8-a Juny 1811.

Johann Katona.

Copr.

Meg esett említett Capralnak föllebb le irt vallása mi jelen létünkben és tartatott Tiszti üllésben. Szegeden die 8. Juny 1811.

× *Johann Csanoszky,*
szabados

× *Thomas Kopasz,*
Köz Ember

Litassy Praef.

Nemzete és vallása.

Következendő Rabnak, a mely 1811. Eszt: 27. martius napján ezen K: Fenyítő Ház Bokross Ignázt Contra agens Urat meg támadván, nyakra valójánál fogva meg fogta és oly formán az falhoz szoritotta és fojtotta, hogy ha az Capral Korona jelen nem lett és — — meg nem szabadította volna annak bizonyosan vagy életét vette vagy szörnyü módon meg rontotta volna, mely alkalmatossággal meg szabadulván fönn nevezett C. a. Ur ezen Rabott egy néhány ütéssel föbe és jobbik karjára illette ugy, hogy a betegek házába tétetni kinszeritődött a mind az ide zárt visum repertum tudositya, a honnan ki gyógyulván ezen Tiszti ülés eleibe hivattatott, hogy említett történetéről vallást adni ugy mind:

Dridifi Ignázt Erdély Országban Fogaras helységben született és 10. Esztendős korába magyarországban Iskolákban járás végett ugy mind Nagy-Váradban és Pestben le szakadott, utóbb a Ts. Ns. Arad V.-megye Glogovitza nevü helységben léendő testvér Bátyával lakozo, késöbben pediglen Simánd nevü helységben meg házasodván, e modon említett Ts. Ns. vmegyének gremialis lakosa lett, 35. Esztendős Felességes, Nemes Ember, Pápista, semmi mesterségct tudo. 3 Esztendők által ebben az K: Fenyítő Házban eltöltendő

Rabságra Lopás és egyéb gonosz tselekedetei miatt a Ts. Ns. Arad vmegye által ítéltetett. 1809 Esztendőnek 11-ik September napján el szökött és 20 Martius 1810 Eszt. békogattatott és vissza hozattatott, mely idő alatt, Bátori Józsefnek nevezte magát.

Viselete.

Az el szökése után újra való bé hozattatása mulva, eleinte jó viselte magát, de csak az által föllebb=valóinak figyelmességök el távozása végett, utobb veszekedő, és a Strázsák ellen Hatalmaskodo, szót fogadatlan és káromkodó, más rabb pajtásait üldöző egy szóval napról napra rosszabb viselető lett.

Ezen később időben volt büntetve

A többszöri haszontalan intések és pirongatások után

1810. Eszt: 27. majus napján: Mivel az Hallay Kutsár ellen magát illetlenül és gorombául mutatta és káromkodott 12 ugy nevezett Luk arestommal büntetettet meg.
1810. Eszt: 19. august: Mivel a Strázsát rutul potskolta és Káromolta 24 ora Luk arestommal.
1811. Eszt: 19. január: mivel a Postára Eő Fölségéhez egy könyörgő Levelet ezen Tiszt tudta és engedelve nélkül küldeni bátorkodott melyel mindazon által semmi rendetlenséget sem okoztatodott, mivel a Levél azonnal fel fogattatott kemény dorgálással tsupán illetődött mert javulását ígerte.
1811. Eszt. 26 febr. Mivel a Duszikovits Rabb által hallaczatott Andr. Dridifi Bátyával beszélgetni¹⁾, hogy eő rövid idő mulva ismét el szökik, és ezen jelentés után a vizsgálás alkalmatosságával ki sült, hogy eő szándékját nem csak jövendőben véghöz vinni fogja hanem már akarta volna is azért békó vass verettetődött lábaira.
1811. Eszt: 4-ik Mart. Fenyegedözés miatt hogy eő más egynehány rabokkal már Eő Fölségéhez fontos panaszait ezen Tiszt ellen el küldöttek volna vagy el küldeni — — — akarják — — — mivel ezen Tisztnek az illetén fenyegetésektül félni nintsen oka, ismét intéssel és dorgálással illettetett.

Vallása.

1° Beszélije elő az Vallo folyo eszt: martius 27. napján az Contra agens Bokros Ignatz Ur ellen el követett Haramiás megtámódását?

Én haramiás megtámadásrol semmit sem tudok, hanem tudom aszt, hogy kérdésben lévő napon regvel én dologra ki menván a Capral Korona által vissza küldtettem avval az mondásával: hogy csak menyék vissza, már eő

¹⁾ a bátyja Dridiffi András is itt volt elzárva.

Jelentette Praefektus Urnak, hogy beteges vagyok, aki is megengette, hogy otthon maradhassak, nem sok idő múlva jelent meg C. a. Ur a Casamáták vizsgálásokra és otthon találván engemet dologra menni parantsolt, avval ki ment nem tudom hova, egy kevés idő múlva ismét meg jelent az kaprállal együtt, és újra kérdezett, hogy mért nem mentem még ki az dologhoz és hogy azonnal takarogjak ahova rendeltettem, parantsolta, erre hogy azonnal nem indultam ki felé taszigálni kezdett, sött az ajtóban egy fejsze nyéllal meg is lökött melyre én meg boszongodván a fejsze nyelett meg fogtam hogy többször ne lökhessen, erre az Capral oda ugrott és úgy mondván hozzám, minek fogja Kend a Tiszt Urat, megmarkolt, és odéb taszitott, ezáltal megszabadulván az C. a. Urnál volt fejsze nyel, azzal agyba fejbe vert és Luk arestomban tétetett, melyből nem sokára a Praef. Ur Parantsolatyára ki eresztettem, a Chirurgus által meg vizsgáltatodtam és az betegek házban rendeltetem.

— — Ad 2. Az én mondásom az igaz, de mind a C. a. Uré, mind a Capral-é hamis, sött a Capral azért fogja pártját C. a. Urnak mert az utóbbi az elsőtt borral jó tartotta.

— — Ad 3. Én sem időtt sem helyet sem modgyát nem tudom elő adni, hogy mikor tartotta volna jól borral a Capralt a C. a. Ur, hanem tsak vélekedésembül adtam asztat elő, mivel tudom, hogy a Capral a bort szereti.

— — 15. Mit tud még az valló maga mentségére és könnyebbségére elő hozni?

Ad 15. Semmit.

Hogy nékem ezen szabad Vallásom elő olvastatott és én asztatt szorul szora mondásim hasonlonak találom, saját kezem alá írásommal bizonyitom. Költt Szegeden die 18. July 1811.

Dridiffy Ignátz

Költt Több izben tartatott Tiszti Ülésünkben Szegeden ut supra.

× *Csanovszky János,*
szabados

× *Lehnhart István,*
köz Ember

V. Litassy Praef.

15., A Királyi Fenyiték Ház Érdemes Praefecturátussának *Szegeden*.
Szeged 22-a Aprilis 1811.¹⁾

Fris emlékezetében lészen a Tisztelt Tiztségnek mi módon, és millyeneket panasztot légyen a midőn legközelebb a Fog Házakat meg vizsgáltam Nemes Pattay Balás — Én mindazokat annál szorossabban kéntelenitettem vizsgálora venni, mivel a vád többi Rabb Társai előtt törtévnén Pattay mint egy szószollonak lenni látszatott.

A Panasznak Fő tárgyai ezek 1-ször Hogy Praefectus Ur kertyére számos Rabok napszámai fordittattak.

¹⁾ Szeged v. levéltár.

2-szor hogy még Rátz Praefektus Ur idejében Contrallor Ur által megvett sommásabb öll fák be hordásáért a meg ígért Bér ki nem fizettetett.

3-szor Hogy a Ház szükségére vett fából két ölek félre rakattattak és ne talántán a Tiztség által tulajdonképp használtattak.

4-szer Hogy az előre meg vett paszulj az tractérnak itzénként 13 kbrban szolgáltatik ki, ámbátor annak ára oltsobb volt.

5-ször Hogy azon 15 krok mellyekkel a Rabok napszám fizetése megnagyobbított a Rabok kezében nem szolgáltatik.

6-szor Hogy az Betegeknél szolgálatot tevő Kola nevezetű Rabb nem közönséges, hanem a betegek kosztyán tartatik.

7-szer Hogy mind maga Pattay mind pedig több Rabb Társai a Tiztség által sulyosabb tömlöztözéssel sanyargattatnak.

8-szor Hogy minekutánna Pattay el szökött Contrallor Ur a hátra maradt Gubáját önnön Kotissával viseltette.

Mind ezeknek meg vizsgálása utánn a következőket adom hivatalosan tudtára a tisztelt Tiztségnek, a mi a Praefectus Ur kertyének munkálódását illeti, valamint az mind az én mind a Nagy Méitóságú M. H. Tanáts tudtával történt meg, úgy ezután is az Kegyelmes Instructio út mutatás mellett a Rabok a kik nem henyélés okáért íteltettek a Fenyíték Házban minden a Házban elő fordulandó kézi munkát tellyesíteni kötelesek léznek minden fizetés nélkül, zsinor mértékül most is az tartatván meg az Érdemes Tiztség által, hogy abbéli munkákra ollyasok alkalmaztassanak a kik külső munkákra ítelve nintsenek a vagy a kiket külső munkákra bocsájtani maga viseletükre nézve veszedelmes volna.

A mi Contrallor Ur által még Rátz Praefectus Ur idejében meg vett fának hordásában a Fenyíték Ház falán kívül tett munkálodásokat illeti, valamint hogy Contrallor Urnak a Rabokkal tett alku ki nem sült sőt ollyas alkút tenni Contrallor Ur hatalmában sem volt, úgy el nem halgathatom, és az abbéli manipulatiot rosszra magyarázni kéntelenitetek, mert kötelessége lett volna az akkori Tizségnek úgy a mint mostan történni szokott, és a mit ez utánn is meg tartani szükséges azon esetre ha valamellyik Tiszt Ur kereskedésben, vagy privatus speculatioban a Fenyíték Házi falakon kívül Rabok által dolgoztatott az ki szabott napszámot nem a Rabnak, hanem a Házi Cassának szinte úgy mint akármelly más dolgoztató Fél meg térítettni.

Az félre rakott két öl fának állapottya megtekéntése utánn ki sült, hogy azon két öl fa nem a Házi szüségre vétetett, hanem egyenessen Contrallor Urnak tulajdona volt, és e részben Patynak bátor s rágalmazó állítása meg semmisítettett.

A mi a paszulj, káposzta, és egyéb élelem szerek annak idejében való meg szerzését, és azokkal bánás módját tekénti, nem hogy e részben a tisztelt Praefektoratusnak legkisebbet is rosszra magyarázhatnék, sőt Jegyzemé-

neyi megvizsgálása után úgy tapasztalom, hogy ezen rendkívül való drága időben minden igyekezetét a Rabok türethőbb tartása eszközlésére fordította, és ennél fogva Pattaynak gyanuja ismét helytelen és vétkes volt.

A meg nagyobbított napi bér a tisztelt Tiztség által éppen úgy manipuláltatik, a mint az Fölsőbb Helyen parantsoltatik, nyilvánságossan meg hagyta Eő Felsége, hogy az egész dologban megérdemlett bér az Háznak javára forditasson, három kroat ki vévén a mellyek a nélkül, hogy a Rab kezébe adattassanak holmi apróságok meg szerzésére az illető rabok számára tartatnak; fontolóra vettem én e tárgyban ismét Jegyzeményeit, és számadásait a tisztelt Praefecturátusnak, és világossan láttam Pattay gyanújának bűnös helytelenséget.

A Krankenwarténak betegek kosztján való tartása ugyan magamnak is szemembe tünt, de minekutánna a tisztelt Tiztség mind a régi szokást, mind annak indító okait előttem be bizonyította, e részbe is tellyességgel meg vagyok nyugtatva.

A Raboknak sanyargatásárúl való panaszt keményen vizsgálóra vévén valamint a tisztelt Tiztségnek a Kegyelmes Instructiohoz képpest mindenkor szivére kötöttem, hogy a magukat javító Rabokkal sött azokkal is a kik kisebb hibában keverednek minden ki telhető emberiséggel bánjanak úgy a mostani arestomozásait nem tsak helyteleneknek nem ösmérem, sött tökéletesen helyben hagyom, mert kellemetlen érzéssel tapasztalom, hogy némelly gonosz tetteikért a Fenyiték Házban ítelt Rabok erköltstelen indulattyaikban úgy meg rögzöttek, hogy ha rövid idő alatt változást nem tapasztalok magam is még keményebb zsinor mértékekhez nyulni kéntelenitetek.

Meg hagyom hivatalossan, hogy ennek utánna semmi nemü Jószág melly valamelly Rabot illet senki által, és semmi szin alatt ne használtasson, nem kételkedvén, hogy Contrallor Ur azon 15 fkon fölül mellyeket Pattainak Gubája áraban ki fizetett nékie még 10 fkat azonnal ki fog adni.

Mindezeken fölöl Pattay Balás arrúl is panaszolkodik, hogy a kosztra naponként s fejenként kiszabott 3 garasok nem mindenkor forditának egészen a Rabok számára, de valamint már ki tételének fundamentuma hamis Fölsőbb Rendelések tsak 6 kroat intézvén naponként kenyér nélkül egy Rabnak kosztjára, úgy szemtelen gyanúját Pattainak maga a tracterné a kinek bizonyítványára támogatta magát tökéletesen meg tzáfolta, mellyeknél fogva részekiségeért, és illetlen goromba az az Elöljárói hatalmat megbántó tselekedetéért Pattay már 14 napi szorossabb arestommal meg lévén büntetve azért, hogy helytelen ki tételeivel töbi Rab Társai előtt zenebonás, nyers és a Rabbnak helyheztetésével meg nem egyező hangal, ki fejezésekkel Tisztjeit rágalmazni, s azzal többi Rab Társainak is rosز példát adni bátorkodott az érdemes Tiztségnek elégtelélül is még 14 napi szoros arestomozásra, és hetenként négy-szeri kenyeren és vizen való böjtölésre itélem ötet.

Meg hagyom végtére a Tisztelt Praefecturatusnak Dridifi Ignázt által Contrallor Uron el követett Haramiás megtámadást azonnal vizsgálóra venni, és eránta nékem környülállásos Jelentést tenni ne terheltesen. Egyéberánt ugyanazon Dridifi Ignázt arrul is panaszkodván, hogy el szökése után még Rázt Praefectus idejében ötöt illető 4 frok úgy vélem valamely tévedésből elvesztek, ime azon 4 frokat az ő részére magam pénzembül meg küldöm, teszen azt szokott depositumban tenni.

Babartzy.

16., A helyt. t. 1811. nov. 12-én 28443 sz. a. tudatja, hogy a Kreislin Anna és Molly Rozália szökése alkalmából okt. 6-án tett igazgatói fölterjesztés folytán a körözvény kibocsáttatott. Az igazgatót és ellenőrt azért, hogy a rabokat a szabályok ellenére magán szolgálatra használják s akképen, hogy az által — mint a jelen esetben — a szökésre alkalmat szolgáltatnak komolyan megrója és raboknak magán szolgálatra való használatát a legszigorúbban megtiltja.

A fölterjesztésből kitünnvén, hogy nevezett rabnők a nagy kapún — melynek mindig, legkivált pedig éjjel zárva kellene lennie — úgyszólva az ör szeme láttára mentek ki, az igazgatónak meghagyatik, hogy azon őrt 24 órai kenyeren és vizen kitöltendő elzárással fenyítse. Braun katonát pedig azért mert a ház kulcsát az igazgató konyhájába vitte és az igazgató távollétében nem az ellenőrnek adta át — 12 órai elzárással fenyítse.

17., Fegyelmi büntetések.

Nemes Patay Balázs a ki szüleinek bántalmazása és istenkáromlás miatt 8 évre volt elítélve

1811. III/30-án részegség, istenkáromlás és a főtisztviselőkkel való felelőségek miatt kenyeren és vizen kitöltendő 14 napi lyukáristommal. (Locharest)

1811. IV/28-án a főtisztviselők ellen való alaptalan vádaskodás és rágalmazásért a kir. biztos-alispán által ugyancsak 14 napi böjttel szigorított magánelzárással (Locharest) fenyítettett.

1811. V/11-én megintetett.

1811. VII/5-én a Lotharingiai hercegnél dolgozván kihágást követett el és egy fehérnéppel titkos beszélgetésbe elegyedett sőt magával a herceggel szemben is illetlenül viselte magát. Ezért 8 napi lyukáristomra ítéltetett és keze megvasaltatott. (Hand pretzen.)

1811. VII/30. Egy ör felügyelete alatt külső munkára küldetvén 30 krért egy embert fogadott a városból és „büntetésre méltó hanyagságból egész nap részegen kóborolt, ezért büntetésből mint kihágós jövöre minden városi közmunkára alkalmatlannak nyilvánított“.

1811. VIII/29. „Megint nagyon részeg volt és ez alkalommal dorgálással büntettetett.“

1811. XI/3 Istenkáromlásért és az igazgató szidásáért 2 napi lyukáristommal fenytetett.

1811. XI/16-án maga az igazgató kapta rajta egy meszely boron. Minden italtól eltiltatott annál inkább, mert részegen sok kihágást követett el.

1811. XI/23-án miután megint káromkodott és excedált — 1 napi lyukáristommal fenytetett.

Nemes Dalmady Mihály a ki lopások miatt kegyelemből 6 évre volt elítélve

1811. IX/2-án feleselésért és káromkodásért 1 napi lyukáristommal fenytetett.

1811. IX/8-án részegség és feleselésért 20 órai kurtavassal.

1811. IX/10-én a Lotharingai herczeghez dologra rendeltetvén egy ör fölügyelete alatt, a helyett a piacra ment és úgy leitta magát, hogy haza sem birt menni. 6 napi lyukáristommal fenytetett.

1811. IX/25-én közmunkára menvén egy paraszttal titokban bort hozatott magának. A fölügyelő katona azt észrevette és üvegjét eltörte. Mire ő ellenszegült s a katona kardját el akarta törni. Ezért oktob. 9-ig tartó éjjeli lyukáristommal fenytetett.

1811. XI/19-én lerészegedvén megintetett.

Mindezek Litassy Bálint f.-ház igazgatónak 1811. deczember 24—30-án kelt sajátkezű följegyzései, melyeket azon alkalommal tett, mikor jegyzőkönyvet vett föl arról, hogy Dalmady novemb. 26-án az örökkel szembeszállott, hármat késsel megsebzett, a többi rabot segítéül hívta. Patay segítségére is sietett. Dalmadyt az örök puskaagygyal ütötték le.

18., Mollyné Wüstinger Rozália, a ki gyilkosságért halálra volt ítélve de a kinek büntetése 10 évi börtönre változtatott meg és a kit 1811. február 2-án szállítottak be az intézetbe — beszállítása után csakhamar teherbe esett, állítólag Bokros ellenőrtől. 1812. február 18-án fiút szült. Ennek a gyermeknek az ellátása, elhelyezése sok gondot adott az igazgatóságnak. 1814. január 15-én jelenti az igazgató, hogy ezt a gyermeket a városi lakosok közül senki sem akarja könyörületből magához venni, pedig minden templomban ajánlották őt a lelkészek a résztvevők figyelmébe, sőt dobszóval 3 ízben is kihirdették!

Az 1811. február 1-én kelt igazgatói jelentés szerint: a f.-házban ismét teherbe esett és megszült. Mollyné József nevű fiát, a ki 6 évvel ezelőtt született a f.-házban s eddig ott neveltetett, sikerült sok utánjárás után bizonyos Hellebrandt Ferencz nevű makai kőtelgyártó-mesternél elhelyezni, a kinek testvére a következő iratot állította ki a gyermek átvétele alkalmából:

Copia

Tanúbizonyság Levél :

Melynek ereje mellett, alább irtt ezennel meg ösmérem, hogy ezen végből a testvér Bátyámtól Tekéntetes Nemes Csanád Vármegyében helyezettett P. Makó Városában lakozó, és Mesterségére nézve Kötél-verő Hellebrandt Ferencztől, meghatalmazva lévén, az ezen Királyi Fenyíték Házban Raboskodó Molly Rosáliának itten rabságában született fiát Bokros Józsefet, a ki 6 Esztendő és R. Chatolica Valláson lévő, a nevezett Bátyámnak meg egyezéséből az ő részére mái napon azon hozzá adás és egyenes ki kötés mellett, kezemhez vettem s magammal az említett helyre elvittem: hogy ötöt mind a Vallás szükséges Ágazatjaira taníttatni, tisztességesen neveltetni, és végre az ő jövődébéli állapotjáról atyai képpen gondoskodni, a nevezett Bátyám, magát általam meg másolhatatlanul lekötelezi, s az érdekelett Bokros Józsefet, ezen Királyi Fenyíték Háznak terhére, semmi szin alatt soha többé vissza adni nem fogja. Költ Szegeden, Januárus 12-ik napján 1818.

× *Hellebrandt Victori.*¹⁾

19. Copia, 1812-ik Esztendei Sz: Jakab Hava 6-ik napján Szegváron tartott Tettes Nemes Csongrád Vármegye Rabokat Itélő Törvény Széke alkalmas ságával;

Itéltetett:

Minekutánna á Szegedi Királyi Fenyíték Házban rendelt őrző Katonáknak a B. alatt foglaltt 's meg Hitelesített vallásaikból; ugy nem kölömben azon Ház Tiszttségének E. és F. alatt á Vád levélben küvetett Gonosz Tett Történetéről való elő-adásából nyilván bé bizonyosodna, 's ki világosodna az: hogy első rendbéli Al-Peres, raboskodó *Nemes Dalmady Mihály*, ugyan számosabb, és tetemesebb tolvajságok el követése miatt, á Felsőbb Itélő Székek Itéletével, azon Házban töltendő 6. Esztendei Rabságnak el szenvedésére már meg itéive lévén; nem hogy magában szállott, 's józan viselet által javulásra, 's jámbor élet folytatására reménységet nyujtana; sőt inkább gonoszságaiban megrögözvén, megáltalkodott dühösséggel ujjabb ujjabb vétkes gonosz tettekre vetemedni, 's ezekkel javíthatatlan gonosz indulattyát nyilvánságossá tenni, nem csak nem irtodzott: űe még á vádlelveben A. alatt lévő, elő adott tettének el követésében, rut 's irtóztatást okozó káromkodások között az őrizetre rendelt katonákat, valamint á Ház Tisztjeit is halállal fenyegette, három őrző katonát, á mint G. alatt is ki tettszik, való-

¹⁾ O. l. 5077/1818.

sággal megis sebesített, 's gonosz szándékát tellyesíteni igyekezett; kettőt pedig az N. alatt foglalt Orvosi Bizonyítvány Tanuságához képest is testi tagjaiknak csonkításával örökös nyomoruságra ejtett, ennek utánna a' midőn már nagyobb erővel el nyomattatott, 's gonosz szándékában gátoltatott, meg nem nyugodván, a' zárva lévő többi rabokat zendülésre gerjesztette, meg hívta, 's ez által valóssággal zenebonát is okozott légyen, azon környül állás: hogy a' vádlott gonosz tettett részeges állapotjában követte el, mind azért, mivel oly nagy mértékben, hogy elméjében háborodást okozott volna, a' Történet elő-adásából, bé nem bizonyosodik, mind azért mivel a' vádlott ellent-állást, fenyegetődzést, vérengzést, és lázítást, már több órányi idő után követvén el, előre való el tökélltségét ki mutatta, el követett gonosz tettének mentségére, 's tetemes könnyebbitésére nem szolgálhatván, el követett gonosz tettéinek érdemlett büntetetésére, javulásra minden reménységet el távoztató meg rögzött gonosz indulattyának jövendőbéli meg gátlására, és másoknak is szükséges üdvösséges példájára (a' Fel-Pörös Tiszti Ügyész is példás büntetést is kívánván) az Élők száma közül az Actionális Helyen, ugymint azon Szegedi Királyi Fenyíték Házban Hóhér pallosa által történendő ki vesztése, egyszersmind a' meg sebesített három őrző Katonák, nevezetesen Petrány Pál, Horváth Ferentz, és Pruzlits Tamás eleven dijjai fejében egyenként 20 frtjával, összesen 60 forintoknak, ezen felül az említett sebesítéssel meg csonkított, 's nyomorékká tett Petrány Pálnak 50 forintokban, Horváth Ferentznek pedig 30 forintokban, öszvesen, fájdalom, és szenvedés fejében 80 fknak, nem külömben a' megkivántató Orvosi szerekért K. alatt 5 forintoknak 5 krnak, a' sebesedtek, 's gyógyulás alatt levőknek élelembéli tartásáért pedig 26 forintoknak 9 krnak, végre az M. alatt elő terjesztett Seb-orvosi követéseknek három utolsó pontjai, minthogy a' Háznak rendes seborvosa volna helytelennek találtattván, és a' Birói számolásból ki hagyattattván, így tehát ezen követések Birói számolással 82 forintokban meghatározattván, öszveséggel 253 ftoknak 14 krnak le fizetésében való megbiráltatása; Továbbá másodrendbéli Al-Pörös Nemes Patay Balázs tetemes gonosz tettek érdemlett büntetéseül azon Királyi Fenyíték Házban töltendő nyoltz Esztendei rabságra meg ítélve lévén, folyvást való gonosz maga viseletével, szinte ugy F. alatt javithatlan gonosz indulattyának tanuságára érdemessé tette magát, a' mellett nyughatatlan, lázító, és a' Köz bátorságot 's csendesség háborítására törekedő gonosz indulatját több izben is nyilvánságossá tette, az Actionális Vád te-

kintetében pedig Rab Társainak általa el követett lázítása ellene D. alatt két Tanu vallásával elegendő képen bé bizonyosodott gonosz tettének enyhítésére, egyedül azon Környül állás szolgálván; hogy a' kérdéses lázításra, az első rendbéli Al-Peresnek ingerlésével meghivatott, érdemlett büntetéséül megitéltt hátra levő rabsága idejének, a' mennyiben a' nélkül szenvedné, ezen tul kemény vasban, annak eltelése után pedig, még két egész Esztendei hasonlóképpen vasban, és egyedül bent a' Házban tellyesítendő közmunkákban el töltendő rabságnak el szenvedésében, ugyan ezen Al-Pörös, Nemes Patay Balá'snak megmarasztaltatása végeztettén.

A Királyi Szegedi Fenyítő Házban raboskodó 1-ső rendbéli Al-Pörös ellen hozatott ezen halálos Itélet, a' Tettes Királyi Táblára appellálja, és által küldettni ugyan azon Tiszti védője kérvén, submittál:

1812-ik Esztend Sz: Jakab Hava 9-kén a' Törvény Szék folytatattván.

Itéltetett.

Az első rendbéli Al-Pörös Nemes Dalmadi Mihály nevében közben vetett fellyebb vitel, a' Törvény értelmében megengedetttni és a' kértt fel küldés végett, ezen Pör, a' tartandó Köz-Gyűlésre bé mutattatni.

Anno 1812. Die 16-sa Decembris. In Inclyta Tabula Regia Judiciaria

Deliberatum est:

Motivo subversantium processualium Circumstantiarum *Michaellem Dalmady* a poena ordinaria relevari, in expiationem tamen patratorem post iteratas etiam sui castigationes gravium reatum ultra dictatam jam eidem sex annorum Captivitatem, ad annos adhuc sex, ea ratione: ut tam hos, quam et ex praevie jam dictatis annis sex restantes, in gravioribus compedibus, et laboribus, penes tolerandum singula Hebdomada in pane, et aqua duorum dierum jejunium exigere teneatur, condemnari; ac una homagio vivo locum non habente, ad solvendos tribus sanitatis titulo detrimenti Corporis, et perpessorum dolorum, et quidem Paulo Petrány flnos 100. Francisco Horváth flnos 50. et Thomae Pruzlits flnos 20 obligari. — In reliquo Blasio Patay non apelante, causa relate ad hunc in Revisionem haud assumpta, quoad resarcitionem vero

sumptuum, in Intertentionem, curam et medicamenta — — ac ipsius Michaelis Dalmady factorum sub K. L. et M. specificatorum, per condemnatum Michaellem Dalmady praestandam, approbatu Sedriae Comitatus Sententia, Processum fine effectuationi ad eandem remitti.

Anno 1813. Die 16-sa Januarii: In Excelsa Tabula Septem-Virali

Deliberatum est:

Sententiam Inclytae Tabulae Regiae Judiciariae approbari.
Concordat Originali. Szegedini die 18 a Februari. 1818.

Carolus: Aranyszeghy m. p.

R. D. Correct: Contra Agens.¹

20., 1816-ban Papp József, Mayer Lőrincz, Csernitzki Mihály, Hirman Táddé, Gábrits István, Fodor Bálint, Csukárdi József és Kereskényi György rabok a katonai élelmező háznál dologra lévén, lopást követtek el a kincstár kárára és ezért Csongrád megye törvényszéke által 1/2 évi vasban, közmunkában, hetenként 2 napon kenyeren és víz mellett eltöltendő börtönre ítéltvén el — a helyt. tanács 1817. márczius 11-én elrendelte, hogy ezen további 1/2 évi büntetésüket a szegedi f.-házban töltsék ki.

21., Mollyné 1817-ben megint teherbe esett és pedig — a vele novemb. 28-án fölvetett jegyzőkönyvre adott állítása szerint bizonyos Winkler János pandur ejtette őt teherbe, levelet hozván férjétől, a ki szintén pandur és elke-serítvén őt férje ellen avval, hogy az, valamint hozzátartozói nem akarnak fölöle tudni semmit, sőt házasságból született leányát is egészen elidegenítették tőle. „Ez a gyászhir“ — vallja Mollyné — „és az ő kecségtetése, hogy szabadulásom után el fog tartani, ez ejtett meg.“ Winkler az intézetbe olyankor jött be a munkásokkal, mikor a dohánykezelés végett a kapuk nyitva voltak.

Mollyné, a kinek újdön született gyermeke 4 hetős korában meghalt „Csongrád megyének sz. k. Szeged várossában 1818-ik Esztendőben Januárus Hónak 28-ik napján tartatott rabokat Itélő Törvényszéke által Házasság törésért még fél esztendei s hetenként 2 napi böjtöléssel vason s közmunkában szenvedendő rabsággal fenyítettett.“

22. Copia. „1817-ik Esztendőbéli Sz. Iván Hava 16-ik s következő napjain Szeghváron tartatott T. Nemes Csongrád Vármegyének Rabokat Itélő Törvény Széke Jegyző Könyvének foglalatja:

C^o Fel vétetett s megvizsgáltatott Nemes Adamovits Mátyásnak, mint Tiszti Feő Ügyésznek és Fel Peresnek, a Szegedi Királyi Fenyíték Házban raboskodó Nemes *Dalmady Mihály* Vladt István, Vétsei Sándor, Áffra István, Vöröss András, Vass István, Győri József, és Balog Ignátz Al-Peresek ellen le folyó Bűn-Pere, melyben is

¹⁾ O. I. 6586/1818.

Itéltetett:

E jelen lévő Pörbeli Kereset, Nemes *Dalmady Mihály* által azon Királyi Házban indított és Nemes Vladt István, Vétsey Sándor, Áffra István, Vöröss András, Vass István, Györi József és Balog Ignácz által folytatott, s kettőztetett lázítás Zendülés és tl. követett káromkodások érdemlett meg fenyítésére támasztatván; míneikutána leginkább a K. Betüvel jegyzett Ók — levelbül, négy tanuknak meghítelestett Vallástételeikkel, a keresetbéli lázítás és Zendülés az Al-Peresek ellen tökéletesen bé bizonyosodna, és ezeknek meg czáfolására, valamint a többiekre nézve a Védlő-Tiszti Ügyész által, ugy különösen az első rendbéli Al Peresre nézve, különösen Ügy-védlősége mellett semmi nyomos elő-adások, és helyes mentségek elő nem hozódnának, a panaszlott káromkodás ellenben elegendőképen ki nem világosítódna; — ámbátor ugyan az első-rendbéli Al-Peres gonosz tette megrögzött és meg átalkodott gonosz indulattyának zabolátlansága, és kárhozatos s ujjabb-ujabb ki nyilatkoztatása tekintetéből tetemesen terheltettné; minthogy azonban valamint a Törvény Szék előtt hitelesen jelentődött, annak némi némi fenyítését, gonosz tettének el-követése után, hevenyében azon Házban, a Zabolátlanokra készült szorosabb és keményebb Tömlő-czőzésnek hoszszabb ideig történt szenvedésével már tapasztalni kénytelenitetett; — ugyan azon első rendbéli Al-Peres *Nemes Dalmady Mihály most említett szenvedésének büntetéséül való bé számításán felül, gonosz tettének érdemlett büntetéséül, és másoknak is hasznos példájára, ugyan azon Fenyíték Házban Vasban közmunkákban, és minden Héten két napi böjtléssel kenyéren, vizen, saját tulajdon költségén töltendő még fél Esztendei raboskodásnak el szenvedésében, mint a keresetbéli Lázítás és Zendülés indítója s két-feje meg biráltattni*; — a többi Al-Peresek pedig, úgymint: — Nemes Vladt István, Vétsey Sándor, Áffra István, Vörös András, Vass István, Györi József és Balog Ignácz Gonosz tettek annyiban enyhülvén; hogy az első rendbéli Al-Peresnek lázítására indultanak, szintén azon Fenyíték Házban, ugyan azon mód szerint szenvedendő négy egész Hónapi raboskodásának el töltésére, egyenként és egyenlőleg ítéltettni; — végre a keresetbéli káromkodás terhe alól, a bé bizonyításnak hijjánossága tekintetéből mostanság mindnyájan fel oldoztattni. —

Mely Itélet-tétel, valamint az érdeklött Al-Peresek előtt a többször említett Királyi Fenyíték Házban, az illető Tiszttség jelen

léttében, Járásbéli Szolga-Bíró által ki hirdettettni; úgy egyszersmind a szükséges rendelések megnyerése okáért, a Nagy Méltóságú királyi Helytartó Magyar Tanács eleiben terjesztetni rendeltetett s végvitetett. —

Megolvasta, és ki adá

Horgosi Károly Miklós

Fő-Nótárius.

In fidei Copiae

*Valkovszky Pfectus.*¹

23. A Kónya Julianna teherbeejtése 1818-ban.

„Tekéntetes Nemes Vass Vármegyei születésű, Véb Helyiségéből való, 24 Esztendő, nőtlen és ezen Királyi Fenyíték Házban raboskodó Kónya Juliánának önként való vallomása.

Kinek is a vétke gyermek ölés. Büntetése minden héten két napi bőjt, minden fél Esztendőben 25 korbáts, vasra és 6 Esztendei Fogságra íteltetett.

1. Miért hivattatott Hivatalosan ide?

Mivel én mint terhes feladattattam.

2. Hát csakugyan valósággal terhes?

Igen is.

3. Mint történt az?

Én víz-horciásra ki rendeltettem, és a kultsárné egynehány pillanásokig szemei elől el bocsájtván, raboskodó Gyurákovits Miklós, a ki akkor éppen az Institutum fürészeit, tisztességgel légyen mondva az Árnyékszék mellett köszörülte, és ezen foglalatosságát a mester emberek szobája előtt folytatta, engemet az Árnyékszékbe be tsallt, ott velem közösködött és úgy terhes lettem.

4. Mi által indítottatott tovább ezen véteknek el követésére?

Gyurákovits adott nékem 10 frtkat azon biztosításával edjött: hogy én tölle nem fognék terhes lenni, és hogy ő, mivel nemsokára szabadul, tehát rollam szabadságom megnyerése után is mindenkor gondoskodni fog.

5. Feljelentetett — — hogy nemcsak a nemrégiben el bocsátatott Gyurákovitssal, hanem több más férfiakkal is közösködött légyen? Én, ki vévén Gyurákovitsot, mással senkivel nem voltam, és magamat rajta kívül, senkihez nem adtam.

9. Hát nem volt é már a kérdésben lévő személy 15 korbáttssal csupán azon tettért, hogy az Férfiak tömlöczének udvarában járkál már meg büntetve és ezen elkövetett vétke nem hányattatott a szemére eléggé?

Igen is.

¹) O. l. 6586/1818.

10. Hogy tehette hát még is a kérdés alatt lévő személy, hogy a törvényekkel, ugy nem külömben az Isten és az ő Felsége Kegyelemével, a maga ujjab vétkének el követése által olly keveset gondolt? Én elősmerem az én szemtelen és kárhuzatos tselekedetemet, és hogy azon rossz tselekedetemnek pillantásában, mind az Istenről, mind másokról elfelejtkeztem.

— — — Bérekesztés.

A fellyebb meg irtt önként való vallomása annak többszöri felolvasása után a kérdés alatt levő személy hitének le tételével is meg erősítette, az alább meg nevezendő Hivatalossan egyben gyűltt Ülésben.

Költ Szegeden, 13-a May 1818.

(Ezen jkv. hiteles német fordításának aláírása.)

Michael Valkovszky

Praefect

Karl v. Aranysegghy

Controlor.

Michael Dako Corporal, Elisabeth Kleewechter, Beschliesserin. Franz Fodor, Beschliesser, Johan Kalutz, Gefreiter, Thomas Kruslitz, Gemeiner.“

24., A f.-ház igazgatója 1818. deczember 20-án 313. sz. a. kelt fölterjesztésében jelenti a helyt. t.-nak, hogy Kassa városi Csernitzky Mihály rab — a ki ismételt lopásokért két forumon halálra ítéltetett s a kinek büntetése kegyelemből 5 évi, hetenként 2 napon át vizen és kenyeren s évnegyedenként 2 korbácsütés elszenvedése mellett kitöltendő f.-házra változtatván 1814-ben utaltatott be s a kire, mivel a f.-házban léte óta már követett el lopást, ezért 1817. január 15-én kelt ítélettel további 6 havi, hetenként 2 napi böjttel szigorított büntetés szabott ki — Bieber János kereskedőnél dohányvaló munkát végezvén, nagyobb lopást követett el, melyben bűnrészesei Kleewechter Erzsébet kulcsárnő, 8 rabnő és 2 rab.

Az igazgató egyedül levén, munkával túl van halmozva, ezért a vizgálatra egy bizottság kiküldését kéri.

A helyt. t.-nak 1819. január 26-án kelt rendeletéből kitetszik, hogy Biebertől a rabok huzamosabb időn át lopogattak s hogy Aranysegghy elhalt ellenőr Csernitzky rabbal szövetségben volt, valami összeesküvést tervezvén vele és Komjáthy rabbal, Valkovszky igazgató ellen.

A Csernitzky és társai ügyében hozott első és másodfokú ítéletet egész terjedelmében közöljük:

„1819-ik Esztendei Karátsony Hava 16-kán Sz. Kir. Szeged Várossában folytatott T. N. Csongrád Vármegye Rabokat Itélő Törvény Széke alkalmatosságával.

Nemes Adamovits Mátyásnak, mint T. N. Csongrád Vgye Magistratualis Ord: Fiscalissának, és A. Félnek.

Nemes Hauzer Therezia, Néhai Ns. Hegyesi Istvány Özvegye, Ns. Peck Julianna, Ns. Tóth Susanna és Ns. Szaniszló Ersébet, egyszersmind Csernitzky Mihály, Mollí Rosalia, Sipos Magdalena, Kónya Julis, Vachmilli Rosalia, Hir-mann Thádé, Bakus Istvány és Klevechter Ersébetnek, mind Nemtelen, és azon Fenyíték Házbéli Rabok és I. I. I. I. I. I. I. I. I. I. I.¹⁾ ellen lefolyó Bün Pörébe.

Itélteltett:

E Pörbe fogott Ötödik rendbeli Al Pörös Csernitzky Mihály Szegedi Kalmárnak Bieber Jánosnak Boltja fel verése és abból 12.000 Ftokat érőkülömbféle Portékák ki rablása a többi Al Pörösök pedig ezen rablásnak tudománya s egyét értése, a lopott holmikból részesülése és egy Szóval azoknak Orgazdasága felől vádoltattván; minthogy Csernitzky Mihály Rabnak E. és E. E. alatt lévő Saját vallomásaiból úgy az A. Betü alatt kezén találtt és Jegyzékbe vett Partékáktól nyilvánóságossan ki sülne, hogy ezen Rab hamis Kultsokkal és pedig a legnagyobb vakmerőséggel Nappali Déli Órákban, Káros Bieber Jánosnak Kalmár Boltját felnyitni, abból több izben sok rendbeli Portékákat kilopni és azokat rész szerént Magánál Megtartani, részszerént pedig az Al Peresck közül némellyeknek majd pénzért eladni, majd ingyen ajándékozni mérészlett ötet á Kérdéses Bolt Felverésnek és ki Rablásnak bünében megmarasztaltattni.

Mollí Rosália 6-ik Ns. Peck Julianna 2-ik és Ns. Hauzer Theresia 1-ső rendbeli Al Pereseknek F. H. és G. alatt foglalt önkényes, úgy nem külömben a többi Al Pereseknek is vallásaik öszve egyeztetéséből és Nálluk B. és C. szerént találatott Portékákból pedig ki tetszván, hogy ezen 3. rendbeli Al Peres Csernitzky Mihály Rablóval különös Baráttságban, Szövetségben s egyet értésben lévén, annak gonosz tette felől igen is tudósok voltak és hogy ötet, annak idejében fel sem fedezték, sőt az elrablott holmik nevezetes részének hol pénzen, hol ajándékban történtt átalvétele által, a béli gonosz tettnek folytatására inkább s inkább buzdították, azért ezen 3. Rab Személyt a Kérdéses rablás Orgazdaságának vétkében megbíráltattni.

Hasonlóképpen, ámbátor ugyan Klevechter Erzsébet 12-ik rendbeli Al Peres ellen a béli rablásnak tudománya és Szántt Szándékos Palástolása Sehonnán bé nem bizonyosodna, mivel

¹⁾ A tizenkét I. betü tizenkét alperest jelent. Az I. betü az Incattus szó rövidítése, a mi vádlottat, alperest tesz.

mindazonáltal önn Sub 2. foglaltt Vallása szerint, Csernitzky Mihály egyenes rablotól Két Kendőt ajándékban Molli Rosália Fő Orgazda Asszonytól pedig egy Szoknyát 15. Ftkért, egyenesen Asszonyi Kultsárné Hivatalja ellenére, az illető Fenyíték Ház Tisztségének tartozó bé jelentésnek el mulasztása mellett, által venni bátorkodott, Ötet is vétkes tselekedetnek elkövetésében találni.

Ellenben Szaniszló Erzsébet 4-dik Vachmilli Rosália 8-dik és Sipos Magdolna 9-dik Al Peresek ellen; a Kérdéses rablott holmikból tudományos részesülése, sehonnan ki nem sülvén, Tóth Susanna 3-dik, Kónya Julis 7-dik Hirmann Thádé 10-dik és Bakus Istvány 11-dik Al Peresek ellen „pedig a béli tudomány egyedül tsak gyanítódván, azonban tökéletessen azon okból bé nem bizonyosodván mivel a mint e Pörnek Folyamattýából és jelessen az 1-ső s 2-dik Számmal jegyzett bizonyságokból ki tetszik, Csernitzky Mihály rablónak a Fenyíték Ház Udvarában majd nem egész Esztendő alatt Munkalodó Cs: Kir: Dohány Szedő Hivatal körül nevezetes napi bérnek fizetése mellett nem tsekély bérnek Szerzésére alkalmatosság nyujtódván, könnyen elhitetthettek, hogy a Nékiek rész szerint általa, rész szerint a fent érdeklett 3. Orgazda Asszonyai által, ajándékba, vagy pénzért adott holmikhoz igaz úton jutott ezen tekintetből tehát Tóth Susannát, Kánya Julist, Hirmann Thádét és Bakus Istvant a tökéletes Probáknak hijjánosságából mostanában fel oldoztatni; Szaniszló Erzsébetet, Sipos Magdolnát és Vachmilli Rosáliát pedig egészben ártatlanoknak itélni.

Mivel pedig a Keresetbéli rablásnak és Orgazdaságnak el követői jelessen Csernitzky Mihály 5-ik rendbéli Alperes, az ezen alkalmatossággal elő adott, és ide aiá mellékeltt hiteles oklevél szerint ugyan tsak általa végbe vitt előbbeni nevezetesebb Tolvajságok tekintetéből, a Törvény Rendelésénél fogva már két izben még érdemlett, és megitéltt haláltól egyedül Királyi Kegyelem által felmentettvén, minekelötte a Kir. Fenyíték Házban ki szabott raboskodása idejét ki töltötte volna; azon legnagyobb Kegyelemnek legvakmerőbb és leg botrán koztatóbb Megvetésével ismét hasonló gonosz tette vetemedni; úgy Molli Rosália 6-dik rendbéli Al Peres is, a ki hasonló képpen halált érdemlő általa eszközlött Gyilkosság miatt egyedül a Kegyelem úttýán nyerhette meg gonosz életének további Folytatását, A 10. Esztendeig rendelt Kemény büntetése alatt jobbulása helyett az említett Csernitzky Mihály megrögzött, és javulhatatlan Gonosz tévővel Szoros Czimboráskodásba állván, annak világos egyet értője, és Orgazda Asszonya lenni Semminek sem

tartotta, Maguknak ujjonnan megérdemlett Törvényes büntetésül, Másoknak pedig szükséges rettentő például, mind a kettőt a jámbor élők közzül, Csernitzky Mihályt ugyan az Akasztó Fán, Molli Rosáliát pedig Hóhér Palossa által ki végeztetni.

Nemes Peck Juliannát azonban, minthogy ő Csernitzky Mihállyal éppen olly Szoros Szövetségben, a mellyben Molli Rosália volt nem taláztatott a mostani raboskodásának ki állása után ujj 3. úgy Ns. Hauzer Theresiát ezen tekintetből, mivel, ámbátor ugyan későbbben, mint sem tudománya volt, és a mint Perbéli környül állásokból ki tetszik, nem egyenessen megjavulni való Szándékból hanem az előbbeni két Czimborás Társaival, és Csernitzky Mihály Fő rablóval közbe jött egyenetlenségből, s visszázkodásból, következőképpen Aszszonyi boszúállásból, a keresetbéli gonosz tettet fel fedezte, minthogy, mindazon által tsak ugyan ezen fel fedezés után jött a keresetbéli gonosz tétel világosságra, azért ezen környül állás könnyebbitésére méltán szolgálván, az ő mostani rabságának ideje után, 1 egész Esztendei Vasban Közmunkán, és Hetenként két napi egyedül Kenyér s viz mellett való Böjtöléssel töltendő raboskodásra, az illető Jurisdictionoknak Tömlötzeiben egyenessen azon okból íteltetni, minthogy a Pörnek folyamattya alatt elegendő képpen kivilágosodott, hogy a Szegedi Kir: Fenyíték ház Intézetnek fennt lévő Mostani belső elrendelgetése, az ő üdvös-séges Czéljával ellenkezőleg nem tsak a szükséges Javitásnak esz-közlésére elégtelen, sőt inkább ottan is ujjabb nevezetes gonosz-tetteknek elkövethetése alkalmatosság nélkül nem szükölködik.

A mi pedig Klevechter Erzsébetet, azon Fenyítő Háznak Kulcsárnéját és 12-dik rendbéli Al Perest illeti, tekintvén egy részről 70. Esztendős agg korát; más részről pedig Csernitzky Mihálytól és Molli Rosáliától rész szerént ajándékban, rész szerént pénzért meg, és által vett tsekély értékű holmiknak tolvajlott voltta tudományának ellene bé nem bizonyosodását, Ötet ugyan minden Testi büntetés alól feloldoztattni, a béli Kultsári, vagy a Fenyíték Háznál ezentül akár melly legkissebb szolgálatnak viselésére is mindazonáltal alkalmatlannak találni.

Végre Bieber János Károsodásának mennyisége s megtérítésére nézve ámbátor ugyan nevezett Bieber János a CC. alatt lévő Bizonyítványnak bővebb meghitelesítésére e Törvény Szék előtt illető Kereskedésbéli Inventáriumait elő mutatván, azoknak öszve egyeztetése ereje mellett is a Boltjából Csernitzky Mihály 5-dik rendbéli Al Peres által eltolvajlott holmiknak valóságos Árrát könnyen 12.000 Fkra határozná és arra hitét is ajálván

annyinak megtérítését továbbá is sürgetve; még is, mivel a Nékie tett Kérdésre annyira csak könnyen, és így nem éppen bizonyosson határozott kárnak okozóját Csernitzky Mihály 5-dik rendbéli Al Perest csak azért gyanítaná, minthogy a Boltjából, két Esztendők elforgása alatt, húzomossan történt több rendbéli Lopások ellene reá világosodnak; e jelen büntető Pörben mellynek természete szerént meghatározott valóságos tudomány valamint a rablóra, úgy a kárnak mennyiségére is kívántatik, sem egyik, sem másik tekintetben hitre nem botsájtathatott, és annál fogva Csernitzky Mihály 5-dik Molli Rosália 6-ik Ns Peck Julianna 2-ik és Ns Hauzer Therezia 1-ső rendbéli Rabokat a követelt egész kárnak okozása felől legterhesebb gyanú alatt marasztaltatni ugyan, mostanában mégis egyedül csak azon holmiknak és Portékáknak a mellyek vagy Nálluk találtottak, sub. Cz. B. C. és EE. vagy pedig Vallomásaik szerént általuk által vétettek, és rész szerént elhasználtattak, rész szerént másoknak elhasználtatni odattattak, vissza adására és meg térítésére oly formán egyetemben köteleztetni, hogy a mellyek saját Természetükben meglévén, azon Károsnak már visza odattattak, az éránt az Ítéletig tölle megkivántt, és kiadott *Rever. álisnak* kötelezése alól ezennel fel mentetik, a még kézhez nemvetteket pedig Al Szolga Biró Kárasz Benjamin előtt leendő bé-bizonyítás után vissza vehesse, végre a mellyek természetben visza nem kerülhetnek, azoknak ugyan csak azok Szolga-Biró elátt bé mutatandó, és hitelesen megbizonyítandó Ára nékie juttattasson, mellyre nézve nevezett Szolga Biró a megítélt 4. rendbéli Raboknak a Fenyiték Házban találandó minden némü Vagyonyaikat azonnal köz Kótya vetyén eladandja és a bé jövendő Sommát további Rendelésig, a Fenyiték Ház Pénz Tárjába le tévén, Jelentését é Törvény Szék eleibe terjesztendje.

Egyébb aránt Káros Bieber Jánost ezen úton, meg nem ítéltető követeltt többi kárának tekintetében valamint a megítélt Al Peresekre; úgy a D. D. alatt foglaltt Folyamodása szerént a szükséges rendes Felvigyázásnak elmulasztása miatt, bé panaszlott Fenyiték Házbeli Tisztségre nézve is, Magányos Polgári Útnak követésére utasítottatni, és az ezen Ítélet által felöldozott többi Al Pereseknek Zár alá vett saját Javait ugyan csak a fent megnevezett Szolga Biró által, az alól ki vétetni és visza adatni.

Ki adta Bene Antal Fő Jegyző.

Copia

2693.

Sacro Coo Reo Apotico Mattis Domini Dni Clementissimi Nomine Universitatis Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum, & Nobilium Cottus Csongrád hisce bgne intimendum. In Processu Criminali Fiscii sui Magistratualis isthic una cum sententionalibus Curio Regio advoluto dictatam Michaeli Csernitzky & Rosalio Molli e capite gravioris Furti aliorumque reatum per omnia Fora mortis paenam e peculiari gratia & Clementia Coo Regia b. relaxatam haberi substitura Michaeli Csernitzky *Decem annorum*, Rosalio autem Molli *Octo annorum* captivitate, per utrumque in gravibus Compedibus & laboribus publicis penes biduanum singula hebdomada in solo pane & aqua tolerandum Jejuniu additis 1^{mi} ordin. *Icaso* 30. Baculorum & 2^{di} ord. *Incaso* totidem Scuticarum ictibus, semestraliter infligendis exigenda; Caeterum Cottui Csongradiensi committi: ut Processum hunc post procuratam effectuatorum effectuationem Regio Lottli Consilio cui de positivo altmo Jussu Regio Investigatio observatorum ex Processu hoc in Domo Correctoria gravium disordinum et soluto disciplina instituenda una committitur, transmittere neverit. Datum in Imperiali Urbe Vienna Austriae die 23. Mensis Februarii anno 1821. Princeps Franciscus Koháry mp. Adamus Kelcz mp. ad bgnum Sacro Coo et Rio Aptco Mattis mandatum. Josephus Stettner mp. Coll. cum originali

per Antonium Benes Cotti Csongrád Jur. Ord. Notar.“¹

Ide vonatkozik Kárász Miklós fölügyelő-alispánnak a f.-házban észlelt visszaélésekről 1821. július 5-én tett jelentése, mely szerint:

a pörbeli megejtett vizsgálat alkalmával megállapított, hogy

1., Csernitzky Mihály rab az egész kereseti idő alatt az igazgató szolgálatában lévén, se nem szabad, se nem illő módon őrizet nélkül csavargott, ebből keletkezett a pörbeli rossz cselekedete.

2., Hogy Csernitzky Mihály az elhalt Aranyszeghy Károly ellenőr által pénz és ajándékok sarczolásá által a pörbeli rossz cselekedetek elkövetésére némileg kényszerített.

3., Hogy Molly Rozália rabnő csaknem az egész pörbeli idő alatt, a mig a gyermekágyasság nem akadályozta abban, az igazgató szolgálatában lévén és szintén szabadon járkálván, nevezett Csernitzky Mihálylyal beszélt és barátkozott.

4., Hogy a pörbeli gonosz tett hosszú ideje és a pörbeli lopások szakadatlan volta és a czimboraság folytonossága a köteles örökösnek és az előszabott vizsgálatoknak hiányát tagadhatlanul tanusítják.²

¹) O. I. 9323/1821.

²) O. I. 18758/1821.

25., „1819-ik esztendőben Böit más havának 31-ik napján Ns. k. Szeged várossának Tanátsi ülésekor.

1192. Minthogy a Fenyíték Házi Rabok kénye kedvükre e városban kodorogni tapasztaltatnak, Ház verések, Tolvaiságok történnek melyre többen hódítgatnak, azon Háznak Tisztsége meg kerestetik, hogy efféle szabad ki bocsaitatást tiltsa, egyéb erant hirdetetni végeztetik, hogy efféle Rabnak menedék helyet senki sem adjon, vélek ne tzimboráskodjon s legkissebbet is tőlük ne vegyen.“¹

26., A szabadjára engedett Komjáthy Károly rabbal való szabálytalan bánásmód ügyében megejtett „tishti nyomozásról“ kiállított okmányt s a helyt. tanácsnak ez ügyben kiadott rendeletét ide iktatjuk :

1., „1819-ik Esztendő Februárius Hónap 5-ik Napján T. Tokaj Várossában Komjáthy Károly Rabnak a' Szegedi Fenyítő Házban miképpen lett tartásáruul tétetett e' következendő

Tiszti Nyomozás:

Első Tanu Nemes Marheides Károly Tokaji Lakos, 34 Esztendős meg eskettettvén vallya, hogy a' midőn a' multt 1817-ik Esztendőben két, vagy három izben Szeged Városában meg fordultt, akkoriban minden izbeli ott mulatásai alkalmatosságával látta a' Fenyítő Házban akkor Raboskodó Komjáthy Károlyt számtalan izbe az Úczán minden vas és Felvigyázó nélkül Gavallérossan sárga bőr Nadrágba, rövid Spenzlibe, és paszomántos Muszka módi Sapkába fel öltözve kedve szerént sétálni.

Második Tanu Vásárhelyi Lajos, Tokaji Lakos Kereskedő, 29 Esztendős meg eskettettvén vallya, hogy a' midőn az elfolytt 1817-ik Esztendőben elsőben Május, az után pedig Junius Hónapokban Tokaji Lakos Kund Pál Urnak mint Principalissának dolgaiban Szeged Várossában meg fordultt volna, ezen ott mulatásai alkalmatosságával látta két izben az oda való Fenyítő Házban akkoriban Raboskodó Komjáthy Károly Rabot a' Tisza Partján mindenkor, más más a' Tanu előtt esméretlen Uri forma Emberekkel minden vas, és Felvigyázó nélkül kedve szerint sétálni.

Harmadik Tanu Molnár József, Tokaji Lakos, 31 Esztendős, meg eskettettvén vallya, hogy a' mint 1817-ik Esztendőben Mártius Hónapnak 18-ik Napján Tokaji Lakos Kund Pál Urnak Hajóival Szeged Várossában meg érkezett, és ugyan azon Napnak dél utánni Órájín a' Kormányossal a' Tisza Partyán, a' Ser Ház Úczában lévő Hárcm Fejsze nevezetű Kortsmában el mentt s' ottan mulatott vólna, ez alatt megjelenvén azon Kortsmában az oda való Fenyítő Házban akkoriban Raboskodott Komjáthy Károly is, 's a' Tanut meg szállította, hogy honnan való lenne, mellyre a' Tanu meg mondván, hogy

¹) Szeged v. l. 1819. sz: 1192.

Tokajbul való vólna, Komjáthy Károly erre azt a' kérdést tette, hogyha nem esmerné é ötet ki légyen, erre pedig a' Tanu, hogy nem esmerné, felelvén, ezen felelettyére Komjáthy magát a' Tanu előtt e' képpen nyilatkozattatta ki, én vagyok, úgymond, az a' hires Komjáthy, a' kinek talánn halhatta az Ur hírét, most itt vagyok a' Szegedi Fog Házban, de rajta a' Tanu sem Vasat, sem más egyéb Rabi jegyet nem látott, ekkor, a' mint ki tanulhatta, véle volt a' Várbéli Kultsár, a' kinek Komjáthy egy meszely Veres Bort vett, mellyet elköltvén a' Kultsár, azzal onnan el sétáltak, elől Komjáthy utánna pedig a' Kultsár mint egy 10 Lépésnyire menvén; — annak utánna pedig az akkori néhány napi ott mulatása ideje alatt látta a' Tanu több izben a' nevezett Komjáthy Károly Rabot hol a' Kulsárral, hol pedig a' Várbéli Káplánnyal szabadon sétálni; végre pedig a' midőn éppen a' Tanu Szegedrül ki akart indulni, látta Komjáthy Károly Rabot kék Nadrágban, veres bársonyos staférral, és Anssloggal készültt setét kék Spenzliben, ugyan olyan színű három ujnyi paszomántos arany rózsás Első Ferencz Nevével ki varrott Sapkában, az oda való Sóo-Háztul magába tsupán egyedül minden Vigyázó nélkül a' Vár felé menni.

Költt mint fellyebb.

Huszner János

fősz. Biró

Kozma András

fő Eskütt.⁴¹

Nem voltak ám ezek alaptalan vádak kitünik ez abból is, hogy Komjáthy Hauszenblasz szegedi kávésnak enni és inni valókért 1208 frt 12 krral maradt adósa. Hauszenblasz panaszt tett az udv. kancz.-nál kérvén, hogy miután Komjáthy nem fizet, követelésének megfizetésében az igazgató marasztaltassék el.

Az igazgató tagadta, hogy azon ételek és italok kiszolgáltatására engedélyt adott volna. Az udv. kancz. tehát Hauszenblaszt — ezen rab sorsához képest mértéken túl való és rabnak nem konvénialó, gondolatlanul és vigyázatlanul kiszolgáltatott élelemért támasztott követelésével a rendes pör útjára utasította 1821. április 20-án kelt válaszában.²

2., A helyt. t. 1819. november 2-án 30757 sz. a. kelt rendelete:

„A Matis Imre, Komjáthy István, Csernitzky Mihály és Komjáthy Károly rabok által az igazgató ellen emelt vádak érdemében Csongrád megye első alispánja részéről ide fölterjesztett vizsgálati iratokból kiderülvén, hogy az igazgató a kihágást elkövető rabokat a vár árkával szomszédos egészségtelen lyukba bezárni és ott egészségüknek ártalmára hosszabb ideig tartani és sanyargatni szokta, valamint hogy a Komjáthy Károly által az elhalt Aranyszeghy Károly ellenőr egyetértésével elkövetett kihágás az igazgató fölügyelete és köteles

¹) O. l. 18583/1819.

²) O. l. udv. kancz. 10038/1820. és 4639/1821.

körültekintése fogyatékoságának s gondatlan hiszékenységének tudandó be, mivel végül az igazgató Kozma Károly rabnál a neki előszabott nyugvasat a birói ítéletek ellenére katonavassal helyettesítette, Hirman rabot az ítéletileg rendelt békó nélkül engedte járkalni, az ismételt súlyos bűnök miatt 5 évi bilincsből és munkában kitöltendő fogságra ítélt Komjáthy Károlylyal pedig ezen ítélet ellenére nemcsak, hogy enyhébben bánt, hanem őt börtön helyett szobába tette és ennek költségesebb kijavítását és elkészítését megengedvén, adóságcsinálásra alkalmat adott neki — a kir. helyt. tanács ennél fogva az igazgatónak komolyan meghagyja, hogy mivel a nevezett első alispán jelentése szerint a várárkával szomszédos hely, a hová a kihágó rabokat büntetésből bezárni szokták fölötté nedves voltánál fogva egészségtelen, jövőre raboknak oda való bezárásától tartózkodjék, a nagyobb bűnök vagy büntettek eseteit pedig, a melyek birói vizsgálatot vagy büntető igazságszolgáltatást igényelnek, bárminő visszaélések megelőzése végett, Csongrád megye első alispánjának, mint ezen intézet fölügyelőjének jelentse be. És mivel az igazgatónak tiszténél fogva kötelessége úgy az alája rendelt egyének, mint a gondjára bízott rabok mindnyájának cselekedetére ébren vigyázni, a tudomására jutott hibákat és fogyatkozásokat helyrehozni és a jó rendet az intézetben minden lehető módon fönntartani, és így ha tisztében jól járt volna el az elhalt Aranyszeghy Károly ellenőrnek Komjáthy Károly rabbal való egyetértését is észrevenni és a részére kiadott utasítás szabályai szerint megakadályozni lehetett és kellett is volna neki — ezen büntetésre méltó gondatlansága ezennel a legszigorubban megrovatván azon igazgatónak meghagyatik, hogy — — — gondja legyen arra, hogy minden az intézetbe beszállított rabbal a kiknek az írás megtiltandó sőt a kiktől írószereik is elveendő, az ítéleteiknek szigora szerint bánjanak — — — mindenekfölött pedig a súlyosabb bűnök gonosztevőit vagy az olyanokat, a kik előéletüket tekintve javulásukhoz semmi vagy csekély reményt nyujtanak, mivel a mások romlásán szoktak munkálni, ne merészelje semmi magán-szolgálatra alkalmazni, sem azoknak mások által arra való alkalmazását megengedni, és megelőzés céljából a mi már gyakrabban botránkozást okozott a raboknak másneműekkel való minden társalgást gondosan akadályozzon meg, végül általában magát a legfelsőbb helyen előszabott utasításokhoz szabályszerűen alkalmazván és a rabokkal való minden bárminő kifogásra vagy panaszra okot szolgáltató bizalmasságot úgy maga kikerülvén, mint alárendeltjeinek a legszigorubban megtiltván, azon intézet kitézött céljára, jelesen mindenik büntettes fenyítésére és javítására szorgalmasan közreműködjék.¹ — —

¹) O. I. 30757/1819.

XIII.

ISTENI TISZTELET, VALLÁSI és ERKÖLCSI OKTATÁS.

A vallási gyakorlatra s a lelkész teendőire nézve az utasítások tüzetesen intézkednek.

Lássuk először az 1803. november 20-án 21442. sz. a. kiadott Utasítás intézkedéseit.

Hatodik pont

1 §.

Mivel f.-házba az Isten és emberek iránt tartozó kötelességeikről megfelelkezedett embereket szokás küldeni, mindenek fölött szükséges, hogy a büntetteket a buzgó és fáradhatatlan lelki pásztor a hit és vallás elemeire oktassa és a gyónás és áldozás szentségeivel legalább minden hónapban való élésre rászorítsa.

2 §.

A lelki pásztor a ki alkalmatosság hiányában a f.-házon kívül a zárdában lakik, legalább minden vásár- és ünnepnapon szent misét szolgálhat a házi kápolnában és üdvös szent beszédet mond, a szent mise meghallgatására fegyveres örök kíséretében (a zsidók kivételével) az összes büntettek megjelennek, a szent mise olvasása alatt az előszabott énekeket éneklük. Délben pedig a kápolnában a minden szentek litániáját mondják, egyébiránt az Isteni tiszteleten úgy az igazgató, mint az ellenőr és a többi alárendelt mindig jelen vannak, részint hogy a büntetteknek jó példával járjanak elül, részint pedig, hogy a köteles rend és a hely szentsége tiszteletben tartassék.

3 §.

Reggel, mikor a büntettek a hálósobákból a műhelyekbe mennek, fönnhangon öt Miatyánkot és Ave Máriát, valamint Hiszekegyet mondanak és ugyanazon imákat este a hálósobában elimádkozzák.

4 §.

A lelki pásztornak mindenek fölött ajánltatik, hogy a műhelyekben és kórházban levő büntetteket gyakran látogassa meg és őket pásztori nyájasággal a bűn megutálására és kerülésére s az erény követésére annál inkább ösztönözze, mivel bizonyosabb, hogy a kiváló buzgalom, a tanítás kellemes módszere és a rabokkal való keresztényies bánásmód az öök javítására legtöbbet tesz.

Az 1806. augusztus 12-én 15875. sz. a. kiadott Utasítás idevágó intézkedései ezek:

6 §.

A lelki pásztorról.

A lelki pásztor vagy lelki gondozó magából az állásának természetéből kifolyólag végzi papi kötelességeit, ennél fogva, hogy a házi kápolnában főképen vasárnap és ünnepnapokon szent misét szolgáltatson, hallgatóihoz alkalmazott szent beszédet mondjon, hogy kiszolgáltassa a szentségeket és a haldokló katolikusokat az egyház rendelése szerint a haldoklók segélyével lássa el, az az ő sajátlagos tiszte. De ezen kívül is a szerencsétlen rabok javításához az ő munkája sokban hozzájárulhat, kiváltkép ha példás és szelid életmódjával és magaviseletével előbb azok becsülését, azután bizalmát megnyerte, akkor azután bizonyára egyikre nézve sem fog hiányozni az alkalom arra, hogy a rabok lelkébe a vallás kiapadhatatlan kútfejéből az erény, szeretet és vétkektől való irtózást belecsepegtesse.

22 §.

A vallás gyakorlásáról.

A házi kápolnában minden vasárnap és ünnepnapon szolgáltatandó mise-áldozaton, nem különben a szent gyakorlatokon nemcsak az összes raboknak, egyedül a zsidók kivételével, hanem a ház föllebvalóinak is, a jó rend fönntartása és példaadás okáért jelen kell lenniök. Délben a mindenszentek litániáját kell elmondani, minden évnegyedben pedig a katolikus rabok a töredelem szentségében és a szent áldozásban részesítendők. Ezenkívül úgy reggel mint este a hálósobákban fönnszóval való imádkozásra utasíttatnak.

A zsidókról azt jelentette az igazgató 1798 aug. 29-én¹ a helyt. tanácsnak, hogy imádságukat úgy mint a többi nem katolikusok a szabályok szerint csöndben kell hogy elvégezzék. A többi nem katolikus raboknak² lelkészük évenként a húsvéti ünnepen urvacsorát ad.

Az erkölcsi oktatásra nézve --- a mint a Rabok czimü fejezetben a büntetés végrehajtásánál láttuk --- a helyt. t. 1808-ban azon intézkedést tette, hogy azok, kik atyjuk akaratából csak is javulás céljából küldettek a f.-házba --- a raboktól különválasztandók --- és úgy intézendő, hogy ezek erkölcsös olvasmányok vagy a lelkészekkel való gyakori beszélgetés által a jó és tisztességes életre való vágyakozásnak, multjukat megbánván, megnyerhetők legyenek.

¹) Szeged v. l.

²) Már mint a helvét és ágostai hitvallásuaknak.

XIV.

EGÉSZSÉGÜGY.

1. Utasítások, rendeletek.

A szegedi f.-házra vonatkozó adataink leghézagosabbak az egészségügyet illetőleg. A mi kevés ezt érdeklő följegyzés találtatott, azt mind közöljük az alábbiakban, idézvé mindenek előtt:

I. az 1803. novemb. 20-án 21442. sz. a. kiadott s okmánytárunkban teljes szövegével fölvelt — latin nyelvű — Utasítás¹ idevonatkozó intézkedéseinek magyar fordítását:

„5-ik pont, 6 §.

Hogy a tisztaságra, mely az egészség fönntartására legtöbbet használ, úgy a hálósobákban, mint a munkatermekben gondosan fölügyeljének fölötté ajánltatik, mely célra amint a rabok reggel a hálósobákból a munkatermekbe mennek, az ablakokat kinyitván és friss levegőt bocsátván be, a hálósobákat az e célra alkalmazandó rabok gondosan kitakarítják.

7 §.

Azoknak, kik magukat engedelmeseknek tanusították és javulásuknak nyilvánvaló bizonyítékát szolgáltatták, meg lehet engedni, hogy vasárnap és ünnepnapokon rendre és mindkét nemű rabok külön, friss levegő szívása és mozgás-tétel végett az udvaron és kertben sétálhassanak²

8 §.

Ha valaki betegségbe esik, erről értesülván az orvost mindjárt el kell hívni s a kórházba szállítani, az orvos rendeletére adandó ételekre és a szükséges beveendő orvosságokra kiváló gond fordítandó, magától értetvén, hogy a beteg-állapot tartama alatt a testi büntetés alkalmazása s a bőjt-büntetés is, melyet különben az ilyen beteg rabnak az ítélet tartalma szerint meghatározot időben ki kell állani, egészségének teljes helyreállításáig elhalasztandó.“

II. Az 1806. augusztus 11-én kiadott 15875. számú és külön fejezetben teljtartalmúlag közölt Utasítás³ egészségügyi intézkedései:

¹) O. I.

²) Kertje azonban az intézetnek — az igazgatóén és ellenőrén kívül — nem volt Litassy igazgató 1810. május 6-án kelt jelentése szerint, melyben javasolja, hogy a kaszámáták és a Tisza között levő sáncz és annak árka kertté alakíttassék, a hol a rabok számára zöldséget is lehet aztán termelni. O. I. 10406/1810.

³) Szeged v. I.

7 §.

Az orvosról.

„A ház orvosa minden jövevény rabot gondosan vizsgáljon meg, hogy vajjon nincs-e annak valamely testi fogyatkozása, mely őt nehezebb munkára alkalmatlanná teszi, vagy valami ragályos betegsége, melynél fogva a fertőzés megakadályozására a többiektől elkölönítendő. Különösen vigyázzon aztán arra, nehogy valamely ragálylyal fertőzött egyén, mielőtt attól teljesen megszabadulna, többi társai közé menjen; a miért ha csak gyaníttatnék is, hogy valaki a betegeknel volt, azt intézkedés-tétel végett az igazgatónak titokban föl kell jelenteni; Továbbá a mikor csak hívják, minden késelem nélkül jelenjék meg és minden beteghez, a meddig és a hányszor a betegség megkivánja, pontosan menjen el és a szükséges rendelkezéseket tegye meg. A betegségek különféleségéhez képest hívja el és pedig saját költségén a seborvost vagy bábát, végre a betegnel halál-veszélyt észlelvén, gondoskodjék a lelki pásztor idejében való élhívásáról, nem felejtván, hogy a szerencsétlen emberek ezen osztályán, a mely vakság vagy lelki mardosás által gyötörtetik, egyébbel, mint a vallás vigaszával segíteni nem lehet.

13 §.

— — Magától értetvén különben, hogy tartós betegség ideje alatt, az egészség teljes helyreálltaig, a testi büntetés végrehajtásától vagy a kenyeren és vizen való böjt megtartásától (a rab) fölmentendő.

17 §.

A tisztaságra, mely az egészség fönntartására nélkülözhetetlen, úgy a háló- mint a dolgozó-börtönökben gondosan kell ügyelni, miért is azok naponta a rabok által szorgalmasan kitisztíttatnak és az ablakok kinyittatván friss levegővel töltenek meg.

20 §.

De hogy az engedelmes, munkás és jó példájuk által magukat másoktól megkülönböztetők az ők és mások ösztönzésére még is buzdíttassanak, az igazgató az ilyeneket azon kedvezményben részesítheti, hogy vásár- és ünnepnapon rendre és a különböző nemű rabok elkölönítve, mozgás-tétel végett az udvaron és kertben sétálhassanak — — “

III. De ezen két Utasítás kibocsátását megelőző időben is, ha a büntetés súlyosbitására ítéletileg kiszabott testi-fenyítés vagy bilincs-viselés az illető rab egészségére károsnak mutatkozott, az orvos bizonyítványt állított ki erről s azt az igazgató fölterjesztette további intézkedés végett.

Igy történt az 1787. márczius 1-én, mikor az igazgató kérdést intézett a helyt. tanácshoz az iránt, hogy a pálczacsapásokra ítél, de a mellékelten bemutatott orvosi lelet szerint annak elszenvedésére nem képes Zahn György rabnak ezen büntetés elengedhető-e vagy pedig más testi büntetésre pl. bőjtre átváltoztatható-e? Az orvosi lelet szerint nevezett rab lágyék-sérvben szenvedett.

Schertzinger Katalin férjgyilkosság miatt 2 évre és évnegyedenként 25 korbácsütésre ítél rabnőt, kérésére és 2 orvos s 2 seborvos bizonyítványára — mivel vért köpött — a korbácsütések alól egészsége helyreálltáig az udv. kancellária 1795. decz. 3-án fölmentette.

1803. szeptemb. 2-án az udv. kancellária megengedte¹ a Németh Mihály kérésére, hogy Ferencz nevű fia, a ki több pécsi diák társával együtt súlyos kihágás miatt ítéltetett el 1802-ben, ha beteg vagy sebes a lába, akkor gyógyulásáig a békóvas viselése alól fölmentessék. Egyszersmind utasítást adott arra nézve is, hogy úgy Némethnek, mint a többi diákoknak engedtessek meg, hogy munkaidőn kívül tankönyveket olvashassanak.

1813. novemb. 20-án Barbarczy Imre Csongrád megye első alispánja, a ki a f.-ház fölügyeletével volt megbízva, a következő levelet intézte magyar nyelven az igazgatóhoz.²

„Vévén a Tisztelt Praefecturatusnak Haraszti Károly Rab eránt való jelentését, minthogy Sobay Doctor ur irás béli Bizonyítvánja azt mutatya, hogy nyavalás állapotya végett a Nagy Vasokat el nem szenvedheti, szükséges ötet továbbis katona vason tartani, ellenben a T. Királyi Táblának nyilvánságos Ítélete ellen én ötet attul fel nem oldozhatom, hogy egésége vissza térvén közmunkára alkalmaztasson.

Szegvár 20-dik 9-ber 1813.“

Ha tehát nem csak arról volt szó, hogy az ítéletnek a büntetés súlyosítására vonatkozó valamely intézkedése, illetőleg annak foganatosítása ideiglenesen elhalasztassék, hanem arról, hogy azon intézkedés nem hajtható végre: annak megváltoztatására egyedül az ítélethozó bíróság tartatott illetékesnek. Példa erre Borsód vármegyének az alábbi magyar nyelven hozott ítélete.³

„Copia. Felséges Császári etc: Nagyméltóságú etc.

A hozzánk mult 1826. Esztendőbeli Karátson Hava 19-kén 31654 sz. a. érk. felső Rendelés szerint, a szegedi Fenyítő Ház Tisztsége, arrol tévén jelentést, hogy büntetését ott Szenvedő Rabunk Morgó Demeter az Ítélet által meg szabott 425 vesző ütéseket, testi fogyatkozásai miatt ki nem szenvedheti; minekutána a mult 1827-k Esztendőbeli Szent Mihály hava 26-án 3130 sz. a. tett feirásunk folytában Nemes Csongrád Vármegye által hozzánk

¹⁾ O. l. 21408/1803.

²⁾ Szeged v. l.

³⁾ Szeged v. l.

meg küldött s alázatossan ide rekesztett tellyes hitelességü Aktákból úgy látjuk : hogy Morgó Demeter Rab, a vesszővel való verettetést, élete veszedelmezte-tése nélkül ki nem szenvedhetvén, a büntetés változtatásának szüksége esete forog fen; a Fő Méltóságú Királyi Curiának reánk nézve sinor mértékül szolgáló azon Itéleti példája szerint, mellynek 30 pálcza, vagy vessző üte-seket ugyan annyi, vagy is egy pálcza, és vesszőütést, egy napos tömlötzel egyenlőké tevének, Morgó Demeter Rabnak 425 vessző üte-sekbeli büntetést 425 napos rabságra ezennel által változtatván Felséges Császári Királyi Fő Herczeg-ségedet és a Nagy Méltóságú M. Királyi Helyt. Tanátsot mély tisztelettel arra kérjük, hogy fellyebb érdeklett Birói határozásunknak, a szegedi fenytő ház Tisztsége által tartozolag leendő végre hajtását, elrendeltetni kegyesen méltóztasson.

A kik egyébiránt kegyelmében s kegyességeikben alázattossan ajánlottak, mély tisztelettel maradunk.

Költ az 1828-ik Esztendőben S. Iván havának Tizen hetedik napján Miskoltzon tartatott Törvényszékünkől.

Felséges etc. Nagy. Méltóságú etc.

alázatos engedelmes szolgálai

Borsód vármegyének Törvényszéke.“

Erre a helyt. t. 1828. augusztus 12-én elrendelte a büntetésnek a törvény-szék által történt megváltoztatásához képest való végrehajtását.

A hétszemélyes tábla egyébiránt 1787. május 7-én 2628. sz. a kibocsá-tott körrendeletében meghagyta a törv. hatóságoknak, hogy a szegedi f.-házba olyan büntetteseket, a kik súlyosabb vagy talán épen gyógyíthatlan betegségük miatt a reájuk kiszabott büntetést kiállani képtelenek, ne szállítsanak.

2., Kórház.

Az intézetnek két kórháza, jobban mondva betegszobája volt, egy a rabok, másik a rabnők számára. Utóbbi nem volt kipadolva, hanem kikövezve. Ezt onnan tudjuk, hogy az igazgató véleményt kért 1789-ben az intézeti orvostól — nőraboknak Tallósról való átszállítása elhatározatván — hogy ha az őrszoba női kórházzá alakíttatik át, ki kell-e azt padolni? Az orvos véleménye az volt, hogy az egészségre való tekintettel a kipadolt lakásoknak a kiköve-zettekkel szemben előny adandó ugyan, mindazon által a jelenlegi őrszobát, ha az kórháznak fog használtatni, nem szükséges kipadolni.

Ezt a nőraboknak szánt helyiséget kórházi czélokra azonban nem használták. 1804. február 17-én kelt fölterjesztésében az igazgató panaszkodik, hogy a rabnőknek nincs kórháza; betegszobájuk azonban volt és pedig a

külső udvarban levő női osztályon. De ennek a szobának külön bejárata nem volt. A férfi rabok kórházául a tiszti-lak földszintjének egy szobája szolgált.

Hogy milyen volt a kórházak felszerelése, arról annyit tudunk, hogy az igazgató 1810. január havában panaszodik, hogy a kórháznak ágy-furniturja nincsen és 20 főre való ágy-fölszerelést kér. Erre a helyt. t. megkereste a főhadparancsnokságot a katonai raktárból a f.-ház részére 12 beteg számára való ágy-fölszerelésnek a kiszolgáltatása iránt. A honnan azt a választ kapta, hogy a szoban levő fekhelyek csakis a beszerzési árnak és 5% raktározási díjnak a lefizetése mellett szolgáltatathatók ki. Az átirathoz egy kimutatás illetőleg árjegyzék van csatolva, mely szerint:

1 teljes egyszerű Cavallet ára	---	5	frt	30	kr.
1 egyszerű előírászerű pokróczé	---	17	„	18	$\frac{4}{8}$ „
1 egyszerű halinaposztóból való nyári pokrócz-é	---	9	„	30	$\frac{6}{8}$ „
2 egyszerű lepedő 3 frt $21\frac{4}{8}$ krjával	---	6	„	43	„
1 „ szalmazsák ára	---	4	„	48	$\frac{4}{8}$ „
1 „ fejbánkos ára	---	—	„	53	„
összesen	---	44	frt	43	kr.
Egy cavallett súlya	---	---	---	---	38 tt.
Egy teljes egyszerű ágy fölszerelés-é	---	---	---	---	22 tt.
összesen	---	---	---	---	60 tt.

Ilyen 12 felszerelt cavallett beszerzését a helyt. t. 1811. ápril 23-án engedélyezte s azokat a rákövetkező évben be is szerezték.

Megjegyzendő, hogy cavallettnek nevezték az olyan fekvőhelyet, a mely 2 bakból és arra fektetett, de a bakhoz hozzáerősítve nem levő néhány szál deszkából állott, a mely tehát bármely pillanatban szétszedhető volt. Nevét valószínűleg a francia chevalet szóból képezték, a mi bakot jelent.

3.. Betegségek, halálozások.

A f.-házban előfordult betegségekről, halálozásokról csak néhány adatunk van u. m.:

1., Az igazgató 1794. július 8-án jelenti a helyt. t.-nak, hogy az intézetben levő 26 rabnő közül 2 bolond, 4 beteg és 4 nyavalyatörős. Ugyan abban a hónapban még egy örült — pyromániában szenvedő — rabnőt szállítottak volt be, gyújtás gyanuja miatt, hogy ott tartassék gyógyulásáig¹.

¹) O. I. 14656/1794.

2., A század négy első évében a rabok közül csak 4 öregségtől elgyöngült egyén halt meg. Ezekben az években a tényleges rablétszám 80—82 volt.

3., 1807. márczius 3-án az igazgatóság fölterjeszti az intézeti orvos jelentését, mely szerint a scorbut mindinkább terjed a f.-házban, mert a rabok a nagy drágaság miatt nem kapnak savanyú káposztát, sem más eczetes eledelt. Az igazgatóság ennek okát nemcsak abban találja, hanem a dohányzás eltiltásában és az egészségtelen kaszamáta nedvességében is. Három rab meg is halt ebben a betegségben márczius 18-án, illetőleg 20-án és május 13-án. Ebben az évben májusig azonkívül még 2 haláleset fordult elő.

4-ik adatunk szintén a scorbutról szól. Ezt a n.-szombati rokkantak háza parancsnokságának 1807. május 9-én kelt átirata szolgáltatja. Azt írja ugyanis, hogy Solin János és Haidler Ferencz rokkantak ruhái tűz által megsemmisítendőek és a tűz által való megsemmisítésről szóló bizonylat annak idejében oda megküldendő, miután mindketten scorbutban haltak meg s ennélfogva ragályozástól lehet tartani.

5., 1811. augusztus 5-én kelt jelentésében panaszolja az igazgató, hogy a betegek száma napról-napra szaporodik. Már 12-en fekszenek, a minek a csekély és rossz táplálék az oka, mert 6 krért — a minek tényleges értéke $1\frac{1}{5}$ kr. volt — alig lehet annyit főzni, hogy egy embernek a legnyomorúbb táplálékból elég legyen.

6., A Sobay orvos által Litassy igazgató részére 1814. december 14-én kiállított bizonyítványban is szó van a scorbutról. Azt írja ugyanis az orvos, hogy a nevezett igazgató kitünő intézkedéseinek köszönhetően, hogy a súly, a mely a rabokat különben oly nagyon kínozta, nem annyira gyakori többé, sőt némely évben épen nem uralkodik.

7., Kárász Miklós alispán mint a f.-ház fölügyelője 1818. február 5-én megvizsgálván az intézetet, ugyanazon hó 24-én kelt jelentésében azt írja, hogy: a nők kórházában egy nőt sem, a férfiakéban pedig 2 tisztán és kellően gondozott férfit talált. (A rabok létszáma akkor 9 nőből és 40 férfiből állott.)

Elmebeteg rabról háromról u. m. Márffy Gáspárról, Taner István 2 évre elítéltről és Nemes Fekete Lajosról vannak adataink¹.

Márfyról, a kinek 1805. november 30-án kellett volna szabadulnia, azt jelentette az igazgató szeptember 22-én, hogy az orvos által tébolyodottnak és elméjében teljességgel zavarodottnak nyilvánított.

¹) A tallósi f.-házban is volt 2 elmebeteg, a szemcziben 3. A tallósi elmebeteg rab egyike életfogytig elítelt volt. Ezért külön tartási díjat fizettek. És pedig napjára 13 krt. 1777-ben szállították be az intézetbe és 1783-ban küldték vissza Pozsonyba, onnan pedig illetősége helyére Grätzba, a hol elmeógyógyító intézet hiányában a szegények házában helyezték el.

Taner az 1808. nov. 12-én kiállított orvosi bizonyítvány szerint deliratio partialisban vagy melancholiában szenvedett. Erről írja az igazgató, hogy azt hiszi magáról, hogy ő a megváltó Jézus Krisztus. Miután ez békés magaviseletű volt, a helyt. t. 1808. nov. 9-én az elszállítását javasoló igazgatónak azt válaszolta, hogy a mig olyan magaviseletű marad, addig nincs akadály a annak, hogy a f.-házban hagyassék.

A feleséggyilkosság miatt halálra ítélt, kegyelemből azonban súlyosabb vasban, munkában és hetenként 2 napon kenyeren és vízen kitöltendő 12 évre a szegedi f.-házba 1811-ben beszállított 36 éves Fekete Lajos rabra vonatkozólag, a kinek elméleti állapotának megfigyelése meghagyatott volt — 1817. június 13-án jelenti az igazgató, hogy: 6 évig csendesen viselte magát, társait kerülte, búskomor volt, hetekig nem szólott, húsvétkor azonban a fenyegetések daczára sem akart meggyónni és keserűségét nevetséges vádaskodásban öntötte ki. Továbbá, hogy Sobay ord. physicus által hosszabb időn át figyelemmel kísértetvén, a mellékelt bizonyítvány szerint melancholiai furiosában levőnek találtatott. Ha szabadon bocsátatnék, őrizet nélkül nem volna haza küldhető.

Erre a jelentésre a helyt. t. ugyanazon évi szept. hó 2-án elrendelte, hogy Ns. Fekete Lajos rab a bécsi elmeorvóintézetbe szállitassék, a hol napjára 1 frt 20 krnyi gyógyítási költséget kell érte évnegyedenként előre fizetni és a hova betegségének története, átadásakor megküldendő.

Az átszállitást 1818. márczius havában Aranyszeghy f.-házi ellenőr 2 hajdúval, Budáig előfogattal, onnan Bécsig fuvarossal eszközölte, a fuvarosnak 150 R. frtot fizetvén.

Az igazgató 10 év mulva, 1827. októb. 6-án a bécsi elmeorvóintézetben levő és már meggyógyult Fekete Lajos rabnak visszahozatala tárgyában az ugyanazon évi szept. hó 18-án kelt helyt. tanácsi rendeletre jelenti, hogy a nevezetre kegyelemből — 1811. április 16-tól számítandólag — kiszabott 12 évi büntetés ideje 1823. április 16-án már lejárt. Ha neki a betegsége miatt elmeorvóintézetben töltött ideje nem számíttatik be és ha ő jöllehet büntetési ideje letelt, mégis visszashállitandó a f.-házba: arra az esetre intézkedést kér az iránt, hogy a visszashállitás miképen eszközöltessék és hogy ezen a czímen az illető egyénnek a pénztárból mekkora összeg adassék?

1827. őszén Pállya ellenőr tényleg visszashállította őt. Arra a kérdésére pedig, hogy az elmeorvóintézetben töltött ideje büntetésbe beszámítandó-e? a helyt. t. illetőleg az udv. kancellária 1828. febr. 15-én azt válaszolta: hogy nevezett rab bocsátassék szabadon.

1495 frt (conven. pénzben) ápolási költség merült föl utána, a melynek megfizetése alól, hogy fölmentessék -- Zólyom vármegye folyamodott a helyt. tanácshoz.

Két elmebeteg rabnőről is van szó az 1794. július 8-án kelt igazgatói jelentésben. Ezek egyikére vonatkozhatik az 1797. január 26-áról keltezett igazgatói jelentés, a mely így hangzik: az 1794. június 6-án kelt magas intézkedéssel meghagyatott nekem, hogy a Pankovics Erzsébet rabnő 6 évi büntetési idejének letelte előtt tegyek jelentést arról, vajjon az örült-e még vagy nem? hogy közveszély nélkül szabadon bocsátható-e? Alázattal jelentem, hogy nevezett rabnő a házi seborvos nyilatkozata szerint nem bolond, hanem heves, tüzes, gonosz vérmérsékletű. Két év óta nagyon csöndes és szorgalmas és a vallásban sohasem kellett őt nógatni; egyébként reményt nyújt arra, hogy sohasem fog vétkezni. Az udv. kancz. ezen jelentés alapján a szóban levő rabnőnek büntetési ideje leteltével való szabadon bocsátását márczius 3-án kelt leiratával elrendelte.

A másik elmebeteg nő — a kiről 1794-ben említést tett az igazgató — valószínűleg Wassermann Mária volt. Erről a helyt. t. 1797. októb. 10-én úgy intézkedett, hogy örült állapota miatt nem lehetvén őt szabadon bocsátani, adassék át Szepes vármegyének, a mely kéri, hogy saját költségén tarthassa elzárva.

Halálozások:

1788. április 9-én meghalt Szendrey József,
 1808. márczius 18-án Straka István tüdősorvadásban, phtisis pulmonariában.
 1808. április 26-án Koczián Judit scorbutban,
 1809. októb. 7-én Ns. Szatmáry József ideglázban, in feбри nervosa,
 1809. októb. 25-én Hirschdorfer József ugyancsak ideglázban.
 1809. deczemb. 2-án Imre András,
 1811. októb. 17-én Povtye Irimia aliás Marusan haltak meg, nem tudjuk miféle betegségben.
 1815-ben egy rab a kútba fült.

4., Gyógyszerek s a betegrabok élelmezési költségei

azokban az években, mikor a rabok létszáma átlag mintegy 60 volt átlagosan 305 frtra mentek. Mikor az átlagos létszám 66 volt, akkor évente 531 frt adatott ki gyógyszerekre.

Beteg rabok kosztjára kiadatott:

1795-ben	---	---	---	---	---	40 frt 34 kr.
1796-ban	---	---	---	---	---	64 „ 20 „
1797-ben	---	---	---	---	---	98 „ 42 „
1798-ban (összlétszám 58)	---	---	---	---	---	110 „ 48 „
1799-ben	„	80	---	---	---	100 „ — „

1800-ban (összlétszám) 82	---	---	---	82	„	36	„
1801-ben	---	---	---	29	„	02	„
1802-ben	---	---	---	22	„	14	„
1803-ban (összlétszám) 80	---	---	---	8	„	54	„
1811/12-ben	„	92	---	586	„	47	„
1812/13-ban	„	79	---	311	„	13	„
1813/14-ben	„	75	---	417	„	22	„
1814/15-ben	„	71	---	301	„	33	„
1815/16-ban	„	63	---	325	„	06	„
1816/17-ben	„	61	---	386	„	42	„

Az orvos tiszteletdíja volt:

1788-ban 1789-ben	---	---	---	---	50	frt
később	---	---	---	---	75	„
1806. nov. 1-től	---	---	---	---	100	„

5., Az intézet egészségügyi viszonyai.

Az igazgatóság 1804. február 17-én fölterjesztést tett¹⁾ a f.-háznak az ország központjába való áthelyezése iránt.

Ehhez a fölterjesztéshez mellékelve van a f.-ház orvosa által kiállított következő okmány:

Alúlirt ennek erejénél fogva tanusítom és bizonyítom, hogy

1-ször Az itten való kir. f.-házban a rabok kórházának berendezett szoba kicsiny és abban az esetben (mikor a beteg rabok száma szaporodik) elégtelen.

2-ször A rabnőknek teljességgel nincsen kórházul rendelt szobájuk, úgy annyira, hogy a betegségtől útolérteket az egészségesektől elkülöníteni és beteg étrendre szorítani, meg kellően és szabályszerűen gyógyítani, az egészségeseket pedig attól, hogy betegséget szerezzenek maguknak, megóvni nem lehet, hanem a betegségtől levertéket, a légvonattal nem bíró és a betegséget elősegítő kaszamatában a többi egészséggel együtt kell hagyni, és ebből az következik, hogy

3-szor a rabnők nagyobb számban betegeskednek mint a rabok és a beteg rabnők nehezebben és huzamosabban gyógyítatják magukat és a gyógyszerekre s egyéb gyógyításukra a pénztár megterheltségével ezen kir. f.-háznak oly annyira tetemes kárával fizetni szokott költségek tetemesek.

4-szer Midőn ezen kir. f.-ház alkalmatosságai az én jelenlétemben s az idevaló kőműves-mester jelenlétében az ide az átadandók átadására kiküldött tekintetes Ertziy Alajos helyt. tanácsi számvevő tanácsos úr által a mult

¹⁾ Orsz. leváltár 6309 sz. 1804-ből.

1803-ik év november havának elején meg- és átvizsgáltattak, habár ezen kir. f.-ház alkalmatosságait összesen és egyenként annyira szigorúan és gondosan vizsgálat alá vettük és azokról egymás közt komolyan tanácskoztunk, más a rabok nagyobb kórházának kielégítő és alkalmas átalakítandó szobát még sem találtunk, azon fölül olyan szobára, melybe rabnőket el-lehetne helyezni, teljességgel nem akadtunk. És mivel a férfi rabok számára való kórházat a nő-rabok kórházától fallal kellene elválasztani és mindkét kórházat légvonatot bebocsátó ablakokkal ellátni és mindkét kórházhoz kis konyhát csatolni, midőn erre nézve a megvitatandókat tüzetesen megvitattuk, megbizonyosodtunk a felől, hogy ilyen szabályszerű mindkét kórház számára új épületet kellene itt emelni, mivel olyan alkalmatosság, mely a rabok nagyobb kórházának kibővítésére és a rabnők kórházává átalakítására megfelelő lenne, itten teljességgel nem találtatik, akármilyen gondosan kerestük. Ha pedig a meglevő szobákból kellene olyan kettős kórházat a javítandók javításával átalakítani, akkor azon javítás csaknem annyi költséget okozna, a mennyibe az új kórházak építése kerülne, sőt akkor még a meglevő két szobából átalakítandó ilyen kórházak kicsinyek és azon fölül a mindkét nemű beteg raboknak elválasztva és elkülönítve való elhelyezésére elégtelenek lennének.

5-ször A rabok és rabnők lakásául berendezett kaszamáta az egészséges levegőt nélkülözik, mert álló vizek szomszédságában vannak, többféle bogaraknak, kivált pedig az élelmi czikkeket megevő és kiirtani nem lehetséges patkányoknak és a szomszédos vizeknek a rabok egészségére fölötte káros és ennélfogva nekik különböző betegségeket okozó kigőzölgéseknek vannak kitéve.

6-szor Az ezen kir. f.-ház kútjában levő, közönségesen ivásra szolgáló, a tetűhöz hasonló bogártól hemzsegő víz nemcsak undorító, hanem változásokat is okoz, a Tisza-víz pedig az agyagtól a mit magával hoz (mikor a Tisza megnő) nagyon zavaros, mikor pedig leapad és hallal bővelkedik, bűdös attól. És annak okáért az ország különböző egészséges és jó vizű vidékéről ide ítelt mindkét nemű rabok az említett mindkét vízhez egész éven át hozzászokni nem tudván, igen könnyen megszoktak betegedni.

7-szer Említett rabok az igen gyakori, tetemes, több mérföldre kiterjedő áradások kigőzölgései által megfertőzni szokott egészségtelen levegőt megszokni nem képesek, következésképen annak okáért is gyakran betegeskednek, kiváltképpen mikor ezen kir. városnak sáros, csaknem egy mérföldnyi hosszúra épített és az érintett kigőzölgésektől ártalmas utcáira és a nedvességük miatt összeroskadni szokott házakban előforduló apróbb munkákra kimenni kénytelenek.

Kelt Szegeden 1804. február 16-án.

Sobay György

orvos tudor és a szegedi kir. f.-háznak
és Szeged szabad, valamint királyi vá-
rosának fő-orvosa.

XV.

KEGYELMEZÉSEK.

A kir. kegyelmijog gyakorlása az igazságszolgáltatásra, annak két különböző stádiumában folyt be módosítólag régebben is u. m: az ítélethozás vagyis a büntetés kiszabása alkalmával a halálbüntetésnek szabadságvesztés-büntetésre való megváltoztatása és a büntetés végrehajtásának tartama alatt, a szabadságvesztés-büntetésnek részben való elengedése által.

1., A halálos büntetés megváltoztatása.

A halálos büntetést kir. kegyelemből 1—10 évig szabadságvesztés-büntetésre szokták átváltoztatni.

A kutatásaink közben általunk megismert eseteket felsoroljuk ezennel előre bocsátván, hogy a felsorolandó adatok szerint a halálos büntetést

1 évi börtönre	változtatták át	---	---	---	4 esetben
2 "	"	"	"	---	9 "
3 "	"	"	"	---	14 "
4 "	"	"	"	---	2 "
5 "	"	"	"	---	8 "
6 "	"	"	"	---	14 "
7 "	"	"	"	---	1 "
8 "	"	"	"	---	6 "
10 "	"	"	"	---	7 "
életfogytig tartó börtönre	változtatták át	---	---	---	1 "
nem tudjuk mennyi időre		---	---	---	1 "
Összesen					67

1., 1784. V/22. Dobos János lopás miatt pallósra ítéltetett. Büntetése át lett változtatva vasban, közmunkában, hetenként 1 napi böjt mellett kitöltendő 10 évi börtönre.

2., 1785. II/3-án kelt leirattal a Petrik Ferkó visszaeső lótolvaj bűnpörében a Veszprém megyei törvényszék által hozott halálos ítélet a tallói f.-házban kitöltendő 6 évi börtönre változtatott.

3., 1785-ben Müller Lőrincz különböző büntettek és eltulajdonítások miatt halálra ítéltetett. Büntetése át lett változtatva 3 évi közmunkában kitöltendő börtönre.

4., 1785-ben Berzáczy Ferencz lopásokért halálra ítéltetett. Büntetése kegy.-ből átváltoztatott 3 évi, évenként 50, 25-önként kiadandó korbácsütés mellett elszenvendő börtönre. Mindenféle munkára alkalmazandó, munkadíj nélkül.

5., 1786-ban Heibl Gáspár vértfertőzés miatt halálra ítéltetett. Kegyelemből kapott ehelyett 7 évi börtönt, évenként 25 pálczacsapást.

6. és 7., 1786-ban Szobor János és Molnár Juliánna, mostoha apa és lánya, egymással elkövetett vérfertőzés miatt 2 forumon halálra ítéltetettek. A kir. biztos ezen büntetést előbbire nézve $\frac{1}{2}$ évi évnegyedenként 25 korbácsütéssel súlyosbitott-, utóbbira nézve 1 évi börtönre változtatta át kegyelemből.

7., 1786-ban Müllner János György hamis 20 krajczárosok készítése és forgalomba hozatala miatt halálra ítéltetett. Nov. 13-án a kerületi főispán és kir. biztos in forma superrevisionis ezen büntetést 2 évi, hetenként két napi bőjttel súlyosbitott f.-házra változtatta.

8., 1787-ben Kósa Mihály tetemes lopásokért kötél általi halálra ítéltetett. Büntetését a n.-várad ker. főispán kegy.-ből 3 évi f.-házban kitöltendő munkára változtatta.

9. és 10., 1787-ben Hugyecz Zsuzsa és Kiss Judit, előbbi gyújtás, utóbbi gyermekgyilkosság miatt halálra ítéltetett. Büntetésük „a fönnálló legfelsőbb rendelet értelmében“ kegy.-ből 2—2 évi börtönre változtattatott.

11., 1787-ben Ádám Judit lopás miatt halálra ítéltetett. Kegyelemből kapott ehelyett hetenként 1 napi bőjttel és 50 csapással súlyosbitott 1 évi börtönt.

12., 1700-ben a Rady Mihályra több marhalopás miatt kiszabott halálbüntetés 4 évi, évenként 25 pálczacsapással súlyosbitott b.-re lett átváltoztatva.

13., 1790-ben Éder Ilonát ismételt lopásokért halálra ítélték. Kegyelemből kapott ehelyett 5 évet.

14., 1790-ben a Jäger Terézre vérfertőzés miatt kimondott halálbüntetést 2 évi börtönre változtatták.

15., 1791-ben Javortsek Anna, ki férjével arsenicumot itatott, halálra ítéltetett. Büntetése kegy.-ből 5 évi börtönre változtattatott.

16., 1791-ben Lehotzky Erzsébetre 3 éves gyermekének vízbefojtása miatt halálbüntetés szabott ki. Ezt kegy.-ből 5 évi b.-re változtatták.

17., 1791-ben Kulhanek János az akasztófa jelével megbélyegzett tolvaj halálbüntetése életfogytig tartó börtönre lett átváltoztatva.

18., 1791-ben Kreutz János gyilkosság miatt örökös rabságra ítéltetett. Büntetése kegy.-ből át lett változtatva 10 évi vasban és nehéz munkában és évente a gyilkosság napján 30 pálczacsapás eiszenvedése mellett kitöltendő börtönre.

19., 1792-ben a Dávid Mária gyermekgyilkosságért kiszabott halálos büntetése 2 évi börtönre lett átváltoztatva.

20., 1793-ban Kontres János szentségtörés miatt halálra ítéltetett. Ítélete az 1790: XLIII. t. cz. alapján fölterjesztvén — minthogy ifjúkora javulást

ígért, 3 évi, hetenkint 1 böjt és évnegyedenként 25 korbácsütés elszenvedése mellett kitöltendő börtönre lett átváltoztatva.

21., 1793-ban Maliczka Katalinra gyújtás miatt halálos büntetés mondatott ki. Ítélete az előző pont alatt hivatkozott t. cz. értelmében fölterjesztetvén, 1 évi börtönre lett megváltoztatva, a mely súlyosbított belépésekor, $\frac{1}{2}$ év mulva és szabadulásakor kiadandó 30 korbácsütés elszenvedése által.

22., 1793-ban Pelecs István bestialitás és gyújtás miatt első fokon halálra ítéltetett, második fokon, évnegyedenként 25 korbácsütés kiállása mellett kitöltendő 3 évi börtönre változtatták át büntetését.

23., 1793-ban a Fridvalszky Máriára gyermekgyilkosság miatt kiszabott büntetés hasonló körülmények között, hetenkint 1 napi böjttel szigorított 2 évi börtönre lett megváltoztatva.

24., 1793-ban Gasparikné Paulini Anna gyerm. gyilk. miatt halálra ítéltetett. Ehelyett kegy.-ből kapott évnegyedenként 25 korbácsütés elszenvedése mellett kitöltendő 2 évi börtönt.

25., 1793-ban Krajsi Tamást sokféle lopásért halálra ítélték. A királyi tábla büntetését hetenkint 2 napi böjt és évnegyedenként elszenvedendő 25 korbácsütés kiállása mellett kitöltendő 3 évi börtönre változtatta.

26., 1793-ban a Nagy Judit gyermekgyil. miatt kiszabott halálos büntetését a kir. tábla időleges büntetéssé változtatta át.

27., 1794-ben Gerzsenyi Áron gyújtás, lopás, gyilkosság miatt halálra ítéltetett. Büntetését a hétszemélyes tábla megváltoztatta hetenkint 3 napi böjt mellett kitöltendő 5 évi börtönre.

28., 1795-ben Maurin Margit gyermekgyilk.-ért halálra ítéltetett. A kir. tábla megváltoztatta az ítéletet 3 évi, évnegyedenként 25 korbácsütés elszenvedése mellett kitöltendő börtönre.

29., 1795-ben a nemes Nezdrowszky Antalra sokféle büntett miatt kimondott halálbüntetés a kir. tábla által, hetenkint 2 napi böjttel szigorított és saját költségén kitöltendő 10 évi börtönre változtattatott át.

30., 1795-ben Klinkovits András szentségtörő lopás miatt kötél általi halálra ítéltetett. Büntetését át lett változtatva 3 évi, félévenként 50 pálczacsapással súlyosbított börtönre.

31., 1795-ben Ns. Jeszenszky Gábor gyújtás miatt halálra ítéltetett. Ehelyett kir. kegy.-ből 8 évi, hetenkint 2 napi böjttel szigorított börtönbüntetést kapott.

32., 1795-ben Mészáros Mihály Heves és külső Szolnok megyék által a teremőnek szertelen káromlása miatt pallósra ítéltetett. A kir. tábla az ítéletet hetenkint 2 napi böjt mellett kitöltendő 3 évi börtönre változtatta.

33. és 34., 1795-ben Galamb Rozália és Pallag Rozália halálra ítéltettek. Ehelyett kegy.-ből 10 évi börtönt kaptak.

35., 1795 Ns. Egey Jánost számos lopások miatt halálra ítélték. A hétszemélyes tábla az ítéletet 3 évi börtönre változtatta.

36., 1796-ban Kaluczta Mihály bestialitásért halálra ítéltetett. A kir. tábla megváltoztatta az ítéletet 2 évi, évnegyedenként 25 korbácsütés és hetenként 2 napi böjt mellett kitöltendő büntetésre.

37., 1796-ban a számos tolvajságért halálra ítélt Bozó Erzsébet ítéletét a 7 személyes tábla 3 évi börtönre változtatta.

38., 1798-ban Ns. Fodor István házasságtöréssel kapcsolatos vérfertőzés miatt halálra ítéltetett. A kir. kuria a büntetést 3 évi, hetenként 3 napi böjt mellett kitöltendő börtönre változtatta,

39., 1798-ban Ns. Lános Sándort feleség-gyilkosságért halálra ítélték. Ehelyett kegy.-ből hetenként 2 napi böjttel súlyosított 10 évi börtönt kapott.

40. és 41., 1798-ban a Graner Ilyés és Graner Ábrahámra lopás miatt kiszabott halálbüntetést a kir. kuria 2, illetve 1 évi börtönre változtatta.

42., 1799-ben Drobits Katalin gyermekgyilk. miatt pallósra ítéltetett. Kir. kegy.-ből büntetése 3 évi, hetenként 2 napi böjt és $\frac{1}{2}$ évenként 20 korbácsütés elszenvedése mellett kitöltendő börtönre lett átváltoztatva.

43., 1799-ben Ns. Csimó Istvánt gyilk. miatt halálra ítélték. Kir. kegy.-ből kapott ehelyett 6 évi börtönt, hetenként 2 napi böjttel.

44., 1799-ben Bakó János éjjeli házfeltörések és fosztogatások miatt kötéltre ítéltetett. Büntetése kir. kegy.-ből 6 évi börtönre lett megváltoztatva.

45., 1799-ben Polgár Andrást atyjának megveréséért pallósra ítélték. A kir. tábla büntetését 4 évi, hetenként 2 napi böjt mellett kitöltendő börtönre változtatta.

46., 1799-ben Ns. Gere Sándor gyújtás sat. miatt halálra ítéltetett. Ehelyett kapott kegy.-ből vasban kitöltendő 6 évi börtönt.

47., 1803. június 22-én Borsód megye törv. hatósága Jordán István tanítót egy „9 esztendő Leányzónak 3 izbéli meg szeplősítéséért és több hasonló tetteiért fővételre ítélte“. Ezen ítélet kegyelemből 6 évi, hetenként 2 napi böjttel és $\frac{1}{2}$ évenként 30 páczacsapással súlyosított börtönre változtattatott.

48., 1810. január 27-én N.-Bánya város törv. hatósága Szabó Virtyik haramiáskodó, fosztó, tolvaj és gyilkos embert akasztófára ítélte. Az ítélet kir. kegyelemből 10 évi börtönre lett megváltoztatva.

49., 1810. márczius 5-én Torna megye törvényszéke Hornyák József „mindenféle gonoszságokban elmerült hitesegett Úton álló Tolvaj Istent s Királyt káromló gonosztévőt elsőben nyelvének annak utánna Fejének elvágatására és mindeneknek rettentő példájokra, Fejének nyársba, Testének pedig kerékre való tételére ítéltetett.“

E helyett kegy.-ből 6 évi börtön büntetést kapott.

50—52., 1812. április 28-án „szabados Solt városában tartatott Uri Törvényszék alkalmatosságával“ Fodor József „gonoszságoknak több rendbeli sokasága“ „miatt“ akasztófára, Sós István és Bali Mózes János „mint valóságos gyújtogatók az megégettetésre ítéltetnek“.

Ezen ítélet kir. kegy.-ből oda változtatott, hogy Fodor József 8, Sós István és Bali M. János 5—5 esztendei vasban, közmunkában, $\frac{1}{2}$ évenként 40 pácza elszenvedése és hetenkint 2 napi böjt mellett kitöltendő börtön-büntetést álljanak ki.

53., 1812. április 14-én az edelényi uradalom Varga Andrást, „utonállásért, rablásért, a köz csendességnek és bátorságnak megháborgatásáért, a Szűz szemérmetségén elkövetett Erőszakítéletért s tolvajkodásért Fővételre“ ítélte.

Az udv. kancz, 1813. márczius 12-én kelt leirata szerint az ítélet megváltoztatott kir. kegy.-ből 3 évi vasban, közmunkában, $\frac{1}{2}$ évenként való 30 korbácsütés és hetenkint 2 napi böjt elszenvedése mellett kitöltendő börtönre.

54., 1813. szept. 16-án Borsód megye törvényszéke Ns. Tékes István visszaesőt lólopások s egyéb gonoszságokért „Fő vételre“ ítélte.

Büntetése kegyelemből a szegedi f.-házban súlyosabb vasban és nehezebb munkában, hetenkint 2 napon csakis kenyeren és vizen kitöltendő böjt mellett elszenvedendő 6 évi börtönre változtatott.

55., Csernitzky Mihály ismételt tolvajságokért minden forumon halálra ítéltetett. Büntetése kir. kegyelemből a szegedi f.-házban vasban és munkában hetenkint 2 napon böjt és félévenként 20 páczacsapás elszenvedése mellett kitöltendő 5 évi börtönre változtatott az 1814. márczius 18-án kelt udv. kanczell. leirat szerint.

56. és 57., 1814. novemb. 24-én Fodor Bálint és Dongó Pált „a főben járó hatalommal bíró solti Uradalomnak Uri széke és a Királyi Curia által ugyan halálra, Eö Felsége által azonban a Kegyelem Utján a Szegedi Fenyítő Házban 5 és 6 esztendei bilincsekben, fertályonként 25 Páltzáknak ki szenvedésével, 2 napi kenyér és víz böjt mellett töltendő és dolgozó Rabságra ítéltetik“.

58., 1814-ben szentségtörő lopás és fortélyos csalásért minden forumon halálra ítélt Psenko Mózes büntetése kir. kegy.-ből vasban és munkában, $\frac{1}{2}$ évenként 30 páczacsapás elszenvedése mellett és hetenkint 2 napon át kenyeren és vizen, a szegedi f.-házban kitöltendő 8 évi börtön büntetésre változtatott.

59., A f.-házba 1814. szept. 15-én beutalt Gruja Miklós ismételt postakirablásért minden forumon halálra ítéltetett. Királyi kegyelem büntetését vasban, közmunkában, hetenkint 2 napon kenyeren és vizen való böjt és $\frac{1}{2}$ évenként 25 korbácsütés elszenvedése mellett kitöltendő 6 évi börtönre változtatta.

60., Egy 1813. aug. 25-én kiállított hit. másolati okmány szerint Kollonits Anna gyujtásért mindhárom forumon pallós által való halálra ítéltetett. Büntetése kir. kegy.-ből a szegedi f.-házban, hetenkint 1-szer kenyeren és

vízen való börtön, közmunkában és $\frac{1}{2}$ évenként 25 korbácsütés elszenvedése mellett kitöltendő 6 évi börtönre változtatott.

61., A f.-házba 1816. febr. 6-án beutalt Vathmili Rozália gyújtás büntettségért mindenik forumon halálra ítéltetett. Büntetése kegyelemből át lett változtatva a szegedi f.-házban vasban és közmunkában, hetenként 2-szer kenyeren és vízen kitöltendő 8 évi börtönre.

62., Török Isván lopásért és egyéb bűnökért minden forumon halálra ítélt egyén büntetése kegy.-ből vasban és munkában, bortól való teljes megtartóztatás és hetenként 2 napi böjt mellett kitöltendő 6 évi börtönre változtatott az 1819. május 15-én kelt udv. kancell. leirat szerint.

63., A vétkes emberölés miatt minden forumon halálra ítélt és a f.-házba 1818. február 24-én beutalt Bleyer Jakab büntetése, 1817. deczemb. 12-én, kegyelemből, vasban és közmunkában, hetenként 2 napon át kenyeren és vízen való böjt és $\frac{1}{2}$ évenként 20 pálczacsapás elszenvedése mellett kitöltendő 8 évi börtönre változtatott.

64., A f.-házba 1820. május 16-án beutalt, különböző lopások, haramiság és szentségtörés büntette miatt halálra ítélt Ns. Both János büntetése kegy.-ből megváltoztatott 6 évi vasban, munkában és hetenként 2 napi böjt mellett kitöltendő börtönre.

65., Az 1819. deczember 23-án kelt udv. kancell. leirat szerint a Ns. Kereskényi János többféle lopásokért halálra ítélt rab büntetése kir. kegy.-ből 6 évi nyügvasban, munkában, hetenként 2 napon böjt mellett kitöltendő börtönre változtatott.

66., A f.-házba október 14-én beutalt Schwartz Pál büntetése, a ki atyjának megverése miatt halálra ítéltetett, a szegedi f.-házban vasban, munkában, hetenként 2 napon kenyér és víz s minden hevitő italtól való megtartóztatás, valamint negyedévenként 30 pálczacsapás elszenvedése mellett kitöltendő 6 évi börtönre lett 1823. szept. 26-án megváltoztatva.

67., 1823. október 3-án, a Raffer István győri lakosra gyilkosság miatt kiszabott halálos büntetés 8 évi, a szegedi f.-házban vasban és munkában, hetenként 2 napon börtön, minden hevitő italtól való megtartóztatás és évnegyedenként való 30 pálczacsapás elszenvedése mellett kitöltendő börtönre változtatott.

2., A szabadságvesztés-büntetés részben való elengedése.

A büntetés elengedése régente is vagy valamely különös alkalomból pl. koronázás alkalmából, vagy pedig rendszeresen, időszakonként történt. A szabály — a rendelkezésünkre álló számos adatból ítélve — akkor is az volt, mint most illetőleg a közel multban: hogy csak azok nyernek kegyelmet, a kik büntetésüknek felét már kitöltötték és javulásuknak tanujelét adták.

Ha a rab vagy a hozzátartozója folyamodott kegyelemért, nem pedig hivatalból tétetett fölterjesztés a megkegyelmezés iránt: akkor nemcsak az igazgató véleményét, hanem az ítéletet hozott törv. hatóságét is beszokták volt kérni, meghagyván, hogy a törv. hatóság véleményét, a tisztí ügyész meghallgatása mellett terjeszse elő.

Érdekes a helyt. t.-nak 1791. május 31-én 9708. sz. a. kelt rendelete, mely szerint ő Felsége uralkodásának megkezdése alkalmából 10 rabnak, a kik büntetésüknek felét részben kitöltötték, megkegyelmezvén, ezek életük megjobbítására való komoly figyelmeztetés mellett szabadon bocsátandók és napjára, annyi napra a hányat szülőhelyükig úton fognak tölteni, 6 kr. élelmezési költséggel látandók el.

És nagyon érdekes ugyancsak a helyt. t.-nak a szegedi f.-ház igazgató-ságához 1812. június 30-án 16039. sz. a. a rabok magaviseletéről fölterjesztett évnegyedi kimutatás alkalmából kelt rendelete, mely szerint a csalás és hamisítás miatt 5 évre ítélt Lex Józsefnek hátralevő büntetéséből kegyelem útján 1 év elengedtetvén, szabadon bocsátandó, az előtt azonban atyja keresen neki szolgálatot és elbocsátásakor komolyan figyelmeztetessék arra, hogy ha ezen kir. kegyelemről megfélekedve, újabb bűnbe elegyednék, a neki elengedett büntetési időt pótolnia kellend.

A mint említettük, a szabály az volt, hogy a büntetés fele része engedtetett el kegyelemből. Ezt azonban nem mindig vették nagyon szigoruan, mert néha annál többet is elengedtek.

Egy kivételes esetben 1786. július 11-én egy hadbíróilag elítélt alezredes — testőrörmesternek a büntetése — a ki „rosszúl fölhasznált kincstári pénztári pénzek“ miatt 4 évre szállíttatott be a f.-házba — már 22 nap mulva elengedtetett.

Kegyelmezés csaknem minden évben fordult elő egy-kettő, néha négy is, 1791-ben pedig épen 18. Ebből a 18-ból 10 június 15-ére esett.

Életfogytiglan elítél büntettes — adataink szerint — 3 esetben nyert kegyelmet. Ugyanis Piperszky Róza, a ki férjének megmérgezéséért volt elítélve 8 évnek és 4 hónapnak kitöltése után 1795-ben, Czeh Sámuel, a ki rabló-gyilkosság miatt ítéltetett el, 18 évnek kitöltése után 1804-ben és Pfenzlerin Magdolna 14 év kitöltése után ugyancsak 1804-ben bocsáttatott kegyelemből szabadon.

XVI.

PÉNZTÁR, KÖLTSÉGVETÉS, VAGYONI ÁLLAPOT.

A szegedi f.-ház jövedelmét képezték, a mint az az 1806. augusztus 12-én 15875 sz. a. kiadott helyt. tanácsi Utasítás¹ 23. §.-ából is kitetszik:

¹) Szeged v. levéltára.

- 1., a törv. hatóságok által rabjaikért fizetett tartási díjak,
- 2., a rabkeresetek,
- 3., a bérbe adott kaszamaták hasznobére,
- 4., az intézet 9000 frtnyi tőkepénzének kamatai és
- 5., a pozsonyi illetőleg pesti kir. zálogház által fizetett 2000 frtnyi évi segély.

1. Rabtartási díjak.

A rabtartási díj kezdetben és pedig a szempci f.-ház keletkezésétől fogva napjára 4 kr., egész évre 24 Rhénes frt és 20 kr. volt; az 1806. augusztus 12-én 15875. sz. a. kiadott s azon évi novemb. hó 1-én életbe lépett Utasítás 6 krban, évi 36 frt 30 krban állapította azt meg. Később, 1809. november 1-eje óta napjára 9 kr., egész évre 54 frt 45 kr. volt a rabtartás díja, a melyet az udv. kancellária engedélyével a helyt. t. 1815. junius 20-án 17616. sz. a. kelt rendeletével 1815. május 1-től számítandó egy év tartamára 9 krról 12-re, 1816 január 30-án 3370 sz. a. kelt rendeletével azon évi január hó 1-től 18 krra, 1816. május 7-én 13866 sz. a. kiadott rendeletével — mindig csak az udv. kancellária engedélye alapján — 1816. április 1-től számítandólag 36 krra, 1817. márczius 11-én 7638. sz. a. kibocsátott rendeletével pedig 36 krról — május 1-től — 1 frtra emelt föl,¹ 1820. márczius 28-án azután 1884 és 7641 sz. a. május 3-tól számítandólag 40 krra szállított le.

¹) Az 1 frt rabtartási díjat a törv. hatóságok sokalták. Borsod megye 1817. Szent Mihály havának 19-ik napján tartott közgyűléséből följirt az ellen a helyt. t.-hoz ekképen: „Annak alázatos bé Jelentése mellett, hogy mi ugyan Ő Felségének abbéli Kegyelmes gondoskodását, melyet még a Törvény által kárhoztatott tselekedeteikért érdemlett büntetés alá vettetett személyekre is kiterjeszteni méltóztatik; mélyly tisztelettel magasztallyuk, de mivel nem lehet, hogy figyelmetességünket fel ne ébrezssze egyszersmind az is: hogy ha a jó, söl bö tartás bizonyos voltával az Erköltstelenség külömbb külömbb féle nemeiben leledező gonosztévők előtt, mind amellet is, hogy az az Ő Felsége bölts céljával ellenkezik, a Raboskodás, és Büntetés szenyvedése megédesítődik; méltán attól lehet tartani: hogy a Gonosztévőknek külömben is szapora száma nevedekdni fog, s a Büntetés sanyarúsága érzése tetemesebben megkönnyebbitvén, az magoknak, a Gonosz-tévőknek félelmes bé nyomást, másoknak pedig tanúságúll szolgáló példalátást nem szerez: e felett annak is, hogy azon ártatlan szegény adó-fizetők, kik közül sokakat a Gonosztévők, vonó marháik, és egyéb Javaik el orozásával, vagy másképen is nyomoruságos inségre juttattak, s kik kivált a pénz, és élelembéli szerek mostani nagyszükében adójukat sem fizethetik, s két kezek munkájával naponként csak egy forintot is alig kereshetnek; a Gonosztévők bö és alkalmas tartása költségei viselésével — szenyvedett káraik tetezésére hogy köteleztethessenek; valamint szinte annak is, hogy a Gonosztévőknek fizetésbeli sorsa, a munkás lakosok, s a külső bátorság fent maradásáért ört álló katonák fizetésbeli sorsánál alkalmasint jobb miért légyen? elegendő okát nem láthatjuk; s mind ezekhez járulna még az is: hogy Fogházunkban ülő Rabjaink, kik (a gyenkélkedő egésségü, s ennél fogva különösebb tekintet alá eső személyeket kivévén) naponként 10. és 10. kroat kapnak — a hosszas tapasztalás bizonyítása szerint, még is egésségekben romlást nem szeny-

Az 1809. november 14-én 20132. sz. a. kelt helyt. tanácsi rendelet értelmében félévi részletekben előre kellett fizetni azt. Az előre való fizetés addig egész évre történt, azután is előfordult az, sőt az 1814—15-ik években rendszeressé vált. De később megint csak a félévre való fizetés volt a szabály.

A fizetést az illető törv. hatóság volt köteles teljesíteni azokért a rabokért is, a kiknek az ítélet szerint saját költségükön kellett büntetésüket kitölteni.¹

A tartási díjat a törv. hatóság a vidéki kamarai pénztárba (sóhivatalba, harminczadhoz) fizette be ideiglenes nyugtára vagyis „váltó nyugtató levélre“ a mint akkor mondták. A pénztár a befizetésről u. n. exigentialis nyugtát küldött be a budai kamarai főpénztárba, saját számadásához leendő csatolás végett másolatát, „valóságos párját“ avagy „mássát“ vevén annak. A főpénztár erre „jövedéki nyugtát“ állított ki és küldött le a szegedi sóhivatalnak vagy pedig közvetlen a f.-ház igazgatóságának, mely jövedéki nyugta utalványúl szolgált arra, hogy a sóhivatal az illető összeget a f.-háznak fizesse ki.

A f.-ház igazgatósága e pénzt fölvevén, azt a fizetést teljesített törv. hatóság és az illető rab megnevezésével nyugtázta és nyugtáját megküldte a törv. hatóságnak. A törv. hatóság pedig a nála levő ideiglenes nyugtát a vidéki kamarai pénztárnak visszaszolgáltatta.

Ezt — a már az előtt gyakorlatban volt — teketoriás eljárást az 1787. április 24-én 16058 és július 17-én 26258 sz. a. kelt helyt. tanácsi rendelet hozta be és tette 1802. február 23-án 4773. és 1803. június 1-én 12959. sz. a. kibocsátott körrendeletével ismételten kötelezővé.²

vednek; ellenben adó-fizetőink kaszszája költségei nevezetesebb öregbitésével, a Szeged Fenyítő Házban lévő Rabok naponként való tartására, hat annyi summa kívánatik: mély tisztelettel ki fog a Nagyméltóságú M. K. H. Tanácstól kérettetni az: hogy a multt időkre való fizetés kívánását, ugyan annál fogva, mivel az említett Fenyítő Házban lévő Rabjaink is, azon időket immár életben el töltötték, s felöllök azt is méltán fel tennünk lehet hogy munkára való járással is magoknak valamit kereshetnének, el mellőztetni, a mostanában, jövendőre nézve kívánt tetemesebb költsékezés el háritása tekintetéből pedig vagy azt: hogy a Szegedi Fenyítő Házban levő Rabjaink, ugy, mint othon lévő Rabjaink, naponként 10. és 10. krockal megelégedni kötelesek légyenek; — vagy ha ez, minden nem reménylett esetre meg nem történhetne, a Szegedi Fenyítő Házban lévő Rabjaink, kik ithon, több Rabjainkal együtt, egyenlően, s kevesebb költséggel fognak el tápláltatni, s szüleiktől, és Rokonaiktól is ithon segedelmet, alkalmasabb uton modon nyerhetnek; hátra lévő büntetések ki szenyvedése végett Köz-Fog-Házunkban átallyán fogva küldetettessenek vissza — a maga útján el rendeltetni kegyelmesen kegyesen méltóztasson“

A helyt. t. 1817. deczemb. 16-án kelt válaszában a törv. hatóságot kérésével elutasította. (Borsod megye 1301 frtnyi tartási díjjal volt hátralékban. Akkoriban Abanjvármegyének 2200 frtot kellett egyszerre lefizetnie rabjaiért. Nyitra megyének 1277 frtot.)

¹) Az 1809. nov. 1-től 1810 június 8-ig terjedő időben a rabok létszáma 81 volt, ebből saját költségén kellett büntetését kitöltenie az ítélet szerint 34-nek, a törv. hatóság költségén 47-nek.

²) A jövedéki nyugta neve diaku quietantia proventualis volt, németül Gefäls Quittungnak, General Zahlämtliche Gefällen Abführsquittungnak vagy Verlagsquittungnak mondták

Később, 1808. körül még czifrábbá tették az irka-firkát az által, hogy a törv. hatóság a részére kiállított ideiglenes nyugtát a helyt. tanácshoz terjesztette föl s ez az udvari kamarai főpénztárhoz tette azt át.

A törv. hatóságok a rabtartási díjakat pontatlanul, késedelmesen fizették, a mi sok bajt okozott a f.-háznak, a melynek különben is szűken volt jövedelme.

1784. június 30-án — Tallóson — fölment a hátralék 937 frtra. 1788. október végén a hátralék 1228 frt. volt. 1801. január végével 31 törvényhatóság 57 rab után 1666 frttal volt hátralékban. A hátralék 1807. április 1-én 2704 frtra, 1811. elején 2815 frtra ment föl.

A sürgetéseknek nem volt sikere. Kitetszik ez a helyt. tanácsnak 1811. október 1-én 25670. sz. a. kibocsátott „környül járó rendelkezésből“, mely szerint rabbeutalás addig nem eszközöltetik, míg az illető törv. hatóság a fél esztendei tartási díjat bankjegyekben, azok névértékének 5-szörösében¹ valamely kamarai pénztárba nem fizette be s az arról szóló „nyugtató levelet“ a helyt. tanácshoz nem küldte be. De kitetszik ez a Jász és Két Kún kerület fiskálisának a szegedi f.-ház igazgatójához 1812. márczius 15-én intézett leveléből, mely szerint „a Felséges K. H. M. Tanácsnak olytán Circuláris parantsolattya érkezett dd^o 28-a Januar a e. No. 2017. a Tekéntetes Districtushoz, mellyben a rendeltetik, hogy a melly Jurisdictio rabjainak tartásában a Szegedi Fenyítő háznak valamivel tartozik, azt azonnal fizesse oda, külön a Rabok haza fognak küldtetni“.

A rabtartási díjhátralékok 1817-ben 13749 frtra szaporodtak föl, pedig a helyt. tanács tényleg nem teljesítette a beutalást addig, míg a díjnak 1811-ben $\frac{1}{2}$ évre, később egész évre történt lefizetéséről a nyugtát hozzá be nem mutatta az illető törvényhatóság. Így hát nem az újonnan, hanem a régebben beszállított rabok tartási díjai maradtak hátralékban, daczára annak, hogy a helyt. tanács havonta sürgette a törv. hatóságokat.

Nem is szűnt meg a hátralék az intézet föloszlatásáig, csak apadt a létszám csökkenésével. Pl. 1826-ban, mikor a rabok létszáma 12 volt, a hátralék 2343 frtot tett ki. 1831-ben kettőre apadt a létszám, a hátralék pedig 252 frtra.

2., Rabkeresetek.

Az államkincstár javára eső rabkeresetekről pontos adataink csak 11 évről vannak. Ezeket ide iktatjuk:

¹⁾ Az ötszörös értéknek fizetése május 1-től 1812. január végeig terjedő időre mondatott ki kötetezőképen.

1794/5-ben ¹ rabkereset a kincstár javára	185	frt	14	kr.
1795/6-ban	274	„	12	„
1796/7-ben	265	„	06	„
1797/8-ban	645	„	16	„
1798/9-ben	1746	„	54	„
1799/1800-ban	2184	„	13	„
1800/1-ben	1692	„	05	„
1801/2-ben	1336	„	58	„
1802/3-ban	1206	„	18	„
1812/13-ban	1109	„	04	„
1817/18-ban	1513	„	57	„

összesen 12159 frt 17 krt

Ebből leütve a legrosszabb és legjobb év jövedelmét

(185 frt 14 kr. + 2184 frt 13 kr). 2369 frt 27 krt.

marad 9789 frt 50 kr.

Ebbe ha bele osztunk az évek számával 9-czel: megkapjuk az államkincstár javára eső rabkeresetek évi átlagát, kerek számban 1088 frtot.

3., A Kaszamáták hasznobére.

A kaszamáták és pinczék egy része az 1785/86-ik évtől kezdve bérbe volt adva magánosoknak, jelesen kereskedőknek dohány és bor elhelyezésére. 1789. után részint magánosok, legnagyobb részben pedig a „cs. kir. Dohány Szedő Hivatal“ tartotta azokat hasznobérben.

És pedig bérbe volt adva a dohány-szedő vagyis dohány-jövedéki beváltó hivatalnak² — egy 1803-beli adatunk szerint — a nőrabok udvarában levő 1. 2. sz. kis pincze, a 3. 4. 5. és 8. sz. rendes kaszamáta és a O. sz. nagy pincze-kaszamáta, valamint a férfi rabok udvarában levő 11. 14. és 15. számú rendes kaszamáta.

A dohány-beváltó hivatal a kaszamátákért — a pinczék nélkül — fizetett évente :

¹) t. i. az 1794/95-ik katonai évben. A katonai év november 1-én kezdődött. E szerint az időszámítás szerint vezették a számadásokat a f.-ház keletkezésétől megszüntéig.

²) A dohány monopoliumot nálunk 1702-ben kir. rendelet hozta be. De mivel nem akadt vállalkozó, a ki az egész országra bérbe vegye, az udv. kancz. Alsó-Magy.-orsz. területén három bécsi és komáromi kereskedőnek engedte át évi 8000 frtért a dohányval, burnóttal és pipával való kereskedés egyedárúságát. A dohány-termelés teljesen szabaddá tétetett, ellenben a termést más, mint az egyedárúság nem vehette meg s övé volt a fogyasztásra szükséges dohány, burnót s pipa eladásának kizárólagos joga is. Bélyeges pipákat hoztak forgalomba.

Szilágyi Sándor: A Magyar Nemzet Története. Bpest, 1898. Athenaeum. VII. k. 525.

1799. május 1-től, 1803. május 1-ig	---	---	150	frtot. ¹
1803. nov. 1-től, 1806. nov. 1-ig	---	---	300	„
1807. „ „ 1810. „ „	---	---	600	„
1810. „ „ 1813. „ „	a két			
pincze nélkül	---	---	550	„
1813. nov. 1-től 1815. „ „	---	---	600	„
1815. „ „ 1818. „ „	---	---	750	„

1819. nov. 1-től kezdve Wodiáner Sámuel vette ki azokat nyilván. árve-
résen és meg is tartotta mind végig. A vele kötött szerződés szerint átadatott
neki az 1—6. számú, a férfi rabok udvarában levő 7. és 8. számú kaszamáta,
az igazgatói lak közelében levő víztartó medence mellett való két kaszamáta
— pincze és átadatott az első udvar, kezelésre.

A két pinczéért befolyt 1795—98-ban évente 60 frt.

Wodiáner fizetett

1819. nov. 1-től 1882. 1-ig évenként --- --- 1000

1822. „ „ 1831. „ „ --- --- 770

frtot bécsi értékben, mely utóbbi összeg 308 conv. pénznek felelt meg.

4., Az intézet tőkepénze.

A f.-ház 9000 frtnyi tőkepénze maradványa volt a szempczi intézet által
verébi Végh Ignác udv. kamarai tanácsosnak 5%-os kamatra kölcsön adott
16000 frtnyi tőkénének.²

Ebből az adós 1785-ben 7000 frtot törlesztvén, a tőke 9000 frtra apadt
le.³ Alapítványi tőke volt az. A szempczi f.-háznak volt még egy 3000 frtnyi
alapítványi tőkéje és pedig az udv. kamaránál kezdetben 3, később 4%-os
kamatozásra elhelyezve. Mindkét alapítv. tőke átszállott a tallósi intézetre.⁴

Hogy a 16.000 frt mikor apadt le 9.000 frtra — láttuk azt a tallósi f.-háznál.

5., Az évi segély.

A szegdi f.-ház által élvezett évi 2000 frtnyi segéiyt még 1778-ban engedé-
lyezte Mária Terézia királynő, mikor a f.-ház Szempczen volt és pedig akképen,
hogy addig, míg a pozsonyi kir. zálogház tartozásaitól megszabadúl, az üres-
ségben levő egyházi javadalmak alapjából fizetessék ki az.⁵ Tényleg a nagy-

¹) mikor a pinczék hasznobére 60 frt volt.

²) O. l. 1031/1780.

³) O. l. 19485/1811.

⁴) Lásd a tallósi f.-háznál.

⁵) O. l. 1353/1778.

A pozsonyi kir. zálogház létesítését Mária Terézia királynő 1773. január 15-én kelt
leiratával rendelte el. (O. l. 1289/1773.)

A pesti, illetőleg budai kir. zálogház 1787-ben létesült. (Szeged v. l.) Megnyilt 1787.
június 1-én. A zálogház „diplomája“ 1889. márczius 5-én kelt (O. l. udv. kancz. 2837/1789.)

váradí megüresedett püspökség jövedelméből fizették azt az 1780. évi június hó végeig. Attól fogva ezen évi segélyt a pécsváradí apátság jövedelméből fizette a tanulmányi alap.

1785-ben az intézet — a férfi raboknak Szegedre átszállításával — ketté válván, azon évi nov. hó 1-től az évi 2000 frt segélyből 500-at kapott a tallósi és 1500-at a szegedi f.-ház. Ez utóbbi részére a segélyt azonban csak 1787. febr. 13-án utalták ki a szegedi sóhivaltól.

Hogy mióta kezdte teljesíteni a fizetést a pozsonyi zálogház? Arra megfelel az 1729. július 24-én kelt helyt. t. rendelet, mely szerint Ő Felsége megparancsolta, hogy a f.-ház részére eddig az egyetemi alapból fizetett 2000 frt jövőre a pozsonyi zálogház jövedelméből fizetessék, a mely zálogház egyébként is az ez iránt 1778-ban kiadott kir. rendelet értelmében a f.-ház segélyére rendeltetett.¹

Az 1808-ik éven kezdve hol a pozsonyi, hol a pesti kir. zálogház vagy fölváltva, vagy pedig közösen fizették a segélyt.

Úgy látszik azonban, hogy a tanulm. alapból csak előlegezték volt ezt az évi járulékot s azt a zálogház megtérítette később. A helyt. t. az udv. kancelláriához 1816. aug. 27-én 21026 sz. a. tett fölterjesztésében azt írja ugyanis, hogy a zálogház a f.-háznak az 1773-ik évtől 1810-ig kifizetett 69.779 frt 42 krt. Így tehát 5779 frt 42 krral többet fizetett mint a mennyi 2000 frtjával 32 évre esik,

A szegedi városi lévéltárban levő fenyítő házi pénztári kivonatokban a pesti z.-ház 1819. nov. 30-ika óta „fözalogházi hivatal“ elnevezése alatt fordul elő mind végig, azaz 1832-ig

A helyt. t. 1812 aug. 4-én kelt jelentéséből kiténik, hogy az 1787. június 1-én létesült pesti zálogház, 1789. ápril. 27-én nyert szabadalmának 10 §-a szerint, mikor a neki adott kölcsönökből és előlegekből kiúszik és abban a helyzetben lesz, hogy kezelését a saját tőkéjéből eszközölheti, akkor 15 vagy 20 %-al megelégedvén, a többi tiszta hasznát e g é s z b e n a f.-ház szükségletére és nagyobbítására lesz köteles átengedni. És hogy a zálogház már mintegy 2 éve ebbe a kedvező helyzetbe jutott, cselekvő vagyona a szenvedő levonásával 338.890 frt 23¹/₄ kr. lévén.

1787. végeig a kincstártól kapott előlegül 74.962 frtot, a következő években 1792 végeig 219.962 frtot részint 3¹/₂ %-os kamatra, részint kamat nélkül. Ezeket visszafizette mind.

Hat évi átlagos számítás szerint évi tiszta haszna 25.022 frt 51 kr-ra tehető, a mi nek f e l e r é s z e fejében a diploma 10 §-a értelmében 12.511 frt 25¹/₂ krt fizethetne a szegedi f.-ház részére. (O. l. 18847/1812.)

A miből azonban semmi sem lett. Egyik deválczió a másikat érte. A két kir. zálogház is nagy pénzzavarba jutott. Az évi 2000 frtot is alig birták fizetni.

Ha talán segélyt nem is, de kölcsönt más intézet részére is utaltak ki a zálogház pénztárából, miután a pozsonyi zálogház igazgatóságának a helyt. t.-hoz 1814. április 18-án intézet jelentéséből kiténik, hogy a budai és pesti színház igazgatósága 2000 frt kölcsönt kapott volt, a melynek kamataival 1799. óta hátralékban maradt. A hátralékos kamatok összege 848 frt 50 krt tett ki.

¹) O. l. 19732/1790.

A minek az a magyarázata, hogy az udv. kancellária 1787. szept. 27-én 12116. sz. a. elrendelte, hogy az adósságba süllyedt f.-ház tartozásainak rendezése végett a pozsonyi zálogház által előlegezett 4900 frt törlesztettnek tekintessék és a kincstárnak 5910 frt 52 kr. és 10.208 frt 28 krnyi követelése leírassék s annak idejében a zálogház nyereségéből egyenlítették ki, egyszersmind engedélyezte, hogy — mivel a f.-ház évi 2450 frt bevételéből kiadásait nem képes fődözni — a pozsonyi zálogház évi 1000 frttal járúljon a f.-ház javadalmozáshoz.

A pénz fölvétele évnegyedenként történt. A zálogház letette azt a pozsonyi harminczadnál s arról a fenyítő-házat értesítette, egyidejűleg „exegentialis nyugtát“ terjesztvén föl a budai kamarai központi főpénztárhoz; a főpénztár erre utalványúl szolgáló „jövedéki nyugtát“ küldött le a szegedi sóhivatalnak, egyszersmind értesítvén erről a f.-ház igazgatóságát, a mely aztán a pénzt fölvette.

6., Vagyoni állapot.

A f.-ház vagyoni állapota kezdettől fogva, úgy Szempczen és Tallóson mint Szegeden kedvezőtlen volt, mivel kiadásai fődözésére nem volt elegendő jövedelme, vagy nagyon szűken volt s ami lett volna, az sem folyt be rendszeren. A tartási díjakból mindig sok volt a hátralék. A zálogházak sem fizették pontosan az évi segélyt. Nagyon sokszor szorúlt helyzetbe jutott az intézet. Az igazgató 1812. szept. 24-én kelt jelentése szerint a rabok letéti pénzéhez is hozzá kellett nyúlni a házi kiadások fődözése végett.

1814. szept. 7-én az augusztus havi pénztári kivonat bemutatása alkalmából jelenti az igazgatóság, hogy az intézetnek az október végeig terjedő időre 8415 frtra múlhatatlanúl szüksége van, miután a törv. hatóságok tartási díjak és a pozsonyi és pesti zálogházak segélypénzek fejében 6398 frttal maradtak április végén hátralékban. Ennélfogva 9000 frtnak az előlegezését kéri annál inkább, mivel az intézet a szállítók követelésével folyton hátralékban van, a kenyérsütő pedig épen vonakodik, hogy továbbra kenyeret szállítson. Schreiber József kenyérsütő, a ki 25 év óta látja el kenyérral az intézetet maga is folyamodott aug. 17-én az iránt, hogy 1366 frtnyi követelése kifizettesék és hogy jövőre havonta kiegyenlítették járandósága. Meg is kellett volna annak havonta történnie, de tényleg volt rá eset, hogy 7 hónapig is elhúzódott a fizetés, mikorra a tartozás 1600 frtot, sőt 2000 frtot is meghaladott.

1817. márczius 1-én kelt fölterjesztésében panaszkodik az igazgató a fölött, hogy az intézet állandóan pénzhányban szenved, mert a törv. hatóságok hátralékban vannak a tartási díjakkal, némelyek több évről, sőt már kiszabadúlt rabokért is. Annyi sem foly be tőlük, a mennyi kenyérre kell. Az intézetnek 6682 frt 50 krnyi követelése van künn, a zálogháztól segélyben részesül s még sem képes kifizetni mult évi tartozásait. A hitelezők avval

gyanusítják az igazgatóságot, hogy pénzüket önhatalmúlag visszatartja. A rabok fehérműje és lábbelije annyira elrongyolódott, hogy némelyeket közülök ezért nem lehetett a nyáron munkára küldeni. A fa is fogytán van. Intézkedést kér arra nézve, hogy a tart. díjakat előlegezze a budai főpénztár addig is, míg azok részletekben befolynek. Az intézet adóssága 4723 frt.

Ilyen előlegezés a kamarai kincstárból gyakran történt gyapjувásárlásra Tallóson, a szegedi f.-ház épületeinek átalakítására, a nőrabok átszállítására stb. költségekre. Az 1783-tól 1794-ig terjedő időben adott előlegek összege egy 1794. július 22-én kiállított kimutatás szerint 22.332 frt 56 kr-ra ment föl s ebből — a kimutatás szerint az irt napon — visszafizetetlen volt 16.700 frt 7 $\frac{5}{8}$ kr. Ez a tartozás 1802-ben még mind fönnállott.¹ 1812-ben két ízben összesen 5000 frt előlegben részesült a f.-ház.

A fönnbbi két rendbeli panaszos fölterjesztésre is utalványoztak előleget a m. k. alapítványi főpénztárból a pesti egyetem pénztárának számlájára és pedig első ízben 9000, második ízben 11.000 frtot.

Az előleg visszafizetése azonban nehezen ment, jobban mondva: csakis a rabok és örök létszámának, valamint a rabtartási dijhátralékoknak apadásával vált az lehetővé. 1818. végén 11.000, 1819. aug. 10-én 7000 frt volt a még törlesztetlen előleg összege, a melyet azonban még abban az évben, szeptemb. hó 10-én kifizetett az igazgatóság.

Ha az intézetnek olykor pénzfölöslege volt, azt a zálogházban kellett elhelyeznie 5%-os kamatozásra.

A létszám lepadásával a pénzügyi helyzet javulván — 1820. deczemb havában az intézet 2000 frtot helyezett el gyümölcsözésre a pesti zálogházban.

7., A deválczió.

A f.-ház nehéz pénzügyi helyzetét egyfelől a drágaság, másfelől az okozta, hogy amúgy is szűk jövedelme megcsappant, mert a törv. hatóságok a rabtartási díjakkal s a zálogházak az évi segélylyel hátralékban maradtak. Ennek pedig az országos gazdasági válság volt az oka, melybe Ausztriát és vele együtt Magyarországot is a franczia háboruk sodorták, a papiros pénz révén.² Ausztriában 1799-től, 1811-ig több mint egy milliárd frt névértékű bankóczédulát bocsátottak ki. „A mi érczpenz volt, a háboruk alatt mind külföldre vándorolt. A XIX. század első évében már sok a panasz nálunk, hogy nincs váltópénz, hogy a bankjegyekkel nem lehet vásárolni“. A drágaság mind nagyobb lett. Láttuk³, hogy 1805-ben Ráczy Elek igazgató miként panaszkodik

¹) O. l. 20436/1794 és 8211/1802.

²) Lásd Juniusnak „A bankó“ című czikkét, mely a Budapesti Hirlap tárczájában 1900 szept. 20-án jelent meg.

³) Az örök javadalmazásánál.

a fölött, hogy a kenyér és hús ára négyszeresére emelkedett¹ „1809-ig a papirpénz, a melynek ércfedezete 225 millió ezüst volt, fölszaporodott 1060 millióra. Ekkor a helyzet tarthatatlanná vált. A bankók annyira elvesztették értéküket, hogy száz forint árú ezüstért 1000—1200 forintot kellett fizetni papirosban. A bécsi kormánynak nem volt mit tennie azonkívül, hogy a papirpénzt értékének $\frac{1}{5}$ -ödére, azaz arra az összegre szállítsa le, a mekkora fedezete volt ezüstben a banknak. Ferencz király tehát egy 1811. február 20-án kelt, márczius 15-én kihirdetett rendelettel² a forgalomban lévő 1060 millió forint értékét 212 millió forintra, a 80 millió rézpénzt 16 millióra redukálta. Magyarországnak nemcsak az volt a sérelme, hogy a csereeszköznek, ingóvagyonának $\frac{4}{5}$ -ödét egy szempillantás alatt elvesztette, de az is, hogy ezt a fontos ügyet, az alkotmányos út kikerülésével rendeleti úton intézték el.³ — — Az 1811-ben kibocsátott új papirpénz⁴ devalválódása is csakhamar bekövetkezett. 1813-ban kitörvén a háború, a mely Napoleont megbuktatta, a kormány a második devalváció daczára új papirpénzt u. n. anticzipáció-jegyeket bocsátott ki, a melyek még a békekötés után sem értek többet névértékük $\frac{1}{3}$ -ánál; 1816-ban aztán bekövetkezett a harmadik devalváció.“⁵

Ez évben aztán úgy rendezték a pénzügyet, hogy június 1-én rendeletet bocsátottak ki, behozván a konvencziós ezüst pénzértéket, mely szerint 100 váltóczédula forint 40 konv. ezüst forintot ért.⁶

Ez a 3 devalváció, a mely nem egészen 6 év alatt folyt le, koldussá tette Magyarországot. A pénzkalamitások után jött az 1817. évi emlékezetes nagy éhség.

Természetes, hogy ezeket az országos csapásokat megérezte és megsínylette a f.-ház is. Mit használt az, hogy a rabtartási díjakat 1806-tól 1817-ig 4 krról 1 frtra emelték föl, ha a törv. hatóságok nem fizették azt meg? vagy ha megfizették a folyó díjakat, de adósok maradtak a hátralékokkal. Az évi segélyt nem emelték föl. Ellenben a kiadások folyton emelkedtek, az élelmezés drágult, a tisztviselők és örök fizetése a drágasági pótlékkal megkétszereződött.

¹) 1805-ből való adat szerint Szegeden a kenyér ára 17 krról 1 frt 15 krra (60 kros forint) a hús ttjának ára 2—3 krról $7\frac{1}{2}$ —8 krra, a szalonna ttjának ára 12 krról 24 krra emelkedett.

1810. ápril 14-iki hatósági bizonylat szerint a marhahús ttja 15 kr. volt.

1815. május 30-án a marhahús fontját 16 krral mérték.

²) A patenssel vagy nyílt rendelettel.

³) A helyt. t. 1811. októb. 1-én fölhivta a törv. hatóságokat, hogy az évi 54 frt 45 krnyi rabtartási díjat május 1-től a következő évi január végéig — a bankó czédulák lejáratá idejéig — ötszörös értékben fizessék.

A márczius 15-iki nyílt rendelet értelmében a fizetéseket egyáltalában vagy ötszörös értékű bankjegyekben, vagy váltó pénzben (vörös váltó czédulával) kellett teljesíteni.

A tisztviselők és örök is így kapták ki fizetésüket.

⁴) u. n. váltópénz.

⁵) Pallas nagy lexikona V. kötet 256.

⁶) Budapesti hirlap 1902. febr. 4-iki száma.

Date	Description
1890	...
1891	...
1892	...
1893	...
1894	...
1895	...
1896	...
1897	...
1898	...
1899	...
1900	...
1901	...
1902	...
1903	...
1904	...
1905	...
1906	...
1907	...
1908	...
1909	...
1910	...
1911	...
1912	...
1913	...
1914	...
1915	...
1916	...
1917	...
1918	...
1919	...
1920	...
1921	...
1922	...
1923	...
1924	...
1925	...
1926	...
1927	...
1928	...
1929	...
1930	...
1931	...
1932	...
1933	...
1934	...
1935	...
1936	...
1937	...
1938	...
1939	...
1940	...
1941	...
1942	...
1943	...
1944	...
1945	...
1946	...
1947	...
1948	...
1949	...
1950	...
1951	...
1952	...
1953	...
1954	...
1955	...
1956	...
1957	...
1958	...
1959	...
1960	...
1961	...
1962	...
1963	...
1964	...
1965	...
1966	...
1967	...
1968	...
1969	...
1970	...
1971	...
1972	...
1973	...
1974	...
1975	...
1976	...
1977	...
1978	...
1979	...
1980	...
1981	...
1982	...
1983	...
1984	...
1985	...
1986	...
1987	...
1988	...
1989	...
1990	...
1991	...
1992	...
1993	...
1994	...
1995	...
1996	...
1997	...
1998	...
1999	...
2000	...
2001	...
2002	...
2003	...
2004	...
2005	...
2006	...
2007	...
2008	...
2009	...
2010	...
2011	...
2012	...
2013	...
2014	...
2015	...
2016	...
2017	...
2018	...
2019	...
2020	...
2021	...
2022	...
2023	...
2024	...
2025	...
2026	...
2027	...
2028	...
2029	...
2030	...
2031	...
2032	...
2033	...
2034	...
2035	...
2036	...
2037	...
2038	...
2039	...
2040	...
2041	...
2042	...
2043	...
2044	...
2045	...
2046	...
2047	...
2048	...
2049	...
2050	...

A bevételek rovata	1811 2		1812 3		1813 4		1814 5		1815 6		1816 7		Együtt		Átlag	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
Segély czímen a pesti és pozsonyi zálogháztól, valamint a polit. alapkoból és a kamarai kincstártól, nemkülönben rendkívüli előlegek segélye czímen	3200	—	6400	—	6300	—	18900	—	11000	—	5000	—	50800	—	8466	40
A Végh Ignácznál elhelyezett 9000 frt tőke kamatai czímen való illetmény	450	—	450	—	450	—	450	—	450	—	450	—	2700	—	450	—
A törv. hatóságok által a rabokért fizetett tartásdíj czímen	4477	34	4608	40	4196	—	7072	32	9527	36	18593	36	49475	58	8079	19 ¹ / ₆
A rabok által a házon kívül való munkával keresett napi díjak czímen	2107	25	1109	4	1437	9	2143	35	2987	54	4349	34	14134	41	2355	46 ¹ / ₆
A haszonbérbe adott kaszamaták és raktárakból való jövedelem czímen	654	48	900	—	300	—	600	—	2250	—	750	—	5454	48	909	8
Összesen	10889	47	13467	44	12683	9	29166	7	26215	30	29143	10	121565	27	20260	54 ¹ / ₆
Ha tehát az alább kímutatott kiadások összege													119002	22	19833	43 ¹ / ₆
a bevételek összegéből levonatik, kijön, hogy a jövedelem a kiadásokat meghaladja													2563	5	427	10 ¹ / ₆

ÉVI KIADÁS

A kiadások rovata	1811 2		1812 3		1813 4		1814 5		1815 6		1816 7		Együtt		Átlag	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
A rabok rendes étellemezésére	1906	44	1813	12	1751	20	1762	2	2235	42	2350	21	11819	21	1969	53 ¹ / ₆
A beteg rabok étellemezésére	586	47	311	13	417	22	301	33	325	6	386	42	2328	43	388	7 ¹ / ₆
A katonák és két kulcsár fizetésére	1047	56	1076	32	1045	48	1294	43	2021	2	2287	25	8773	26	1462	14 ¹ / ₆
A katonáknak a rabok házon kívül való munkájából pótlék fejében	115	16	67	10	90	13	131	59	121	39	109	9	635	26	105	54 ¹ / ₆
Fizetésekre, jutalmakra, százalékos pótlékra és fizetési előlegekre	1096	40	1200	—	1614	40	3242	20	2800	—	3000	—	12953	40	2158	56 ¹ / ₆
Az étellemező fizetésében	100	—	100	—	100	—	175	—	216	40	250	—	941	40	156	56 ¹ / ₆
A raboknak kenyérre	2473	19	3122	35	3445	26	9171	2	11510	22	12782	43	42505	27	7084	14 ¹ / ₆
Tűzi fára	910	—	1385	20	1003	—	1688	30	4467	—	2430	—	11883	50	1980	38 ¹ / ₆
Gyertyára és szappanra	157	36	271	46	53	44	314	6	239	42	340	33	1377	27	229	34 ¹ / ₆
Különböző fajta bőr vásárlására	411	24	635	42	373	2	735	50	480	31	516	36	3153	5	525	30 ¹ / ₆
A rabok és a házi őrség számára fehérműnek való vászonra	592	15	671	—	503	30	663	24	730	42	288	54	3449	45	574	57 ¹ / ₆
A házi őrségnek ruhára	350	17	525	31	767	4	912	54	800	47	1799	37	5156	10	859	21 ¹ / ₆
Ágyeműre az őrség és a kórház számára	—	—	414	21	—	—	—	—	45	—	—	—	459	21	76	33 ¹ / ₆
A rabok ruházatára	70	—	8	—	—	—	51	30	—	—	—	—	129	30	21	35
Egyházi szükségletekre	5	3	58	29	15	20	11	26	9	12	5	48	105	18	17	33
Irodai költségekre	17	30	77	15	86	6	81	—	103	55	66	—	431	46	71	57 ¹ / ₆
Posta-költségekre	150	22	117	20	88	54	276	48	261	57	228	5	1123	26	187	14 ¹ / ₆
Orvosságra	—	—	284	6	—	—	1685	51	496	29	553	19	3019	45	503	17 ¹ / ₆
A kéményseprő fizetésére	12	—	18	—	24	—	24	—	—	—	24	—	102	—	17	—
A ház javítására	96	12	65	30	94	21	1310	55	453	15	8	—	2028	13	338	2 ¹ / ₆
Az őrség és a kórház használatára való szalmára	—	—	4	2	—	—	16	—	14	—	—	—	34	2	5	40 ¹ / ₆
Szerelvények vásárlására	51	6	2	57	13	15	11	30	13	—	—	—	91	48	15	18
Pótlék fejében a csizmadiának	9	36	12	—	12	—	12	—	12	—	12	—	69	36	11	36
Kártérítések fejében	74	15	14	22	—	—	112	20	—	—	219	—	419	57	69	59 ¹ / ₆
Rendkívüliekre	826	14	1491	45	403	30	1758	16	179	14	1106	34	5765	33	960	55 ¹ / ₆
Nyírág seprűre	2	—	—	—	4	10	28	45	—	—	40	—	93	55	15	39 ¹ / ₆
A rabok megszökése és visszahozatala által okozott költségek fejében más törv. hatóságoknak	—	—	33	42	—	—	—	—	—	—	—	—	33	42	5	37
Fizetés-javításra	—	—	—	—	—	—	—	—	116	30	—	—	116	30	19	25
Összesen	11031	32	13781	50	11906	45	25773	44	27653	45	28804	46	119002	22	19883	43 ¹ / ₆

A kir. helyt. tanács számvevősege által.

Ercsly Alajos számvevő,
Lander Venczel számvevőtanácsos,
Haffenbeck Károly járulnok.

Budán, 1818. július 31-én.

*) O. I. 23168/1818.

KIMUTATÁSA*)

BEVÉTEL	1795 év		1796 év		1797 év		1798 év		1799 év		1800 év		1801 év		1802 év		1803 év		Összesen		
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	
Kamatokból	450	—	225	—	675	—	450	—	450	—	450	—	450	—	530	—	530	—	4210	—	
Rabtartási költségekből	1496	36	1494	42	1576	42	1725	40	1660	11	1532	33	2378	—	1465	13	3191	42	16521	19	
Haszonbérből	60	—	60	—	60	—	60	—	155	—	220	—	220	—	256	—	220	—	1311	—	
Segély a pozsonyi zálogháztól	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	18000	—	
Munkadíj kötésért és külső dologért	241	19	328	39	345	19	844	23	1911	53	2399	19	1882	22	1488	11	1337	31	10778	56	
Munkadíj a kalapostól	11	20	29	41	29	59	—	—	4	6	—	—	—	—	—	—	—	—	75	6	
Rendkívüli bevételek	62	44	157	21	586	15	68	6	—	—	18	15	100	—	511	19	—	—	1504	—	
Összesen	4321	59	4295	23	5273	15	5148	9	6181	10	6620	7	7030	22	6250	43	7279	13	52400	21	
Ebből a 9 évi átlag szerint esik egy évre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5822	15%
Levonva az átlagos számítás szerint egy évre eső kia- dást	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4687	31 ² / ₃
Marad évi bevételi fölösleg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1134	43 ¹ / ₃
KIADÁS																					
Fizetésekre	599	—	712	30	737	—	725	—	575	—	500	—	725	—	725	—	725	—	6023	30	
Rabok ételmezésére	552	20	598	54	592	4	633	58	751	38	792	4	749	6	658	20	741	42	6070	6	
Betegek ételmezésére	40	34	64	20	98	42	110	48	100	—	82	36	29	2	22	14	8	54	557	10	
Kenyérre	311	30	647	8	515	13	548	12	653	13	675	7	662	34	732	57	1210	48	5956	42	
Házi őrségre	1000	6	997	43	966	7	1198	36	1000	42	1032	17	1015	39	1068	38	1176	1	9455	49	
Tűzi-fára	392	—	351	30	541	50	401	30	802	15	—	—	327	30	425	18	840	56	4082	49	
Posta-költségre	27	53	36	43	36	20	41	25	48	28	47	49	48	8	38	—	41	—	365	46	
Egyházi szükségletekre	9	18	10	40	13	16	15	58	12	44	5	51	20	9	9	16	4	—	101	12	
Javításokra	108	39	27	2	70	23	80	53	254	19	65	8	3	36	72	56	77	10	760	6	
Házi kellékekre	70	34	10	52	13	29	157	52	68	56	67	11	100	6	53	26	157	—	699	26	
Rabok ruházatára	75	—	76	42	4	24	158	45	206	9	231	32	173	36	204	6	198	56	1329	10	
Orvosságra	153	10	149	8	131	9	108	36	131	51	162	28	151	37	135	15	203	22	1326	36	
Segély-krajczárok fejében	67	25	84	48	110	12	199	47	169	5	215	6	190	17	151	53	131	13	1319	46	
Rendkívüliekre	64	17	633	2	114	51	42	41	949	6	1444	40	160	—	708	14	22	48	4139	39	
Összesen	3471	46	4401	2	3945	—	4424	1	5723	26	5321	49	4356	20	5005	33	5538	50	42187	47	
Átlagos számítás szerint 9 év- ből esik egy évre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4687	31 ² / ₃

Budán 1804. február 5-én.

Ereszly Alajos
számvevőségi tanácsos.

*) O. l. 3884.

Jegyzés. 1., 1795 év alatt az 1794/95-iki, 1796-ik év alatt az 1795/96-iki katonai év értendő.

2., Segélykrajczárok alatt bizonyára a rabok keresményéből az ök részükre eső rész értendő.

A szegedi kir. fenyítő-háznál 1794 novemb. 1° 1803 október végéig előfordult összes
bevételek és kiadások

KIMUTATÁSA*)

BEVÉTEL	1795		1796		1797		1798		1799		1800		1801		1802		1803		Összesen	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
Kamatokból	450	—	225	—	675	—	450	—	450	—	450	—	450	—	530	—	530	—	4210	—
Rabtartási költségekből	1496	36	1494	42	1576	42	1725	40	1660	11	1532	33	2378	—	1465	13	3191	42	16521	19
Haszonbérből	60	—	60	—	60	—	60	—	155	—	220	—	220	—	256	—	220	—	1311	—
Segély a pozsonyi zálogháztól	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	2000	—	18000	—
Munkadíj kötésért és külső dologért	241	19	328	39	345	19	844	23	1911	53	2399	19	1882	22	1488	11	1337	31	10778	56
Munkadíj a kalapostól	11	20	29	41	29	59	—	—	4	6	—	—	—	—	—	—	—	—	75	6
Rendkívüli bevételek	62	44	157	21	586	15	68	6	—	—	18	15	100	—	511	19	—	—	1504	—
Összesen	4321	59	4295	23	5273	15	5148	9	6181	10	6620	7	7030	22	6250	43	7279	13	52400	21
Ebből a 9 évi átlag szerint esik egy évre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5822	15 ⁶ / ₉
Levonva az átlagos számítás szerint egy évre eső ki- adást	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4687	31 ⁸ / ₉
Marad évi bevételi fölösleg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1134	43 ⁷ / ₉
KIADÁS																				
Fizetésekre	599	—	712	30	737	—	725	—	575	—	500	—	725	—	725	—	725	—	6023	30
Rabok ételmezésére	552	20	598	54	592	4	633	58	751	38	792	4	749	6	658	20	741	42	6070	6
Betegek ételmezésére	40	34	64	20	98	42	110	48	100	—	82	36	29	2	22	14	8	54	557	10
Kenyérrre	311	30	647	8	515	13	548	12	653	13	675	7	662	34	732	57	1210	48	5956	42
Házi őrségre	1000	6	997	43	966	7	1198	36	1000	42	1032	17	1015	39	1068	38	1176	1	9455	49
Tüzi-fára	392	—	351	30	541	50	401	30	802	15	—	—	327	30	425	18	840	56	4082	49
Posta-költségre	27	53	36	43	36	20	41	25	48	28	47	49	48	8	38	—	41	—	365	46
Egyházi szükségletekre	9	18	10	40	13	16	15	58	12	44	5	51	20	9	9	16	4	—	101	12
Javításokra	108	39	27	2	70	23	80	53	254	19	65	8	3	36	72	56	77	10	760	6
Házi kellékekre	70	34	10	52	13	29	157	52	68	56	67	11	100	6	53	26	157	—	699	26
Rabok ruházatára	75	—	76	42	4	24	158	45	206	9	231	32	173	36	204	6	198	56	1329	10
Orvosságra	153	10	149	8	131	9	108	36	131	51	162	28	151	37	135	15	203	22	1326	36
Segély-krajczárok fejében	67	25	84	48	110	12	199	47	169	5	215	6	190	17	151	53	131	13	1319	46
Rendkívüliekre	64	17	633	2	114	51	42	41	949	6	1444	40	160	—	708	14	22	48	4139	39
Összesen	3471	46	4401	2	3945	—	4424	1	5723	26	5321	49	4356	20	5005	33	5538	50	42187	47
Átlagos számítás szerint 9 év- ből esik egy évre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4687	31 ⁸ / ₉

1870

...

...

...

...